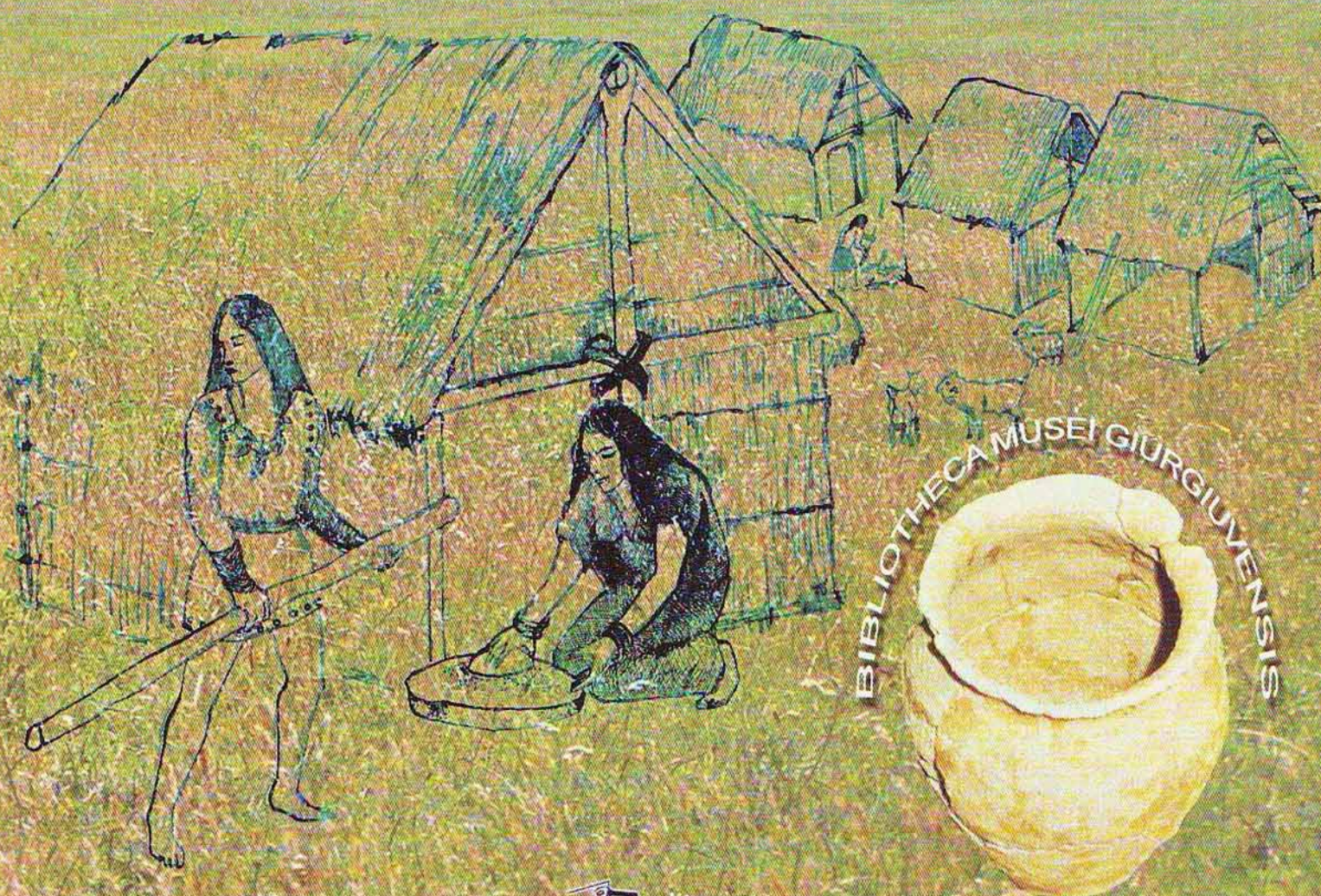

MUZEUL JUDEȚEAN „TEOHARI ANTONESCU” GIURGIU

CRISTIAN SCHUSTER

TRAIAN POPA

Cercetări arheologice pe CÂLNÎȘTEA

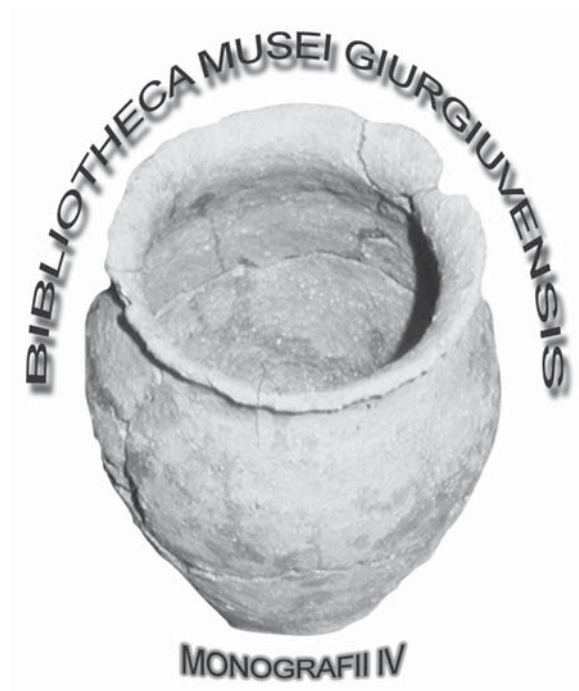
editura
PELICAN

MONOGRAFII IV

CRISTIAN SCHUSTER

TRAIAN POPA

**CERETĂRI ARHEOLOGICE
PE CÂLNÎȘTEA
SCHITU – BILA – CĂMINEASCA**

MUZEUL JUDEȚEAN „TEOHARI ANTONESCU” GIURIGU

CRISTIAN SCHUSTER

TRAIAN POPA

Cercetări arheologice pe CÂLNÎȘTEA

Schitu - Bila - Cămineasca

cu contribuții de:
FLORIN GROFU și
LAURENȚIU MECU

 editura
PELICAN

Editura PELICAN este diviziune a Societății Ecologice Noua Alianță.
Editura PELICAN este acreditată de către Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior.

Bibliotheca Musei Giurgiuensis

este serie editată de Muzeul Județean „Teohari Antonescu” Giurgiu,
Str. C. Dobrogeanu-Gherea, nr. 3, telefon 0246-212.804, 216.801

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SCHUSTER, CRISTIAN

Cercetări arheologice pe Câlniștea / Cristian Schuster,
Traian Popa. - Giurgiu : Pelican, 2009

Bibliogr.

ISBN 978-973-1993-07-2

I. Popa, Traian

902(498)

Coordonatorii seriei ***Bibliotheca Musei Giurgiuensis***

Cristian Schuster și Traian Popa

Ilustrație coperta *Florin Grofu*

Tehnoredactor *Gabriel Ionescu*

Tipărit în România de
SC DESKTOP PUBLISHING SRL

GABI@ETIPOGRAFIE.RO

0726-221191

ISBN 978-973-1993-07-2

Cuprins

Cuvânt înainte	7
Capitolul I. Un pic de geografie & premise arheologice	11
Capitolul II. Investigațiile de la Schitu	21
A. Punctul „La Conac”	21
B. Punctul „Gaura Despei”	28
C. Punctul „La Vie”	34
D. Punctul „Lângă Movila lui Boboc”	35
Investigațiile de la Cămineasca	35
Investigațiile de la Bila	36
A. Punctul „La Fântână”	36
B. Punctul „Pe Terasă”	37
Capitolul III. Analogii, discuții, unele concluzii	39
1. Eneoliticul	39
2. Perioada de Tranziție de la Eneolitic la Epoca Bronzului	49
3. Epoca Bronzului	49
4. Prima Epocă a Fierului	59
5. Civilizația getică	59
6. Cultura Sântana de Mureș	65
7. Evul Mediu Timpuriu	65
Bibliografie	73
Planșe I - LXXI	93
Figuri 1 - 46	165

Inhalt

Vorwort	7
Kapitel I. Ein bischen Geographie & archäologische Vorsätze	11
Kapitel II. Die Forschungen in Schitu	21
A. Punkt „La Conac”	21
B. Punkt „Gaura Despei”	28
C. Punkt „La Vie”	34
D. Punkt „Lângă Movila lui Boboc”	35
Die Forschungen in Cămineasca	35
Die Forschungen in Bila	36
A. Punkt „La Fântână”	36
B. Punkt „Pe Terasă”	37
Kapitel III. Analogien, Besprechungen, einige Schlußfolgerungen	39
1. Das Äneolithikum	39
2. Die Übergangsperiode vom Äneolithikum zur Bronzezeit	49
3. Die Bronzezeit	49
4. Die Hallstattzeit	59
5. Die getische Zivilisation	59
6. Die Sântana de Mureş-Kultur	65
7. Das Frühe Mittelalter	65
Literatur	73
Tafeln I - LXXI	93
Abbildungen 1 - 46	165

Cuvânt înainte

Săpăturile arheologice din arealul *Schitu-Bila-Cămineasca* s-au derulat în vara și începutul de toamnă ale anului 1990. De atunci a trecut o perioadă destul de lungă de timp. De ce rezultatele acestor investigații văd abia acum sub forma unei monografii lumina tiparului? Acest lucru se datorează unor cauze obiective și, mai ales, subiective. Acestea din final, spre liniștea autorii prezentului volum, vor fi trecute sub tăcere. Doar n-o să se „incrimineze” singuri! Și, la urma urmei, au și o mică scuză: sunt atâtea cercetări arheologice din *România*, inclusiv din județul *Giurgiu*, care n-au fost valorificate încă la nivel monografic.

Tot atât de adevărat este că, de-a lungul anilor, o parte din rezultatele cu privire la investigațiile de la *Schitu-Bila-Cămineasca* au fost publicate în unele volume tematice sau reviste de specialitate, fie în limba română (Schuster, Popa 1995a; 2000; Schuster 1996a; 1996c; 1997a; 1997b; 1998c; 1998d; 2000f; Schuster, Munteanu 1995; Sîrbu, Schuster, Popa 1997; Schuster, Fântâneau 2003), fie în limbi de circulație, precum engleza (Schuster 1999; 2004b; Schuster, Comșa, Popa 2001) sau germana (Schuster 2005a; 2005b; 2007; Schuster, Fântâneau 2005; 2007; Schuster, Morintz 2006).

Fără a fi neapărat spectaculoase, cercetările de la *Schitu-Bila-Cămineasca* au permis aflarea unor date noi despre comunitățile *preistorice* și *getice*, care au viețuit în această zonă propice traiului de pe malurile *Câlniștei*. Ele aduc, astfel, o contribuție la conturarea imaginii asupra unui areal cunoscut până acum, în special, datorită cercetărilor arheologice desfășurate în anii ‘30 și ‘50 ai secolului trecut în *tell*-ul de la *Tangâru*, sit arheologic de pe *Lista monumentelor istorice*, aflat astăzi în suferință ca urmare a intervențiilor antropice, a delăsării, a neglijenței și, nu în ultimul rând, a neștiinței.

În anii 1987-1989, ca o consecință a faptului că „Muzeul luptei pentru independența poporului român” din *Giurgiu* a fost solicitat de instituția abilitată în a executa îmbunătățiri funciare de a

„descărca de sarcină istorică” spațiul în care aceasta din urmă dorea să deruleze lucrări mecanice de specialitate, arheologii giurgiuveni au efectuat o serie de investigații de suprafață în arealul *Schitu-Bila-Cămineasca*.

Desele deplasări în teren răpeau timp și energie, mai ales că, exact în aceeași perioadă, se executau și săpături arheologice pe *Argeș*, la *Adunații-Copăcenii* (Schuster, Popa 1995a; 2000), *Varlaam-La Bazin* (Schuster 1992a; 1995b; 1997a; 1997b; Schuster, Popa 1995a; 2000), *Mogoșești* (Schuster 1989; Schuster, Popa 1995a; 1995b; 1997; 2000), *Mironești-Coastă*, *La Panait*, *Ruine*, *În Vale*, *Conac*, *Malul Roșu* (Schuster 1989; 1992b, Schuster, Popa 1995a; 2000), în zona ceea ce se dorea a fi în final *Canalul București-Giurgiu*, și în perimetrul fostului lac *Greaca*.

Cu precădere terasele înalte din dreapta și stânga râului *Câlniștea* au fost în atenția arheologilor. La acele periegeze au participat *Vasile Barbu*, coordonatorul proiectului din partea *Muzeului*, *Cristian Schuster*, *Traian Popa* și *Ovidiu Solomon*. Cu acel prilej au fost depistate o serie de puncte de interes arheologic, care, ulterior, în parte, au constituit obiectul unor săpături de salvare. Acestea din urmă au fost efectuate în lunile iulie-octombrie, sub îndrumarea lui *Vasile Barbu*, singurul arheolog din acea vreme al *Muzeului* care avea dreptul de a fi responsabil de șantier, de către *Cristian Schuster* și *Traian Popa*.

Nu putem încheia această succintă *Introducere*, fără a aminti că *Vasile Barbu* a hotărât, încă înainte de începerea săpăturilor, de la *Schitu, Bila și Cămineasca*, ca rezultatele științifice ale acestora să fie publicate de cei doi semnatari ai prezentei monografii. Dealtfel, cum am precizat mai sus, scurte considerații au văzut deja lumina tiparului. Din păcate cu acele ocazii s-au strecurat și unele erori, cărora li se vor aduce acum corecturile necesare.

Investigațiile din arealul celor trei localități au permis „sudarea” unui echipe, unui trio, de

arheologi – *Barbu, Schuster, Popa* –, care, în anii de după 1990 au lucrat și pe alte șantiere, precum *Mogoșești* și *Mironești*. Relațiile de camaraderie instituite atunci, au permis o excelentă colaborare, atât profesională, cât și una strict interumană.

La *Schitu* am descoperit, pe lângă vestigii din diferite perioade, și oameni foarte calzi, începând cu cei din *Primărie*, preotul satului, lucrătorii zilieri, mulți dintre aceștia bulgari sau de etnie romă, și, nu în ultimul rând, gazdele noastre *tanti Lenuța* și *nea Ion*, acesta din urmă decedat între timp. Tuturor acestora le păstrăm o amintire deosebit de plăcută.

Tot plăcute, chiar hazlii au fost și unele întâmplări, care ne-au dat prilejul de a cunoaște mai bine *Omul*, oamenii și mentalitatea lor, aceasta din urmă mutilată de anii regimului comunist. Să începem cu *Omul*, adică *Vasile Barbu*. Acesta cu toate că ar fi vrut să stea mai tot timpul pe șantier, datorită treburilor la *Muzeu*, zăbovea prea puțin la *Schitu*.

La gazdă însă, își „rezervase” un pat și lăsase spre păstrare un rând de haine de „scandal”, inclusiv a pereche de pantofi din piele moale, aduși de un apropiat de-al său din *Franța*. Tocmai materialul fin din care fusese fabricată perechea de încălțăminte, l-a făcut pe unul dintre noi, mai talentat într-ale *soccer*-ului, anume *Traian*, să-i încalțe, și să joace fotbal pe „*Maracana*” din localitate. După câteva meciuri, cam prin septembrie, unul din pantofi a crăpat, prin spărtura creată ițindu-se cu lejeritate cel puțin patru degete de la picior.

Ghinionul a făcut ca, după o lungă perioadă de „*acalmie*”, răstimp în care *Barbu* nu mai venise pe șantier, în dimineața următoare să sosească din *București* cu RATA de 7,00. Noi, mai ales *Traian*, când l-am văzut, am șters-o repede spre punctul de lucru, aflat la zece minute de gazdă. După o oră apare *Barbu*, cu bruma-i de păr ce o mai avea vâlvoi, cu privirea oțelită și fruntea înnegurată. Se anunțau vremuri grele! Dar, surpriză, printre sudălmi amicale, acesta îl dojenește pe *Traian* că i-au distrus bunul. Și, cu mare gentilețe, încheie că, și el a fost un rob al fotbalului, dar și al boxului, aceste două sporturi practicându-le într-un mediu elevat, anume cartierul *Tei* din *București*!!

Noi n-am mai putut de răs, odată că ne luase o piatră de pe inimă și, a doua oară, că ni-l imaginam pe *Vasile Barbu*, cu înălțimea lui impresionantă

de un metru-jumate și un pic, cărând pumni unor adversari intimidați de talentul său pugilistic.

O altă întâmplare cu *Barbu*, a fost cea legată de o perieghetză efectuată lângă satul *Bila*. Chiar dacă era deja vară târzie, a trebuit să facem niște cercetări de suprafață într-o plantație de tutun. Neavând încredere în noi, ne-a pus să mergem pe marginea plantației, dumnealui luând-o prin centrul ei. După o oră noi am ajuns la celălalt capăt al lotului cu tutun. Recolta de materiale arheologice nu fusese prea bogată. *Barbu*, chiar și după încă o oră nu-și făcuse apariția. Am plecat în căutarea lui. *Traian* l-a găsit umblând în patru labe. S-a speriat, crezând că i se făcuse rău. Când colo, el își pierduse ochelarii, și-i căuta de zor, înjurând de mama-focului. Îi căzuseră de pe nas în momentul când partea de dedesubt, foarte lipicioasă, a unei frunze de tutun îi „agățase”. Ba mai mult: cămașa, pantalonii, geanta de pe umăr, brațele, gâtul, părul îi erau pline cu substanța lipicioasă de la frunzele de tutun. Ochelarii i-a găsit *Traian*, dar *Barbu*, abia prin spălări succesive cu săpun de casă, a scăpat de lipici. Că tot se lăuda dânsul că are „*lipici*” la sexul slab!

Tot din cauza lui *Barbu* și, mai ales, a guri sale bogate, într-o altă perieghetză la *Schitu*, am rămas nemâncați, nebăuți și fără mijloc de transport. În 1989, primăvara, am făcut o cercetare de suprafață chiar în lunca lată a *Câlniștei*. Am fost luați cu mașina de la *Giurgiu*, și, împreună cu niște reprezentanți ai beneficiarului, am plecat la colindat printre smârcuri și ochiuri de apă împutită. Noi, arheologii, știam că nu vom găsi nimic. Dar, *Vasile Barbu*, în ideea de a storce cât mai mulți bani de la interpretarea de îmbunătățiri funciare, care distrusese cu voioșie câteva situri de pe terasele înalte ale râului, descoperind mai multe fragmente ceramice rulate cine știe când de ape, a început să-i amenințe pe beneficiari cu procuratura, pușcăria, organele de partid.

În sfârșit ajungem la sediul provizoriu din bărcile de lemn și tablă ale întreprinderii. Chiar la intrare ne-a „lovit” un miros de grătar. Iar din una dintre bărci, prin ușa întredeschisă, se strecura un miros de cafea originală. Să nu uităm că eram în plină „*Epocă de aur*”, fără carne și numai cu „*nechezol*”, pentru cei tineri, înlocuitor de cafea.

Barbu, în plină vervă, și-a continuat recitalul cu amenințări, afirmând că trebui să anunțe județul de distrugerile provocate de beneficiar. Inginerul-șef

al acestuia spumega, dar nu putea să zică nimic. În sfârșit, după o jumătate de oră eram gata de a ne întoarce spre *Giurgiu*. Suntem anunțați că, din păcate, ARO-ul cu care venisem s-a stricat subit și nu avem mijloc de transport. Ba mai mult, fleicile de pe grătar au dispărut și ele, la fel și cafeaua! A trebuit să plecăm pe jos de la *Bila*, apoi, după o așteptare de două ore, cu o ocazia spre *București*. Cât am așteptat noi la „*ia-mă nene*”, a vâjâit pe lângă noi ARO-ul cel defect, iar din mașină ni s-au făcut „*frumoase*” bezele!

Am pomenit oamenii din sat, fie ei români, bulgari sau țigani. Chiar dacă la început ne-au bănuțit că vrem să-i păcălim și să nu-i plătim, așa cum făcuseră mai mereu cei de la *C.A.P.* sau alte organe ale statului și partidului unic, ulterior s-au dumirit că noi răsplătim munca prestată. Ba mai mult, pe ascuns, „*instigați*” de *nea Ion*, în seara ultimei zile de șantier, au pregătit o petrecere, contribuind fiecare după posibilități, cu diferite produse. Cheful s-a prelungit până-n noapte, câțiva dintre țigani, „*prestând*” cu măiestrie la vioară și țambal, alții exersându-se ca guriști.

Ce a putut să genereze în mentalul oamenilor comunismul, este ilustrat de pilda următoare. Întorcându-ne noaptea dintr-o „*periegheză*” prelungită de la bufetul satului, am avut șansa ca, pe lângă faptul că iar s-a tăiat curentul, și luna să intre într-o perdea groasă de nori. Era o noapte ca smoala; numai ici colo, la câte o fereastră se vedea pâlpâind o lumânare. Intrând în curtea unui cetățean, care ne chemase cu un pic mai înainte să-l „*vizităm*”, am dat ocolul prispei, cu intenția de a merge la

bucătăria de vară. Cunoșteam bine locurile... Din nefericire, unul din noi (*Cristian*) s-a împiedicat și julit zdravăn de un obstacol, ce știam că nu ar fi trebuit să existe pe traseu. După oblojirea răni, l-am chestionat pe cetățean, de ce obstacol m-am lovit. Mai răspuns că, „*de un robinet de la țevile de irigații*”. L-am întrebat, „*ce Dumnezeu faci cu el?*” Mi s-a confesat că, „*nimic. Dar dacă toată lumea a furat ceva, trebuia să iau și eu ce a rămas! Că doar, este al nostru, al poporului!*”.

Nostimadele relatate sau altele de aceeași factură, multe dintre ele musai de eludat (de exemplu, o poveste tot cu o pereche de pantofi...), sunt întâmplări firești, specifice oricărui șantier arheologic. Că doar nu puteam face noi, săpătorii de la *Schitu-Bila-Cămineasca*, excepție de la o tradiție instituită deja de prof. *Dumitru Berciu* și colectivul său din anii 1956-1957 (v. Berciu 1961, 367, nota 1), regretatul *Nicolae Harțușe*, și, pe atunci, studenții *Petre Roman*, *Lucian Chițescu* și, generatoarea de frământări și suferințe, *Wanda Wolski*....

La cercetările de la *Schitu-Cămineasca-Bila*, la prelucrarea materialului și la pregătirea acestui volum pentru tipar au contribuit *Florin Grofu* (desene, foto), *Mariana Simion* (restaurare), *Ovidiu Solomon* (periegheze), *Ionuț Gheorghe* (periegheze), toți de la *Muzeul Județean „Teohari Antonescu”* din *Giurgiu*, *Gheorghe Chelmeș* (foto) și *Cătălina Toma* (desene) de la *Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”* din *București* și *Laurențiu Mecu*, doctorand al aceluiași *Institut*. Tuturor le exprimăm mulțumirile noastre!

Capitolul I

MEDIUL ÎNCONJURĂTOR & PREMISE ARHEOLOGICE

UN PIC DE GEOGRAFIE

Comuna *Schitu*, alcătuită din patru sate, cel eponim, *Bila*, *Cămineasca* și *Vlașin* (Ghinea 1996, 617; 1998, 102), este situată, în parte, în *Câmpia Burnazului* (*Schitu* și *Vlașin*), respectiv *Câmpia Câlniștei* (*Cămineasca* și *Bila*), pe ambele maluri ale râului autohton *Câlniștea* (fig. 1, 2). *Câmpia Câlniștei* este segmentul sudic al *Câmpiei Găvanu-Burdea*. Toate câmpiile menționate sunt zone ale *Câmpiei Teleormanului*, care, la rândul ei, este o entitate componentă a *Câmpiei Române*.

Câmpia Burnazului (pl. III), un toponim posibil de origine *cumană*, este flancată la vest de râurile *Vedea* și *Teleorman*, la nord și est de *Câlniștea*, și *Argeș* și la sud de *Dunăre* (pl. I) (Ghinea 1996, 329). Fiind o *câmpie de tip tubular, piemontană cu pietrișuri balcanice*, ea curge în trepte (cu altitudini între 90 și 12 m) de la nord la sud, având astfel corespondențe în terasele *Dunării* (Popescu 2005). Dealtfel, în partea estică a câmpiei, de la *Câlniștea* începând, deci implicit și zona *Schitu-Vlașin*, caracterul tubular al acesteia capătă consistență inconfundabilă (Gâștescu, Iordan 1970, 16). Peisajul aparent unitar, impus de muchiiile remarcabile de deasupra văilor, este întrerupt, în arealul avut în vedere de noi, de câțiva influenți din dreapta *Câlniștei*. Dintre acești afluenți, cel mai important este *Ismarul*.

Evident că, și în cazul *Câmpiei Burnazului*, în formarea *Dunării* în perimetrul care ne interesează, de o importanță capitală au fost prefacererile din zona *Lacului cuaternar* din *Câmpia Română*. Așa cum au stabilit specialiștii (vezi o discuție sintetică la Schuster 2005c), fenomenele în cauză s-au derulat în *Pleistocen* (Coteț 1976; Păunescu 2000). În viziunea lui *Petre Coteț*, în cadrul primei faze

(*Donau*), *Lacul cuaternar* s-a retras din regiunea de la ieșirea din defileu a fluviului ajungând până la *Argeș* și *Câmpia Burnazului*. Ulterior, în faza *Günz* sunt afectate câmpiile *Burnazului*, *Burdea*, *Boian* etc., apoi în faza *Günz-Mindel*, *Bărăganul*, în faza *Mindel-Riss* *Mostiștea*, în faza *Würm I-Würm II* zona *Brăilei*, iar în ultima fază, *Würm III* (= *Holocen*), nord-estul *Câmpiei Române*.

Se pare că, la debutul *Pleistocenului Superior*, *Dunărea* străpungea terasele *Chirnogi* și *Băilești* și înainta până la *Iezerul Mostiștea* (Roșu 1973). Ulterior (în *Würm*), sunt săpate terasa *Corabia* și, în *Holocen*, cea a *Călărașilor*.

Este evident că *Dunărea*, prin conul-deltă format încă din *Villafranchian* la deversarea sa în *Lacul cuaternar*, a contribuit decisiv, ajutată mai târziu și de râurile *Argeș*, *Dâmbovița*, *Ialomița*, *Prahova*, *Teleajen*, *Buzău*, prin conurile lor de dejecție succesive și prin depozitele aluvio-proluviale, la formarea *Câmpiei Române* (cu subdiviziunile sale: *Câmpia Olteniei*, *Câmpia Centrală Munteană*, *Câmpia de tranziție a Bucureștilor* și *Câmpia Bărăganului*) (Coteț 1976; Păunescu 2000, 27 sq.). În cadrul *Câmpiei Române* se constituie în *Holocen* luncile *Dunării*, *Jiului*, *Oltului*, *Argeșului*, *Ialomiței*.

La nord de *Câmpia Burnazului* se găsește *Câmpia Găvanu-Burdea* (pl. III) (Ciulache, Dobraca, Căndea 2005). În arealul *Schitu-Cămineasca-Bila*, granița dintre cele două câmpii o constituie râul *Câlniștea*. Interesant este că satele *Cămineasca* și *Bila* din alcătuirea comunei *Schitu*, se găsesc pe „teritoriul” *Câmpiei Câlniștei*, unitate de relief din sudul *Câmpiei Găvanu*, iar localitățile *Schitu* și

Vlașinu sunt situate, așa cum am văzut, în *Câmpia Burnazului*.

Câmpiei Călniștei este din punct de vedere geomorfologic o entitate relativ tânără, cu terase slab dezvoltate (Popescu, Năstase 2005), dovadă în acest sens este și terasa din nordul satelor *Cămineasca* și *Bila*. În lunca râului *Călniștea* apar lăcoviști, soluri gleice, solonețuri, soluri aluviale și protosoluri aluviale (Ciulache, Dobraca, Cădea 2005, 228).

Râul *Călniștea*, un afluent al *Neajlovului* (tot râu autohton al *Câmpiei Române*), are un curs de cca 102 km lungime, izvorând de lângă localitatea *Talpa*, din județul *Teleorman*, din *Câmpia Găvanu-Burdea*, și vărsându-se lângă satul *Călugăreni* în *Neajlov* (Ghinea 1996, 391). Unul din principalii săi afluenți este *Glavaciocul* (132 km lungime), care izvorește tot din *Câmpia Găvanu-Burdea*, undeva de lângă *Mozăceni* (jud. *Argeș*), și se varsă în *Călniștea* la nord de comuna *Schitu*, în apropiere de localitatea *Ghimpați*. La vest de comuna *Schitu* se varsă și râul *Ismar*.

În arealul *Schitu-Cămineasca-Bila* pot fi întâlnite trei tipuri majore de soluri (pl. II, IV) (Gâstescu, Iordan 1970, 44-45 și fig. 6; Buza 2005a; 2005c). Solul brun-roșcat este specific terasei înalte din dreapta râului *Călniștea*, adică exact perimetrului satului *Schitu*, și malul stâng acoperit de intra- și extravilanul satului *Bila*. Între cele două maluri, în lunca râului, există un sol negru-argilos.

Aceste tipuri de soluri au permis în *Preistorie* dezvoltarea unei *vegetații* și *faune* specifice, de *silvostepă*, acestea sunt, în parte, prezente și astăzi (Ivan 1979, 288 sqq.; Muică, Geacu 2005, 72 sqq. și fig. 1.13; Drugescu 2005, 77 sqq. și fig. 1.14; Buza 2005b). Dintre plantele respectivei subzone a pădurilor de stejari submezofili-termofili (în lat. *Quercus cerris* și *Quercus frainetto*) creșteau lemnul cânesc (*Ligustrum vulgare*), gherghinarul (*Crataegus monogyna*, *Crataegus pentagyna*), porumbarul (*Prunus spinosa*), măceșul (*Rosa canina*), lemnul râios (*Evonymus verrucosa*), sângerul (*Cornus sanguinea*), socul (*Sambucus nigra*). Alături de această vegetație, în partea de luncă (în parte *pajiști halofile*) și-au găsit un mediu propice răchita (*Salix alba*, *Salix fragilis*, *Salix triandru* și *Salix cinerea*), plopul (*Populus alba*, *Populus nigra* și *Populus canescens*), precum și unele ierburi, precum rogozul (*Carex gracilis*,

Carex acutiformis și *Carex riparia*), limbarița (*Alisma plantago*), stânenelul de baltă (*Iris pseudocorus*).

Dintre animalele care au trăit în trecut și, unele, încă mai viețuiesc și acum în sălbăticie în zona *Schitu* (Buza 2005b, 201-202), amintim cerbul (*Cervus elaphus*), căpriorul (*Capreolus capreolus*), porcul mistreț (*Sus scrofa f.*), vulpea (*Vulpes vulpes*), lupul (*Canis lupus*), iepurele (*Lepus europaeus*), castorul (*Castor fiber*), popândăul (*Citellus citellus*), hârciogul (*Cricetus cricetus*), șoarecele de câmp (*Sicista subtilis*), orbetele (*Spalax leucodon*), șobolanul de câmp (*Apodemus agrarius*), dihorul de stepă (*Mustela eversmanni*), nevăstuica (*Mustela nivalis*) etc. În apa *Călniștei*, în iazurile sale, erau de găsit crapul (*Cyprinus carpio*), bibanul (*Perca fluviatilis*), cleanul (*Leuciscus caphalus*), mreana (*Barbus barbus*) ș.a., precum și diferite scoici.

Astăzi clima se prezintă în arealul *Schitu-Cămineasca-Bila-Tângâru* aproape asemănătoare vremurilor *preistorice* (pl. II) (Bogdan 2005; Ciulache 2005). Un rol important jucând *cantitatea de radiație solară globală* (valori anuale între 127,5 și 125 kcal/cm²), *Câmpia Burnazului* ca parte a *Câmpiei Teleormanului*, găsindu-se, după *Dobrogea* și litoralul *Mării Negre*, pe un loc trei în *România*. *Soarele strălucește* cca 2250 de ore în medie pe an, iar *umezeala relativă medie a aerului* este de peste 76%. Măsurătorile au arătat că la *Ghimpați*, localitate vecină comunei *Schitu*, temperatura medie anuală este în zilele noastre de 10,8°C (Ciulache 2005, 195).

Nu este de neglijat nici circulația generală a atmosferei, ținuturile apropiate *Dunării* și orașului *Giurgiu* fiind sub incidența capricioșilor *cicloni mediteraneeni*, care vara aduc uscăciune și secetă, iar iarna ploi, lapovițe, ninsori, viscol, dar și, mai rar, a *anticiclonului azoric* și a celui *scandinav*.

În ceea ce privește vânturile, zona noastră de interes, se află la incidența dintre culoarul *Dunării* și cel dintre *Sărata* și *Grivița* (Bogdan 2005, fig. 1.9). Viteza vântului fiind, calculată la medie lunară, de 3,5 m/s.

Fără a intra în detalii, trebuie spus că în *Holocen*, așadar inclusiv pentru perioadele *preistorice* care ne interesează pe noi, au existat *segmente cu veri calde și lungi* (de ex. 5150-4400, 4200-4000, 2050-1700, 1550-1400, 1000-800 cal. BP), *cu veri reci și scurte* (4000-3900, 3700-3400, 3300-2100,

1400-1150, 800-300 cal. BP), *cu veri secetoase* (5100-4850, 4600-4500, 3900-3700, 3000-2900, 2100-1800, 1000-900 cal. BP) și *cu veri ploiașe* (4500-4200, 3350-3000, 2900-2150, 1700-1550, 1400-1000, 700-300 cal. BP) (Tomescu 2000; v. și Tufescu 2001, 17). Alternanțe de perioade reci și calde sunt, așadar, destul de des de consemnat (Todorova 1998, 70); răcirii: 3100-2800/2600 a. Chr., 2100-1800 a. Chr., 1400-1000/900 a. Chr., 520-100 a. Chr., 480-600 d. Chr.; încălziri:

2800/2600-2400/2100 a. Chr., 1800-1400 a. Chr., 600-520 a. Chr., 100 a. Chr.-100 p. Chr. Conform lui Marin Cârciu (1996, 26), măsurătorile ^{14}C au arătat fluctuații cu frecvență de aproximativ 400 de ani. Dintre acestea, intervale largi de activitate înaltă au fost consemnate între 2200-3400 BP și 4400-5800 BP, iar de activitate scăzută între 1300 d. Chr.-250 a. Chr., 3400-4400 BP și 6000-6300 BP (Cârciu 1996, 26).

UN PIC DE ARHEOLOGIE

Arealul *Schitu-Cămineasca-Bila-Tangâru* a fost investigat înaintea săpăturilor noastre, așa cum am precizat, atât prin *cercetări de suprafață* (periegeze) cât și prin *investigații sistematice*. În cele ce urmează ne referim succint la aceste demersuri.

1. Tangâru:

1.1. Tell-ul Tangâru (fig. 1, 2, 6):

În *Cuvântul înainte* am făcut vorbire de *Tangâru*, de aceea credem că este nimerit, să zăbovim un pic asupra cercetărilor derulate în *tell*-ul de acolo.

Arealul *Schitu-Bila-Cămineasca*, precum și localitățile învecinate, *Ghimpați*, *Naipu*, *Vlașin*, au intrat de mai multă vreme în atenția specialiștilor. Astfel, *Dumitru Berciu* (1935; 1937; 1959a; 1959b; 1959c; 1961), primul director al *Muzeului Județean Vlaşca*, cu sediul în orașul *Giurgiu*, a efectuat în anii 1934-1935, 1956-1957 cercetări arheologice în *tell*-ul de la *Tangâru*.

Fără a relua toată discuția cu privire la stratigrafia, complexele și materialele descoperite în *tell*, amintim, sintetic, numai că acestea au aparținut culturilor *Boian*, *Gumelnița*, *Glina*, *Tei*, *Hallstatt-ul Timpuriu* (cu *ceramică canelată*), *Basarabi* și *Evului Mediu Timpuriu*, *sec. X-XI d. Chr.*

Vestigii din Evul Mediu Timpuriu:

Este vorba de un *mormânt de înhumatie*, identificat „în careul 4, la limita dintre secțiunea I și careul 1A” (Berciu 1959a, 152). Scheletul avea mâinile pe bazin, iar ca inventar funerar s-au găsit un amnar din fier (pl. XXXIII/2) și, situat la nord de capul mortului, un craniu de cal (pl. XX/2) cu o zăbală din fier în gură (pl. XXXIII/2) (Berciu 1959a, 152: „sub schelet s-a găsit un amnar de

fier”; fig. 10/1-2; 1961, 487: „lângă mort s-agăsit un amnar de fier”).

Urmele din Prima Vârstă a Fierului:

Hallstatt-ul Timpuriu:

Prima Vârstă a Fierului a fost, în prima sa fază, *Hallstatt Timpuriu*, reprezentată de *ceramică canelată* și „fragmente de mari «urne» de culoare neagră, lustruită puternic în aceeași culoare și decorate cu brîuri crestate, cu linii incizate și imprimări cu «melcul»” (pl. XVII/3) și „fragmente de urne cu apucători orizontale” (Berciu 1961, 487 și fig. 253/7-8). De amintit este și un fragment dintr-o ceașcă decorată cu creștături pe buză, grupaj de linii orizontale la incidența dintre gât și umăr și segmente de grupaje de linii oblice care flanchează proeminențe conice trase din pasta vasului (pl. XVIII/6).

Hallstatt-ul Mijlociu:

Această perioadă a fost documentată prin câteva fragmente ceramice aparținând fenomenului *Basarabi* (pl. XVIII/4) (Berciu 1961, 487 și fig. 254/4).

Epoca Bronzului:

Bronzul Mijlociu:

Cultura *Tei IV*, a fost dovedită prin câteva fragmente ceramice răzlețe, unele dintre ele grosiere, altele din pastă fină (pl. XVIII/5), de culoare neagră sau cărămizie, decorate în tehnica împunsăturilor succesive (în germ. „*Stichkanaltechnik*”) (Berciu 1961, 485 și fig. 253/4 = 254/5).

Bronzul Timpuriu:

Această perioadă a *Epocii Bronzului* este reprezentată de câteva materiale aparținând culturii *Glina*. Chiar dacă nu s-a găsit un strat propriu-zis, ci numai *gropi menajere* și material arheologic disparat, este evident că pe *tell*-ul de la *Tangâru* a viețuit și o comunitate a acestei manifestări a *Bronzului Timpuriu* (Berciu 1961, 485 și fig. 252/8-9, 254/3). Pasta folosită la modelarea ceramicii (pl. XVII/2, XVIII/1, 3) era îndeobște grosieră, dar și, în cazuri mai rare, semigrosieră.

A mai fost găsit un fragment de *cuțit curb* din piatră șlefuită (pl. XXV/5) (Berciu 1961, fig. 167/5).

Manifestările culturale ale Perioadei de Tranziție:

Această perioadă este reprezentată în *tell*-ul de la *Tangâru* de un singur fragment ceramic *Cernavodă II* (pl. XXV/2) (Berciu 1961, 484 și fig. 253/6=254/2). Nu este exclus, ca aici să fi „zăbovit” un timp scurt un grup al acestei manifestări. Probabil cu reluarea și extinderea cercetărilor arheologice, vor fi găsite și alte urme ale prezenței respectivei comunități.

Manifestările culturale ale Eneoliticului:**Cultura Cernavodă I:**

Câteva fragmente ceramice descoperite la *Tangâru*, s-au distanțat, prin compoziția pastei, tehnică de modelare și decor, atât de olăria *Bronzului Timpuriu* cât și cea *eneolitică*, în speță, cultura *Gumelnița*. Dumitru Berciu (1961, 479 sqq.), intuind, prin comparație cu materialul ceramic recuperat prin cercetările de la *Cernavodă*, că are de-a face cu o ceramică aparte, dar, în opinia sa, totuși influențată de cea *Gumelnița*, o numește de orizont *Gumelnița IV*. O constatare cu privire la compoziția pastei unei părți a ceramicii atrage atenția: „Cu totul sporadic se amestecă în pastă scoici pisate” (Berciu 1961, 479).

Din lucrările consacrate investigațiilor din diferitele puncte de la *Cernavodă*, se știe că, acolo, ceramica ce are în pastă scoici pisate, a aparținut culturilor *Cernavodă I* și *Cernavodă III* (Morintz, Roman 1968a; 1968b). Comparând ceramica respectivelor manifestări, se poate observa că, piesele de la *Tangâru* (pl. XVII/1) (Berciu 1961, fig. 234/28, 237/10, 239/2, 243/4, 12, 247/5-8, 252/1-3), aparțin mai degrabă culturii *Cernavodă I*.

Cultura Boian:

Grosul descoperirilor *eneolitice* de la *Tangâru* au fost atribuite culturilor *Boian* și *Gumelnița* (Berciu 1959a; 1959b; 1959c; 1961). În 1956 a fost practică o secțiune (SI/1956), cu dimensiunea de 20,00x2,00 m, orientată est-vest, și amplasată nu departe de centrul *tell*-ului. Mai redusă, de numai 18,00x2,00 m, a fost secțiunea (SII/1957) deschisă în anul următor. Conform lui Dumitru Berciu totalul straturilor arheologice are o consistență medie de 4,50 m. Cultura *Boian* având 21 de niveluri (de la 1-12, adică *Boian II* la *V*, lipsind faza *Bolintineanu*), iar cultura *Gumelnița* 9 niveluri (de la 13 la 21). Notabil este că, sub primul nivel *Boian* a fost depistat *humus*-ul *preistoric*, care suprapune *loess*-ul-pat al râului *Câlniștea*.

Construcții:

Casele *Boian* erau atât de tipul celor adâncite (*bordeie*), cât și de suprafață (*colibe*). *Bordeie* au fost documentate numai în primul nivel (3 locuințe). Acestea pătrundeau, vezi cazul *Bordeiului I*, până la o adâncime de -1,40 m (Berciu 1961, pl. IV). Pentru a ușura intrarea în adăpost, ele au fost prevăzute cu trepte.

Colibele au fost prezente atât în *nivelul I* cât și în celelalte niveluri. Aceste construcții de suprafață aveau forme rotunde sau patrulatere, fiind ridicate din pereți de pari, împletituri și lut pomostit. Acoperișul fiind realizat din stuf, o dovadă în acest sens fiind cenușa de pe podina complexului din *nivelul I*, □ 1. Probabil o bună parte dintre ele au fost distruse prin incendiere.

Instalațiile de foc au fost reprezentate de *vetre* (*nivelul 5*, □ 4; *nivelul 8*, □ 2), câteodată refăcute (cea din *nivelul 3*, □ 1).

Cultura materială:**Ceramica:**

Dumitru Berciu (1961, 384 sqq.) vorbește de trei grupe de ceramică: *a.* din pastă cu nisip, pietricele și pleavă; *b.* din lut mai bine ales, nisip și, mai rar, cioburi pisate și pleavă; *c.* pastă îngrijit preparată, cu nisip fin și, foarte rar, pietricele și pleavă.

Din aceste tipuri de pastă au fost modelate de la fază la fază diferite forme, dintre care se remarcă *recipientele de provizii*, cele *mari cu gât înalt*, *vasele cu picior cilindric*, *paharele înalte*, altele *tronconice*, *tigăile*, *strecurătorile*, *capacele*, unele

cu mâner cilindric (fig. 10, 11/1-2) (Berciu 1961, fig. 169-189). În decorarea acestora s-a folosit incizia, excizia, pictura. Sunt prezente o sumedenie de motive decorale (pl. XXI-XXIV).

Utilajul litic:

Piatră șlefuită:

Piese șlefuite au fost reprezentate de *dălțițe* (Berciu 1961, 377-378 și fig. 169/2), *toporașe plate* (pl. XXV/8-9) (Berciu 1961, 377, 380 și fig. 167/8-9, 169/4, 6), *topoare grele* (Berciu 1961, 380 și fig. 173/4), cu profil bombat și ceafă ascuțită, *topoare/ciocan cu gaură de înmănușare* (Berciu 1961, 380 și fig. 184/2-3, 6).

Piatră cioplită:

Au fost găsite *lame* (Berciu 1961, 377-378 și fig. 166/3, 5, 7-8, 11, 13), *răzuitoare* (Berciu 1961, 377 și fig. 166/2, 4, 12, 14, 169/3, 173/2-3), *așchii*.

Artefacte din lut ars, os, corn, scoică:

Din lut ars (plastica):

Plastica antropomorfă:

Statuete *antropomorfe* au fost identificate în toate nivelurile *tell*-ului (pl. XIX/3-9) (Berciu 1961, 507). Piese au fost descoperite atât în complexe, precum *B.1/1957* („*gâtul și partea de jos a feței unui idol cu gâtul înalt și fața triunghiulară*” = Berciu 1961, 508; „*cap de idol cu fața tipică grupei zise <cu cioc de pasăre>*” = Berciu 1961, 508 și fig. 190/3, 193/2), *B.3/1957* (fragment de figurină feminină = Berciu 1961, 508 și fig. 192, 193/1), cât și în afara acestora (Berciu 1961, 508 = un picior decorat; 509 și fig. 190/12, 191/3 = gâtul și capul unui idol; 509 și fig. 191/6 = „*fragment de figurină feminină..., cu o steapigie moderată*”; 509 și fig. 191/5 = „*fragment de idol..., cu o puternică steapigie și decor spiraliform*”; 509 și fig. 191/4 = fragment „*acoperit cu uncizii și incrustație*”; 509 și fig. 183/2 = patru fragmente; 509 și fig. 190/6-10, 191/7-8, 193/3, 194/3-4, 251/2).

Dumitru Berciu (1961, fig. 167/6) vorbește în cazul unei piese cilindrice din lut ars, prevăzută cu șanț longitudinal de „*o scufundătoare*” (pl. XXV/6). Este greu de crezut că aceasta avea rol de „*greutate*” pentru plasa de pescuit. Materialul din care a fost lucrată nu-i permitea aceasta. Posibil să fi ori *greutate* de la războiul de țesut sau un *phallus*, ori o piesă al cărui rost ne scapă.

Plastica zoomorfă:

În *tell*-ul de la *Tangâru* au fost descoperiți mai mulți *idoli zoomorfi* (pl. XIX/1-2) (Berciu 1961, 509 și fig. 190/1-2, 191/1-2). Ei redau patrupeze, foarte probabil ovicaprine (cele din *B.1/1956*) și cornute.

Din os, corn, scoică:

Din os și corn au fost lucrate *sule*, *spatule* din așchie de corn de cerb, *mânere*, *dălți*, *placă* de os, *pumnal/împungător*, *sule* din oase de animale sau, unele, de pasăre (pl. XXV/1, 16) (Berciu 1961, 372, 375-379 și fig. 167/1, 16, 168/7, 9, 11-12, 14-17, 171/31, 184/1, 198/3). Interesantă este și prezența unui *harpon* din corn.

În *B.1/1956* a fost descoperit o unealtă din cochilie de *scoică*, folosită, probabil, la decorarea recipientelor din lut (Berciu 1961, 373 și fig. 245/4).

Notabilă este descoperirea unui *pandantiv* din scoica *Spondylus*. Dumitru Berciu (1961, 414, la explicația figurii = „*pandantiv din scoică Spondylus, faza Boian V a*”, și fig. 194/6,) îl include ba „*în nivelul Boian V a*”, ba în cel *Gumelnița* (Berciu 1940). În schimb Eugen Comșa (1973, 69) vorbea de această piesă de podoabă ca aparținând culturii *Gumelnița* (v. și Schuster 2003d, 40). Tot acestei manifestări din urmă, i-au fost atribuite și alte câteva fragmente de brățări din *Spondylus* (Berciu 1935, 22 și fig. 7/4; Comșa 1973, 69; Schuster 2003d, 37, 56).

Revenind la *pandantiv*, trebuie spus că respectiva piesă este ba „*Une petite plaque rectangulaire... Chacun de ses angles est doté d'un orifice. La pièce est longue de 6 cm*” (Comșa 1973, 69), ba o podoabă lunguiață, aproape cilindrică, ușor curbată, cu o perforație la capătul mai gros, vârful rupt din vechime și un șanț circular la mijlocul artefactului (pl. XXVIII/4) (*apud* desen la Berciu 1961, fig. 194/6).

Cultura Gumelnița:

Construcțiile:

În nivelurile *Gumelnița* (nr. 13-21) au fost descoperite o seamă de *case de suprafață* de mari dimensiuni (*Nr. 1* în *Niv. 13*, *Nr. 2* în *Niv. 14*; Berciu 1961, 418 sqq.), patrulatere, având până la 14,00 m lungime. Pereții acestor construcții se sprijineau pe pari solizi, care erau adânc (până la 1,50 m) înfiți în pământ. În nivelurile 15-21 dimensiunile

locuințelor scad, ele fiind sesizate numai pe baza unor resturi de podină.

Instalațiile de foc își aveau locul (și) în locuințe (în *Locuința 1* și *Locuința 3* din Niv. 15). În *Locuința 3* a fost găsită și o *groapă*.

Cultura materială:

Ceramica:

A fost descoperită (Berciu 1961, 429 sqq. și fig. 199-239, 241-243, 245-247, 252/11259/4), în special în primele niveluri, o ceramică fină, din pastă bună, neagră, cu luciri metalice și alta de culoare portocalie. Dintre tipurile de recipiente sunt de amintit *vase de provizii*, *vasele cu umăr lat* cu mai multe variante, *vase înalte bitronconice*, *vase mari cu corpul bombat și gât cilindric*, *vase mari cu buza răsfântă afară*, *vase cu caneluri*, *oale adânci*, altele *cu două torți*, *vase piriforme cu gât cilindric*, *vase comunicante*, *urne cu picior*, *străchini*, *castroane*, *strecurători*, *pahare*, *cești*, *capace*, *suporturi* (fig. 43; pl. XXVII).

Utilajul litic:

Piatră șlefuită:

Au putut fi recuperate *topoare plate trapezoidale* (pl. XXV/3), lucrate din gresie autohtonă (Berciu 1961, 423 și fig. 167/3).

Piatră cioplită:

Din această categorie de artefacte, s-au recuperat din diferitele niveluri *topoare*, *securi*, *lame*, *răzuitoare*, *așchii*, *percutor*, *nuclee* (pl. XXV/10-14) (Berciu 1961, 424 sqq. și fig. 166/ 15-21, 23-36, 167/2-4, 7, 10-15, 173/1, 195, 196, 197/1=247/11, 242/6, 244/2).

Artefacte din lut ars, os, corn, scoică:

Lotul de piese lucrate din os este destul de bogat. Dintre acestea se remarcă *sulele*, o parte dintre acestea fiind lucrate din oase de pasăre (pl. XXV/15) (Berciu 1961, 423 sq. și fig. 167/15=198/1, 168/2, 5, 10, 198/4), *pumnalele* (Berciu 1961, 424 și fig. 167/2, 4, 168/2), *dălțile* (Berciu 1961, 424 și fig. 168/1) și o *fusaioală*.

Din corn avem un *mâner* pentru topor (Berciu 1961, 424 și fig. 167/7=184/5).

Remarcabilă este și prezența unui/unor (?) fragment/fragmente de *brățară* din scoica *Spondylus*. Asupra acestui aspect am făcut vorbire mai sus.

Din lut ars:

În această categorie sunt incluse obiectele modelate din lut, altele decât *idolii antropomorfi* sau *zoomorfi*. Este vorba în primul rând de *fusaiole*: bitronconice (Berciu 1961, 465, 470 și fig. 243/14, 17) și plate („*ea are o formă de roată în felul acelor <strugale>*”, Berciu 1961, 467, 470 și fig. 241/8).

Pline de posibile semnificații sunt trei *discuri* concave, două de dimensiuni mai mari și decorate cu puncte-incizii (pl. XXVI/2-4) (Berciu 1961, 475-476 și fig. 240/2, 4, 245/1-2), și de un al treilea mai mic, tot concav, cu margine flancată de puncte adâncite (Berciu 1961, 476, 478 și fig. 240/3). Toate piesele sunt prevăzute cu câte două găuri care străpung total peretele discului, fapt care sugerează că respectivele artefacte putea fi agățate de un șnur și purtate la gât ca pandantive.

O altă apariție interesantă un obiect dreptunghiular găsit în stare fragmentară (Berciu 1961, 478 și fig. 240/1). El poartă pe toate laturile incizii (pl. XXVI/1).

Plastica:

Antropomorfă:

La fel ca și în cazul culturii *Boian* și în nivelele *Gumelnița* au fost descoperite *statuete* din lut ars (pl. XXVI/5-7) (Berciu 1961, 470 sqq.). O parte dintre acestea au fost recuperate din locuințe (*L.2/Nivelul 14*, Berciu 471 și fig. 251/5 = fragment decorat; 471 și fig. 248/2, 249/3 = idol feminin; 472-473 și fig. 232/7, 244/4, 250/1-2 = fragmente dintr-o statueta feminină de mari dimensiuni). Alte piese din strat sau zone apropiate complexelor (sub *L.2/Nivelul 13*, „în apropierea dărîmăturilor locuinței I”, Berciu 1961, 471 și fig. 248, 249/4 = *figurină* cu decor incizat și incrustat; 471 și fig. 251/7 = *idol feminin* cu linii incizate și puncte; 473-475 și 190/13, 194/5, 249/2, 251/3-4).

Zoomorfă:

S-au descoperit numai fragmente de dimensiuni reduse (Berciu 1961, 475), dintre care unul sugerează imaginea unei oi.

1.2. Măgura II (fig. 7):

Între *tell* și terasa înaltă din dreapta *Câlniștei* se găsește o a doua „*măgură*”, pe care cercetările de suprafață (1998 *Florin Grofu*; 2009 *Traian Popa*, *Florin Grofu* și *Ionuț Gheorghe*) au permis

descoperirea unor rare fragmente ceramice *gumelnițene* și din *Epoca Bronzului* (cultura *Tei*?).

2. Bila:

2.1. Punctul „Măgură III” (fig. 1, 2, 7/1):

La nord-est de sat, nu departe de *tell*-ul de la *Tangâru* și în „*continuarea*” acestuia, se găsește un martor al terasei din stânga râului *Câlniștea*, unde s-au găsit multe materiale *gumelnițene*, dar și altele din *Bronzul Mijlociu*, cultura *Tei*, faza a III-a, dintre care se remarcă trei cești (fig. 12), descoperite în 1934 (periegheze mai noi *Vasile Barbu*, *Cristian Schuster* în 1989 și *Traian Popa*, *Florin Grofu* și *Ionuț Gheorghe* în 2009).

Dumitru Berciu vorbește și de ceramica *Tei* clasică (faza III) de la *Bila*, *tell*-ul „*Movila/Măgura lui Boboc*” (pl. XVIII/7) (*Berciu* 1961, 487 și fig. 255). Că respectivul fragment provine de pe *tell*-ul „*Măgura lui Boboc*” poate să fie, eventual, foarte adevărat, numai că, situl amintit se găsește în arealul localității *Schitu*, pe malul râului *Ismar*. Poate *Berciu*, când vorbea de „*Măgura lui Boboc*”, să referea la la punctul „*Măgura III*” de la *Bila*.

2.2. Punctul „Pe Terasă” (fig. 1, 2, 8/1):

În cadrul perieghezelor din anul 1989, în partea de nord-vest a satului *Bila*, pe terasa înaltă, loc unde în anii ‘70 ai secolului trecut fuseseră efectuate lucrări de îmbunătățiri funciare, la suprafață, au fost identificate mai multe fragmente ceramice *getice*.

2.3. Punctul „Lângă Sar”:

Două periegheze efectuate în anul 1988 (*Vasile Barbu* și *Cristian Schuster*) și 1990 (aceiași împreună cu *Traian Popa*), au permis descoperirea pe terasa inferioară din stânga *Câlniștei*, pe care este amplasat și satul *Bila*, în partea sa sud-estică, a unor fragmente ceramice aparținând culturilor *Sântana de Mureș* și *Dridu*.

2.4. Punctul „La Fântână” (fig. 1, 2, 8/2):

Pe terasa înaltă din stânga *Câlniștei*, deasupra unei fântâni, care se găsea lângă cotul pe care șoseaua *Schitu-Ghimpați* o făcea pentru a șerpui din lunca râului în sus, spre terasă, au fost recoltate în anul 1988, cu prilejul unei periegheze făcute de *Vasile Barbu* și *Cristian Schuster* materiale *getice* și din *Epoca Bronzului*.

2.5. Punctul „La Tutun”:

Se situa imediat în estul satului, pe aceeași terasă inferioară pe care este amplasată localitatea. S-au găsit cioburi *Dridu* (?) și *Glina*. Probabil acestei din urmă culturi trebuie atribuită și *greutatea* din lut ars de formă neregulată (*Schuster* 1997a, 77).

3. Vlașin:

În colecția de piese arheologice a *Școlii Generale* din localitate au intrat o serie de materiale, mai ales ceramică și utilaj litic, culese din intra și extravilanul satului. Din păcate informațiile cu privire la locurile de proveniență ori lipsesc, ori sunt contradictorii sau nu s-au confirmat în urma perieghezelor noastre (*Cristian Schuster* 1987; *Vasile Barbu* și *Cristian Schuster* 1989).

Grosul pieselor aparțin culturii *Tei*, fazele III și IV, și ele provin din punctul „*La Iaz*”, din spatele și stânga școlii (*Schuster* 2005, 105). Dintre artefacte amintim un *ciocan de tip „minier”* fragmentar (*Schuster* 1998c, 116; *Schuster*, *Popa* 2000, 150), lucrat din granit. Lungimea păstrată este de 4,3 cm, lățimea maximă de 3,8 cm, în secțiune este dreptunghiular cu colțurile ușor rotunjite, iar șanțul circular are o adâncime neuniformă (max. 1,2 cm).

O parte dintre fragmentele ceramice din colecție sunt *getice*, mai cu seamă din sec. II-I a.Chr. Altele aparțin culturii *Sântana de Mureș*.

4. Cămineasca-Măgură (fig. 1, 2, 9):

Perieghezele derulate la sud de localitate, au fost efectuate în două reprize: 1989 *Vasile Barbu* și *Cristian Schuster*; 1990 *Cristian Schuster* și *Traian Popa*. Ele au permis găsirea, pe o „*măgură*” înaltă cu 7-12 m față de lunca *Câlniștea*, a unor fragmente ceramice din *Bronzul Timpuriu*, cultura *Glina*, și *getice*, acestea din urmă atipice.

Dumitru Berciu (1956, 50 sqq. și fig. 11-12) publica în 1956 două piese din cupru, găsite la „*Schitu-Pîngălești*”, socotite a fi parte a unui „*depozit*”, probabil aparținând culturii *Glina*. Interesantă este istoria acestei descoperiri. Artefactele au fost recuperate în 1932 din „*<măgura mică>, la 400 m spre vest de sat*”, adică de localitatea *Schitu*. Adâncimea de la care au fost scoase, a fost de 1,00 m. *Berciu* a intrat în posesia lor în 1944.

Singura „*măgură*”, și aceea „*mică*”, care este situată în direcția și la distanța menționată de *Berciu*, este cea din apropierea satului *Cămineasca*. Aici, după cum s-a văzut, perieghezele noastre au

permis identificarea unor cioburi din *Bronzul Timpuriu*, cultura *Glina*. Deci este foarte probabil ca aici să se fi descoperite cele două artefacte.

Este vorba de un *topor plat* turnat (pl. XXXIII/1) („*secure plată*”, după Berciu 1956, 502 și fig. 12), lung de 13,5 cm și cu o lățime maximă (la tăiș) de 6,2 cm, cu marginile ușor îngroșate, de formă asimetrică, cu un tăiș cu colțurile rotunjite. Analiza chimică a arătat următoarea compoziție: 98,97% *Cu*, 0,34% *Pb* și 0,69% *Fe*.

A doua piesă este un topor „*cu un tăiș și gaură de înmănușare transversală, fără manșon, în formă de pană*” (Berciu 1956, 502 și fig. 11), cu ceafa ascuțită, cu lungimea păstrată de 10,8 cm (fig. 14; pl. XXIX/2). Compoziția chimică este de 98,11% *Cu*, 0,65 *Pb* și 1,24% *Fe*. Pentru ambele piese nu s-au identificat urme de staniu (*Sn*). Precizăm că, în cadrul unui proiect mai larg, recent, s-au luat alte probe de metal pentru a le face o nouă analiză.

5. Schitu (fig. 1, 2):

Investigațiile de suprafață întreprinse în mai multe etape (Viorica Enăchiuc – în anii ‘80 ai secolului trecut; Alexandru Vulpe și Marieta Gheorghită; Vasile Barbu, Cristian Schuster, Traian Popa), au permis identificarea mai multor puncte de interes arheologic. Din păcate, o parte a acestora, cele aflate pe terasa înaltă din dreapta *Câlniștei*, fuseseră afectate parțial de alunecările de teren și, mai ales, de intervențiile antropice: terasări, planșării de vii și livezi.

5.1. Punctul „*La C.A.P./ La Conac*”

(fig. 1, 3):

Periegheze întreprinse de Vasile Barbu și Ovidiu Solomon (1987) și Vasile Barbu și Cristian Schuster (1989) au permis identificarea unui sit *preistoric* și *getic* în spatele construcțiilor *C.A.P.*-ului din *Schitu*. În ceea ce privește ceramica *preistorică* ea aparținea culturii *Glina*.

5.2. Punctul „*Gaura Despei*” (fig. 1, 4):

Vasile Barbu și Cristian Schuster (1989) au descoperit cioburi *getice* și ale culturii *Glina* într-un areal situat la o jumătate de kilometru nord-vest de vatra satului. Zona a fost parțial afectată de lucrările de de terasare și de alunecările de teren.

5.3. Punctul „*La Vie*” (fig. 1):

În timpul săpăturilor arheologice în sit-ul de la

„*Gaura Despei*” (1990), în urma unei periegheze (Vasile Barbu și Cristian Schuster), într-o zonă la 600 m vest de punctul amintit, a fost găsită o zonă cu multă cenușă, oase de animale, câteva fragmente de ceramică din *Bronzul Final* și cultura *Glina* (Schuster, Popa 1995a, 41; 2000, 149; Schuster 1998d, 147; 1997a, 207).

5.4. Punctul „*La Marginea Viilor*”:

Tot în 1990, Vasile Barbu, Cristian Schuster și Traian Popa vor descoperi la cca 3,5 km vest de localitate, tot pe terasa înaltă din dreapta *Câlniștei*, la periferia unei zonei cu multe plantații de viță de vie, urmele unui sit *Sântana de Mureș* și *Dridu*.

5.5. Punctul „*Măgura lui Boboc*”

(fig. 1, 5):

Cu ocazia diferitelor investigații de suprafață efectuate de Viorica Enăchiuc (în anii ‘80 ai secolului trecut), Vasile Barbu, Cristian Schuster, Traian Popa, Adrian Cosma (în anii 1988-1991), au fost recoltate loturi semnificative de ceramică *Gumelnița*. Alături de aceasta au fost găsite și cioburi *Glina* și *Tei* (Schuster, Popa 1995a, 43; 2000, 149; Schuster 1997a, 207). Amintitele fragmentele *Tei III* confirmă existența unor vestigii din *Bronzul Mijlociu*, așa cum preciza Dumitru Berciu în 1961 (vezi afirmațiile noastre cu privire la punctul *neprecizat* de la *Bila*).

Tot de aici proveneau o parte dintre piesele de olărie, dar și fragmente de idoli antropomorfi, aflate în colecția Școlii Generale din *Ghimpați* (colecție strânsă de regretatul prof. Emanoil Cațan și de prof. Octavian Stan).

5.6. Punctul „*Lângă Măgura lui Boboc*”:

O periegheză din 1991 (Vasile Barbu, Traian Popa, Adrian Cosma) a dus la descoperirea pe malul drept, în pantă, al râului *Ismar*, în dreptul tell-ului „*Măgura lui Boboc*” a unor fragmente ceramice din *Bronzul Timpuriu*, cultura *Glina*, și altele *getice*.

5.7. Punctul „*Pădurea Arman*”:

Periegheze mai vechi (Rădan 2000, 36), confirmate de altele recente (2009: Traian Popa, Florin Grofu, Ionuț Gheorghe), au permis descoperirea, în „*Pădurea Arman*”, situată pe malul drept al *Câlniștei*, la nord de „*Măgura lui Boboc*” a unei zonei

unde se află urmele unui sit de *Epoca Bronzului* (cultura *Glina*).

5.8. Punctul „Spre Mirău I”:

La aproximativ 2,5 km est de punctul „*La Co-nac*”, spre localitatea *Mirău*, tot pe terasa abruptă a *Câlniștei*, într-o periegheză din anul 1989, *Vasile Barbu* și *Cristian Schuster* au putut recolta de la suprafața terenului arat fragmente ceramice *Glina* (Schuster, Popa 1995a, 42; 2000, 149; Schuster 1997a, 204).

5.9. Punctul „Spre Mirău II”:

La cca 500 m est de punctul anterior, într-o vie, au fost descoperite cu prilejul aceleași cercetări

de suprafață, cioburi din *Evul Mediu Timpuriu*, cultura *Dridu*.

5.10. Punctul „La sud de sat”:

Alexandru Vulpe amintea de posibile cuptoare de ars ceramica într-un loc la sud de localitatea *Schitu*.

Perieghezele noastre (*Vasile Barbu, Cristian Schuster, Traian Popa* 1990) au confirmat existența unor urme *getice* la granița de sud dintre intra și extravilan localității. Am putut recolta ceramică fragmentară, bulgări de chirpici, resturi de la cup-toare (chiar de la placa portantă perforată). Din păcate zona fusese puternic afectată de lucrările agricole.

Capitolul II

INVESTIGAȚIILE DE LA SCHITU

A. PUNCTUL „C.A.P.”/„LA CONAC”

I. Amplasament:

Cercetările arheologice de la Schitu (fig. 1, 2) au debutat cu investigațiile în punctul „C.A.P.”/„La Conac” (Schuster, Popa 1995a, 26-28; Schuster 1997a, 206-207 și fig. 9/1-2, 20/1-2, 22/1-2, 33/3, 44/4, 45/4, 48/1, 4, 104/1-3, 105/1-3, 106/1-2, 107/1-6, 108/1-6, 109/1-6, 110/1-6). Ele au început la 2 iulie și au durat până pe 7 august 1990.

Această zonă era situată pe terasa înaltă din dreapta văii *Câlniștei* și se găsea în imediata apropiere a drumului județean *Ghimpați-Giurgiu* (fig. 1, 3). Arealul, protejat la nord și vest de malul abrupt, fusese afectat anterior de intervenții antropice, mai exact de încercări de terasare și de arături adânci. Acestora li s-au adăugat amenajările pomicole, plantații de viță de vie și ridicarea unor construcții (case, anexe, grajduri).

II. Secțiunile practicate și stratigrafia:

Au fost trasate un număr de zece secțiuni (notate S.) și 15 casete (notate C.), totalizând o suprafață de 370,50 m² (pl. V): S.I = 10,00x2,00 m; S.II = 20,00x2,00 m; S.III = 20,00x2,00 m; S.IV = 20,00x2,00 m; S.V = 12,00x2,00 m; S.VI = 20,00x2,00 m; S.VII = 10,00x2,00 m; S.VIII = 10,00x2,00 m; S.IX = 10,00x2,00 m; S.X = 10,00x2,00 m; C.1 = 4,00x2,00 m, în dreptul □ 4-5 ale S.I; C.2 = 4,00x2,00 m, în dreptul □ 13-15 ale S.II; C.3 = 2,00x2,00 m, în dreptul □ 5-6, C.4 = 4,00x3,00 m și C.5 = 2,00x2,00 m, ambele în dreptul □ 3-4, C.6 = 2,00x2,00 m în dreptul □ 7-8 ale S.III; C.7 = 3,00x2,00 m în dreptul □ 1-2 și C.8 = 2,00x2,00 m în dreptul lui □ 9-10 ale S.IV; C.9 = 2,00x2,00 m, în dreptul □ 2, C.10 = 4,50x3,00 m, în dreptul

□ 3-5 ale S.V; C.11 = 2,00x2,00, în dreptul □ 4 și C.12 = 3,00x2,00 m, în dreptul □ 8-9 ale S.VI; C.13 = 2,00x2,00 m, în dreptul □ 5-6 ale S.VII; C.14 = 2,00x2,00 m, în dreptul □ 2-3 ale S.VIII; C.15 = 2,00x1,00 m, în dreptul □ 4-5 ale S.IX.

Vestigiile arheologice s-au concentrat în perimetrul în care s-au întâlnit cele două laturi ale terasei, adică în spațiul unde au fost practicate S.I-III și S.V-VII. În acest areal a fost documentată, în linii generale, cu mici deviații, următoarea stratigrafie:

→ *un prim strat*, vegetal, gros de cca 0,20-0,30 m, de culoare neagră pigmentată, conținând resturi de la construcții din sec. 19-20 (cărămizi sparte, tablă, cuie, fiare, bulgări de mortar) și fragmente ceramice ale culturii *Dridu*, *getice* și din *Bronzul Timpuriu* (cultura *Glina*);

→ *un al doilea strat*, neuniform, cu o grosime variabilă de 0,14-0,27 m, de culoare cenușiu-închisă, adăpostind materiale *getice* (sec. IV-III, respectiv II-I a.Chr.);

→ *al treilea strat*, tot neuniform, cu o grosime între 0,16-0,25 m, cu o culoare maronie-gălbui, aparținând culturii *Glina*;

→ *ultimul strat*, steril din punct de vedere arheologic, avea o culoare gălbui-nisipoasă.

În spațiul la est de S.VII, adică în cel în care s-au trasat S.IV și S.VIII-X, sub *stratul vegetal*, gros de 0,20-0,28 m, conținând deșeuri din sec. 19-20 și foarte puține materiale arheologice *getice* și *Glina*, s-a dat nemijlocit de *stratul viu*, galben-nisipos.

III. Complexele:

III.1. Getice:

III.1.1. Construcții de suprafață (locuințe):

S-au identificat resturile a două *construcții de suprafață*, al căror rost a fost, foarte probabil, de *locuințe*. Dispersia materialului arheologic pare a indica o formă rectangulară a complexelor. Dar, în lipsa unor elemente clare de delimitare a perimetrului real al locuințelor, cum ar fi, de exemplu, gropi de pari sau segmente de pereți în picioare, este dificil a ne exprima cu certitudine vizavi de forma și dimensiunile construcțiilor. Cert este că, în nici una din *locuințe*, nu s-au găsit amenajări interioare.

→ *L.1.* era situată în *S.I*, □ 4 și *C.I*, la adâncimea de -0,34-0,56 m, terenul fiind în acest loc ușor înclinat (pl. VI/2) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 237-238 și fig. 3/1); orientarea probabilă a complexului a fost vest-est; materialul arheologic a fost împrăștiat pe o suprafață de cca 1,34x1,98 m; ceramica recuperată, permite datarea complexului în sec. IV-III a.Chr.;

→ *L.2* era situată în *S.II*, □ 7, la adâncimea de -0,35-0,50 m, terenul fiind ușor înclinat (pl. VI/1) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 238 și fig. 4/1); orientarea probabilă a complexului a fost tot vest-est; materialul arheologic a fost împrăștiat pe o suprafață de cca 1,20x0,70 m; ceramica recuperată, permite datarea complexului în sec. IV-III a.Chr.

III.1.2. Gropi:

Au fost găsite trei *gropi menajere*. Conținutul acestora era format din cenușă, chirpici, ceramică fragmentară și resturi osteologice animaliere.

→ *G.1* a fost identificată în *S.I*, □ 5 (pl. IX/1) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 238 și fig. 1); pornea de la -0,35 m, fundul ajungând la -0,82 m; forma ei era tronconică, la gură având un diametru 1,43 m, iar la bază 1,51 m; ceramica recuperată, permite datarea complexului în sec. II-I a.Chr.;

→ *G.2* a fost identificată în *S.I*, □ 4 (pl. IX/2) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 238 și fig. 1); pornea de la -0,37 m, fundul ajungând la -1,63 m; forma era aproape cilindrică, la gură având un diametru 1,21 m, iar aproape de baza rotunjită avea 1,11 m; ceramica recupe-

rată, permite datarea complexului în sec. II-I a.Chr.;

→ *G.3* a fost descoperită în *S.III*, □ 2 (pl. IX/3) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 238); partea ei superioară pleca de la -0,41 m, fundul ajungând la -0,94 m; forma aproape cilindrică, partea ei inferioară fiind cu trei centimetri mai lată (0,43 m) decât gura; ceramica recuperată, permite datarea complexului în sec. IV-III a.Chr.;

→ *G.4* a fost descoperită în *S.VI*, □ 4 și *C.II* (pl. IX/4) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 238); gura pornea de la -0,36 m, iar fundul ajungea la -0,88 m; a avut forma unui sac, ușor gâtuită în partea superioară, aici, la -0,57 m, consemnându-se un diametru de 0,62 m, iar la fund de 0,78 m; ceramica recuperată, permite datarea complexului în sec. II-I a.Chr.

III.1.3. Instalații de combustie:

Au fost descoperite două *vetre de foc*. Ambele fiind ridicate direct pe pământ, fără amenajări prealabile.

→ *V.1* a fost găsită în *S.II*, □ 9-10 (pl. X/V1) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 238); a fost identificată la adâncimea de -0,30 m; a avut orientarea nord-est-sud-vest; a deservit foarte probabil pe *L.II*, fiind însă situată înafara acestui complex; a avut o formă ovală, cu dimensiunile de 0,70x0,36 m; grosimea vetrei a fost de 0,07 m, crusta puternic arsă ajungând la maximum 0,03 m; avându-se în vedere ceramica recuperată din apropierea imediată a vetrei, ea a putut fi datată în sec. IV-III a.Chr.;

→ *V.2* a fost descoperită în *S.VI*, □ 3 (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 238); adâncimea la care au fost sesizate resturile păstrate (0,21x0,12 m), a fost de -0,36 m; și această vatră a fost una exterioară; avându-se în vedere ceramica recuperată din apropierea imediată a vetrei, ea a putut fi datată în sec. IV-III a.Chr.;

→ alte resturi de *vetre* (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 238), tot exterioare, au fost surprinse în *S.V*, □ 5, la adâncimea de -0,35 m, cu un diametru de 0,08x0,11 m = *V.3*; și în *S.VI*, □ 3, la adâncimea de -0,39 m, cu un diametru de 0,06x0,13 m = *V.4*. Ceramica din jurul *V.3* o datează pe aceasta în sec. II-I a.Chr., iar cea din apropierea lui *V.4* în sec. IV-III a.Chr.

III.2. Din Bronzul Timpuriu (cultura Glina):

III.2.1. Construcții de suprafață (locuințe):

Investigațiile au permis cercetarea resturilor a patru locuințe (notate L.3-6). Caracteristică pentru toate, este constatarea că, dimensiunile reale ale lor nu au putut fi surprinse cu exactitate. Dimensiunile avansate de noi, se referă la perimetrul pe care erau împrăștiate materialele arheologice. Posibil ca locuințele să fi avut o formă rectangulară, cu colțurile ușor rotunjite. Nu au fost însă identificate gropi de pari.

Adâncimile la care au fost găsite complexele, au fost între 0,35-0,55 m. Orientarea foarte probabilă a locuințelor a fost nordvest-sudest.

În afară de vetrele de foc din L.4 și L.5, nu au fost depistate alte amenajări interioare.

→ L.3 era situată în S.II, □ 13-15 și C.2 (pl. VIII/1) (Schuster 1997a, fig. 22/1; 1997b, fig. 6/1); materialul arheologic a fost împrăștiat pe o suprafață de cca 2,42x3,14 m; complexul a fost găsit la -0,51 m;

→ L.4 era situată în S.IV, □ 1-2 și C.7, la -0,46 m (pl. VII/1) (Schuster 1997a, fig. 20/1; 1997b, fig. 9/2; Schuster, Popa 2001, fig. 3/1); materialul arheologic – bulgări de chirpici, ceramică fragmentară, piese litice, oase de animale - a fost împrăștiat pe o suprafață de cca 2,42x3,14 m; în segmentul de sud-est al complexului au fost descoperite o vatră de foc, fragmente dintr-un vas sac, două vase miniaturale fragmentare și un fragment de idol zoomorf;

→ L.5 era situată în S.IV, □ 9-10 și C.8 (pl. VIII/2) (Schuster 1997a, fig. 22/2; 1997b, fig. 6/1; Schuster, Popa 2001, fig. 2/1); materialul arheologic a fost împrăștiat pe o suprafață de cca 2,02x1,74 m; a fost dotată și cu vatră de foc;

→ L.6 era situată în S.III, □ 3-4 și C.4 și C.5 (pl. VII/2) (Schuster 1997a, fig. 20/2; 1997b, fig. 11/2); materialul arheologic, chirpici, ceramică și oase de animale, a fost împrăștiat pe o suprafață de cca 1,82x1,56 m; acesta se aglomera mai ales în partea sud-estică a complexului.

III.2.2. Gropi:

A fost descoperit un total de cinci gropi, dintre care patru menajere (G.5-G.8) și una de provizii (G.9).

III.2.2.1. Gropi menajere:

→ G.5 a fost găsită în S.V, □ 2 și C.9, la adâncimea -0,54 m (pl. X/G5); tronconică; diametrul gurii a fost de 0,52 m, la bază ajungându-se la un diametru de 0,67 m; înălțimea complexului a fost de 0,72 m; inventarul gropii era compus din cenușă, bucăți de chirpici, resturi osteologice animaliere, 3 pietre de râu și fragmente ceramice;

→ G.6 a fost găsită în S.V, □ 3-5 și C.10, la adâncimea -0,47 m (pl. X/G6); bitronconică; diametrul gurii, ușor oval, a fost de cca 0,43 m, segmentul superior al complexului a avut o înălțime de 0,36 m, iar cel inferior, un diametru de cca 0,59 m;

→ G.7 a fost găsită în S.I, □ 7, la adâncimea -0,37 m (pl. X/G7) (Sirbu, Schuster, Popa 1997, 238 și fig. 1); tronconică; diametrul gurii a fost de 0,34 m, la bază ajungându-se la un diametru de 0,49 m; înălțimea complexului a fost de 0,63 m; inventarul gropii era compus din bobite de chirpici, fragmente de la o vatră de foc, resturi osteologice animaliere, așchii de silex și cioburi de la vase;

→ G.8 a fost găsită în S.VI, □ 8-9 și C.12, la adâncimea -0,40 m (pl. X/G8); tronconică; diametrul gurii a fost de 0,51 m, la bază ajungându-se la un diametru de 0,78 m; înălțimea complexului a fost de 0,64 m; inventarul gropii era compus din cenușă, cărbuni de lemn, bucăți de chirpici, resturi osteologice animaliere și fragmente ceramice;

III.2.2.2. Groapă de provizii:

→ G.9 a fost găsită în S.VII, □ 5-6 și C.13, la adâncimea -0,38 m (pl. X/G9); bitronconică; diametrul gurii a fost de cca 0,38 m, segmentul superior al complexului a avut o înălțime de 0,42 m, iar cel inferior, un diametru maximum de cca 0,56 m, iar cel de la bază de 0,51 m; partea inferioară (înaltă de 0,52 m) a gropii a fost lutuită cu o pastă fără impurități (în unele locuri putând fi recunoscute urmele degetelor celui care a realizat respectiva operațiune), fiind ulterior făcută impermeabilă pentru apă prin foc; acest segment al complexului a avut o culoare roșu-cărămizie cu pete negre; probabil rostul ei inițial de loc de păstrare a proviziilor

a fost abandonat la un moment dat, ea fiind folosită în continuare ca *groapă menajeră*.

III.2.3. *Instalații de combustie:*

Au fost descoperite numai *vetre*. Numărul acestora s-a ridicat la șase (V.5-10). Două dintre acestea, V.5 și V.6, în perimetrul probabil al unor construcții de suprafață (L.4 și L.5), iar restul înafara unor complexe (V.7-10).

III.2.3.1. *Vetre din locuințe:*

→ V.5 s-a găsit în L.4 (pl. VII/1) (Schuster 1997a, fig. 20/1; 1997b, fig. 9/2); a fost lucrată la nivelul din vechime al solului; nu a beneficiat de o amenajare prealabilă (pat) din pietre sau fragmente ceramice; orientarea ei era identică cu cea a locuinței din care făcea parte: nordvest-sudest; a avut o formă rectangulară, cu colțurile rotunjite, mai ales cele două din partea de nordest; dimensiunile ei au fost de 0,97x0,43 m; înălțimea ei era de cca 0,06 m, fiind ușor albeată pe centru; partea superioară, prezentând o refacere, era arsă la cenușiu închis (crusta avea 0,03 m grosime); lângă vatră, la 0,20 m spre est, au fost identificate resturile unui recipient de mari dimensiuni, două vase în miniatură fragmentare și un idol zoomorf;

→ V.6 s-a găsit în L.5 (pl. VIII/2) (Schuster 1997a, fig. 22/2); a beneficiat de o precară amenajare prealabilă, adică de un pat format de 13 fragmente ceramice de la vase modelate din pastă grosieră cu multe impurități; orientarea ei a fost nord-sud; a avut o formă rectangulară, cu colțurile rotunjite; dimensiunile ei au fost de 0,84x0,33 m; înălțimea ei era de cca 0,09 m; nu prezenta refaceri; culoarea suprafeței a fost cenușiu-închisă.

III.2.3.2. *Vetre exterioare:*

→ V.7 s-a găsit în S.III, □ 5-6 și C.3; s-a păstrat fragmentar (cca 0,27x0,34 m); orientarea a fost nord-sud; forma ei probabilă a fost rectangulară; a fost ridicată direct pe sol; înălțimea a fost de cca 0,07 m; culoarea suprafeței era cenușiu-închisă;

→ V.8 s-a găsit în S.III, □ 7-8 și C.6, la adâncimea -0,35 m (pl. X/V8); orientarea a fost nordvest-sudest; a fost ridicată pe un pat din

pietre plate de râu; deasupra pietrelor s-a pus un strat de lut curat; dimensiunile maxime erau de 0,85x0,52 m; înălțimea în partea ei centrală, ușor bombată, a atins 0,14 m; crusta puternic arsă de la suprafață a avut o grosime medie de 0,05 m; a prezentat, în partea rotunjită de la nodvest două (?) refaceri;

→ V.9 s-a găsit în S.VIII, □ 2-3 și C.14; s-a păstrat fragmentar (cca 0,17x0,21 m); orientare probabilă a fost nord-sud; a fost ridicată direct pe sol; înălțimea a fost de cca 0,10 m; culoarea suprafeței era cenușiu-închisă cu pete negre; despre formă ne este greu să ne pronunțăm;

→ V.10 s-a găsit în S.IX, □ 4-5 și C.15; s-a păstrat fragmentar (cca 0,25x0,27 m); a fost ridicată direct pe sol; orientare probabilă a fost nordest-sudvest; înălțimea a fost de cca 0,06 m; culoarea suprafeței era cenușiu-deschisă.

IV. *Materialul arheologic:*

IV.1. *Getic:*

IV.1.1. *Din os și corn:*

În L.2 a fost găsit o piesă, ruptă în zona tăișului, din corn de cerb (pl. XXIX/1) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 243 și fig. 5/3). Probabil acest artefact a avut rol de *săpăligă*. Datează din sec. IV-III a.Chr.

IV.1.2. *Din lut ars* (înafară de ceramică):

Au fost găsite, atât în complexe (*locuințe și gropi*) cât și în strat, *fusaiole* întregi și fragmentare. Toate erau lucrate din pastă de bună calitate, fără impurități.

→ în L.1 a fost găsită o piesă aproape întreagă, ușor afectată în partea sa inferioară (fig. 15; pl. XXX/5) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, fig. 7/2); era de formă bitronconică. Datează din sec. IV-III a.Chr.;

→ în G.2 s-a descoperit o a doua *fusaiolă* întreagă (fig. 15/4; pl. XXX/6) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, fig. 7/1); era tot bitronconică, dar zona cu diametrul maxim era rotunjită. Datează tot din sec. IV-III a.Chr.;

→ mai multe fragmente de *fusaiole* au fost recuperate din: S.I (discoidală), S.II (bitronconică), S.IV (plată), S.VI (bitronconică), S.VII (bitronconică), S.IX (tot bitronconică). Piesa din S.I, găsită la -0,62 m, datează din sec. IV-III a.Chr., celelalte, recuperate de la adâncimea de -0,28-0,42 m, din sec. II-I a.Chr.

IV.1.3. Ceramica:**IV.1.3.1. Sec. IV-III a.Chr.:**

Canitatea de ceramică din această secvență temporală este mai bogată decât cea din sec. II-I a.Chr. Acest aspect, coroborat cu descoperirea a două construcții de suprafață, a unei *gropi menajere* și a trei vetre de foc exterioare, atestă că locuirea *getică* din sec. IV-III a.Chr. de la *Schitu-La Conac* a fost mai intensă decât cea ulterioară.

IV.1.3.1.1 Modelată cu mâna:

→ *recipiente de mari dimensiuni*, cu gura evazată și umărul în unghi, arse oxidant sau inoxidant din pastă comună sau semifină (pl. XL/1-2) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, fig. 6/1-2);

→ *vase și borcane tronconice*, de diferite dimensiuni, lucrate din pastă grosieră sau comună, cu cioburi pisate, uneori cu mica, arse oxidant, cu apucători, având ca decor brăuri în relief, alveolate sau crestate sau cu butoni incizați cu o cruce (fig. 31/3, 32/2; pl. XXXV/3-5, LI/1) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, fig. 5/2; 6/1-6);

→ *vase cu două toarte*, din pastă semifină și angobă neagră (fig. 33/1; pl. XXXV/2, XLII/1) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, fig. 5/4);

→ *amforă* (fig. 46/1);

→ *castroane și străchini* din pastă semifină, cu umărul rotunjit, gura invazată, baza plată sau oblică (fig. 41/1; pl. LXX/5) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, fig. 8/5);

→ *văscioare tronconice*, cu gura invazată;

→ *văscior*, din pastă comună, ars oxidant, de tip „pușculiță”, posibil pentru păstrarea unor condimente, mici obiecte de valoare sau, poate, a avut un rost cultic (fig. 33/2; pl. XXXV/1) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, fig. 5/1);

IV.1.3.1.2. Lucrată la roată (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 243):

Toate recipientele modelate la roată au fost realizate din pastă fină, fără impurități, arse inoxidant, având o culoare cenușie.

→ *vase mari*, cu gât oblic și buza orizontală (pl. XXXIV/3) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, fig. 7/9);

→ *castroane și străchini* (fig. 46/2-3; pl.

XXXVIII/6, LXX/6) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, fig. 8/6);

→ *căni* (fig. 46/5);

→ *kratere*.

IV.1.3.2. Sec. II-I a.Chr.:

Canitatea acestei ceramici a fost redusă. Dealtfel, lotul de material arheologic este în concordanță și cu numărul redus de complexe identificate (două *gropi menajere* și o vatră de foc).

IV.1.3.2.1 Modelată cu mâna (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 243):

→ *borcane* din pastă comună, cu cioburi pisate în compoziție, arse oxidant (pl. XL/3, XLI/4) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, fig. 6/3);

→ *fructiere cu corpul tronconic*, umărul în unghi, buza fațetată, margine oblică, lucrate din pastă semifină, cu mici cioburi pisate în compoziție, arse inoxidant, având o angobă gălbuie-castanie;

→ *castroane* (pl. XL/4) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, fig. 6/4);

IV.1.3.2.2. Lucrată la roată (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 243):

Întregul lot de *ceramică* de acest tip este lucrată din pastă fină, unele cu mica, arse inoxidant, de culoare cenușie, cu angobă neagră sau cenușie.

→ *fructiere și cupe cu picior*, unele cu inele în relief la picior, corpul semisferic, decorate cu rețea de linii lustruite (pl. XXXIV/1-6, XL/2) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, fig. 7/5-8);

→ *castroane* (fig. 44/2; pl. XXXIX/3, XL/5);

→ *strecurători*, cu umărul rotunjit și orificii mici și dese (fig. 40/1) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, fig. 7/4) sau altele conice (fig. 40/2);

→ *bol cu decor în relief*, ornamentul constând din motive cu forma literei „V”, inversată (fig. 44/1; pl. XXXVI/3) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, fig. 9/6).

IV.2. Cultura Glina:**IV.2.1. Utilajul litic** (subcapitol realizat în colaborare cu *Laurențiu Mecu*):**IV.2.1.1. Din piatră cioplită:**

→ *lamă* din silex de culoare crem-deschis, cu

textură fină, cu lungimea de 5,5 cm, lățimea mezială de 2 cm și grosimea de 0,5 cm a fost pusă în evidență la adâncimea de 0,40 m (fig. 13/a doua piesă de pe rândul doi; pl. XXXI/2); este vorba despre o lamă proximală, cu talon accidentat, bulb cu stigmat de percuție dură, secțiune transversală trapezoidală, profil rectiliniu și marginile lungi afectate de desprinderi accidentale de dimensiuni reduse;

→ fragment mezial de *lamă* cu lungimea de 4,5 cm, lățimea de 3,5 cm și grosimea de 1 cm, ce prezintă retușă directă, abruptă, „*surlevée*” pe latura stângă, multiple desprinderi accidentale pe latura opusă și pe suprafețele de fractură (fig. 13/prima piesă pe rândul doi; pl. XXXI/1); pe suprafața dorsală prezintă porțiuni acoperite de lustru macroscopic. Profilul piesei este rectiliniu, secțiunea transversală triunghiulară, materia primă este silex de culoare crem-deschis cu textură fină, iar adâncimea de descoperire este de 0,40 m;

→ *gratoar* (Schuster, Popa 1995a, 28; Schuster 1997a, 50; 1998a, 12; Schuster, Fântâneau 2007, 10);

→ *lame* cu trunchiere retușată (Schuster, Popa 1995a, 28; Schuster 1997a, 50; 1998a, 12; Schuster, Fântâneau 2007, 10);

→ *așchii* (Schuster, Popa 1995a, 28; Schuster 1997a, 51; 1998a, 13; Schuster, Fântâneau 2007, 11);

→ *nuclee* (Schuster, Popa 1995a, 28; Schuster 1997a, 51; 1998a, 13; Schuster, Fântâneau 2007, 11);

→ *percutor*, probabil din calcedonie, cu formă discoidală și diametrul de 5 cm, marcat și el de desprinderi accidentale, a fost identificat la adâncimea de 0,30 m (fig. 13/2; pl. XXXII/3), folosit, probabil, printre altele, și la „*râșnitul*” semințelor;

IV.2.1.1. Din piatră șlefuită:

→ *topor pană*, cu lățimea uniformă, patru muchii, ceafă și secțiune patruleteră, cu gaură de înmănușare (Schuster, Popa 1995a, 28; Schuster 1997a, 52 și fig. 33/3; 1998a, 14; Schuster, Fântâneau 2007, 12);

→ un fragment distal de *topor cu gaură de înmănușare*; este vorba tot despre un topor pană, cu patru muchii și secțiune patruleteră,

cu lungimea de 3,5 cm și lățimea de 3 cm. Diametrul găurii de înmănușare este de 1,2 cm, iar adâncimea de descoperire a piesei este de 0,30m. (fig. 13/3; pl. XXXII/2);

→ *cute din gresie* (fig. 13/piesa trei de pe ultimul rând);

IV.2.2. Piese din os și corn:

→ *ac fragmentar* (Schuster, Popa 1995a, 28; Schuster 1997a, 55; Schuster, Fântâneau 2007, 14);

→ *dorn rupt în vechime* (Schuster, Popa 1995a, 28; Schuster 1997a, 55; Schuster, Fântâneau 2007, 14);

→ *plantator fragmentar* (Schuster, Popa 1995a, 28; Schuster 1997a, 56; Schuster, Fântâneau 2007, 15);

IV.2.3. Obiecte din lut ars (altele decât ceramica):

IV.2.3.1. Fusaiole:

Sunt lucrate din toate cele trei categorii de *pastă*. Nici unul din exemplare nu a fost decorat.

→ *plate* (Schuster 1997a, 75 și fig. 48/1; 1998b, 20 și fig. 9/1; Schuster, Fântâneau 2007, 18);

→ *discoidale* (Schuster 1997a, 75 și fig. 48/4; 1998b, 20 și fig. 9/4; Schuster, Fântâneau 2007, 18).

IV.2.3.2. Mărgel:

→ un fragment dintr-o *mărgea* din lut ars, lunguiață, cu o perforație longitudinală pentru prindere (Schuster 1997a, 77 și fig. 45/4; Schuster, Fântâneau 2007, 20) a fost descoperită în L.4.

IV.2.3.3. Plastică:

→ un fragment dintr-o *figurină zoomorfa*, posibil un câine sau lup, a fost recuperat din L.5 (Schuster 1997a, 79; 1998b, 23 și fig. 10/4; Schuster, Fântâneau 2007, 22).

IV.2.4. Ceramica:

În jur de 95% dintre materialele arheologice *Glina* din situl de la *Schitu-La Conac* îl reprezintă

ceramica. Din păcate aproape întregul lot era în stare fragmentară.

IV.2.4.1. *Pasta și arderea:*

Inițial am considerat că avem de-a face de cu două mari tipuri de *ceramică* după compoziția *pastei* (Schuster 1997a, 57). Noua analiză pe care am întreprins-o, ne-a dovedit că ipoteza respectivă este eronată. Trebuie, de fapt, să vorbim de trei categorii:

→ *ctg. A* = vase lucrate dintr-o *pastă* care avea în compoziția sa un nisip cu bobul mare, pietricele și, deseori, ceramică pisată; prezența impurităților nu a fost estompată la suprafața recipientelor de slipul aplicat;

→ *ctg. B* = vase realizate dintr-o *pastă* cu impurități de dimensiuni reduse, acoperite, în general, de slipul aplicat.

→ *ctg. C* = vase modelate dintr-o *pastă* bine aleasă și frământată, având puține și numai mici impurități în compoziție, uneori și mica.

Ceramica de ctg. A este în majoritatea cazurilor insuficient arsă. De aici și fragilitatea recipientelor modelate din această categorie de *pastă*. Foarte probabil, la slaba ardere au contribuit tipul de *instalație* de „coacere” a vaselor și combustibilul de calitate calorică redusă folosit.

A doua categorie de *ceramică* (*ctg. B*) s-a dovedit mai bine arsă, lipsa unor impurități majore și cantitatea redusă a impurităților în general a permis o transmitere mai bună a căldurii. Dar, cu toate acestea, și recipientele lucrate din această *pastă* au un grad sporit de fragilitate.

Ultima categorie de *ceramică*, anume cea fină, este optim arsă, lutul curat permițând o difuziune propice a căldurii.

IV.2.4.2. *Formele recipientelor* (repertoriul *formelor* are ca bază categoriile stabilite de Schuster 1997a, 60 sqq.):

→ *Tipul 1. Vasele sac:*

- *Tip 1.1* = cu fundul plat, rareori reliefat față de corp, pereții ușor curbați și gura, câteodată, în formă de pâlnie (pl. LV/2) (Schuster 1997a, fig. 106/2; Schuster, Fântâneau 2007, 24);
- *Tip 1.2* = cu fundul plat, corpul ușor

globular și gura ușor evazată (pl. XLVIII/2, LI/6, LIII/1, LXI/3) (Schuster 1997a, fig. 104/3, 107/6, 109/1; Schuster, Fântâneau 2007, 24);

- *Tip 1.3* = (fig. 22/fragmentul trei de pe rândul trei; pl. XLIV/2, XLVI/3, 5, L/4);

→ *Tipul 2. Vasele borcan = cu pereții ușor aduși la forma literei „S” prelungă, uneori având gura dreaptă* (fig. 20/fragmentul patru de pe rândul doi; pl. XLIV/6, LV/1, LXI/1, 5-6) (Schuster 1997a, fig. 104/1-2, 105/2, 106/1; Schuster, Fântâneau 2007, 25);

→ *Tipul 3. Vasele în formă de ghiveci de flori:*

- *Tip 3.1* = cu pereții înclinați înafară, uneori cu buza răsfântă spre exterior (pl. LIII/4) (Schuster 1997a, fig. 109/4; Schuster, Fântâneau 2007, 25);
- *Tip 3.3* = aproape cilindrice (fig. 21/fragmentul doi de pe rândul trei; pl. XLVI/3, 5, L/2, LI/4) (Schuster 1997a, fig. 107/4; Schuster, Fântâneau 2007, 25);

→ *Tipul 4. Vase globulare:*

- *Tip 4.2* = cu gura în formă de pâlnie (pl. LXI/4) (Schuster 1997a, fig. 105/3; Schuster, Fântâneau 2007, 26);
- *Tip 4.3* = cu gâtul aproape cilindric (pl. LXI/2) (Schuster 1997a, fig. 105/1, 108/4; Schuster, Fântâneau 2007, 26);

→ *Tipul 5. Vase bitronconice* (pl. L/5);

→ *Tipul 6. Amfore:*

- *Tipul 6.1* = cu corpul bombat și buza trasă spre exterior (fig. 21/primul fragment de pe primul rând; pl. L/6);

→ *Tipul 7. Castroane:*

- *Tip 7.1* = ușor arcuite, uneori având un corp pronunțat rotunjit și buza trasă spre interior (fig. 22/fragmentele unu și doi de pe rândul trei; pl. XLVI/4, 6, LIV/6) (Schuster 1997a, fig. 108/6, 141/4, 142/1; Schuster, Fântâneau 2007, 28);
- *Tip 7.2* = tronconic, cu umăr mai bine sau mai puțin clar marcat și buză răsfântă spre exterior (pl. XLVI/2, LIV/1) (Schuster 1997a, fig. 108/1; Schuster, Fântâneau 2007, 28);

- *Tip 7.3 = evazat, cu diferite deschideri, având, după caz, buza arcuită ușor spre interior, exterior sau aproape cilindrică* (fig. 39/1-5; pl. LII/6, LIII/2-3, LX/6) (Schuster 1997a, fig. 109/2-3, 110/6, 113/6; Schuster, Fântâneau 2007, 28);

→ *Tipul 8. Străchini:*

- *Tip 8.2 = cu pereții ușor curbați sau corpul semisferic, uneori cu umărul rotunjit, cu buza trasă pe caz spre exterior sau interior* (fig. 29/1; pl. XLIII/1);

→ *Tipul 12. Cești: cu corpul globular, gât scurt și buza trasă spre exterior* (fig. 24/primul fragment de pe primul rând, primul fragment de pe rândul doi)

IV.2.4.3. *Torțile & decorul:*

IV.2.4.3.1. *Torțile & apucătorile:*

S-au găsit torți în bandă lată (fig. 24/primul fragment de pe rândul trei, 25/fragmentul doi de pe rândul de sus, 35/1-2; 36/3; pl. LXVII/6), îngustă (fig. 24/fragmentul doi de pe rândul doi, 25/fragmentele unu și trei de pe rândul de sus și fragmentul doi de pe rândul de jos, 36/4; pl. LXVI/7, LXVII/2), tubulară (fig. 25/primul fragment de pe rândul de jos, 39/1-4).

Apucătorile sunt aplicate, nu trase din pasta peretelui vasului, și sunt orizontale și alveolate (fig. 30/1), aplicate, conice și cu o „șă” (fig. 30/2).

IV.2.4.3.2. *Decorul:*

Ornamentul cel mai ilustrativ al ceramicii *Glina*, sunt *găurile-buton*, executate, probabil cu un băț, trestie sau os, din interior spre exterior. Ele pot fi găsite sub buză, uneori împreună cu un *brâu alveolat*, acesta tras din pasta vasului (fig. 29/2),

pe gât, chiar pe umăr.

Dintre formele de decor plastic, amintim brâul care încinge întregul corp al recipientului, segmente de grâu, brâuri duble, proeminențele (conice, tronconice, cu șa), coastele verticale (fig. 31/1) etc.

IV.2.5. *Resturi osteologice:*

Atât în complexe cât și în stratul arheologic s-au găsit oase de la animale domestice, precum vite, ovicaprine și porci. Unele dintre acestea, recuperate din apropierea vetrelor *V.5* și *V.6*, prezentau urme de arsură. În *L.3* și *G.4* au fost identificate resturi de *Equus caballus*.

Printre resturile osteologice de la animalele domestice, s-a descoperit în *G.4* și un fragment de *femur* de la un câine, care, în mod cert, după dimensiuni, fusese de tip „*palustris*” (Schuster, Popa 1995a, 26-28; Schuster 1997a, 206-207; Schuster, Fântâneau 2005, 36).

Au mai fost găsite și valve de scoici, cochilii de melci și o vertebră de somn. Dintre animalele sălbatice, amintim oasele de *Cervus elaphus*, *Bos primegenius*, *Sus scrofa ferrus*, *Capreolus capreolus* și *Lepus europaeus*.

IV.3. *Cultura Cernavodă II:*

Fără a exista un strat arheologic clar conturat, în capătul nordic al *S.IV*, în □ *I*, sub *L.4* a comunității *Glina*, la -0, 59 m, a fost găsit un fragmente ceramic (fig. 29/3), care poate fi atribuite culturii *Cernavodă II*. El este decorat pe umăr cu „*dinți de lup*”.

IV.4. *Cultura Dridu:*

În pământul vegetal din *S.II* și *S.VI* au fost găsite câteva fragmente ceramice aparținând culturii *Dridu*.

B. PUNCTUL „GAURA DESPEI”

I. *Amplasamentul:*

Acest punct se află la aproximativ 1,5 km vest de centrul localității *Schitu* și la cca 2.500 m de punctul „*La Conac*” (Schuster 1997a, 204). La fel ca și acest din urmă punct, este situat pe terasa înaltă (cca 30 m) din dreapta văii râului *Câlniștea*, într-o zonă flancată în partea sa vestică de o vale abruptă (fig. 1, 2, 4).

Acest areal, unde au fost depistate urme *getice* și *preistorice*, a cunoscut în anii ‘60 ai secolului trecut intervenții antropice destul de însemnate. În mai multe etape au fost efectuate lucrări de îmbunătățiri funciare, încercându-se realizarea unor terasări. Acest demers n-a reușit întrutotul, dovadă că în 1990 s-a dorit retușarea deficiențelor.

O parte din sit, cu precăderea partea sa superioară, a fost deranjată și de plantațiile de viță de vie și de alte activități agricole, în special, de arăturile adânci.

II. Secțiunile practicate și stratigrafia:

În perioada 24 august – 30 octombrie au fost deschise nouă secțiuni (*S.I-S.IX*) și opt casete (*C.1-C.8*), însumând o suprafață săpată de 334,60 m² (Schuster 1997a, 204). Casetele au avut rolul de a înlesni studierea mai bună a unor complexe. *S.I-S.VII* au fost practicate perpendicular pe valea *Câlniștei*, având, în consecință, orientarea nord-sud, iar *S.VIII-S.IX* pe malul abrupt a unei văii ce intra pe direcția nord-sud în terasă (pl. XI). Cele două secțiuni erau situate la vest de *S.I*, fiind orientate nordvest-sudest.

Cu privire la dimensiunile secțiunilor, acestea erau de: *S.I-S.VII* = 20,00x2,00, *S.VIII-S.IX* = 10,00x2,00 m. Casetele deschise au fost de *C.1* la *S.I*, □ 2 = 2,00x1,50 m, *C.2* la *S.II*, □ 4 = 2,00x1,50 m, *C.3* la *S.III*, □ 2-3 = 3,00x0,50, *C.4* la *S.III*, □ 3-4 = 2,70x0,50 m, *C.5* la *S.III*, □ 1 = 1,00x0,50 m, *C.6* la *S.IV*, □ 2 = 1,50x0,50 m, *C.7* la *S.V*, □ 3 = 2,00x1,50 m și *C.8* la *S.VIII*, □ 2 = 1,50x1,00 m.

Despre stratigrafie se pot spune următoarele:

→ *stratul vegetal* a avut, în general, o grosime de 0,30-0,35 m;

→ a urmat de un *strat getic*, de culoare maro-cenușie, care mergea cu grosimea până la maximum 0,27 m;

→ la baza stratului getic au fost găsite, mai ales în zona *S.I* și *S.VIII*, fragmente ceramice din *Hallstatt-ul Mijlociu*, cultura *Basarabi*;

→ stratul următor a aparținut *Bronzului Timpuriu*, culturii *Glina*; avea o grosime de până la 0,30 m, prezentând o culoare castanie;

→ în rare locuri, *nivelul din Bronzul Timpuriu* a fost „perforat” de două complexe ale culturii *Tei*, faza a IV-a; trebuie precizat că, nu am identificat un nivel propriu-zis din *Bronzul Târziu*;

→ la baza *stratului Glina* s-au descoperit câteva fragmente ceramice *eneolitice*, aparținând culturii *Boian*; nu s-a putut vorbi de un nivel cultural ca atare.

III. Complexele:

III.1. Getice:

III.1.1. Construcții de suprafață (locuințe):

→ *L.1* era situată în *S.I*, □ 2, *C.1* (pl. XII/L1), la adâncimea de -0,37 m; materialul arheologic (bulgări de chirpici ars, fragmente ceramice, oase de animale, pietre de râu, „insule” de cenușă) era împrăștiat pe o suprafață de cca 1,83x1,10 m (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 239); forma complexului, se pare, a fost rectangulară, cu colțurile ușor rotunjite; orientarea *locuinței* a fost nord-est – sud-vest; locuința a aparținut sec. II-I a.Chr.;

→ *L.2* era situată în *S.VIII*, □ 2, *C.8* (pl. XII/L2), la adâncimea de -0,32 m; materialul arheologic (bulgări de chirpici ars, fragmente ceramice, oase de animale) era împrăștiat pe o suprafață de cca 2,05x0,95 m (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 239); forma și orientarea complexului a fost aceeași ca a *L.1*; ceramică fragmentară găsită în perimetrul *locuinței* permite datarea ei în sec. II-I a.Chr.

III.1.2. Gropi:

Șase, din totalul de șapte *gropi getice* identificate, au avut un *rost menajer*:

→ *G.1* era situată în *S.III*, □ 1, la adâncimea de -0,30 m (pl. XIII/G1) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 239 și fig. 2); era de formă tronconică, cu diametrul gurii de 1,40x1,08 m, se adâncea până la -1,12 m; la fund avea diametrul de 1,52x1,21 m; umplutura conținea doar câteva fragmente ceramice; datată sec. II-I a.Chr.;

→ *G.2* era situată în *S.III*, □ 3, *C.3*, la -0,33 m, se adâncea până la 1,19 m (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 239 și fig. 2); parțial tăia o groapă a culturii *Glina* (*G.3*); era tot tronconică, cu gură ovală (1,41x1,01 m), baza având un diametru de 1,56x1,14 m; fundul se găsea la -1,19 m; inventarul s-a dovedit tot sărac (ceramică fragmentară, bulgări mici de chirpici, oase de animale); datată sec. II-I a.Chr.;

→ *G.4* era situată în *S.III*, □ 3, *C.4* (pl. XIII/G4), la adâncimea de -0,31 m, baza ajungând la -0,97 m; forma a fost tronconică, cu deschiderea gurii de 0,42 m și baza de 0,73 m; datată sec. II-I a.Chr.;

→ *G.8* era situată în *S.IV*, la -0,41 m, ajungând la adâncimea maximă de -1,22 m (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 239); forma tronconică (gură = 0,50x0,32 m; bază 0,60x0,41 m); inventar = ceramică fragmentară, două pietre de râu, cenușă; datată sec. II-I a.Chr.;

→ *G.9* era situată în *S.V*, la -0,38 m, ajungând la -1,63 m (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 239); tot tronconică, cu diametrul gurii de 0,63x0,58 m și al bazei de 0,78x0,64 m; inventar modest (bobițe de chirpici, cioburi, oase sparte); datată sec. II-I a.Chr.;

→ *G.10* era situată în *S.III*, la -0,35 m, se adâncea până la 0,97 m (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, fig. 2); tronconică, cu diametrul gurii 0,86x0,74 m de și al bazei de 0,93x0,88 m; inventar modest; datată sec. II-I a.Chr.;

→ *G.11* era situată în *S.III*, la -0,33 m, se adâncea până la 0,92 m (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, fig. 2); tronconică, cu diametrul gurii de 0,74 m de și al bazei de 0,86 m; inventar modest; datată sec. II-I a.Chr.;

→ una dintre *gropi*, *G.5*, aproape cilindrică (diam. 0,82x0,79 m), situată în *S.III* (pl. XIII/G5), nu de parte de *L.8* (*locuință* a culturii *Glina*), care pornea din zona de incidență (-0,62 m), nu prea clar marcată, a stratului getic cu cel *Glina*, și ajungea la adâncimea de -1,42 m, a adăpostit în partea ei inferioară un schelet de câine decapitat, iar în jurul său, un vas în miniatură (cu urme de ocră?) și un fragment de vas-sac din *Bronzul Timpuriu*. Inițial am fost de părere că *groapa* a aparținut culturii *Glina* (Schuster, Popa 1995a, 29; Schuster 1997a, 42, 205), ulterior, în urma unor noi interpretări și beneficiind și de sfaturile altor colegi, ea a fost atribuită *geților* (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 239 și fig. 2). Avându-se în vedere adâncimea de la care probabil a pornit *groapa*, este posibil ca ea să fi aparținut sec. IV-III a.Chr.

III.1.3. Platformă din pietre de râu:

Un complex, al cărui rost nu îl știm, a fost descoperit în *S.VIII* și *C.8*, la adâncimea de -0,22 m, el fiind alcătuit din pietre de râu depuse într-un strat de formă ovală, de 1,50x0,95 m (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 239). Orientarea sa era apropiată cu cea a *locuințelor*: vest – est. Pe *platformă* și în jurul ei au fost identificate fragmente ceramice lucrate cu mâna și la roată din secolele II-I a.Chr. și așchii

de oase de la animale, unele dintre acestea arse. Interesant este că pietrele (6 bucăți) dinspre partea de nord-vest a platformei atestau că ele au stat în apropierea unei surse de foc, numai că în apropiere nu s-a descoperit nici o instalație de combustie.

III.1.2. Bronzul Târziu (cultura *Tei*):

Această manifestare culturală a fost reprezentată de două *gropi menajere*:

→ *G.7* era situată în *S.VIII*, □ 1, la -0,65 m, ajungând la adâncimea de -1,24 m; era ușor tronconică, gura având un diametru de 0,79 m, iar baza de 0,88 m (pl. XIII/G7); inventar deosebit de modest, alcătuit din fragmente ceramice, oase de animale și bucăți mici de chirpici; datare *Tei IV*;

→ *G.12* era situată în *S.IX*, □ 2, la -0,62 m, ajungând la -1,45 m; era tronconică, gura având un diametru de 0,84 m, iar baza de 0,97 m (pl. XIII/G12); inventar = fragmente ceramice, oase de animale, bobițe de chirpici și cenușă; datare *Tei IV*.

III.1.3. Bronzul Timpuriu (cultura *Glina*):

III.1.3.1. Construcțiile de suprafață (*locuințe*):

→ *L.3* (pl. XIV/1) era situată în *S.II*, □ 5 și *C.2*, la adâncimea de -0,47 m (Schuster 1997a, fig. 21/1; 1997b, fig. 10/1); materialul arheologic, compus din ceramică și chirpici, a avut dispersie de 2,74x1,98 m;

→ *L.4* (?) era situată în *S.III*, □ 7, la adâncimea de -0,49 m; fusese puternic afectată, materialul arheologic păstrându-se pe o suprafață de 0,58x0,69 m;

→ *L.5* era situată în *S.IV*, □ 2, *C.6*, la adâncimea de -0,52 m; materialul arheologic, compus din ceramică și chirpici, a avut dispersie de 1,34x1,07 m;

→ *L.6* (?) era situată tot în *S.IV*, □ 8, la adâncimea de -0,54 m; fusese puternic afectată, materialul arheologic păstrându-se pe o suprafață de 0,67x0,43 m;

→ *L.7* (pl. XIV/2) era situat în *S.III*, □ 4-5, și *C.3* și *C.4*, la adâncimea de -0,53 m, (Schuster 1997a, fig. 21/2; 1997b, fig. 10/2; Schuster, Popa 2001, fig. 2/2); acest complex a avut dimensiunile sesizabile astăzi de 4,01x2,32 m; în colțul s-a identificat o groapă, posibil inițial

de provizii, acum plină de resturi manjere (oase de animale, cenușă, cărbuni, ceramică fragmentară și bobite de chirpici); o groapă getică a tăiat locuința;

→ *L.8* era situat în *S.V*, □ 3, și *C.7*, la adâncimea de -0,50 m; dimensiunile sale au fost de 1,73x0,86 m;

III.1.3.2. Gropi:

→ *G.3* era situată în *S.III* (pl. XIII/G3); pornea de la -0,73 m, ajungând la adâncimea de -1,30 m; era piriformă, cu gura foarte probabil ovală (1,02x0,96 m ?), la -0,84 m adâncime se deschidea ușor, păstrând aceeași dimensiuni (1,11x0,99 m) până la bază; inventar sărac, alcătuit din resturi menajere (chirpici, oase de animale, cenușă, fragmente ceramice);

→ *G.6* era situată *L.7* (pl. XIV/2), pornind de la nivelul acesteia (-0,74 m) (Schuster 1997a, 41, 205 și fig. 21/2).

IV. Materialul arheologic:

IV.1. Getic (sec. IV-III și II-I a.Chr.):

IV.1.1. Din lut ars (*fusaiole*):

Au fost găsite două *fusaiole* bitronconice (fig. 15/5-6; pl. XXX/5-6).

IV.1.2. Ceramica:

IV.1.2.1. Sec. IV-III a.Chr. S-au găsit puține piese, toate lucrate cu mâna:

→ *vase borcan* (pl. LXX/1-3) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 245 și fig. 8/1-3);

→ *străchini* și *castroane* cu corpul tronconic și mici proeminențe sau apucători alveolate, ori cu buza invazată (fig. 41/1-2; pl. XXXIX/2, XL/1, 3, LXX/7) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 245 și fig. 8/7);

IV.1.2.2. Sec. I-II a.Chr.:

IV.1.2.2. 1. Dintre recipientele *lucrate cu mâna* amintim:

→ *borcane* (fig. 42/2; pl. XXXIX/1, 5);

→ *vase cu gura masivă și buza evazată*;

→ *fructiere* (pl. XLI/2) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 245 și fig. 9/8);

→ *căni* (fig. 34; pl. XLIII/2);

→ *cești-opaițe*;

→ *văscioarele tronconice* (pl. LXX/4) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 245 și fig. 8/4).

IV.1.2.2. 2. La roată au fost modelate:

→ *vas cu gura masivă și lată*, cu buza plată;

→ *pithoi*;

→ *fructiere* și *cupe cu picior*, cu buza mai îngustă sau mai lată și fațetată, câteodată cu decor lustruit, în rețea (fig. 42/2; pl. XXXVI/1, XLI/3) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 245 și fig. 9/1, 3-4, 7);

→ *castroane* și *străchini* (fig. 44/4; XL/4)

→ *căni* (pl. XXXVI/4) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 245 și fig. 9/5);

→ *strecurători* (fig. 40/3-4; pl. XXXVIII/5-6);

→ *amfore* (fig. 45/1-4; pl. XXXVII/1-4).

IV.1.3. Resturi osteologice:

În *Groapa nr. 6*, la baza acesteia, s-a descoperit un câine decapitat, un vas în miniatură, urme de ocră și un fragment de vas-sac de tip *Glina*. Așa cum am precizat cu alt prilej (vezi Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 239), „întrucât nu s-a putut depista stratul arheologic din care s-a săpat groapa, este dificil de încadrat cultural. Asemenea înhumări de animale nu se cunosc, deocamdată, în aria culturii *Glina*, în schimb ele sunt larg răspândite la *geto-daci*”.

IV.2. Hallstattian (cultura *Basarabi*):

Lotul de material ceramic nu s-a dovedit prea bogat. Cu toate acestea, au fost recuperate, în special din zona *S.I* și *S.VIII*, mai multe cioburi de la următoarele tipuri de recipiente:

→ *castroane cu buza canelată* (fig. 23/prima piesa de pe ultimul rând; pl. LXIII/1);

→ *castroane cu torți supraînălțate* (fig. 27/piese de unu de pe primul rând și acelea în număr de trei de pe rândul inferior; pl. LXV/3-4, 6);

→ *căni* (fig. 27/piesa doi de pe primul rând, 32/2; pl. LXV/5)

→ *cești* (fig. 32/1).

IV.3. Bronzul Târziu (cultura *Tei IV*):

IV.3.1. Piese litice:

S-au descoperit două *așchii* de silex.

IV.3.2. Ceramică:

IV.3.2.1. Pasta:

Chiar dacă lotul de ceramică a fost destul de restrâns, el ne-a permis, totuși, a identifica trei tipuri după pastă. Cea grosieră, cu impurități mai mari (ceramică pisată, pietricele, nisip mai mare), semifină (nisip mărunț) și fină (lut bine ales).

Arderea a fost deficitară în cazul ceramicii grosiere; mai bună și uniformă este la ceramică semifină și fină. Culoarea predominantă la cele două categorii din urmă a fost neagră sau cărămiziu-roșcat. Portocalie/maronie și cenușie a fost ceramică grosieră.

IV.3.2.2. Formele:

Din păcate nu s-au putut reconstitui prea multe forme. Se remarcă *castroane tronconice cu umăr bine profilat* (fig. 40/ fragmentul de pe rândul superior; pl. LXII/1), cu buza răsfrântă spre exterior (fig. 40/primul fragment de pe rândul doi; pl. LXII/2-3) sau aproape dreaptă (fig. 36/1-2), *recipiente în formă de ghiveci* cu pereții ușori curbați și buza adusă spre interior (pl. LXII/4, LXIII/4-5), sau *aproape cilindrice* (fig. 40/fragmentul doi de pe rândul de mijloc; pl. LXIV/6), *cești* (fig. 37/3-4).

IV.3.2.3. Torțile:

Au fost găsite torți în bandă lată (fig. 36/1, 37/4; pl. LXIV/3) și îngustă (fig. 36/2, 37/3; pl. LXIV/2), ambele ușor supraînălțate, unele cu terminare ascuțită (pl. LXIII/5). În secțiune ele sunt ovale (pl. LXIII/4, LXV/1), rotunde (pl. LXV/2), triunghiulare (pl. LXIII/2, 6) sau aproape rectangulare (pl. LXIII/5).

O parte dintre torțile supraînălțate au fost prevăzuți în zona de maximă curbura cu butoni, coastă orizontală (fig. 41; pl. LXIII /4, LXIV/6, LXV/1-2).

IV.3.2.4. Decorul:

Pe suprafața fragmentelor de la vasele din pastă grosiere este vizibil decorul făcut cu *măturica* („*Besenstrichverzierung*”). Recipientele din pastă fină și semifină au fost ornate prin tehnica împunsăturilor succesive („*Stichkannaltechnik*”) atât pe corp cât și pe buză și torți cu diferite forme geometrice (benzi de linii orizontale și verticale, triunghiuri hașurate, triunghiuri din linii triple, linii în zigzag (fig. 37/3, 40/1-3, 41; pl. LXII, LXIII/2-3, LXIV/6).

IV.3.3. Resturi osteologice:

În cele două complexe s-au descoperit și câteva oase de animale domestice (de la vite și porcine) și sălbatice (*Cervus elaphus*).

IV.4. Bronzul Timpuriu (cultura Glina):

IV.4.1. Din piatră (subcapitol realizat în colaborare cu Laurențiu Mecu):

→ la fel ca în punctul „*La Conac*”, și a fost găsit un *percutor* de silex, descoperit la adâncimea de 0,35 m, de formă cubică, cu lungimea laturii de 4,5 cm, afectat de desprinderi accidentale (fig. 13/prima piesă de pe rândul de sus; pl. XXXII/1).

→ *lamă* de culoare crem-deschis, cu textură fină, cu lungimea de 5,5 cm, lățimea mezială de 2 cm și grosimea de 0,5 cm a fost pusă în evidență la adâncimea de 0,40 m (fig. 13/ prima piesă de pe rândul trei; pl. XXXI/5); Este vorba despre o lamă proximală, cu talon accidentat, bulb cu stigmat de percuție dură, secțiune transversală trapezoidală, profil rectiliniu și marginile lungi afectate de desprinderi accidentale de dimensiuni reduse;

→ la adâncimea de 0,30-0,40 m a fost pus în evidență un fragment distal de *lamă* cu lungimea de 7 cm, lățimea de 3,5 cm și grosimea de 1 cm (fig. 13/a doua piesă pe rândul trei; pl. XXXI/4; pe latura stângă piesa prezintă rețușe directe, abrupte, continui, latura fiind însă afectată de desprinderi accidentale, care apar în negativ pe fața dorsală și ventrală, inițiate din extremitatea dorsală; versantul drept al suprafeței dorsale prezintă lustru macroscopic dispus neregulat; profilul piesei este concav, secțiunea transversală trapezoidală, iar materia primă este silexul de culoare crem-deschis cu textură grosieră.

IV.4.2. Din lut ars:

IV.4.2.1. Fusaiole:

A fost descoperită o piesă lucrată dintr-un fragment ceramic (Schuster 1997a, 75; 1998b, 20 și fig. 9/8; Schuster, Fântâneau 2007, 18).

IV.4.2.2. Greutate:

A fost găsit un fragment dintr-o probabilă *greutate piramidală* (Schuster 1997a, 77).

IV.4.3. Ceramică:**IV.4.3.1. Pasta:**

Cele afirmate pentru pasta ceramicii *Glina* din aşezarea „La Conac” este valabil şi pentru cea de la „Gaua Despei”.

IV.4.3.2. Formele recipientelor (repertoriul formelor are ca bază categoriile stabilite de Schuster 1997a, 60 sqq.):

→ *Tipul 1. Vasele sac:*

- *Tip 1.1 = cu fundul plat, rareori reliefat faţă de corp, pereţii uşor curbaţi şi gura, câteodată, în formă de pâlnie* (fig. 16/primul fragment de de primul rând, 18/fragmentul doi de pe rândul doi, 28/primul fragment de pe rândul doi; pl. XLVII/1, XLIX/1) (Schuster 1997a, 61; Schuster, Fântâneau 2007, 24);
- *Tip. 1.2 = cu fundul plat, corpul uşor globular şi gura uşor evazată* (fig. 16/fragmentul trei de pe rândul de jos, 17/primul şi al treilea fragment de pe rândul trei; pl. XLV/1, XLVIII/5, XLIX/4) (Schuster 1997a, fig. 114/4; Schuster, Fântâneau 2007, 24);
- *Tip. 1.3 = cu gâtul abia schiţat, cilindric* (fig. 16/fragmentul trei de de primul rând, 17/fragmentele doi şi trei de pe primul rând, fragmentul doi de pe rândul doi, 18/primul fragment de pe rândul trei; pl. XLIV/3, XLVIII/2-3, L/1, 3)

→ *Tipul 2. Vasele borcan = cu pereţii uşor aduşi la forma literei „S” prelungă, uneori având gura dreaptă* (pl. LIX/1, LX/3) (Schuster 1997a, fig. 113/3, 114/1; Schuster, Fântâneau 2007, 25);

→ *Tipul 3. Vasele în formă de ghiveci de flori:*

- *Tip 3.1 = cu pereţii înclinaţi înafară, uneori cu buza răsfântă spre exterior* (fig. 17/primul fragment de pe rândul doi, 20/fragmentul doi de pe rândul doi; pl. XLIV/3, 5, LVII/5, LIX/5) (Schuster 1997a, fig. 112/5, 114/5; Schuster, Fântâneau 2007, 25);
- *Tip 3.2 = cu pereţii uşori curbaţi şi buza adusă spre interior* (fig. 19/fragmentul doi de pe primul rând; pl. XLIV/1);

- *Tip 3.3 = aproape cilindrice* (Schuster 1997a, fig. 110/2; Schuster, Fântâneau 2007, 25);

→ *Tipul 4. Vase globulare:*

- *Tip 4.1 = cu gâtul arcuit, uneori mai scurt, şi marginea, în general, trasă spre exterior* (fig. 19/fragmentul trei de pe rândul trei; pl. XLV/2);
- *Tip 4.2 = cu gura în formă de pâlnie* (pl. LVI/6) (Schuster 1997a, fig. 111/6; Schuster, Fântâneau 2007, 26);
- *Tip 4.3 = cu gâtul aproape cilindric* (fig. 19/fragmentul trei de pe rândul trei; pl. XLVII/2, LVII/1, 3-4) (Schuster 1997a, fig. 112/1, 3-4, 113/2; Schuster, Fântâneau 2007, 26);

→ *Tipul 5. Vase bitronconice* (fig. 17/fragmentul patru de pe primul rând);

→ *Tipul 6. Amfore:*

- *Tip. 6.1 = cu corpul bombat şi buza trasă spre exterior* (fig. 28/ fragmentul doi de pe rândul doi; pl. XLIX/3);

→ *Tipul 7. Castroane:*

- *Tip 7.1 = uşor arcuite, uneori având un corp pronunţat rotunjit şi buza trasă spre interior* (fig. 38/1; pl. LX/1) (Schuster 1997a, fig. 113/1; Schuster, Fântâneau 2007, 28);
- *Tip 7.2 = tronconic, cu umăr mai bine sau mai puţin clar marcat şi buză răsfântă spre exterior* (fig. 16/fragmentul doi şi trei de pe rândul din mijloc, 38/2; pl. XLVI/1, LIX/2) (Schuster 1997a, fig. 114/2; Schuster, Fântâneau 2007, 28);
- *Tip 7.3 = evazat, cu diferite deschideri, având, după caz, buza arcuită uşor spre interior, exterior sau aproape cilindrică* (fig. 39/6-7; pl. LVIII/2, 6, LX/6) (Schuster 1997a, fig. 110/6, 113/6, 115/2, 6; Schuster, Fântâneau 2007, 28);

→ *Tipul 8. Străchinile:*

- *Tipul 8.1 = cu pereţii dreپti sau uşor curbaţi, uneori de formă tronconică, cu buza dreaptă sau uşor arcuită, uneori îngroşată în partea interioară sau exterioară, fund drept, rotunjit sau uşor concav* (fig. 16/fragmentul doi de pe rândul de jos);
- *Tipul 8.2 = cu pereţii uşor curbaţi sau*

corpul semisferic, uneori cu umărul rotunjit, cu buza trasă spre exterior sau interior (fig. 16/fragmentul unu de pe rândul doi, 17/fragmentul trei de pe rândul 2; pl. XLVIII/1, 6);

→ *Tipul 12. Cești: cu corpul globular, gât scurt și buza trasă spre exterior* (fig. 24/fragmentul doi de pe primul rând); *cu corp bombat și gât aproape cilindric* (fig. 24/fragmentul trei de pe rândul doi);

IV.4.3.3. Torțile & decorul:

IV.4.3.3.1. Torțile și apucăturile:

S-au descoperit torți în bandă lată (fig. 35/3-4, 37/1; pl. LXVII/5), îngustă (fig. 24/fragmentul doi de pe rândul trei, 25/fragmentele de pe rândul doi, 37/2; pl. LXVII/1, 3-4, 8), tubulară (fig. 24/fragmentul trei de pe rândul trei, 25/fragmentul trei de pe rândul de jos, 39/5-7; X5/3, X6/7), tortiță orizontală, de la un vas care se agăța („Hängegefäß”; fig. 31/2)

IV.4.3.3.2. Decorul:

Tipurile de decor, fie ele *plastice*, fie cele *adâncite* sau *găurile-buton*, ale ceramicii de la *Gaura Despei* sunt identice celor din punctul „La Conac”.

Notabil este că în așezarea de la *Gaura Despei* am găsit și un fragment ceramic, decorat cu găuri-buton practicate din exterior spre interior (fig. 18/fragmentul trei de pe rândul de jos; pl. XLVI/1).

IV.4.3.4. Resturi osteologice:

Animalele domestice au fost reprezentate în așezarea *Glina* de resturile osteologice de vite, porcine și ovicaprine. Alături de acestea au mai fost găsite și oase de cal (în *L.6* și *G.3*) și câine.

Lângă *Vatra de foc nr. 2* din *Locuința de suprafață nr. 6*, s-au identificat un fragment de *tibia* de la un *Canis familiaris*, care prezenta urme evidente de arsură (Schuster, Popa 1995a, 28-30; Schuster 1997a, 204-205; Schuster, Fântâneau 2005, 35). Avându-se în vedere partea păstrată, bănuim că osul era de aproximativ 142 mm, deci provenea de la un individ de talie mică.

Aportul de carne era asigurat, dar în mică măsură, și de *vânătoare*. Astfel au fost identificate oase de *Cervus elaphus*, *Sus scrofa ferrus* și *Capreolus capreolus*.

S-au consumat și melci și scoici (*Unio pictum*).

IV.5. Bronz Timpuriu (ceramică de tip Cățelu Nou-Mironești):

În *S.VIII*, □ 6, la adâncimea de -0,85 m, au fost descoperite mai multe fragmente ceramice, dintre care două, prin decor, respectiv tip de apucătoare, ne-au atras atenția. Este vorba de de un ciob dintr-un *castron tronconic, cu umăr clar marcat și buză răsfrântă spre exterior*, prevăzut cu o toartă verticală „falsă” (fig. 38/3), supraînălțată, decorată la partea ei superioară de creștături.

Celălalt fragment ceramic (fig. 38/4) provine tot de la un *castron*, fiind „dotat” cu o tortiță verticală, perforată orizontal. Acest recipient trebuie inclus în categoria vaselor de atârnat („Hängegefäß”).

Suntem de părere că aceste două cioburi, precum și altele, care însă nu se remarcă prin decor deosebit, pot fi atribuite *Bronzului Timpuriu*, materialelor de tip *Cățelu Nou-Mironești*.

IV.6. Eneolitic (cultura Boian):

În *S.I*, □ 6, la adâncimea de -0,47 m a fost descoperit un fragment ceramic aparținând *Eneoliticului*, mai exact culturii *Boian* (fig. 31/5).

C. PUNCTUL „LA VIE”

Cu prilejul reîmprospătării unei plantații de vițe de vie într-un perimetru nu departe de punctul „*Gaura Despei*” (fig. 1), proprietarul a dat imediat sub pământul vegetal, gros de cca 0,30/0,35 m, de un strat bogat de cenușă, spicat ici-colo de cărbune de lemn și oase sparte de animale.

La sugestia lui *Vasile Barbu*, a fost trasată o mică casetă de 2,00x3,00 m, cu orientarea nord-sud.

Cu acest prilej s-a constatat că stratul de cenușă avea în respectivul loc o grosime între 0,20-0,28 m. În el am depistat mici bulgări de chirpici (diam. maxim 0,07 m), unii dintre ei având imprimate urme de nuiete (grosime între 0,01-0,03 m), oase de animale, majoritatea sparte din vechime, purtând, în parte, urme arsură, cărbuni de lemn și, foarte rar, fragmente de ceramică.

Cantitatea de cioburi culeasă, calitatea lor „artistică”, nu a permis stabilirea unui repertoriu de forme sau o unei tipologii de ornamente. S-au

remarcat un ciob ce provenea de la un *castron* și altul de la o *ceașcă*. Primul dintre ele era decorat cu triunghiuri incizate (pl. LXXI/1).

D. PUNCTUL „LÂNGĂ MOVILA LUI BOBOC”

În anul 1991 Traian Popa și Adrian Cosma au trasat lângă punctul *Schitu-Măgura lui Boboc*, pe panta care coboară lin spre râul *Ismar*, o secțiune cu dimensiunile de 10,00x2,00 m. Orientarea sa a fost nordvest-sudest.

Din păcate, sub stratul vegetal de cca 0,20-0,32 m, a urmat cel steril de punct de vedere arheologic. Atât în primul strat cât și la baza acestuia au fost descoperite câteva fragmente ceramice din *Bronzul Timpuriu*, cultura *Glina*.

INVESTIGAȚIILE DE LA CĂMINEASCA-MĂGURĂ

I. Amplasament:

În valea largă a râului *Câlniștea*, aproape de centrul ei, se găsește o movilă formată încă din *Preistorie* din aluviuni (fig. 1, 2, 9). Datorită îmbunătățirilor funciare ce trebuiau să se efectueze în arealul *Schitu-Cămineasca*, constructorul preconiza a „împrumuta” pământ din respectiva măgură.

Aceasta avea o înălțime maximă de 6-7 m față de zona înconjurătoare. Era de formă ovală, cu dimensiunile de cca 78,00x46,00 m, „laturile” lungi fiind paralele cu malurile râului. Se găsea la aproximativ 350 m sud de satul *Cămineasca*, desprășit de acesta de un „braț” al *Câlniștei*.

II. Secțiunile practicate și stratigrafia:

Chiar în zona cea mai bombată a măgurei au fost trasate două secțiuni (*S.I-II*), cu dimensiunile de 10,00x2,00 m (Schuster 1997a, 185). Acestea au fost dispuse pe direcția vest-est, paralele cu „laturile” lungi ale movilei și, implicit, cu cursul actual și din vechime al *Câlniștei* și malurile/terasele înalte din stânga și dreapta văii. Între cele două secțiuni a fost lăsat un martor de 4,00 m lățime.

Stratigrafia s-a dovedit deosebit de simplă. Imediat sub solul vegetal, în grosime de cca 0,20-0,30 m, s-au identificat vestigii ale culturii *Glina* din *Bronzul Timpuriu*, fără, însă, a se postula existența

unui strat propriuzis. Alături de acestea, s-au găsit și rare fragmente ceramice *getice*.

Stratul steril din punct de vedere arheologic începea la adâncimea de -0,25-0,35 m.

III. Materialul arheologic:

Cele câteva fragmente *getice*, lucrate cu mâna, dar și la roată, după formă (fructiere și borcane) ne permit atribuirea lor perioadei sec. II-I a.Chr. (pl. LXVIII/2).

Lotul de material *Glina* s-a dovedit mai bogat față de cel *La Tène*. Astfel au fost recuperate *piese litice cioplite* (*lame* și *fierăstraie* fragmentare și *așchii*), din *lut ars* (*fusaiolă plată* și *greutate* tronconică; Schuster 1997a, 75, 77 și fig. 43/2, 48/5) și *fragmente ceramice*. Dintre *lame*, menționăm un produs de amenajare de tip „*tablette de ravivage*” cu lungimea de 5 cm, lățimea de 3,5 cm și grosimea de 0,5-2 cm și care prezintă desprinderi accidentale pe ambele suprafețe (fig. 13/a treia piesă de pe rândul doi; pl. XXXI/3). Negativele de desprindere laminare sunt situate pe partea distală a suportului. Materia primă este silex de culoare crem-deschis cu textură fină, iar adâncimea la care a fost descoperită piesa este de 0,30-0,40 m.

Ceramica a fost reprezentată de *străchini* (de *Tip 8.1* după Schuster 1997a), *farfurii* tronconice (pl. LXIX/6) (de *Tip 13* după Schuster 1997a), vase

sac cu fundul plat, pereții ușor curbați, cu gâtul abia schițat (*Tip 1.3* după Schuster 1997a) (pl. XXXVIII/1, LXIX/13), vase în formă de ghiveci de flori aproape cilindrice (*Tip 3.1* după Schuster 1997a) (pl. XXXVIII/2, LXVIII/7) și recipiente globulare cu gâtul aproape cilindric (*Tipul 4.3* după Schuster 1997a) (pl. XXXVIII/3).

Urmele *Glina*, după ceramică, trebuie atribuite fazei *clasice (II)* a culturii.

Nu au fost găsite bucăți de *chirpici*, nici măcar mici bobite. În schimb au fost recuperate resturi osteologice de la *ovicaprine*, prezentând urme de arsură, și de la *pești* (*Silurus glanis* și *Cyprinus carpio*). Au fost găsite și valve de *Unio pictum* și o carapace de *Emys orbicularis* (broască țestoasă de apă).

INVESTIGAȚIILE DE LA BILA

A. PUNCTUL „LA FÂNTÂNĂ”

I. Amplasament:

Situl se află pe terasa înaltă din stânga văii râului *Câlniștea* (fig. 1, 2, 8/2). Această terasă nu are aceeași înălțime ca cea din dreapta, panta în care coboară până în fundul văii este mai lină.

Cum ne indică și denumirea punctului, „*La Fântână*”, acesta era situat deasupra unei fântâni, care se găsea la începutul anilor ‘90 ai secolului trecut la poalele terasei. Nu departe de locul unde s-au efectuat investigațiile arheologice, șoseaua *Ghimpați-Giurgiu* face un cot ce-i permite să coboare de pe terasă în valea *Câlniștei*.

II. Secțiunile practicate și stratigrafia:

Avându-se în vedere curbele de nivel și înclinarea terenului, s-a hotărât practicarea a șapte secțiuni (*S.I-S.VII*), toate, cu dimensiunile de 10,00x2,00 m (pl. XV). *S.I-III* și *S.VII*, respectând conformația terenului, au avut orientarea pe direcția nordvest-sud. Restul secțiunilor au fost dispuse astfel: *S.IV* și *S.VI* = vest-est și *S.V* = nord-sud.

S.I a fost poziționată chiar deasupra cotului menționat al șoselei *Ghimpați-Giurgiu*. La 35,00 m est de aceasta a fost săpată *S.II*, iar la alți 35,00 m est *S.III*.

Dincolo de această din urmă secțiune, terenul a cunoscut o deformare, care a creat un fel de „*golf*”. Pe malul mai lung al acestuia au fost practicate *S.IV-S.VI*.

La 10,00 m est de *S.VI*, într-o zonă înafara „*golfului*”, unde terasa avea o poziție identică peri-

metrului unde fuseseră amplasate primele secțiuni, a fost săpată *S.VII*.

Stratigrafia pentru toate secțiunile, cu diferențele de rigoare asupra cărora vom atrage atenția, a fost aceeași. Sub stratul vegetal, gros de cca 0,30-0,37 m, ce conținea relativ puține materiale arheologice (ceramică), a fost documentat în *S.III* și *S.IV*, un strat gros de 0,12-0,20 m, de culoare brună-cenușie, depozitar a unor vestigii *getice* (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 240). În continuare, la adâncimea de -0,45-0,55 m, începea pământul steril din punct de vedere arheologic. Culoarea acestuia era brun-gălbui.

În *S.VI*, în □ 3-5, sub stratul vegetal, la -0,33 m, a fost identificat un strat subțire, de culoare brun-cenușie cu pete mari negre, acestea din urmă erau resturi de material ars (cenușă), ce adăpostea rare fragmente ceramice și bulgărași de chirpici din *Bronzul Final*.

La *S.III*, □ 5, a fost trasată *C.1*, cu dimensiunile de 2,00x2,00m, iar la *S.VI*, □ 1-2, *C.2*, de 2,00x2,00 m.

Totalul suprafeței excavate a fost de 148 m².

III. Complexele:

→ *L.1*, de suprafață, situată în *S.III*, □ 1 și *C.1*, la -0,42 m adâncime (pl. XVI/L1) (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 240 și fig. 4/2); dimensiunile resturilor păstrate 1,70x0,86 m; orientarea nord-sud; aglomere de chirpici ars, ceramică fragmentare, bucăți

dintr-o vatră de foc; *getică*, sec. II-I a.Chr.;

→ resturile unui posibil complex (CPL.2), puternic afectat, au fost identificate în S.VI, □ 4, la adâncimea de -0,34 m (pl. XVI/CPL.2); concentrarea de chirpici și sporadic material ceramic a avut o formă ovală, cu dimensiunile maxime de 0,80x0,60 m; în centrul acestei aglomerări se găseau două pietre de râu, care prezentau urme clare de expunere la foc; ceramica recuperată aparținea *Bronzului Final*.

IV. Materialul arheologic:

IV.1. *Getic*:

Lotul de material arheologic scos la lumină din S.III-IV și L.1 s-a dovedit restrâns cantitativ și calitativ puțin expresiv. Fragmentele ceramice ne permit a vorbi atât de recipiente lucrate cu mâna cât și la roată. Pentru primul caz amintim *chiu-*

purile (fig. 44/3; pl. XXXIX/4), *borcanele* (fig. 31/4; pl. XXXIV/6, XXXVIII/4), *castroanele* (pl. XXXVIII/5,) și *fructierele*; iar pentru cele la roată *fructierele*. După forme, ceramica poate fi atribuită sec. II-I a.Chr.

Au fost descoperite și două *fusaiole*, ambele bitronconice, una simplă (fig. 15/4; XXX/1) și cealaltă cu creștături și alveole pe rotunjimea maximă (fig. 15/1; pl. XXX/2).

Mai menționăm că în S.IV, □ 3, a fost recuperat un *vârf de săgeată* din fier.

IV.2. *Din Bronzul Final*:

Și acest lot este compus numai din cioburi și acestea puține la număr. Dintre acestea notabile sunt fragmentele de la cești (pl. LXXI/2-3), castroane și recipiente din pastă semifină cu corpul rotunjit și gura sub formă de pâlnie.

B. PUNCTUL „PE TERASĂ”

Punctul „La Terasă” se găsește la cca 650 m est de cel de la „La Fântână”. El este situat pe terasa înaltă din stânga văii *Câlniștei* (fig. 1, 2, 8/1). Perimetrul unde au fost descoperite la suprafața solului fragmente ceramice, a fost supus în anii ‘60 și ‘70 ai secolului 20 unor intervenții antropice care au dus la bulversarea peisajului inițial. Au fost scoasă vița de vie și apoi s-au întreprins lucrări mecanice de terasare.

În luna august 1990 au fost trasate două secțiuni (S1 și S2), orientate nord-sud, perpendicular spre valea *Câlniștei*. Ambele secțiuni au avut dimensiunile de 10,00x2,00 m, între ele existând o distanță

de 20,00 m. Adâncimea medie la care s-a ajuns fost de -0,50 m. De control, în S1 □ 1 și 5 și S2 □ 2 și 4 am mers până la adâncimea de -0,75 m,

Sub stratul vegetal, gros de 0,30/0,35 m, am dat de un pământ brun-roșcat, lipsit de orice materiale arheologice. Situația a rămas aceeași și în cazul □ de control. Acest fapt, ne-a determinat a considera că fragmentele ceramice recoltate de la suprafața arealului, au fost purtate, terenul fiind în pantă ușoară, cel mai probabil în urma lucrărilor agricole sau a celor de îmbunătățiri funciare. Nu este exclus ca, în zona învecinată să fi ființat o așezare, nedetectată însă de noi.

Capitolul III

ANALOGII, DISCUȚII, UNELE CONCLUZII

1. Perioada eneolitică

Despre habitatul comunităților Boian și Gumelnița:

Despre așezări:

Tell-ul de la *Tangâru* se dovedește a fi unul dintre cele mai importante obiective eneolitice de pe valea *Câlniștei*, dar și din județul *Giurgiu*. Din păcate, așa cum am precizat deja, lui i s-au dedicat cercetări de restrânsă anvergură (în zonă s-au mai efectuat unele periegeze = Enăchiuc-Mihai 1978, 65). Dar și așa, rezultatele obținute au fost spectaculoase, ele ajutând la amplificarea imaginii cu privire la culturile *Boian* și *Gumelnița* în această zonă a *Munteniei*. Cum am amintit deja, alte *tell*-uri în acest areal au fost depistate la *Bila* și la *Schitu-Măgura lui Boboc*, acesta din urmă situat fiind pe *Ismar*.

În anii 1933 și 1935, apoi și în 1957, *Dumitru Berciu* (1937, 1-30; 1959b; 1959c; 1961, 488-504) a efectuat investigații în *tell*-ul de la *Petru Rareș*. Și aici au fost descoperite un strat *Boian* (cu patru niveluri) și unul *Gumelnița* (cu cinci niveluri). Culturile *Boian* i-au aparținut atât locuințe de suprafață cât și bordeie, iar culturile *Gumelnița* case de suprafață.

Un alt *tell* investigat în ultimii ani de un colectiv de la Muzeul Național de Istorie a României, în colaborare cu Muzeul Județean „Teohari Antonescu” din *Giurgiu* și alte instituții, și condus de *Cătălin Bem*, a fost cel de la *Bucșani-La Pod* (Marinescu-Bîlcu, Andreescu, Bem, Popa, Tănase 1998; Bălășescu 1998; Tomescu, Haită 1998; Tomescu 1998; Bem, Popa, Parnic, Bem, Garvăn, Bărbulescu, Gălușcă 2001, 135 sqq.; Haită 2001).

Tot în zona *Bucșani* au fost identificate alte așezări tip *tell* aparținând culturii *Gumelnița*. Amintim aici cele din punctele „*La Pădure*”, „*La Pădure 2*”, „*La Zgârci*” (Bem, Popa, Parnic, Bem, Garvăn, Bărbulescu, Gălușcă 2001, 138 sqq.)

La *Pietrele*, pe terasa inferioară a *Dunării*, se găsește un *tell*, care încă din anii ‘40 ai secolului trecut a trezit interesul arheologilor. Primele campanii de cercetări s-au efectuat de către *Dumitru Berciu* în anii 1943 și 1948 (Berciu 1956). Începând cu anul 2002, o echipă multinațională condusă de *Svend Hansen*, de la *Eurasien Abteilung a Institutului Arheologic German* din *Berlin*, la care participă și specialiști români, întreprinde în cadrul unui proiect mai larg, noi investigații, care sunt și astăzi încă în derulare (Hansen, Dragoman, Reingruber 2003; Hansen, Dragoman, Benecke, Görsdorf, Klimscha, Oanță-Marghitu, Reingruber 2004; Hansen, Dragoman, Reingruber, Gatsov, Görsdorf, Nedelcheva, Oanță-Marghitu 2005; Hansen, Dragoman, Reingruber, Benecke, Gatsov, Hoppe, Klimscha, Nedelcheva, Song, Wahl, Wunderlich 2006; Hansen, Toderaș, Reingruber, Gatsov, Georgescu, Görsdorf, Hoppe, Nedelcheva, Prange, Wahl, Wunderlich, Zidarov 2007).

Alte *tell*-uri din județ cercetate prin câteva sondaje sunt cele de la *Uzunu*, *Comana* și *Vlad Țepeș* (Berciu 1956, 493 sqq.). Măgura din ultima localitate menționată, aflată pe valea *Gurbanului*, la sud de sat, are o suprafață de cca 80x75 m. La fel ca și la *Tangâru*, și aici există o succesiune stratigrafică *Boian-Gumelnița* (Berciu 1956, 493-496). Aceeași suprapunere a fost documentată și

în măgura din valea *Goi* din nord-estul satului *Comana* (Berciu 1956, 496).

La *Uzunu* (Berciu 1956, 500 sq.), la marginea de nord a localității se găsește un *tell*, ce a avut inițial un diametru cca 90 m, astăzi destul de afectat de intervențiile antropice. Situația stratigrafică este identică celorla de la *Tangâru*, *Pietrele*, *Comana*, *Vlad Țepeș* și *Bucșani*, adică stratul *Boian* este suprapus de unul *Gumelnița*.

Urme *neo-eneolitice* în județ (Berciu 1956, 501; Comșa 1978, 160; Bem, Popa, Parnic, Bem, Garvăn, Bărbulescu, Gălușcă 2001, 141; Neagu 2003, 72, 109 sqq.), altele, decât *tell*-uri au fost depistate la *Dărăști-Pâslari*, *Novaci*, *Bănești*, *Singurenii*, *Naipu*, *Cămineasca*, *Drăghiceanu* (două puncte), *Slobozia*, *Giurgiu* (mai multe puncte), *Oinac*, *Băneasa*, *Hulubești*, *Uzunu* (mai multe puncte), *Călugăreni*, *Mihai Bravu*, *Brăniștari*, *Grădiștea*, *Comana* (mai multe puncte), *Vlad Țepeș* (mai multe puncte), *Falaștoaca*, *Izvoarele* (mai multe puncte), *Puieni* (mai multe puncte), *Prundu* (mai multe puncte), *Greaca* (mai multe puncte), *Hotarele*, *Bucșani-La Școală*, *Falaștoaca*, *Brăniștari*.

O săpătură de mică anvergură a fost efectuată de *Eugen Comșa* (2000; vezi și Enăchiuc-Mihai 1978, 59) în așezarea de tranziție de la cultura *Boian* la *Gumelnița* și din faza timpurie a culturii *Gumelnița* la *Izvoarele-La Fântânele*. Un posibil șanț de apărare, care bara accesul dinspre terasă spre așezare, a fost identificat pentru faza de tranziție. Pentru aceeași secvență culturală a fost descoperit în perimetrul așezării și un mormânt de înhumăție (Comșa 2000, 113-114 și fig. 23). Scheletul a avut orientarea nord-est - sud-vest.

Din păcate cercetările de la *Izvoarele-La Fântânele* nu au avut ca rezultat descoperirea unor case (locuințe), în schimb au putut fi investigate gropi menajere (de provizii?), care adăposteau resturi vegetale carbonizate și oase de animale.

De mici dimensiuni este și săpătura începută în 2007 la *Iepurești-Izlaz* (colectiv C. Schuster, T. Popa, A. Morintz, A. Mocanu, I. Gheorghe, L. Mecu, A. Nălbitoru, I. Tuțulescu). Așezarea se găsește în albia *Neajlovului*, pe o ridicătură naturală, un probabil martor al terasei joase din dreapta râului. Sub un strat subțire din *Bronzul Timpuriu*, cultura *Glina*, a fost identificat un altul *Gumelnița A1*, mai consistent. Până în prezent au putut fi cercetate două construcții și o groapă menajere ce aparțin a

două niveluri de locuire (Schuster, Morintz, Popa, Gheorghe 2009).

Cum am consemnat în *Capitolul II*, la *Schitu-La Conac* au fost descoperite câteva fragmente ceramice *Boian*. N-am identificat un strat arheologic sau complexe. Probabil pe aici a trecut vreun grup de reprezentanți ai acestei culturi, pornit, poate, cu „treburî” – vânătoare, pescuit, cules etc. – de la *Tangâru*.

Stadiul actual de cunoaștere a culturii *Boian* dovedește că aria ei de răspândire a cuprins *Muntenia*, sud-estul *Transilvaniei*, sudul *Moldovei*, *Dobrogea* și spațiul de la sud de *Dunăre*, în *Bulgaria*, până în regiunea *Plovdiv* (Comșa 1974, 28 sqq.; Neagu 2003, 51, 88-89). Evident că, acest teritoriu a diferit ca mărime de la o fază sau alta.

Am văzut că la *Tangâru* se poate vorbi de o succesiune *Boian (Vidra) – Gumelnița A1*. O astfel de suprapunere a fost identificată în județul *Giurgiu* și la *Petru Rareș* și *Pietrele*.

Pentru întemeierea de așezări oamenii *Boian* au preferat după *Eugen Comșa* (1974, 124 sqq.) ostroave, marginile unor terase (joase, mijlocii sau înalte), gorgane și boturi de deal. De aceeași părere este și *Marian Neagu* (2003, 52-53, 89 sqq.). Pentru siturile *tell*, putem aprecia mai ușor dimensiunile. Dacă la *Tangâru* dimensiunea păstrată în vremea cercetării la *Dumitru Berciu* era de cca 90x50 m, pentru alte așezări, *Marian Neagu* (2003, 90 sq.) vorbește de 100x40 m pentru *Glina* (astăzi puternic afectată) și de 120x70 m *Piscu Crăsani*.

Despre construcții:

Despre construcțiile Boian:

Bordeie și *construcții de suprafață* au fost documentate și în alte situri *Boian* decât *Tangâru*. Astfel locuințe adâncite au putut fi cercetate la *București-Floreasca*, *București-Cățelu*, *București-Giulești Sârbi*, *Greaca-La Slom*, *Bogata I*, *Bogata II*, *Bogata III*, *Bogata IV*, *Boian A*, *Aldeni*, *Alexandria*, *Gălățui-Movila Berzei*, *Ciulnița* (Comșa 1974, 143 sqq.; Neagu 2003, 54-55, 92 sqq.).

Construcții de suprafață s-au documentat la *Petru Rareș*, *Pietrele*, *București-Cățelu Nou*, *Glina*, *Boian A*, *Vidra*, *Spanțov*, *Lunca-La Grădini*, *Piscu Crăsani*, *Grădiștea Coslogeni*, *Radovanu*, *Siliștea-Conac*, *Coroteni* (Comșa 1974, 152 sqq.; Neagu 2003, 54 sqq, 92 sqq.).

În câteva din situri au fost descoperite și instalații de foc exterioare la *Pietrele*, *Glina*, *Aldeni*,

Ciulnița (Comșa 1974, 145, 156 și fig. 50; Marinescu-Bîlcu, Matei, Rențea 1996), dar și interioare: *Lișcoteanca-Movila Olarului* și *Brăilița* (Harțuche 2002, 23 sqq.).

Despre construcțiile Gumelnița:

La *Uzunu* au fost identificate resturile unor locuințe de suprafață incendiate (Berciu 1956, 500). Tot aici au fost surprinse și vetre de foc și gropi menajere. Case de același tip au fost documentate și la *Vlad Țepeș* (Berciu 1956, 496).

Cultura materială:

Ceramica:

Despre ceramica Boian:

Ceramica de la *Tangâru* are analogii în ceea ce privește pasta, formele și tehnicile de ornamentare atât în olăria altor sit-uri de pe raza județului Giurgiu cât și în toată aria de răspândire a culturii (Comșa 1974, 93 sqq.; Neagu 2003, 96 sqq.).

Despre ceramica Gumelnița:

Interesant este că, la *Tangâru* au putut fi surprinse relații și influențe *Precucuteni* atât la nivelul fazei *Boian-Vidra* cât și *Gumelnița I* (Berciu 1959a, fig. 2/10; 1959c, fig. 3/5; 1961, 413-414; Marinescu-Bîlcu 1974, 135-136; 1978, 78-79; Pandrea, Vernescu 2005, 267). Stănică Pandrea (2000, 41-42) consideră vestigiile *Boian V* (de tranziție de la *Boian spre Gumelnița* după Berciu), ca aparținând și ele, de fapt, fazei *Gumelnița A1*.

Importurile de la sfârșitul fazei *Precucuteni II*-începutul fazei *Precucuteni III* de la *Tangâru* nu sunt singulare în mediul *Gumelnița* din România. Alte exemple în acest sens sunt *Însurăței-Popina II*, *Lișcoteanca-Moș Filon*, *Măgurele*, *Vidra*, *Stoicani*, *Drăgănești-Tecuci*, *Medgidia* (Pandrea, Vernescu 2005, 264 sqq.). Foarte posibil ca piesele ceramice *Precucuteni* de la *Tangâru* să ilustreze relațiile mai intense dintre cele două manifestări din ceea ce a fost numită „etapa a II-a” a acestor schimburi culturale, materiale și, poate chiar, etnice (Pandrea, Vernescu 2005, 274-275).

Situri apropiate stațiunii de la *Tangâru* cu importuri *Precucuteni* (ceramică sau plastică) sunt *Vidra*, *Măgurele*, *Chitila* (Frînculeasa, Garvăn 2007, 217 sqq. și fig. 1, cu bibliografie).

Notabil este că, prezența unor piese *Precucuteni*, alături de altele *Stoicani-Aldeni* în situri *Gumelnița A1*, cum este cazul și la *Tangâru*, este

confirmată și de descoperirile de la *Măgurele* (Nițu 1973, 79).

Despre utilajul litic:

Despre utilajul litic al culturii Boian:

O problemă importantă, dar nu pe deplin rezolvată, este locul de proveniență a materiilor prime folosite la realizarea pieselor din piatră. Unele analize au arătat că tuful vulcanic a fost luat din zona de la nord de orașul Mizil, iar gresia și silexul de la *Întorsura Buzăului*, din *Covasna* și *Dobrogea de Sud* (piesele de la *Gălățui-Movila Berzei*) (Neagu 2003, 94, cu lit. mai veche). Munții *Harghitei* par să fie arealul de unde s-a extras obsidianul din care s-au lucrat unele unelte de la *Aldeni* și *Piscu Crăsani*.

Din tuf vulcanic și gresie au fost lucrate topoare, tesle, dălțițe, șlefuitoare (?) (Comșa 1974, 81 sqq.; Neagu 2003, 94 sqq.). Astfel de unelte au fost găsite la *Greaca-La Slom*, *București-Floreasca*, *București-Giulești*, *Cernica*, *Boian A*, *Radovanu*, *Alexandria*, *Aldeni*, *Bogata*, *Brăila-Podu Turcului*, *Feldioara*, *Leț*,

Microлите, *răzuitoare*, *lame*, *gratoare*, *burine*, *străpungătoare*, *așchii*, *nuclee*, *topoare*, *vârfuri de săgeată* (Comșa 1974, 69 sqq.; Neagu 2003, 94 sqq.) au fost găsite la *Greaca*, *București-Cățelu Nou*, *București-Giulești*, *Cernica*, *Glina*, *Vidra*, *Boian A*, *Bogata*, *Gălățui-Movila Berzei*, *Piscu Crăsani*, *Aldeni*, *Lunca-La Grădini*, *Radovanu*.

Despre utilajul litic al culturii Gumelnița:

Topoare (Berciu 1956, fig. 6) s-au descoperit la *Comana*. Lotul de piese cioplite și șlefuite recuperat de la *Pietrele* se dovedește impresionant: nuclee, așchii, lame de diferite tipuri, burine, vârfuri de săgeată, topoare plate, râșnițe (Hansen, Dragoman, Benecke, Görsdorf, Klimscha, Oanță-Marghitu, Reingruber 2004, fig. 10-12, 25/6-7, 26; Klimscha 2004, 36 sqq. și fig. 28; Gatsov, Nedelcheva 2005, 367 sqq. și fig. 28-36; 2006, 26 sqq. și fig. 43-, 45-46, 57, 64-72; 2007, 59 sqq. și fig. 44, 50, 53-54, 60-61; Klimscha 2006, 35 sqq. și 79, 81-84).

Despre piesele din lut ars, os și corn:

Despre obiectele din lut ars, os și corn ale culturii Boian:

Despre obiectele din os și corn:

Piesele din os și corn, fie ele unelte sau poadoabe, descoperite în mediul *Boian* sunt destul

restrânse numeric (Comșa 1974, 78 sqq.; Neagu 2003, 59, 96). La *Greaca*, *Aldeni*, *Vidra*, *Glina*, *Gălățui-Movila Berzei*, *Lunca-La Grădini*, *Bora*, *Piscu Crăsani*, *Radovanu* au fost găsite *sule*, *ace*, *dălțițe*, *cuțițe*, *cârlige*, *mânere*, *tuburi*, *spatule*, *plăcuțe dreptunghiulare* și *ovale*, *mărgele* lucrate din oase de porc, ovicaprine și pasăre.

La *Tangâru* nu, dar pe teritoriul județului *Giurgiu*, la *Petru Rareș*, s-a descoperit un idol lucrat din os (Berciu 1961, fig. 189/5). Alți idoli din același material au fost excavați în *tell*-ul de la *Vidra* (Comșa 1974, 197 și fig. 76/11-14).

Acest tip de piese se dovedește o raritate în mediul *Boian*. Dar ele „*jalonează explozia*” de idoli din os ai culturii *Gumelnița*.

Din corn, mai ales de cerb, s-au realizat *săpăligi*, *ciocane*, *străpungătoare*, *mânere*, descoperite la *Glina*, *Aldeni*, *Boian A*, *Spanțov*, *Radovanu*.

Despre obiectele din lut ars:

Plastica:

Antropomorfă:

Statuete *antropomorfe* de la *Tangâru* au analogii atât în siturile *Boian* de pe raza județului *Giurgiu*, cât și în tot arealul de răspândire al culturii. Pentru prima categorie, amintim piesele de la *Hotarele* (Comșa 1955, 419 și fig. 8/1-2, 4-5), *Vlad Țepeș* (Berciu 1961, 509 și fig. 194/7 = 249/1), *Greaca* (Comșa 1974, 194 și fig. 74/4-7), *Pietrele*, *Novaci* (Comșa 1974, 196).

Alte statuete *Boian* sau din *faza de tranziție spre Gumelnița* au fost descoperite la *Bogata*, *București-Cățelu Nou*, *Aldeni*, *Grădiștea Ulmilor*, *Radovanu*, *Vidra*, *Ipotești*, *Gălățui-Movila Berzei*, *Reșca-Dealul Morii*, *Borduşelu* (Comșa 1974, 194 sqq. și fig. 74/2, 11-13; Neagu 2003, 131).

Atât *Eugen Comșa* (1974, 198) cât și *Marian Neagu* (2003, 131) sunt de părere că idolii antropomorfi au „*caractere comune*”, caracterizându-se „*printr-o mare unitate stilistică*”. Pasta din care erau modelate conținea impurități (pietricele fragmentare și pleavă), figurinele beneficiind de un slip exterior de calitate și o ardere uniformă. La realizarea decorului s-a folosit incizia, excizia și, în puține cazuri, pictura. Cu privire la rostul ornamentelor există diferite păreri. Ele pot indica tatuaje sau, poate, ipoteze astăzi mai greu acceptate (Neagu 2003, 134), tipuri de pieptănături și îmbrăcăminte.

De subliniat este, așa cum am putut constata și în cazul statuetelor găsite la *Tangâru*, acestea au fost recuperate în special din perimetrul locuințelor sau al vetrelor de foc (*Greaca*, *Bogata*, *Gălățui-Movila Berzei*, *Piatra-Sat*) (Neagu 2003, 133), fapt ce ar putea sugera că rolul lor era de a proteja zona în care își petreceau o bună bucată din timp membrii comunităților (Comșa 1974, 198). Acest lucru pare confirmat și de faptul că grosul lotului de idoli redau personaje de sex feminin. Cele masculine sunt rarități (*Ipotești*). Statuetele feminine trebuiesc legate de un cult al fecundității și fertilității.

Zoomorfă:

Așa cum am văzut, în *tell*-ul de la *Tangâru* a fost descoperit mai mulți idoli zoomorfi. Astfel de piese au fost găsite și la *Aldeni*, *Bogata* și, în faza de tranziție de la *Boian* la *Gumelnița*, la *Radovanu* (Comșa 1974, 199, cu lit.; Neagu 2003, 134). După *Eugen Comșa* (1974, 199), „*figurinele zoomorfe din așezările Boian reprezintă animalele domestice principale cum sînt: boul, oaia și porcul. Figurinele care le înfățișează simbolizează, credem, în oarecare măsură tradiția totemismului, îmbinată, în noile condiții social-economice, cu cultul fertilității*”.

Alte obiecte:

Nu numai la *Tangâru* s-au descoperit *fusaiole*, ci, ele au fost documentate și la *Petru Rareș*, *Vidra*, *București-Giulești*, *Boian A*, *Glina*, *Radovanu* (Comșa 1974, 89-90). Unele dintre acestea au fost realizate din fragmente de ceramică, care, la mijloc, au fost prevăzute cu o perforație. Altele, gândite chiar de la început ca *fusaiole*, erau modelate în forma unor discuri sau cruciforme.

Despre obiectele din lut ars, os, corn și scoică ale culturii Gumelnița:

Despre obiectele din os și corn:

Nu de parte de *Tangâru*, în *tell*-ul de la *Petru Rareș*, vechile săpături ale lui *Dumitru Berciu* (1961, 503 și fig. 261/1) au permis recuperarea unei *sule* dintr-o așchie lată. La *Pietrele* s-au găsit *mânere* de os pentru obiectele din metal (Zidarov 2007), *topor* din corn, *ciocane*, *vârfuri* de săgeată (Berciu 1956, fig. 27/531/1-2, 3233/134/2-5, 35; Hansen, Dragoman, Benecke, Görsdorf, Klimscha, Oanță-Marghitu, Reingruber 2004, fig. 25/2; Hansen, Dragoman, Reingruber, Benecke,

Gatsov, Hoppe, Klimscha, Nedelcheva, Song, Wahl, Wunderlich 2006, fig. 76)

Despre obiectele din lut ars:

La fel ca și la *Tangâru*, și în alte situri *gumelnițene* au fost identificate *greutăți* de la războiul de țesut: *Radovanu*, *Spanțov*, *Boian A* (Comșa 1974, 89 sq.). Notabil este că, la *Căscioarele-Ostrovel*, *Măgura Calomfirești*, *Gumelnița*, *Bucșani*, *Vitănești*, *Sultana-Malul Roșu*, *Pietrele* (Hansen, Toderas, Reingruber, Gatsov, Georgescu, Görsdorf, Hoppe, Nedelcheva, Prange, Wahl, Wunderlich, Zidarov 2007, 48 sqq. și fig. 13-14), cât și în așezări de la sud de *Dunăre* (*Karanovo*, *Stara Zagora*) au fost găsite *greutăți* care sunt decorate cu reprezentări antropomorfe, linii, rețele de linii, „brăduți”, „securi minoice”, spirale, meandre, puncte, incizate/gravate. Aceste ornamente au fost considerate „mărci” ale proprietarilor (Marinescu-Bîlcu 2000) sau, foarte recent, depuneri cu un conținut simbolic greu de decelat în actualul stadiu de cercetare (Marinescu-Bîlcu 2007).

Plastica

Antropomorfă:

Dintre idolii antropomorfi din lut ars de la *Pietrele* amintim, piesele feminine (Oanță-Marghitu 2004, fig. 23,2) sau altele masculine (Oanță-Marghitu 2004, fig. 23,1). Tot personaje masculine simbolizează și „substitutele” acestora, anume *phalloi* (Oanță-Marghitu 2004, fig. 23,13). Notabilă este și prezența unor statuete antropomorfe din marmură (Berciu 1956, 542 și fig. 70; 1961, 524 și fig. 279) și os (Hansen 2006b, fig. 85; 2007, 71 și fig. 65, 66).

Zoomorfă:

La *Pietrele* s-au găsit o serie de figurine zoomorfe din lut ars (Oanță-Marghitu 2004, fig. 23, 5.8.9; Hansen 2005a, 385, 387 și fig. 42, 44; Hansen 2006b, fig. 86, 89, 90, 91), dintre care o apartie interesantă este zornăitoare în formă de broasca țestoasă (Hansen 2005b). Porci au fost figurați la *Apostolache* (Frînculeasa 2008, 26 și pl. 4/4).

Cu privire la problematica pieselor din scoică *Spondylus*:

Deloc surprinzătoare pentru un siturile culturilor *Boian* și *Gumelnița*, mai ales aceluia de tip *tell*, este și descoperirea unor podoabe din scoica

Spondylus. Acesta este cazul, așa cum am văzut, și pentru *Tangâru*, atât pentru cultura *Boian* (pl. XXVIII/4), cât și pentru comunitățile *Gumelnița*.

Piese lucrate din *Spondylus* au fost recuperate și din alte situri *Boian*. Reamintim aici descoperirile (Schuster 2003d, 52 sqq.; Neagu 2003, 96 și pl. XLII/1) de la *Andolina*, *Cernica*, *Oltenița*, *Popești*, *Sultana-Valea Orbului*, *Gălățui-Movila Berzei*, *Vărăști-Grădiștea Ulmilor*.

Într-un studiu mai vechi (Schuster 2003d) arătăm că, în mediul cultural *Gumelnița*, obiecte lucrate din acest material, au fost recuperate de la: *Căscioarele-D'aia Parte* și „*Ostrovel*”, *Hârșova-Tell*, *Medgidia*, *Radovanu*, *Vidra*, *Sultana-Malu Roșu*, *Pietrele* (Schuster 2003d, 54 sqq., cu lit. mai veche; Oanță-Marghitu 2004, fig. 25,1; Șerbănescu 2006, 120; Hansen 2006a, 35 și fig. 77; 2007, 69-70 și fig. 64; Beldiman, Lazăr, Sztancs 2008).

La *Tangâru* pentru ambele manifestări s-au identificat fragmente de brățări. Acest tip de podoabă este specific și altor culturi *neo-eneolitice* de pe teritoriul României (*Gura Baciului* = *Gura Baciului*; *Hamangia* = *Agigea*, *Ceamurlia de Jos*, *Cernavodă*, *Limanu*, *Mangalia*; *Vinča* = *Liubcova-La Orniță*, *Parța*; *Turdaș* = *Tărtăria*; *Sălcuta* = *Cuptoare-Dealul Sfogea*) (Schuster 2003d, 37-38). Brățări fiind găsite atât în așezări cât și ca piese de inventar în morminte. Ele au fost purtate de adulți (*Agigea*, *Cernica*, *Limanu*, *Mangalia*, *Parța*, *Tărtăria*), dar și de copii (*Limanu*, *Liubcova-La Orniță*, *Medgidia*).

Trebuie spus că și în sit-urile *neo-eneolitice* ale culturilor *Hamangia*, *Boian* sau *Gumelnița*, aflate la sud de *Dunăre* au fost găsite brățări din *Spondylus*. Astfel, în cunoscuta necropolă *Hamangia* de la *Durankulak*, din mormintele de femeii nr. 1 și 626, în cele de bărbat – nr. 644-, dar și într-un mormântul-cenotaf nr. 258 s-au recuperat brățări sau fragmente de brățări (Vajsov 1992, pl. 3/12, 18, 20; 8/7-8). În *Casa nr. 4* din *tell-ul* culturii *Marica* (= *Boian* la nord de *Dunăre*) de la *Sădievo* lângă *Nova Zagora* a fost descoperită o podoabă de acest tip pentru copii (Kănčev, Kănčeva 2002, 500 și pl. 9/3).

O bună parte din brățările orizontului *Kodžadermen-Gumelnița-Karanovo VI* au fost lucrate din cupru, aur marmură sau dinți de animale. În fazele mai târzii se pare că cuprul a fost înlocuit cu aurul și *Spondylus*. Podoabe din această categorie din urmă au fost identificate în mormintele de la *Devnja*

(M.4), *Radingrad*, *Tărgoviște* și din așezările de la *Deve-Bargan*, *Gabarevo*, *Gradešnica*, *Kozludza*, *Kodžadermen*, *Newsky-Sultan*, *Lukovit*, *Ruse*, *Salamonovo*, *Tell Aznak*, *Zavet* (Schuster 2003d, 38-39, cu lit. mai veche). Brățări din *Spondylus* s-au descoperit și în sit-urile culturii *Varna* (*Durankulak* = mormintele nr. 245, 643, 647, 672, 674, 763 etc., *Karanovo*, *Varna I*).

Prezența acestui tip de podoabă a fost documentată și în *Balcanii de Vest* (cultura *Vinča* = la *Vršac At*, *Potporanj*; cultura *Sopot* = la *Vukovar*), dar și în partea sudică a peninsulei (la *Franchthi*, *Olynthos*, *Saliagos*, *Servia*, *Dimini IV*, *Sitagroi*, *Dikili Tash*) (Schuster 2003d, 39). Evident că brățări din *Spondylus* au fost descoperite și în diferitele medii culturale ale *Europei Centrale*: culturile *Lengyel* (la *Aszód*, *Mórógy-Tüzködob*, *Szomor*, *Köveskál*, *Lengyel*, *Svodín*, *Haid Knöpfchen*), *Tisa* (la *Kisköre*, *Gorzsa-Cukormajor*, *Hódmezővásárhely-Kökéndomb*), *Linienbandkeramik* (la *Rutzing*, *Aiterhofen-Ödmühle*), *Ludanice* (la *Podhájaska*), *Bresz-Kujawski* (la *Krusza Zamkowa*) (Schuster 2003d, 39).

Am văzut că la *Tangâru* a fost găsit și un pandantiv din *Spondylus*. Respectiva piesă este asemănătoare celor fragmentare de la *Agigea* (cultura *Hamangia*), *Iclod* (grupul *Iclod*), *Scânteia* (cultura *Cucuteni*) și *Cuptoare-Dealul Sfogea* (cultura *Sălcuța*) (Schuster 2003d, 40, cu lit. mai veche).

Astfel de de podoabe, foarte probabil unele lucrate din foste brățări, au fost descoperite în vestul *Peninsulei Balcanice* (culturile *Starčevo*, *Vinča*, *Sopot*, *Butmir*, *Danilo*; descoperiri la *Anza*, *Sopot*, *Obre II*, *Danilo*), *Grecia* (la *Franchthi*), *Republica Moldova* (cultura *Precucuteni*, la *Cărbuna*), *Ungaria* (culturile *Bükk*, *Lengyel*, *Tisa*, *Álföld*; la *Istállóskő*, *Lánycsók*, *Öcsöd-Kováshalom*, *Kökénydomb*, *Kisköre*, *Lebő B*, *Tiszalúc-Sarkad*), *Slovacia* (cultura *Linienbandkeramik*; la *Nitra*, *Iža*), *Austria* (cultura *Lengyel*; la *Ravelsbach*), *Germania* (cultura *Linienbandkeramik*; la *Aiterhofen-Ödmühle*) (Schuster 2003d, 41, cu bibl.).

Frecvența pieselor din *Spondylus* în mediile mai multor culturi *neo-eneolitice* din *România* (*Starčevo-Criș*, *Hamangia*, *Boian*, *Cernavodă I*) (Schuster 2003d, 52 sqq., cu lit.; Beldiman, Stancz 2005, 164 și pl. III; Voinea, Neagu 2008, 13 și fig. 17/11;), ne-a îndemnat și pe noi (Schuster 2003d, 51-52), alături de alți arheologi (Comșa 1973; Todorova 2000; Voinea 2005, 28: pare să fie de

acord cu această ipoteză, dar nu se exprimă ferm), a considera că această scoică a fost adusă (și) de la *Marea Neagră*. Această ipoteză este contestată, alți specialiști fiind de părere că locul de proveniență este *Marea Mediterană* (Müller 1997, 91; Séfériadès 2000, 423-424; Dimitrijević, Tripković 2002, 47-48; 2006; Hansen 2007, 69-71; Beldiman, Lazăr, Sztancs 2008, 60).

Recent, *Sergiu Haimovici* (2007; 2008) aduce argumente în plus pentru teoria că *Spondylus* ar fi putut fi o prezență autohtonă în *Marea Neagră*. Specialistul ieșean se referă pe larg la transgresiunea marină, la impactul „spargerii dopului” care optura accesul apelor *Mării Mediterane* spre *Marea Neagră*. Pune, credem noi, de asemenea, punctul pe „i”: „Nu înțeleg de ce Séfériadès nu vrea să înțeleagă ce a reprezentat Optimul Climatic Post-glaciar, care a schimbat mult din caracteristicile climatului față de cel actual și că atunci specii din fauna mediteraneană de azi au ajuns și în *Marea Neagră* aduse prin curentul Bosforului dar nu numai. *Spondylus* alături de celelalte scoici, să spunem mai ales *Glycymeris*, exista și în *Marea Neagră*, care avea în perioada neolítico-eneolitică o altă caracteristică: era mult mai caldă ca azi” (Haimovici 2008, 435).

Ocupații:

Creșterea animalelor:

Analiza *paleozoologică* a materialului osos recuperat de la *Tangâru*, chiar dacă, oarecum, limitat, a permis o serie de constatări (Necrasov, Haimovici 1959). Animalele domestice au reprezentat atât pentru cultura *Boian* cât și pentru *Gumelnița* un procentaj deosebit de înalt (pl. XXVIII/1-3). Fără a intra în detalii, precizăm că, de exemplu, locuitorii *Boian* din *tell* au tăiat, în special, indivizii porcini tineri (Cârciumaru 1996, 42). Foarte probabil o astfel de practică avea legătură cu asigurarea rezervelor de hrană pe timpul anotimpului rece.

În ceea ce privește resturile fauniste de mamifere (NR) pe specii domestice și sălbatice din nivelurile *Gumelnița A2*, primele ajung la 97,3% (Bălășescu, Radu, Moise 2005, 214 și fig. 91). Dintre acestea, cu o excepție (nivelul *Gumelnița I*, conform lui *Berciu*), bovideele (*Bos taurus*) ocupă primul loc (Necrasov, Haimovici 1959, Graphique 2). Ovicaprinele sunt, în general, pe locul doi sau trei, la concurență cu suinele. Lotul mare de resturi osteologice de animale din *tell*-ul *gumelnițean* de la

Pietrele, a oferit o imagine mai clară asupra paleoeconomiei comunității de aici (Benecke 2004; 2006). Astfel, pentru animalele domestice s-au descoperit oase de *Bos taurus*, *Sus scrofa dom.*, ovicaprine și *Canis familiaris*.

Pentru o serie de alte sit-uri *Boian* din *Muntenia* s-au efectuat analize paleozoologice (Bălășescu, Radu 2004). Astfel, la *Vlădiceasca* s-a descoperit resturi osteologice de *Bos taurus*, *Ovis aries*, *Capra hircus*, *Sus domesticus* și *Canis familiaris* (Bălășescu, Udrescu 2005, 116-117). La *Izvoarele*, din complexe cât și din stratul arheologic au fost recuperate oase, în general fragmentare, de la animale domestice (*Bos taurus*, *Sus scrofa domesticus*, ovicaprine, *Canis familiaris*, mai ales *Canis familiaris palustris*). Comunitățile din acest sit nu au neglijat nici pescuitul, dovadă în acest sens fiind resturile osteologice de *Silurus glanis* și *Cyprinus carpio*, suplimentându-și necesarul de hrană și cu scoici (*Unio pictum*) (Necrasov, Gheorghiu 1970).

Ultima poziție dintre animalele domestice de la *Tangâru* este ocupată de *Canis familiaris* (pl. XXVIII/1) de talie mică (*palustris*) sau medie (*intermedius*). Dealtfel, câinele nu este o raritate pentru așezările *Boian* și *Gumelnița*, însă lotul de oase recuperate este mic în raport cu celelalte animale domestice.

Resturi osteologice de *Canis familiaris* au fost găsite în mediul *Boian* la: *Izvoarele-La Fântânele*, *Vărăști*, *Vlădiceasca*, *Isaccea-Suhata*, *Siliștea-Conac*, și în cultura *Gumelnița* la *Bordușani-Popină*, *Însurăței*, *Hârșova-Tell*, *Vitânești*, *Vlădiceasca*. Specialiștii au putut, pentru unele dintre situri, să stabilească talia medie a exemplarelor descoperite (Bălășescu, Radu, Moise 2005, 90 sqq., cu lit. mai veche). Repere pentru cultura *Boian* au fost situațiile de la *Isaccea-Suhata* și *Vlădiceasca* = 40,5 cm (Bălășescu, Udrescu 2005, 117), iar pentru cultura *Gumelnița* *Bordușani-Popină* = 40,4 cm, *Hârșova-Tell* = 39,9 cm, *Vlădiceasca* = 42,3 cm. Valorile respective au făcut să se considere că cele două culturi din *România* avem un câine de talie submedie și medie cu o robustețe mijlocie.

Pentru *neo-eneolitic* ilustrative sunt și descoperirile din mediile culturale *Dudești* (*Fărcașu de Sus-Pe Coastă*), *Vința* (*Livada*, *Gornea-Căunița de Sus*, *Liubcova-Ornița*), *Turdaș* (*Zău de Câmpie*), *Hamangia* și *Boian* (*Cheia*, *Ceamurlia de Jos*, *Cheia*, *Techirghiol*, *Siliștea-Conac*, *Hârșova-Tell*, *Isaccea-Suhata*, *Radovanu*, *Ciulnița*, *Vărăști*,

Vlădiceasca etc.), *Gumelnița* (*Bucșani-Pod*, *Luncavița*, *Chitila-Fermă* etc.), *Cucuteni* (*Dumești*, *Mitoc-Valea lui Stan*, *Bălțați-Dealul Mândra Al ș.a.*) (Bolomey 1979; Haimovici, Man 1986; 1992; Haimovici 1987c; 1989; 1997; El Susi 1987; 1991; 1993; Bălășescu 1998; 2003; Bălășescu, Radu, Nicolae 2003; Bălășescu, Radu 2004, 121-125; Bălășescu, Radu, Moise 2005, 90 sqq.).

Vânătoarea, pescuitul și culesul:

Vânătoarea:

Vânătoarea a jucat, se pare, un rol secundar în viața comunităților *eneolitice* de la *Tangâru*. Cu toate acestea, au putut fi recuperate resturi osteologice de *Cervus elaphus*, *Sus scrofa ferus*, *Bos primigenius*, *Capreolus capreolus*, *Putorius* sp., *Lynx lynx*, *Canis vulpes*, *Meles meles*, *Lutra lutra*, *Lepus* sp. (Necrasov, Haimovici 1959, 566, 570).

În *tell*-ul de la *Pietrele* (Benecke 2004; 2006) s-au identificat oase de *Sus scrofa ferus*, *Cervus elaphus*, *Capreolus capreolus*, *Bos primigenius*, *Vulpes vulpes*, *Meles meles*, *Castor fiber*, *Lepus europaeus*, *Canis lupus*, *Felis lynx*, *Felis silvestris*, *Lutra lutra*, *Martes spec.*, *Mustela putorius*.

La *Vlădiceasca* s-au găsit resturi osteologice de *Canis lupus*, *Vulpes vulpes*, *Meles meles*, *Equus ferus*, *Sus scrofa*, *Cervus elaphus*, *Capreolus capreolus*, *Bos primigenius*, *Lepus europaeus* și *Castor fiber* (Bălășescu, Udrescu 2005, 117-118).

În complexe cât și din stratul arheologic de la *Izvoarele* au fost recuperate și oase de la animale sălbatice (*Lepus europaeus*, *Castor fiber*, *Canis lupus*, *Ursus arctos*, *Sus scrofa ferus*, *Cervus elaphus*, *Capreolus capreolus*, *Bos primigenius*) (Necrasov, Gheorghiu 1970).

În nivelul *Gumelnița* (IIb după Berciu) de la *Tangâru* a fost descoperită o falangă de *Equus ferus* (Necrasov, Haimovici 1959, 566; Bălășescu, Radu, Moise 2005, 60). Resturi osteologice ale acestei specii au fost identificate și în alte situri ale culturii, inclusiv în județul *Giurgiu* (*Pietrele*; Benecke 2004; 2006) și, în general, din *Muntenia* (*Bucșani*, *Căscioarele*, *Chitila*, *Drăgănești-Olt*, *Corboanca*, *Gumelnița*, *Măriuța*, *Șenoiu*, *Vitânești*, *Vlădiceasca*) (Bălășescu, Radu, Moise 2005, 136-137; Schuster 2008, 69). S-a ajuns la concluzia că „o medie a înălțimii la greabăn a calului sălbatic descoperit în sudul României, mai precis în cultura *Gumelnița* are o valoare de 130,1 cm..., care indică o talie mică, apropiată de cea a tarpanului (*Equus*

ferus gmelini)” (Bălășescu, Radu, Moise 2005, 137). Dealtfel, între specialiști se discută încă dacă respectivii cai erau specifici pădurii sau stepei, dacă aparțineau tarpanului sau lui *Equus prjewalskii*.

Pescuitul:

De la *Tangâru* nu s-au recuperat oase de pești. Dar, în mod cert, comunitățile *Boian* și *Gumelnița* de aici și-au suplimentat necesarul de hrană cu carne de pește. Dovezi în acest sens este, așa cum am văzut, *harponul* din corn de cerb.

Comunitățile *Boian-Bolintineanu* de la *Aldeni*, *Gălățui-Movila Berzei*, *Lunca-La Grădini* și, mai ales, *Grădiștea Coslogeni*, au pescuit știuca, plătica, oblete, avat, batcă, crap, sabița, babușca, roșioara, somn, ghiborț, biban, șalău (Bălășescu, Radu 2003). Nici comunitatea *Boian* de la *Izvoarele* nu au neglijat pescuitul, argumente pentru aceasta fiind resturile osteologice de *Silurus glanis* și *Cyprinus carpio* (Necrasov, Gheorghiu 1970). La fel, nici locuitorii așezărilor de la *Alexandru Odobescu*, *Bogata I*, *Bogata II*, *Spanțov*, *Ciulnița*, *Siliștea-Conac* și *Radovanu* (Schuster 2002; Schuster, Morintz 2006, 72 sqq., cu bibl.).

O parte dintre comunitățile *Gumelnița* au fost și ele deosebit de active în domeniul pescuitului. Astfel, în *tell-ul* de la *Pietrele* s-au găsit oase de *Silurus glanis*, *Esox lucius*, *Cyprinus carpio*, *Acipenser vel Huso* (Benecke 2004). Resturi osteologice, dar și unele unelte de pescuit (*cârliche*, *harpoane*, *greutăți* de la plase) au fost recuperate și din siturile de la *Petru Rareș*, *Vidra*, *Chitila-Fermă*, *Căscioarele-Ostrovel*, *Vărăști*, *Cunești*, *Ulmeni*, *Chiselet*, *Măriuța*, *Vitănești-Măgurice*, *Însurăței-Popina IA*, *Luncavița*, *Medgidia* (Schuster 2002; Schuster, Morintz 2006, 71 sqq., cu lit. mai veche).

Culesul moluștelor:

Despre recoltarea moluștelor (*Helix pomatia*, *Cepaea vindobonensis*, *Unio pictum*) și vânărea chelonienilor (comunitatea *Boian*) de către populațiile eneolitice de la *Tangâru* informațiile sunt și mai sărace, reflectând, de fapt, cantitatea de resturi descoperite. În schimb pentru alte situri *Boian* și *Gumelnița* cantitatea de cochilii de gasteropode sau bivalvia a fost mai mare: *Grădiștea Coslogeni*, *Gălățui-Movila Berzei*, *Lunca-La Grădini*, *Aldeni-Gurguiul Balaurului*, *Bogata*, *Ciulnița*, *Isaccea-Suhata*, *Lăceni-Măgura*, *Siliștea-Conac*, *Vărăști*, *Vlădiceasca*, *Hârșova-Tell*, *Izvoarele-La Fântânele*,

Radovanu-La Muscalu, *Pietrele* (Bălășescu, Radu 2003; Benecke 2004; Bălășescu, Radu, Moise 2005, 47-53; Bălășescu, Udrescu 2005, 116-117).

Cultivarea plantelor:

Cultura Boian:

Probabil, chiar dacă nu avem dovezi clare, agricultura nu era practică de comunitatea *Boian* de la *Tangâru* pe *tell-ul*, ci undeva în apropiere. Această modalitate de a folosi spațiul a fost postulată și pentru *Vlădiceasca* și *Grădiștea Ulmilor* (Cârciumaru 1996, 135). Pentru lucrarea pământului și recoltarea plantelor s-au folosit unelte din lemn, piatră, corn și os.

Pentru *Izvoarele* și *Radovanu* se vorbește (Cârciumaru 1996, 136) de însămânțări duble de grâu-orz (*Hordeum vulgare* și *Triticum dicoccum*, respectiv *Hordeum vulgare nudum* și *Triticum cf. monococcum*, *Triticum cf. dicoccum* și *Triticum spelta*). Interesant este că se recoltează și mazărea și mazăricea (*Pisum sativum* ssp. *arvense* și *Vicia ervilia*), uneori prima leguminoasă a fost găsită în amestec cu *Triticum dicoccum* și *Triticum monococcum*.

Resturi vegetale au fost identificate și în așezările *Boian* de la *Izvoarele* (*Triticum monococcum*, *Triticum dicoccum*, *Hordeum vulgare*, *Vicia ervilia*), *Grădiștea Ulmilor* (*Triticum cf. monococcum*, *Triticum cf. dicoccum*, *Hordeum vulgare nudum*), *Hârșova* (*Triticum cf. monococcum*, *Triticum cf. dicoccum*, *Triticum spelta*, *Triticum dicoccoides*, *Pisum sativum*), *Radovanu* (*Triticum cf. monococcum*, *Triticum cf. dicoccum*, *Triticum aestivum*, *Triticum dicoccoides*, *Triticum spelta*, *Hordeum vulgare vulgare*, *Hordeum vulgare nudum*, *Vicia cf. pilosa*, *Vicia villosa*, *Sambucus nigra*, *Pisum sativum* ssp. *arvense*), *Vlădiceasca* (*Triticum cf. monococcum*, *Triticum cf. dicoccum*, *Triticum aestivum*, *Hordeum vulgare*, *Lens esculenta* ssp. *microspmae*, *Vicia ervilia*) (Cârciumaru 1996, 83, 85-86, 89, 106 sqq., 127).

Cultura Gumelnița:

La *Tangâru*, în stratul *gumelnițean* a fost descoperit un vas cu semințe carbonizate. Acesta își are locul în expoziția permanentă a muzeului din *Giurgiu*.

Materiale vegetale, unele carbonizate, altele nearse (Cârciumaru 1996, 69-70, 78, 83, 91-92, 119, 122 sqq., 127-128) au fost găsite la

Căscioarele (L.1/1964 = *Vicia ervilia*, *Vicia hirsuta*, *Polygonum aviculare*, *Pisum elatius*, *Triticum* sp., *Hordeum vulgare*; sau mai găsit în 1965 semințe de *Vitis* sp., *Chenopodium album*, *Lithospermum* sp.), *Geangoești-Hulă* (*Hordeum vulgare nudum*), *Grădiștea Ulmilor* (*Hordeum vulgare nudum*), *Gumelnița* (*Hordeum vulgare nudum*, *Vicia ervilia*), *Cunești-Măgură* (*Secale cereale*), *Morteni* (*Panicum miliaceum*, *Setaria italica*, *Polygonum convolvulus*, *Chenopodium album*), *Teiu* (*Hordeum vulgare*), *Ulmeni* (*Lithospermum purpureo-cocculeum*), *Vlădiceasca* (*Triticum* cf. *monococcum*, *Triticum* cf. *dicoccum*, *Triticum dicoccoides*, *Hordeum vulgare nudum*, *Triticum aestivum*, *Triticum aestivo-compactum*, *Vicia* sp., *Galium temulentum*).

Marin Cârciu (1996, 140-141), pe baza analizelor de specialitate, intuiește pentru fiecare din așezările *Gumelnița*, aceasta în funcție de regiunea înconjurătoare, o oarecare „specializare” în cultivarea plantelor.

Chiar dacă nu se referă la creșterea plantelor, interesante ni se par și concluziile la care a ajuns Iulia Tomescu (1998) în ceea ce privește lemnul folosit de comunitatea *Gumelnița* de la *Bucșani-La Pod*. Astfel, din eșantioanele analizate, s-a dovedit că au fost utilizat ulmul (*Ulmus*), stejarul cu frunze căzătoare (*Quercus caducifoliat*), arinul (*Alnus*), carpenul (*Carpinus*), corcodușul (*Prunus* cf. *cerasifera*), cornul (*Cornus*), plopul/salcia (*Populus-Salix*) și frasinul (*Fraxinus* cf. *excelsior*). La ridicarea construcțiilor a fost preferat pentru piloni stejarul, iar pentru scânduri, stejarul și ulmul.

Despre meșteșuguri:

Materialele arheologice excavate la *Tangâru* atestă că atât comunitatea (comunitățile) *Boian* cât și cea *Gumelnița* au practicat diverse activități meșteșugărești de tip caznic. Probabil un timp important era alocat producerii pieselor de olărie. Din păcate nu știm cine modela vasele. Nu este exclus ca un rol major să fi jucat femeile și copiii.

Chiar dacă nu s-au găsit urmele unor ateliere de prelucrat piatra, este foarte probabil ca unelte și armele din această materie să se fi realizat în așezare. Evident că o bună parte din materie primă era „importată” pe calea trocului din alte regiuni ale *Munteniei* sau chiar de dincolo de *Dunăre*, din *Bulgaria* sau sudul *Dobrogei*.

Torsul și țeșutul a fost și el practicat la *Tangâru*. Dovezi în acest sens sunt *greutățile* de la războiul de țesut vertical și *fusaiiolele*. *Fusaiiole* și *greutăți* au fost descoperite și în alte sit-uri *Boian*: *Petru Rareș*, *București-Giulești*, *Glina*, *Vidra*, *Spanțov*, *Boian A*, *Radovanu* (Comșa 1974, 88, 90). La *Radovanu*, de exemplu, sub dărâmăturile unei construcții, într-un recipient, au fost găsite 23 de *greutăți*.

În stațiuni arheologice precum *Aldeni*, *Vidra* și *Radovanu* (Comșa 1974, 91) s-au identificat urmele unor împletituri, unor rogojini, imprimate pe fundul vaselor de lut puse la uscat.

Că purtătorii culturii *Boian* se pricepeau la împletit, dar și la prelucrarea lemnului, este dovedit la *Tangâru* de bulgării de chirpici de la case ce poartă amprente de nuiel și pari. Acest tip de activitate este documentată în toate așezările culturii. Lemnul era folosit și la realizarea unor cozi pentru topoare, la tije pentru săgeți și, implicit, la facerea unor arcuri.

Cum *Tangâru* se găsea pe malul unei ape curgătoare bogate, nu este deloc exclus ca locuitorii tell-ului, fie ai *Boian* sau *Gumelnița*, să lucrat plute sau, mai degrabă, monoxile, folosite la transport și pescuit. Poate lor să fi aparținut barca, ale cărei resturi au fost descoperite în anii ‘50 ai secolului trecut în albia *Câlniștei*, așa cum ne-a informat prof. Petre Roman.

De la *Tangâru*, din nivelurile *Boian*, nu au fost recuperate *piese lucrate din metal*. Ele au fost în schimb, dar destul de timid, o prezență în sit-urile de la *Boian A* (două *sule* din aramă, o *verigă* din același material), *Glina* (*sulă*, *mărgel* din foiță înfășurată, toate din aramă; *sărmă* din aur), *Vidra* (fragmente de piese din aramă), *Cernica* (*mărgel* din aramă) (Comșa 1974, 86-87).

Am văzut că în tell-ul de pe *Câlniștea* au fost găsite diferite artefacte care atestă meșteșuguri precum prelucrarea pietrei, osului și cornului, olăria. Asupra lor se pot emite aceleași păreri ca și în cazul vestigiilor *Boian*.

Astfel de dovezi au fost recuperate și în alte situri *Gumelnița*. Ne gândim la *Petru Rareș*, unde a fost descoperită o ceramică bogată (Berciu 1961, 496 sqq.), dar și piese litice, din os și corn și artefacte din lut ars, precum idoli și pandantive, dar și la tell-ul de la *Pietrele* unde abundența unor produse de acest gen, dar și altele din metal este remarcabilă.

Despre cultura Cernavodă I:

Fragmentele ceramice *Cernavodă I* din tell-ul de la *Tangâru* demonstrează că un grup al acestei manifestări a *Eneoliticului Final* a pătruns și pe *Câlniștea* în amonte.

Puncte cu urme *Cernavodă I* aflate nu departe de *Tangâru*, au fost descoperite la *Mironești-Malul Roșu*, *Radovanu-Gorgana întâi*, *Căscioarele-Ostrovel*, *Chirnogi-Florea Baltag*, *Ulmeni-Tăușanca*, *Oltenița-Renie I*, *Sultana-Valea Orbului*, *Grea-ca-La Cruțescu* (Tudor 1965, 555-563; Morintz, Ionescu 1968, 105 sqq.; Morintz, Roman 1968a, 74; Morintz 2008, 77 sqq.; Schuster, Popa 2008, 47 și fig. 65 și pl. XLII/2). Dintre aceste zone, cele mai apropiate sunt *Mironești-Malul Roșu* și *Radovanu-Gorgana întâi*, situate ambele pe terasa înaltă din dreapta râului *Argeș*. Ținând seama că apele *Câlniștei* se varsă în *Neajlov* și acesta la rândul lui în *Argeș*, nu este exclus ca grupul *Cernavodă I* de la *Tangâru* să fi ajuns aici tocmai pe traseul enunțat. Probabil, în căutare de hrană pentru turme, diferite grupuri *Cernavodă I* au pornit de la *Dunăre* pe cursul *Argeșului* în sus.

Ceramica de la *Mironești-Malul Roșu* ne arată că a aparținut unei comunități *Cernavodă I* târzii, de fază c (Schuster, Popa 2008, 47). În „contul” acestei faze trebuie trecute și vestigiile de la *Tangâru*. Astfel și descoperirile de la *Mironești-Malul Roșu* și de la *Tangâru-Tell* fac parte din „arealului vestit” al culturii. În lumina ultimelor cercetări, este evident că grupuri *Cernavodă I* târzii, de fază b-c, au pătruns dinspre *Dobrogea* și estul *Munteniei* spre vest. Axul principal al acestei „migrații” a fost *Dunărea*. Din apropierea acesteia au urcat ulterior spre nord, pe apele interioare. În cazul nostru, *Argeșul* și apele sale secundare: *Dâmbovița*, *Colentina*, *Neajlovul*, *Câlniștea*. Așa se explică prezența unor vestigii la *Tangâru*, *Radovanu-Gorgana întâi*, *Mironești-Malul Roșu*, dar și *Bufta-La gropi*, punctul cel mai nordic în centrul *Munteniei* cu ceramică *Cernavodă I*.

Interesant este că la *Mironești-Malul Roșu* a fost găsită și ceramică *Brătești* (Schuster, Popa 2008, 47 și pl. XCIII). Aceasta este tot o expresie culturală a *Eneoliticului Final*. În literatura de specialitate (Tudor 1977, 37-53; 1978, 73-86; Tudor, Chicideanu 1977, 119-151; Roman 1981a, 21-42; 1981b, 241-245; 1994, 207), despre aspectul *Brătești* se afirmă că s-a dezvoltat din cultura *Gumelnița*, ai cărei reprezentanți, unii, s-au văzut

nevoiți a se retrage spre zona deluroasă a *Munteniei* la presiunea comunitățile *Cernavodă I* ce pătrundeau dinspre est, din regiunea nord-pontică. Alți specialiști, în special *Alexandru Vulpe* (1997, 42), consideră că trebuie avută mai multă grijă în definirea urmelor *Brătești* ca aparținând „urmașilor” grupurilor *Gumelnița* ce s-au repliat dinspre sud.

În general, aspectul *Brătești* este socotit o manifestare specifică zonei colinare. Dealtfel, majoritatea siturilor identificate, au fost reperate în acel areal, din nord-vestul *Munteniei*. Cu toate acestea, urmele unor comunități *Brătești* au fost găsite și mai spre sud, atingând orașul *Bufta* (Tudor 1984). Interesant este că, acolo, în punctul „La gropi”, pe terasa din stânga râului *Colentina*, alături de ceramica *Brătești* a fost identificat și un fragment ceramic *Cernavodă I*.

Până în prezent, singurele puncte unde s-au descoperit atât materiale *Brătești* cât și *Cernavodă I*, sunt *Bufta-La gropi* și *Mironești-Malul Roșu*. Aceste situri fac parte din bazinul *Argeșului* și al apelor sale secundare (*Dâmbovița* și, prin acest râu, și *Colentina*). Este logic să apreciem, că grupuri *Cernavodă I* au urcat, probabil în căutare de locuri de pășunat, de la *Dunăre*, din zona de vărsare al *Argeșului* în fluviu, unde au fost documentate o serie de așezări (*Oltenița-Renie I*, *Căscioarele-Ostrovel*, *Chirnogi-Florea Baltag*, *Ulmeni-Tăușanca*), până la *Mironești* și *Bufta*. Nu este exclus ca tot din rațiuni economice să fi coborât din zona deluroasă spre sud și unele grupuri *Brătești*.

Posibil ca acest spațiu dintre *Bufta* și *Mironești* să fi constituit „zona de tampon” dintre cele două manifestări culturale. Dacă respectivii păstori (?) s-au întâlnit cu adevărat, este, așa cum am mai spus, greu de precizat. Eventuale noi descoperiri arheologice ar putea să ne lămurească.

Posibilitatea ca presupusa „zonă de tampon” să se fi întins spre vest, cam pe același aliniament, este confirmată în actualul stadiu de cercetare și de punctele cu materiale *Cernavodă I* de la *Tangâru-Tell*, dar și din bazinul *Teleormanului*, de la *Popești*, *Lăceni* și *Orbeasca* (Cioflan 1995. Informații suplimentare de la domnii *Radian Andreescu* și *Pavel Mirea*, cărora le mulțumim și pe această cale.). Venind de la *Dunăre*, grupurile *Cernavodă I* s-au ferit a intra cu putere în zona colinară, un areal populat de comunitățile *Brătești*.

În estul *Munteniei* se schimbă situația. Urme *Cernavodă I* fiind descoperite în tot spațiul dintre

Dunăre și Carpați. Pentru zona colinară și muntoasă, granița de vest a *cernavodenilor* a fost, cel puțin așa arată actualul stadiu al investigației, pe *Teleajen*. Dintre siturile aflate la est de râu notăm: *Sărata Monteoru-Cetățuie*, *Berca*, *Gura Vitioarei-Movila*, *Băiești-Muchea Vulturului*, *Ceptura*, *Budureasca-Valea Pietrei* și *Puțul Tătarului*, *Pietroasa Mică-*

Gruia Dării, *Năeni-Dealul Daghidoiu* (Morintz, Roman 1968a, 76 sqq.; Comșa, Georgescu 1981, 271 sq.; Teodorescu, Peneș 1984; Chicideanu 1994, 33; 2003, 41; Dupoi, Sîrbu 2001, 10 sq., 46 sqq.). Trebuie subliniat însă, că o parte din ceramică, a fost catalogată ca fiind de tipul/de vreme *Cernavodă II/Cucuteni B*.

2. Perioada de Tranziție de la Eneolitic la Epoca Bronzului:

Ceramică *Cernavodă II* a fost găsită în arealul *Schitu-Bila-Cămineasca*, după cum s-a precizat în *capitolele I și II*, în punctul „*Gaura Despei*” de la *Schitu* și pe tell-ul de la *Tangâru*.

Respectivele piese ceramice, apariții sporadice și în număr foarte redus, chiar dacă nu ne permit a vorbi de locuri clar conturate, ne indică faptul că grupuri de oameni ale acestei manifestări au poposit în drumul lor și în respectivele zone.

Se pune întrebarea, de unde au putut să vină acestea? Cum au demonstrat rezultatele investigațiilor de la *Mironești*, sit situat pe malul drept al *Argeșului*, aici, în punctul „*Malul Roșu*”, a existat o așezare cu construcții de suprafață (locuințe) și gropi menajere (Schuster, Popa 2008, 37-39, 45-47). Nu este exclus ca de aici să fi mers amonte pe

Argeș, apoi pe *Neajlov* și, în final, pe *Câlniștea*, știindu-se că *Neajlovul* se varsă în *Argeș* și *Câlniștea* în *Neajlov*.

Este greu a preciza dacă în zona *Schitu* a funcționat undeva o așezare. Cert este însă că, un grup sau unele grupuri au depășit „granița” vestică, adică valea *Argeșului*, a arealului de răspândire al culturii *Cernavodă II*, așa cum fusese ea postulată recent (Schuster, Popa 2008, 57).

Asupra problematicei acestei manifestări ale *Perioadei de Tranziție de la Eneolitic spre Epoca Bronzului* s-au exprimat de-a lungul vremii o serie de specialiști (Morintz, Roman 1968a; 1968b; 1969; 1970; 2008, 30-31; Berciu, Morintz, Roman 1973; Morintz A. 2008). Iar recent, am făcut și noi vorbire despre ea (Schuster, Popa 2008, 56-58).

3. Epoca Bronzului:

Bronzul Timpuriu:

Materialele de tip Cățelu Nou-Mironești:

Fragmentele de acest tip descoperite în punctul „*Gaura Despei*” de la *Schitu*, ne indică prezența pentru scurt timp în acel loc a unei comunități de la începutul *Bronzului Timpuriu*.

Astfel de ceramică a fost găsită recent în județul *Giurgiu* și la *Mironești-Malul Roșu* (Schuster, Popa 2008, 43 sq.). Așa cum am consemnat cu acel prilej, comunitățile de acest tip urmează imediat celor *Cernavodă II* (Schuster, Popa 2008, 59), de care, dealtfel, sunt legate „genetic”.

Ceramica de la *Schitu-Gaura Despei* face parte din categoria ceramice fine și semifine și au analogii ca formă în olăria de la *Mironești*: a se compara, de exemplu, fig. Schitu 25/3 cu fig. 64/3 de la *Mironești-Malul Roșu*.

Cultura Glina:

Despre așezări:

Prezența vestigiilor *Glina* la *Schitu-La Conac* și *Gaura Despei*, *Cămineasca* și *Bila* nu sunt apariții singulare pe harta județului *Giurgiu*. Asupra acestui aspect am insistat cu mai multe prilejuri (Schuster 1989; 1992c; 1995b; 1997a; 1999; Schuster, Popa 1995a; 2000; 2008; Schuster, Fântâneau 2003; 2005).

Așa cum s-a consemnat într-o notă publicată recent (Schuster, Popa 2009a), până în prezent, în județ s-au identificat 47 de puncte cu materiale ale acestei manifestări din *Bronzul Timpuriu*: *Adunații-Copăceni*, *Bănești* (2 puncte), *Bila*, *Bolintin Vale*, *Cămineasca-Măgura*, *Copaciu*, *Corbeanca* (2 puncte), *Crivina*, *Drăgănescu*, *Florești-Stația de Pompare*, *Ghimpați*, *Gorneni*, *Gostinu-Grindul Buii*, *Greaca* (3 puncte), *Letca Nouă*, *Letca Veche*

(2 puncte), *Mihăilești-Tufa*, *Milcovăț*, *Mironești* (3 puncte), *Mogoșești*, *Naipu*, *Novaci-Sălaș*, *Popești-Nucet*, *Prundu* (2 puncte), *Scărișoara* (2 puncte), *Schitu* (6 puncte), *Stâlp*, *Tangâru*, *Valea Plopilor*, *Varlaam*, *Vărăști*, *Vânătorii Mici*. Până la proba contrarie, toate aceste locuri indică existența unor așezări.

Dacă tot am amintit de așezări, trebuie spus că, în general, se știu mai puține vizavi de dimensiunile lor reale, de structura lor internă, de arealul destinat construcțiilor, cât și de cel folosit pentru adăpostirea animalelor. Acest lucru se datorează în special tipului de cercetare arheologică. În majoritatea cazurilor a fost vorba de investigații de suprafață, de săpături de salvare sau altele sistematice de amploare restrânsă.

Așezările de la *Schitu-La Conac* și *Gaura Despei* sunt, așa cum s-a văzut amplasate pe terasa înaltă a *Câlniștei*. Terasa înaltă a unor ape curgătoare a fost aleasă, de exemplu, și de comunitățile de la *Mihăilești-Tufa*, *Varlaam*, *Mironești-Coastă*, *Conac* și *Malul Roșu*, toate pe *Argeș*, *Milcovăț-La Dig* pe *Milcovăț* sau *Letca Veche* pe *Glavacioc* (Schuster 1989; 1992c; 1995b; 1996e; 1997a, 30; Schuster, Popa 1995a; 2000; 2008; 2009a; Schuster, Fântâneau 2003; 2005).

În *Muntenia*, două dintre așezările pe terasa înaltă sunt cele de pe malul drept al *Dâmboviței* de la *București-Militari-Câmpul Boja* și *București-Ciurel* (Negru, Schuster 1997; Schuster, Negru 1999; 2006; 2009; Schuster 2000g). La vest de *Olt* astfel de așezări au fost documentate, de exemplu, și la *Bârsești*, *Govora Sat-Runcuri* și *Călina* (Schuster, Fântâneau 2003; 2005).

Terasa mijlocie/joasă a fost preferată de comunitatea de la *Bila-La Tutun* și *Schitu lângă Măgura lui Boboc* pe *Ismar*; la fel și de cele de la *Florești-Stoenești-Stația de Pompă* pe *Sabar*, *Letca Veche-La Pădure* pe *Glavacioc*, *Bolintin Vale* și *Crivina* pe *Argeș*, *Vărăști* pe *Cocioc* (Schuster 1997a, 30; Schuster, Popa 1995a; 2000; 2009a; Schuster, Fântâneau 2003; 2005).

Acest tip de așezare a fost documentat și în alte părți ale *Munteniei*, dar și în *Oltenia* (Schuster 1996e; 1997a, 30; Schuster, Fântâneau 2003; 2005, 54). Sunt de menționat aici, siturile de la *Cernica*, pe *Colentina*, *Pițigaia-La Biserică* pe *Câlneau*, *Greci* pe malul lacului *Căldărușani*, *Căscioarele-Cătălui* și *Căscioarele-Mănăstirea Cătălui* pe malul lacului *Cătălui*, *Drăgănești-Olt-Carieră* pe

Sâi, *Argetoaia* pe pârâul cu același nume, *Preajba* pe pârâul *Cârcea*, *Govora Sat*, *Căzănești-Cărâmi-dărie*, *Arsanca*, *Buleta*, *Branet* ș.a.

Urmele *Glina* de la *Cămineasca-Măgură* au fost detectate pe o „insulă” a *Câlniștei*, iar cele de la *Tangâru* și *Schitu-Măgura lui Boboc* pe tell-uri eneolitice. Cea mai importantă așezare pe o insulă, este cea din vestul *Olteniei*, de pe *Dunăre*, pe *Ostrovul Corbului* (Roman 1987; 1988a; 1988b; 1996; 1998; 2006). Dintre siturile *Glina* pe tell-uri, amintim și cele de la *Drăgănești Olt-Corboaica* pe *Sâi* din vestul *Munteniei* (Nica, Schuster, Zorzoliu 1995), *Glina* și *Naipu* (Schuster, Popa 2000, 148).

Imensa majoritate a așezărilor fac parte din categoria celor nefortificate. Tot atât de adevărat este că, multe dintre ele, beneficiază, prin amplasamentul lor în mediul înconjurător, de spații „apărate” natural de văi adânci, de maluri abrupte sau de zone inundabile, toate greu accesibile pentru potențiali dușmani, dar, mai ales, pentru animalele sălbatice. Această constatare este valabilă și pentru siturile *Glina* din perimetrul *Schitu-Cămineasca-Tangâru*.

În *Muntenia* singurele așezări care au fost prevăzute cu elemente de fortificații ridicate de mâna omului sunt cele de la *Crivăț*, *Odaia Turcului*, *Orbeasca de Sus* și, posibil, *Popești-Cioarinu* (Schuster 2008b, cu lit. mai veche).

Despre amenajările în cadrul așezărilor:

Am văzut că în ambele așezări de la *Schitu* au fost descoperite resturile unor construcții, precum și gropi și instalații de combustie. Construcțiile au fost toate de suprafață, fiind folosite, foarte probabil, numai ca locuințe.

O analiză a acestui tip de adăpost a comunităților *Glina* de pe întregul lor areal de răspândire, ne arată că, majoritatea acestora, la fel ca și la *Schitu*, aveau o formă greu clar detectabilă pe cale arheologică. Probabil cele mai multe fuseseră rectangulară cu colțurile ușor rotunjite. În acest sens vorbesc și complexe identificate și în alte situri din județul *Giurgiu*, precum cele de la *Mihăilești-Tufa* și *Varlaam* (Schuster 1989, 236-237; 1992c, 35 sqq.; 1997a, 38, 195-196; Schuster, Popa 1995a, 20-21).

Excepție nu fac nici alte zone din *Muntenia* (*Greci*, *Drăgănești-Olt-Corboaica*, *Crivăț*, *Odaia Turcului*, *Căscioarele-Cătălui*, *Căscioarele-Mănăstirea Cătălui*, *București-Ciurel* și *Militari-*

Câmpul Boja) și *Oltenia* (*Govora Sat-Runcuri*, *Ostrovul Corbului*) (Roman 1976; 1985a; 1985b; 1986; 1987; 1988a; 1988b; 1996; 1998; Ulanici, Trohani 1975; Ulanici 1978; 1979a; 1979b; Nica, Schuster, Zorzoliu 1995; Schuster 1997a; 1997b; Schuster, Fântâneau 2003; 2005).

În unele *așezări* au fost găsite și resturile unor *locuințe* ovale (*Căscioarele-Cătălui*) sau dreptunghiulare/pătrate (*Branet*) (Nanu 1989; Ulanici 1981; 1983).

Dimensiunile *locuințelor* de la *Schitu-La Conac* și *Gaura Despei* s-au dovedit, după cum am văzut în *Capitolul II*, modeste, intrând în categoria celor mici și mijlocii (Schuster 1997a, 39). Dealtfel, aproape toate complexele de locuit din arealul culturii *Glina*, au făcut parte din această categorie (alte exemple la *Mihăilești-Tufa*, *Crivăț*, *Odaia Turcului*, *Crivăț*, *Branet*, *București-Glina* și *Militari-Câmpul Boja*).

La *Căscioarele-Cătălui*, *Drăgănești-Olt-Corboaica* și *Branet* au putut fi investigate *construcții de suprafață* mai mari (Ulanici 1981, 20; 1983, 23; Nanu 1989, 38; Schuster 1997a, 39).

Toate *construcțiile de suprafață*, deci inclusiv cele de la *Schitu*, au fost ridicate în aceeași tehnică (Schuster 1997a, 39-40). Pe un schelet din lemn și împletituri de nuiele s-au aplicat straturi dintr-un amestec de lut, paie tocate și, uneori, pleavă. Dacă în cazul unor *locuințe* mai mari, masa de chirpici se dovedește mai însemnată, în cel al *colibelor* cu pereții subțiri, pomosteala a fost în cantitate mai redusă. Așa s-a întâmplat și cu casele locuitorilor de la *Schitu-La Conac* și *Gaura Despei*.

Grosimea parilor care au constituit scheletul de lemn a fost la *Schitu* între 0,05-0,08 m, așa cum ne demonstrează amprentelor lor pe bulgării de chirpici. Din păcate nu am descoperit urmele de la parii ce, probabil, au fost înfiți în sol. Aspect care concordă și cu situația din cele mai multe situri *Glina*, unde, de asemenea, nu au fost documentate găuri de par.

În arealul *Schitu-Cămineasca-Tangâru* nu au fost depistate *locuințe* adâncite. Bordeie (semibordeie) au fost descoperite în schimb în alte situri: *București-Lunca Bârzești*, *Ciurel*, *Cățelu Nou*, *Mihai Vodă*, *Dudești*, *Militari-Câmpul Boja*, *Fundeni* și *Roșu*, *Udeni*, *Crivăț*, *Căscioarele-Cătălui*, *Călugăreni*, *Morărești* (Schuster 1997a; 1997b; Schuster, Fântâneau 2003; 2005). Unele dintre ele au avut o formă ovală/rotundă, altele au fost rec-

tangulare sau semănând cu cifra „8”. Dimensiunile lor s-au dovedit a fi modeste. Astăzi este evident că *locuințele* adâncite au fost folosite în toate fazele culturii, nu numai în cea de început cum au crezut unii dintre specialiști (Comșa 1991).

În *L.4* de la *Schitu-La Conac* s-a putut cerceta *V.5*, iar în *L.5 V.6*. *Instalații de combustie* au fost identificate în interiorul unor *construcții de suprafață* și la *Mihăilești-Tufa*, *Greci*, *Căscioarele-Cătălui*, *Odaia Turcului*, *Șerbănești*, *Drăgănești-Olt-Corboaica*, *Branet*, *Morărești*, *Govora Sat-Runcuri*, *Ciobea*, *Râmnicu Vâlcea-str. Calea lui Traian*, *Teica* (Schuster 1997a; 1997b; Schuster, Popa 2001, 32; Schuster, Fântâneau 2003; 2005). În general acestea erau de dimensiuni mici (laturi cu lungimi maxime sub un metru) sau mijlocii (între 1,00-1,50 m). Dar au fost descoperite și alte mari, cum a fost cea de 2,60x2,00 m de la *Șerbănești* (Cioflan, Maschio 2000, 8).

Am văzut că la *Schitu-La Conac* au fost descoperite și *vetre de foc* exterioare (*V.7-10*). Fără a putea afirma cu certitudine, credem că o asemenea vatră a fost folosită de mai multe familii sau „*gospodării*” (Schuster 2000a, 15. Astfel de *instalații* au fost găsite și la *București-Glina* și *Arsanca* (Schuster, Popa 2001, 33; Schuster, Fântâneau 2003).

Vetrele de la *Schitu* au fost, în general, ovale sau, inițial, rectangulare cu colțurile rotunjite, căpătând prin degradare ulterioară forme ușor ovale sau, chiar, rotunde. Pentru forma rotundă, amintim și *instalațiile* de la *Mihăilești-Tufa*, *Căscioarele-Cătălui* și *Branet* (*vetrele* din *Locuințele 5, 6, 7, 10, 12 și 13*) (Schuster 1997a, 43; 1997b, 109 și fig. 4/1-2).

V.5, 7, 9 și 10 de la *Schitu-La Conac* au fost amplasate direct pe solul preistoric. Astfel de *instalații* s-au găsit și la *Odaia Turcului*, *Greci*, *Drăgănești-Olt-Corboaica*, *Șerbănești* și *Morărești* (Schuster 1997a, 44; 1997b, 110; Schuster, Popa 2001, 36). În schimb *V.6* de la *Schitu-La Conac* a beneficiat de un pat din fragmente ceramice, iar *V.8* de unul din pietre. Pe cioburi s-au ridicat și unele *vetre* de la *Drăgănești-Olt-Corboaica* și *Branet* (Schuster 1997a, 44; 1997b, 110; Schuster, Popa 2001, 37).

După consistența crustei *vetrelor*, suntem de părere că majoritatea acestora din toată aria de răspândire a culturii, inclusiv cele de la *Schitu*, au fost în uz pentru un timp scurt (Schuster 1997a, 44; 1997b, 110; Schuster, Popa 2001, 37). *V.5* de la

Schitu-La Conac, se pare, după refaceri, să fi fost folosită o vreme mai îndelungată. Ea se alătură acelor de la *Drăgănești-Olt-Corboaica*, *Branet* (din *Locuințele* 4, 6, 7 și 9) și *Morărești* (Schuster 1997a, 44; 1997b, 110; Schuster, Popa 2001, 37).

În general, pentru grosul *vetrelor de foc*, fie ele de interior sau de exterior, se presupune că au avut rost menajer (Schuster, Fântâneau 2003, 12), pentru prepararea hranei și, acelea din locuințe, pentru încălzit.

Excepții pot fi, de exemplu, vatra din *Locuința nr. 10* de la *Branet* (Ulanici 1979b, 27), lângă care au fost descoperite anumite artefacte (o roțiță de car și un toporaș votiv, lucrat din lut fin), care, eventual, ar putea indica și un alt rost, posibil vremelnic, conjunctural, de *vatră de cult*, al respectivei instalații de combustie. Unele semne de întrebare ridică și *V.5* din *L.4* de la *Schitu-Gaura Despei*, lângă care s-a identificat un recipient de mari dimensiuni, în miniatură și un idol zoomorf (Schuster 1997a, fig. 20/1; 1997b, 111 și fig. 9/1).

Alte complexe descoperite în cele două așezări de la *Schitu*, au fost *gropile*. După cum s-a văzut, acestea au avut în majoritatea cazurilor un rost de „depozit” de reziduri menajere. *Gropi menajere* au fost găsite în multe din siturile investigate prin săpături. Exemple în acest sens ar fi cele de la *București-Cățelu Nou* și *Militari-Câmpul Boja*, *Mihăilești-Tufa*, *Varlaam*, *Căscioarele-Mănăstirea Cătălui*, *Drăgănești-Olt-Corboaica*, *Branet*, *Morărești* (Ulanici 1975, 59; Schuster, Nica 1995, 115; Schuster 1997a, 42; 1997b, 107 și fig. 5/3; 2000a, 15; Schuster, Fântâneau 2003, 11; 2005, 61).

Gropile de provizii, de celor găsite la *Schitu-La Conac* (G.9) și *Schitu-Gaura Despei* (G.6), sunt o raritate în mediul *Glina*. *Gropi* cu destinație similară au fost documentate la *București-Ciurel* și *Udeni* (Schuster 1997a, 42; 1997b, 107).

Grosul lotului de *gropi* au fost identificate înafara perimetrului unor locuințe (Schuster 1997a, 41; 1997b, 105): *București-Cățelu Nou*, *Lunca Bârzești* și *Militari-Câmpul Boja*, *Mihăilești-Tufa*, *Varlaam*, *Căscioarele-Mănăstirea Cătălui*, *Udeni*, *Odaia Turcului*, *Drăgănești-Olt-Corboaica*, *Branet*, *Morărești*. Un număr mult mai restrâns a fost surprins în adăposturi (de exemplu la *București-Ciurel*).

Formele *gropilor* din mediul *Glina* au fost tronconice/trapez, bitronconice/pară și cilindrice.

Gropi de tipul celor descoperite în arealul *Schitu* s-au investigate la *București-Cățelu Nou*, *București-Militari-Câmpul Boja*, *Mihăilești-Tufa*, *Drăgănești-Olt*, *Varlaam* și *Morărești*.

Cultura materială:

Ceramica:

În arealul *Schitu-Cămineasca* s-au putut deosebi după compoziția *pastei*, în lumina reluării analizei materialului, așa cum am făcut vorbire în *Capitolul II*, de trei categorii. Această împărțire este valabilă, în general, pentru toată aria culturii.

Faptul că uneori s-a vorbit numai de două categorii, s-a datorat, bănuim noi, caracterului investigațiilor, acestea fiind mai ales de tipul celor de salvare, astfel recuperându-se o cantitate relativ redusă de ceramică, aspect ce a limitat analiza acesteia.

Formele vaselor documentate în arealul *Schitu-Cămineasca* sunt identice celor găsite atât în *Muntenia* cât și în *Oltenia*. Astfel, vasele *sac* (*Tip 1*), toate cele trei tipuri, au fost descoperite și pe teritoriul municipiului *București* (*Roșu*, *Ciurel*, *Glina*, *Cariera de nisip a I.T.B.*, *Militari-Câmpul Boja*), *Mihăilești-Tufa*, *Varlaam*, *Odaia Turcului*, *Greci*, *Prundu*, *Ostrovul Corbului* (Schuster 1997a, 60-61 și fig. 69/1, 95/1, 5, 98/2, 4, 99/3, 103/2-3, 139/5, 141/8; Schuster, Fântâneau 2007, 24 și pl. 12/1-2, 13/1-2, 22/2, 4, 23/2, 4, 24/1-2).

Unul dintre cele mai des întâlnite recipiente în siturile *Glina*, este *vasul borcan* (*Tip 2*). El a fost găsit, de exemplu, la *București-Ciurel*, *Militari-Câmpul Boja*, *Dudești*, *Varlaam*, *Odaia Turcului*, *Udeni*, *Prundu*, *Căscioarele-Cătălui*, și *Mănăstirea Cătălui*, *Valea Calului*, *Drăgănești-Olt-Corboaica*, *Branet*, *Govora Băi*, *Govora Sat-Runcuri*, *Călugăreni*, *Morărești*, *Gurișoara*, *Arsanca*, *Căzănești-Cărămidărie* (Schuster 1997a, 61 și fig. 65/1-2, 76/4, 88/3, 5-6, 92/10-11, 99/4, 104/1-2, 105/2, 106/1, 139/7; Schuster, Fântâneau 2007, 25 și pl. 18/4).

La *București-Roșu*, *Ciurel*, *Militari-Câmpul Boja*, *Cariera de nisip a I.T.B.* și *Glina*, *Mihăilești-Tufa*, *Udeni*, *Căscioarele-Cătălui*, *Văcărești*, *Valea Calului*, *Drăgănești-Olt-Corboaica*, *Odaia Turcului*, *Ostrovul Corbului* (Schuster 1997a, 61-62 și fig. 56/4-5, 96/4, 102/1; Schuster, Fântâneau 2007, 25 și pl. 14/4-5) au fost descoperite vase de *Tip 3.1*, *3.2* și *3.3* (în formă de „ghiveci de flori”). *Recipientele globulare* (*Tip 4.1*, *4.2* și *4.3*) au fost prezente la

București-Roșu, Ciurel, Dudești, Militari-Câmpul Boja și Glina, Varlaam, Crivăț, Mihăilești-Tufa, Odaia Turcului, Văcărești, Căscioarele-Mănăstirea Cătălui, Căscioarele-Cătălui, Braneț, Govora Sat-Runcuri, Călugăreni, Morărești, Ostrovul Corbului, Slatina, Bârsești (Schuster 1997a, 62 și fig. 55/3-4, 56/1, 63/1, 70/1-3, 72/3, 6, 96/2-3, 97/1, 139/9; Schuster, Fântâneau 2007, 26 și pl. 9/3, 15/1, 17/6); vase bitronconice s-au găsit la *București-Dudești, Militari-Câmpul Boja, Greci, Crivăț, Odaia Turcului, Drăgănești-Olt-Corboaiaca, Braneț* (Schuster 1997a, 62; Schuster, Fântâneau 2007, 27); amfore au fost documentate la *București-Roșu și Glina* (Schuster 1997a, 62; Schuster, Fântâneau 2007, 27); castroanele (Tip 7.1, 7.2, 7.3) la *București-Roșu, Cățelu Nou, Glina, Militari-Câmpul Boja, Dudești, Ciurel, Mihăilești-Tufa, Varlaam, Căscioarele-Cătălui, Căscioarele-Mănăstirea Cătălui, Odaia Turcului, Valea Calului, Văcărești, Greci, Prundu, Drăgănești-Olt-Corboaiaca, Braneț, Slatina, Râmnicu Vâlcea-Cetățuie, Govora Sat-Runcuri, Morărești, Călugăreni, Ostrovul Corbului* (Schuster 1997a, 63-64 și fig. 59/1-3, 63/2, 69/4, 71/1, 4, 76/5-6, 90/2-3, 91/1-5, 93/1, 3-5, 96/1, 97/4, 99/2, 100/3-4, 117/2, 4, 123/1-4, 78, 124/6-9, 125/3, 126/1, 6, 130/2, 134/6-7, 136/3, 140/1, 7, 142/3, 7-9; Schuster, Fântâneau 2007, 27-28 și pl. 11/1-3, 15/3, 18/3, 5-6, 21/1-5, 22/5-6, 23/3, 25/2-4); străchini la *București-Roșu, Militari-Câmpul Boja și Ciurel, Mihăilești-Tufa, Varlaam, Căscioarele-Mănăstirea Cătălui, Valea Calului, Greci, Crivăț, Văcărești, Odaia Turcului* (Schuster 1997a, 64 și fig. 64/2, 73/5, 77/1, 101/2, 143/4, 9; Schuster, Fântâneau 2007, 29 și pl. 16/2, 18/2); cești la *București-Glina, Roșu și Cariera de nisip a I.T.B., Popești-Leordeni, Greci, Căscioarele-Cătălui, Vasilăși, Odaia Turcului, Braneț, Ocnița* (Schuster 1997a, 65 și fig. 58/7-8, 89/7; Schuster, Fântâneau 2007, 31).

Obiecte din lut ars (altele decât ceramica):

Lotul de piese din lut ars, descoperite în arealul *Schitu-Cămineasca-Bila*, s-a dovedit restrâns numeric și puțin variat, dar ele își găsesc analogii într-o seamă de situri *Glina* din *Muntenia* și *Oltenia*. Astfel, de exemplu, pentru *fusaiole* din fragmente de perete din vase, artefacte asemănătoare s-a identificat și la *Crivăț* și *Letca Veche-La Pădure* (Schuster 1997a, 75; 1998b, 20; Schuster, Fântâneau 2007, 18). *Fusaiole* plate au mai fost identificate

la *București-Ciurel, Glina, Militari-Câmpul Boja, Dudești, Roșu, Fundeni, Mihăilești-Tufa, Odaia Turcului, Văcărești* (Schuster 1997a, 75 și 45/2, 47/1-4, 6, 49/2; 1998b, 20 și fig. 8/9, 9/1-2, 5), iar din cele discoidale la *București-Roșu, Fundeni, Militari-Câmpul Boja, Mihăilești-Tufa, Florești Stoenesti-Stația de Pompă* (Schuster 1997a, 75 și 45/1, 47/5, 48/3; 1998b, 20 și fig. 9/3).

Majoritatea *fusaiolelor* culturii *Glina* sunt nedecorate. Excepții ar fi, printre altele, piesele de la *București-Fundeni* (Schuster 1997a, 76 și 47/1-3; 1998b, 20), ornamentate cu registre de linii sau alveole.

Utilajul litic:

Piesele din silex descoperite la *Schitu-La Conac* și *Gaura Despei* și *Cămineasca* s-au dovedit puțin numeroase. Pentru întreaga arie a culturii, cel mai des recuperate obiecte de silex, sunt lamele (de exemplu de la: *București-Lunca Bârsești, Roșu, Ciurel, Glina, Fundeni, Dudești, Mihăilești-Tufa, Popești, Varlaam, Hotarele-Scărișoara, Crivăț, Drăgănești Olt, Morărești*; Schuster 1997a, 50-51 și 29/1, 30/6; 31/3; 1998a, 12 și fig. 2/8-10, 3/3, 7-9, 4/6, 6/4-6; Schuster, Fântâneau 2007, 10-11 și pl. 1/3, 6). Aceste sunt urmate de așchii (*București-Ciurel* și *Militari-Câmpul Boja, Mihăilești-Tufa, Odaia Turcului, Govora Sat-Runcuri*; Schuster 1997a, 51; 1998a, 13 și fig. 3/10-11, 4/4-5, 8, 12, 14; Schuster, Fântâneau 2007, 11).

Gratoare precum cel de la *Schitu-La Conac* au mai fost găsite în județul *Giurgiu* la *Mihăilești-Tufa*, iar în *Muntenia* și *Oltenia*, la *Crivăț, București-Roșu, Braneț* (Schuster 1997a, 50 și fig. 29/3; 31/4; 1998a, 12 și 2/3, 7, 3/6, 13, 5/11, 6/7-8; Schuster, Fântâneau 2007, 11).

Materia primă folosită la realizarea pieselor cioplite din aria culturii *Glina*, este silexul „pre-balcanic” (Păunescu 1970, 70, 83-89). Până în prezent, acest tip de unelte și arme au suscitat mai puțin interesul specialiștilor. Cu o mai mare atenție s-a aplecat asupra acestora *Alexandru Păunescu* (1970), concluziile sale vor constitui izvorul de inspirație pentru cele scrise sintetic despre această problemă de *Petre Roman* (1976a, 28), *Jan Machnik* (1991, 26, 28), *Cristian Schuster* (1997a, 50-51; 1998a, 11-13), *Cristian Schuster* și *Cristinel Fântâneau* (2007, 9-11).

Artefacte din piatră șlefuită au fost rarități în arealul *Schitu-Cămineasca-Bila*. *Topoare*

asemănătoare celor de la *Schitu-La Conac* (topor pană) și *Gaura Despei* (topor cu gaură de înmănușare) au fost descoperite la *București-Glina*, *Udeni*, *Branef*, *Văcărești*, *Morărești* (Schuster 1997a, 52 și fig. 35/2-3; 1998a, 14 și fig. 1/1-2, 6, 6/3; Schuster, Fântâneau 2007, 12).

Am văzut că un *cuțit curb* a fost recuperat de la *Tangâru*. Alte unelte de acest gen s-au găsit la *București-Glina*, *Ciurel*, *Fundeni*, *Odaia Turcului* și *Văcărești* (Schuster 1997a, 53 și fig. 34/5; 1998a, 14 și fig. 3/2, 6/2; Schuster, Fântâneau 2007, 12-13 și pl. 1/2). Foarte probabil aceste cuțite au servit (și) la tăierea unor plante, cu precădere, păioase.

Artefacte din os și corn ale culturii Glina:

Lotul unor artefacte lucrate din aceste materii prime este extrem de redus pentru arealul *Schitu-Cămineasca-Bila*. Ace, folosite la cusut, au fost descoperite și la *București-Fundeni* și *Ciurel*, *Mihăilești-Tufa*, *Varlaam* (Schuster 1997a, 55 și fig. 36/4); *sule* la *București-Fundeni*, *Varlaam*, *Udeni*, *Drăgănești-Olt*, *Govora Sat-Runcuri*, *Morărești* (Schuster 1997a, 55 și fig. 36/1); *dornuri* la *Varlaam* și *Morărești* (Schuster 1997a, 55); iar din corn, *plantatoare* la *București-Fundeni* și *Varlaam* și *săpăligi* tot la *București*, dar și *Odaia Turcului* (Schuster 1997a, 56 și 36/8).

Piese din metal:

Din păcate la *Schitu* și *Cămineasca*, nu s-a descoperit în timpul săpăturilor arheologice nici un obiect din metal. În schimb, în *Muzeul Județean „Teohari Antonescu”* există, așa cum am văzut, un topor plat și altul cu tăiș și gaură de înmănușate transversală, descoperite mai demult întâmplător la „*Schitu-Pîngălești*” (fig. 14; pl. XXIX/2) (Berciu 1956, 502 și fig. 11-12; Vulpe 1975, 36 și nr. 73, pl. 66/A2; Schuster 1997a, 141; Schuster, Fântâneau 2007, 17).

În unele așezări *Glina* (sau puncte cu presupuse vestigii ale culturii) au fost descoperite o serie de piese din metal - cupru, bronz, aur (?) (Ulanici 1975, 61 și fig. 13/1-2; Dumitrescu, Vulpe 1988, 70; Cioflan, Maschio 1996, 110; Schuster 1997a, 140 sqq. cu lit. și fig. 37/1-4, 38/1-3; Băjenaru 2006, cu lit. mai veche). Amintim *topoarele plate* cu marginile ridicate de la *Prundu*, din județul *Giurgiu*, dar și cele de la *Glina*, *Crivăț*, *Odaia Turcului*, *Gemeana-Brătulești*, *Râncăcirov*, *Căzănești-Cărămidărie*, *Boișoara*, *Verbicioara-La Trestii* (Băjenaru 2006,

139 sq. și fig. 1/3); *pumnale* cu limbă subțire și lama cu secțiune lenticulară și pumnale în miniatură cu placă semicirculară și secțiunea lenticulară la *Odaia Turcului* (Băjenaru 2006, 140 sq. și fig. 1/1); *seceri* cu capătul mânerului lățit la *Odaia Turcului* și *Căzănești-Cărămidărie* (Băjenaru 2006, 141 și fig. 1/2); *daltă* tot la *Odaia Turcului* (Băjenaru 2006, 137 sq. și fig. 1/4),

Ocupații:

Creșterea animalelor:

Așa cum s-a văzut, recolta de resturi osteologice din așezările *Glina* din arealul *Schitu-Cămineasca* nu a fost impresionantă. Dacă în ambele situri de la *Schitu* s-au găsit în cazul animalelor domestice oase de bovine, ovicaprine, porcine și câini, la *Cămineasca-Măgură* s-au recuperat numai resturi de la ovicaprine.

Informațiile cu privire la această ocupație a comunităților culturii *Glina* în tot arealul de răspândire al manifestării sunt, în general, incomplete și neclare. Analiză a materialului osteologic s-a făcut pentru așezările *București-Glina* și *Militari-Câmpul Boja* și *Căscioarele-Cătălui* (Perianu, Udrescu 1989; Haimovici 1997a; Moise 2000a, 153-154).

În situl eponim al culturii procentajul animalelor domestice s-a ridicat la 86,15%. Tot pe primul loc s-au situat animalele domestice și în așezările *Militari-Câmpul Boja* și *Căscioarele-Cătălui*. Dintre acestea, vitele jucau rolul cel mai important, fiind urmate de ovicaprine și porci (Schuster, Fântâneau 2007, 34).

Așa cum s-a văzut, atât la *Schitu-La Conac* cât și în punctul *Gaura Despei* au fost găsite resturi osteologice de la exemplare de *Canis familiaris*. De precizat este că, în cele mai multe din siturile culturii *Glina* din *Bronzul Timpuriu* nu au fost identificate resturi de oase de la câini (vezi recent Schuster, Popa 2009b). Era și greu, mai ales că pentru prea puține dintre aceste descoperiri s-a procedat la analiza de specialitate a materialului osos animalier. Totuși, și așa, cum este, de exemplu, așezarea de la *București-Militari-Câmpul Boja*, unde s-au efectuat analize paleozoologice, Dragoș Moise (2000a) nu s-a găsit în lotul de oase resturi de *Canis familiaris*.

La *Mihăilești-Tufa*, așezare din faza clasică a culturii *Glina* de pe râul *Argeș* (Schuster 1989; 1992c; 1997a, 195-198; Schuster, Popa 1995a, 20-23; Schuster, Fântâneau 2005, 32), printre resturile

osteologice de animale, au fost identificate și două fragmente de mandibulă de la câini. Este vorba, foarte probabil, de doi indivizi „*palustris*”.

Tot pe Argeș, în așezarea de la Varlaam (Schuster 1989; 1995b; 1997a, 211-213; Schuster, Popa 1995a, 23-26; Schuster, Fântâneau 2005, 38), a fost găsit un femur cu lungimea de 134,2, ceea ce ne facem să credem că individul a avut o talie mică, de cca 40,3. Deci facea parte, de asemenea, din categoria câinilor „*palustris*”.

În cadrul analizei materialului osteologic animalier din situl eponim al culturii, rezultat în urma campaniei arheologice din anul 1969, realizată de Sergiu Haimovici (1997a), se face referire și resturile osoase, în număr de 15, de *Canis familiaris*. Concluzia la care ajunge paleozoologul ieșean este, că animalul descoperit a fost de „*tipul „palustris” comun în neolitic și eneolitic*” (Haimovici 1997a, 236). Acest fapt îl face se presupună că „*diversificarea mărimii câinelui să nu fi avut încă loc în Bronzul timpuriu, căci în celelalte faze ale sale, se găseau de acum câini destul de deosebiți ca talie*”. Cu privire la rolul jucat de câine, acesta „*era într-o oarecare măsură un animal de pază; credem că nu era folosit în alimentație*” (Haimovici 1997a, 238).

În situl de la Căscioarele-Cotul Cătălui (Nanu 1989) investigațiile arheologice au permis, conform autorului cercetărilor, surprinderea unei situații interesante. Este vorba de identificarea a două locuințe de suprafață și un areal cu aglomerare de material arheologic, care adăpostea și un mormânt de înhumăție cu scheletul depus chircit pe stânga, în a cărui groapă au fost descoperite ceramică fragmentară, inclusiv de la o vatră portantă, precum și resturi osteologice de la diverse animale. Cu diferite prilejuri (Schuster 1997a, 47-48; 2003c, 112; Schuster, Fântâneau 2005, 74-75), am avansat ipoteza că mormântul ar fi, de fapt, o intervenție ulterioară într-o zonă unde existau resturile unei construcții *Glina*.

Un argument în sensul ipotezei noastre, este și constatarea arheozoologului Ștefan Udrescu (Perianu, Udrescu 1990, 59-62) că la așa-zisul banchet funerar „*a fost utilizat...un număr mare de exemplare de diferite specii de animale domestice și sălbatice*” (Perianu, Udrescu 1990, 61), printre care și mai mulți indivizi de *Canis familiaris*. Au fost identificate șase fragmente de oase de câini (un fragment de *humerus*, un metapodiu, un carpian, o vertebră, un fragment de maxilar și

unul de mandibulă) (Perianu, Udrescu 1990, 60 și Tab. 4).

Deosebit de interesantă ni s-a părut constatarea că „*Dacă prezența speciei în cadrul manifestărilor funerare este certă, utilizarea sa pentru consum în cadrul banchetului funerar rămâne în stadiul presupunerii, deși în favoarea acesteia pledează semnele de retezare cu o unealtă tăioasă fină, care se observă în zona epicondiliului lateral de pe humerus; ele au putut fi proveni de la cuțitul cu care s-a făcut dezarticularea animalului*” (Perianu, Udrescu 1990, 60).

Așadar, câinii din mediul *Glina* s-au dovedit de mici dimensiuni, de tipul „*palustris*”. Aceste canide erau apropiate celor *neo-eneolitice* și *Perioadei de Tranziție spre Epoca Bronzului* (v. și El Susi 1996, 131-132, 192; Bălășescu, Valentin 2004). Pentru *Perioada de Tranziție spre Epoca Bronzului* sunt de amintit descoperirile de la *Foltești*, *Stoicani* (cultura *Foltești*) (Haimovici 1972; 1974a; 1974b), *Horodiștea* (cultura *Horodiștea*) (Haimovici, Popescu 1978), *Ghida-La Țigănuș* (cultura *Coțofeni*) (Haimovici 1994a).

Sergiu Haimovici își exprima părerea că exemplarele de *Canis familiaris* erau folosite de comunitățile culturii *Glina* la paza așezărilor și turmelor de animale. El excludea posibilitatea ca ele să fi constituit o sursă de hrană. Pe de altă parte, fragmentul de *tibia* de la *Schitu-Gaura Despei* prezenta urme de arsură. Ele ar putea să provină de la poziția din apropierea vetrei de foc și nu de la faptul că bucata de carne să fi fost friptă. Sau....?

Iar la Căscioarele-Cotul Cătălui, *humerusul* găsit în groapa mormântului, chiar dacă a provenit de la banchetul funerar sau, mai degrabă de la resturile menajere din locuința *Glina* perforată de monumentul funerar, poartă urme de tăiere. Este tot atât de adevărat că nici unul din oasele recuperate din siturile *Glina*, nu dovedește urme lăsate de dinți, care să ateste că ele au fost roase fie de animale, fie de om.

Idea că acest animal a fost folosit și în alimentație nu este așa de absurdă și nu trebuie să ne „*revolte*”. Este dovedit că unele exemplare de *Canis familiaris* din mediile *neo-eneolitice* (*Isaccea-Suhat*, *Siliștea-Conac*, *Izvoarele*, *Hârșova-Tell*, *Borduşani-Popină*; Bălășescu, Valentin 2004, 208-209) au constituit „*sursă de carne și...furnizor de blană*” (Bălășescu, Valentin 2004, 123). O parte dintre resturile osteologice prezentând urme de

tăiere, consecință a operațiunilor de dezarticulare și dezcărnare, precum și ardere. La fel stau lucrurile, de exemplu, și cu privire la resturile osteologice de *Canis familiaris* din multe situri din *Eurasia* din *Paleolitic* (Eliseviči, craniul MAE 447/5298; Sablin, Khlopačev 2003, fig. 2), *Mezolithic* (Bedburg-Königshoven; Street 1989) sau *Neolitic* (Bökönyi 1974).

Câinele a fost din cele mai îndepărtate timpuri un companion al omului (Schuster 2008, 7). Unii dintre învățați consideră că acest animal a fost domesticit încă de pe la 15.000 a.Chr. în *Asia*, de unde, ulterior, s-a răspândit spre alte ținuturi, inclusiv *Europa* sau estul și nordul continentului asiatic (Mair 2003). În acest sens par să converge și concluziile unui studiu recent realizat în comun de Peter Savolainen (Royal Institute of Technology, Stockholm) și Yaping Zhang (Kunming Institute of Zoology). Ca urmare a colanționării analizelor ADN a peste 650 de mostre de oase de câine culese în *Europa*, *Asia*, *Africa* și *America de Nord*, se apreciază că strămoșul câinelui a fost lupul asiatic, care a fost domesticit acum peste 17.000 de ani (vezi Savolainen, Zhang, Luo, Lundeberg, Leitner 2002).

Alți învățați cred că domesticirea câinelui s-a produs simultan în două sau chiar trei „focare” din marele spațiu al *Eurasiei* (vezi, de exemplu, Crockford 2000). Dealtfel, cele mai vechi resturi osteologice de *Canis familiaris* provin tocmai din arealul enunțat: din *Rusia* (un craniu), din regiunea *Altai* (datare ^{14}C a stratului din peștera Razboinichiya = 14.850±70 a.Chr.; Turner 2002), *Ucraina* (un craniu de adult), de la *Eliseviči I* (datare ^{14}C pe os = 13.900±55 a.Chr.; Sablin, Khlopachev 2002; Sablin, Khlopačev 2003), *Germania*, de la *Oberkassel* (mandibulă; datare ^{14}C a stratului ca. 14.000 a.Chr.; Clutton-Brock 1995) și din peștera *Kniegrotte* (fragment de craniu; datare ^{14}C a stratului = 13.585±165, 12.280±90 î.Chr.; Musil 2000), *Israel*, la *Hayonim* (schelet în mormânt; datare ^{14}C a stratului = ca. 12.000 a.Chr.; Tchernov, Valla 1997) și *Ein Mallaha* (schelet de câine tânăr în mormânt; datare ^{14}C a stratului = ca. 12.000 a.Chr.; Davis, Valla 1978). Ulterior, post anul 10.000 a.Chr., resturi osteologice de la câini vor fi din ce în ce mai des întâlnite în *Europa* (*Anglia* = *Star Carr*, *Seamer Carr*; *Germania* = *Bedburg-Königshoven*; *Franța* = *St. Thibaud*), *China* (*Jiahu-Wuyang*, *Henan* și *Nanzhunangtou-Xushui*, *Hebei*), *Japonia* (*Natsushima*, *Kamikuroiwa*) și chiar *America de*

Nord (*Koster* și *Danger Cave*) (Diehl, Mandeville 1987; Morey, Wiant 1992; Clutton-Brock 1995; Chaix 2000; Shigehara, Hongo 2000).

Pe teritoriul *României*, oase certe de *Canis familiaris* apar abia începând cu cultura *Starčevo-Criș* (*Cârcea-Viaduct*, *Cârcea-La Hanuri*, *Cuina Turcului*, *Gura Baciului*, *Locusteni*; Bolomey 1973; 1976; 1980; 1986; El Susi, Rusu 1995). Pentru *mezolithic* s-au descoperit în schimb resturi de *Canis lupus* în situl culturii *Schela Cladovei* de la *Ostrovul Corbului* (Haimovici 1987b).

Astăzi cu greu se mai poate admite că acest animal a fost domesticit numai pentru vânatoare, pază sau amuzamentul oamenilor (Bökönyi 1970; Tringham 1973). Importanța câinelui a crescut permanent, dovadă cu el și-a găsit locul alături de om și în morminte. Cert este că, resorturile domesticirii ne sunt încă prea puțin cunoscute. Tot mai mulți specialiști inclină a crede că nu omul a domesticit lupul, ci, în schimb, acest animal a inițiat el însuși domesticirea (vezi, printre alții, Coppinger, Coppinger 2001).

Așa cum s-a văzut pentru *România*, câinii au fost, în general, până în *Bronzul Final* – *Prima Vârșă a Fierului*, de talie mică. Ulterior putem vorbi de o ameliorare a lor, chiar o diversificare a rasei. Acest fapt este în concordanță cu cea s-a petrecut în mare parte a *Eurasiei* (un exemplu în acest sens este și *Peninsula Italiană*; De Grossi Mazzorin, Tagliacozzo 2000). Astfel, conform datelor de care se dispune în prezent, s-a constatat că în *Centrul Europei* câinii din perioadele de început și mijlocii ale *Preistoriei* au fost de statură mică; la fel și cei din *Japonia*. Un pic mai mari au fost cei din nordul vechiului continent și *Rusia*, iar cei din *China* și sud-vestul *Asiei* au avut o talie medie. Unii *Canis familiaris* din *Preistorie* au fost mai robuști, alții, cum sunt cei „palustris” din țara noastră, inclusiv din mediul *Glina*, au posedat o constituție gracilă.

În așezările de la *Schitu* s-au descoperit și câteva resturi osteologice de la cai. Și în alte situri *Glina* au fost documentate oase de *Equus caballus*. Ne gândim la *București-Glina* și *Militari-Câmpul Boja* (Haimovici 1997a; Moise 2000a; Bălășescu, Udrescu, Popovici 2003 cu bibl.; Schuster, Negru 2006; Schuster, Fântâneau 2007; Schuster 2008, 70).

Este greu de apreciat dacă exemplarele cabaline documentate în așezările *Glina*, deci inclusiv

de la *Schitu*, au fost folosiți numai ca hrană sau și la călărie, tracțiune sau munci agricole. Asupra acestei problematice ne-am oprit recent (Schuster 2008, 69 sqq.), așa încât nu simțim nevoia de a reveni.

Vânătoarea, pescuitul și culesul:

Necesarul de hrană a fost completat de comunitățile *Glina* din arealul *Schitu-Cămineasca* de vânătoare, pescuit și cules. *Cervus elaphus*, *Bos primigenius*, *Sus scrofa ferrus*, *Capreolus capreolus* și *Lepus europaeus* au fost și în atenția vânătorilor de la *București-Glina* și *Militari-Câmpul Boja* și *Căscioarele-Cătălui* (Haimovici 1997a; Moise 2000a). Lotul resturilor osteologice era redus în raport cu acela al animalelor domestice. În unele așezări au fost documentate și unelte au fost folosite și la vânătoare, anume vârfurile de săgeți (*Varlaam*, *Crivăț*, *Branef*) (Schuster 1997a, 139).

Pescuitul a fost practicat, foarte probabil, de toate comunitățile din *Bronzul Timpuriu* (Schuster 2002; Schuster, Morintz 2006). Apropierea unor cursuri de ape, a unor lacuri, iazuri, a permis și culegerea de scoici.

Cultivarea plantelor:

Singurile dovezi precum că și la *Schitu* se cultivau plante, sunt urmele vegetale din bulgării de chirpici. Dealtfel astfel de urme au fost sesizate și în chirpicii din așezările de la *Varlaam*, *Crivăț*, *Mihăilești-Tufa*, *Odaia Turcului* sau *Căscioarele-Cătălui* (Schuster 1997a, 139).

La *Odaia Turcului*, în *Groapa nr. 30* (de provizii), au fost găsite resturile de la *Panicum miliaceum*, *Setaria cf. viridis* și *Chenopodium* (Cârciumaru 1996, 94, 145-146, 171-172), folosite foarte probabil la prepararea unui terci sau, posibil, a unor pâini.

Că semințele au fost mărunțite, este dovedit la *Schitu* și de *percutoarele-frecătoare-zdrobitoare*. Probabil și o parte din alte artefacte din piatră cioplită sau șlefuită și corn și os din cele două așezări, dar și din altele din *Muntenia* și *Oltenia*, precum *cuțite curbe*, *lame*, *plantatoare*, *săpăligi* sau *seceri*, au fost folosite tot în domeniul acestei „ramuri” a agriculturii (Schuster, Fântâneau 2007, 33).

Meșteșugurile:

Materialul arheologic recuperat ne dovedește, așa cum am putut sesiza, că olăritul juca un rol important în viața comunităților de la *Schitu-Că-*

mineasca. Alături de această activitate se situa și prelucrarea pietrei, a osului, cornului și, poate, a metalului. Prezența fusaiolelor indică faptul că lâna oilor era toarsă și țesută.

Astfel de meșteșuguri se practicau pe întreg arealul de răspândire a culturii *Glina*, dovezi în acest sens sunt descoperirile din majoritatea așezărilor din *Muntenia* și *Oltenia*. În unele zone, cum ar fi nordul ultim menționatei provincii, erau exploatare materii prime, în cazul respectiv, sarea.

Bronzul Mijlociu și Bronzul Târziu (cultura Tei):

Așezările:

În județul *Giurgiu* prezența așezărilor *Tei* din *Bronzul Mijlociu* și *Târziu*, este ceva firesc. Amintim aici *Grădiștea* (două puncte), *Vărăști*, *Tomulești*, *Arcuda*, *Bâcu*, *Hulubești*, *Gostinu*, *Bolintin Vale*, *Prundu*, *Mironești* (5 puncte), *Mogoșești* (6 puncte), *Naipu* (trei puncte), *Găujani*, *Letca Nouă*, *Letca Veche*, *Ghimpați*, municipiul *Giurgiu*, *Crivina*, *Mârșa*, *Mihăilești*, *Roata de Jos*, *Săbăreni*, *Slobozia*, *Frasinu*, *Dragomirești Vale*, *Frătești* (două puncte), *Braniștea*, *Comana* (3 puncte), *Cartoian* (două puncte), *Călugăreni*, *Cocioc*, *Adunații-Copăcenii* (două puncte) (Leahu 2003, cu bibliografie; Schuster 2005a, 85 sqq. cu lit.; Schuster, Popa 2007). Din *Bronzul Târziu* (*Tei IV* și *V*) sunt de menționat *Adunații-Copăcenii*, *Hulubești*, *Slobozia*, *Novaci*, *Popești*, *Mihăilești*, *Mironești*, *Greaca*, *Clejan*, municipiul *Giurgiu*, *Frătești*, *Dobreni*, *Vâlcelele*, *Comana-Puțul Popii*, *Gostinu*, *Izvoarele*, *Izvorul*, (Leahu 2003, cu bibliografie; Schuster 2005a, 85 sqq. cu lit.; Schuster, Popa 2007).

Prezența unor grupuri *Tei* pe fostele *tell-uri eneolitice*, precum cea de la *Tangâru*, punctele „*Tell*” și „*Măgura II*”, *Bila-Măgura III* și *Schitu-Măgura lui Boboc* este confirmată și de ceramica descoperită la *Vlad Țepeș*, pe măgura de pe valea *Gurbanului* (Berciu 1956, 496 și fig. 4; Schuster, Popa 2000, 150; Leahu 2003, 26; Schuster 2005a, 105). Aici *Dumitru Berciu* a practicat o mică casetă (3,00x1,50 m), prilej cu care a descoperit o groapă menajeră în care a găsit și o ceașcă cu un buton în partea superioară a torții.

Județul *Giurgiu* a făcut parte în toate fazele din arealul principal de răspândire al culturii (Schuster 2005a, 107 sqq. cu lit). După cum s-a văzut bazinul *Câlniștei* nu a făcut excepție.

Comunitățile *Tei* au ales ca loc de ridicare al unor așezări toate formele de relief ale județului (Schuster 2005a, 111 sqq.): terasele înalte și cele joase ale râurilor și lacurilor, diferite promontorii, dar, așa cum am văzut, și fostele *tell-uri eneolitice*. Ca și așezările noastre din arealul *Schitu-Bila-Tangâru-Vlașin*, siturile sunt mai degrabă de mici dimensiuni. Această tendință ține, credem noi, de forma de economie și, implicit, de relații sociale și de sânge.

Toate așezările de pe *Câlniștea* fac parte din categoria celor deschise, care nu au fost întărite cu elemente artificiale de fortificație. În județul *Giurgiu* toate așezările, cu excepția celei *Tei* târzii de la *Popești-Nucet*, care este fortificată cu șanț și val (Palincaș 1996; 1997), se aliniază acestui tip de habitat (Schuster 2005a, 114).

Casele și anexele lor:

Din păcate la *Schitu-Gaura Despei* nu s-au găsit resturile unor case. În alte așezări din județul *Giurgiu*, cum ar fi, de exemplu, la *Mironești*, în punctele „*Coastă*” și „*La Panait*”, au putut fi investigate construcții de suprafață (Schuster, Popa 2008, 25, 27 sq. și pl. II/1, IV). Înafara de *L1* din punctul „*La Panait*”, care a fost o locuință-atelier (de prelucrat silexul), celălalte, toate de dimensiuni mici, au avut rol de locuințe. Resturile altor construcții s-au găsit la *Mogoșești* și *Adunații-Copăcenii* (Schuster, Popa 2000, 23 sqq.).

Investigațiile noastre de la *Schitu-Gaura Despei* au permis descoperirea a două *gropi menajere* (*G.7* și *G.12*), destul de sărace în ceea ce privește inventarul. Complexe cu rost identic au fost cercetate în județul *Giurgiu* la *Mogoșești* (două în formă de sac, alta cilindrică) și la *Mironești* (Schuster, Popa 2000, 32 sq. și fig. 5, 7, 10, 13; 2008, 25 și pl. II/2; Schuster 2005a, 118 și pl. 17).

Alte *gropi Tei* s-au găsit la *București-Cățelu Nou*, *București-Militari-Câmpul Boja*, *București-Lanca Bârzești*, *București-Giulești*, *Popești*, *Greci*, *Vâlcele* (Schuster, Popa 2008, 63 cu lit.).

Materialul:

Lotul de material arheologic recuperat din arealul *Schitu-Bila-Tangâru-Vlașin* este redus cantitativ și, din păcate, parcă puțin expresiv. Dacă la *Schitu-Gaura Despei* singurele piese litice sunt două *așchii*, provenind câte una din fiecare dintre *gropi*. Trebuie spus că deșeuri de acest gen au fost

găsite și în alte așezări *Tei* din județul *Giurgiu*: *Mogoșești*, *Mironești-La Panait* și *Pe Coastă*, *Adunații Copăcenii*, *Frătești* și *Novaci* (Schuster 2007, 40). Dealtfel repertoriul pieselor din piatră cioplită nu este atât de larg. În diferitele situri ale culturii de pe întreaga ei arie de răspândire s-au excavat *fierăstraie*, *gratoire*, *răzuitoare*, *cuțite curbe*, *lame*, *burine*, *vârfuri de săgeată*, *străpungătoare*, *piese componente ale secerilor*, *nuclee* (Schuster 2007, 39 sqq. cu lit.).

Prezența unui fragment de *ciocan-minier* în așezarea *Tei* de la *Vlașinu* este oarecum surprinzătoare. Se consideră că, în general, astfel de unelte au servit la fărâmițarea unor materii prime (minereu, sare, silex). Posibil ca grupul ce va fi viețuit în situl din localitate să fi folosit ciocanul la zdrobit seminte, calupuri de sare sau nuclee de silex.

Astfel de unelte au mai fost descoperite în situri *Tei* precum cel de la *București-Tei*, dar și la sud de *Dunăre*, în peșterile de la *Devetaki* și *Tabașka* (Rosetti 1936, 11 și pl. XIV/86; Mikov, Djambazov 1960, fig. 74-75; Leahu 1966, 63 sqq.; 2003, 74; Moscalu 1981, 141 și fig. 11; Schuster 1998c, 114, 120 și fig. 6/2, 6-7; 2007, 41). Manifestărilor „*contemporane*” culturii *Tei*, le sunt proprii *ciocanele* de la *Verbicioara* (cultura *Verbicioara*) și *Poiana* (cultura *Monteoru*).

Pentru acest tip de unealtă există precedente pe teritoriul *României* în perioadele anterioare. Ele nu sunt o raritate în cultura *Coțofeni* și nici în mediul *Glina*. Descoperiri în acest s-au făcut în special în *Oltenia*, la *Aniniș*, *Căpreni*, *Cărbunești*, *Branet*, *Căzănești*, *Ostrovul Corbului* (?), *Raci*, *Cernaia*, *Ciuperceni*, *Goiești*, *Gorgovii de Jiu*, *Hurezani*, *Lișteava*, *Rocșoreni*, *Salcia*, *Sura*, *Săcelu-Chicioara*, *Târgu Jiu*, *Velești*, *Țânțăreni*, *Țicleni*, *Velești*, *Mateești* (?), *Măldărești* (?) (Schuster 1998a, 113 sqq.).

Ciocane de tip „*minier*” au fost descoperite și în contexte din *Bronzul Timpuriu* din *Dobrogea* (*Frecăței-Cabana lui Buță* = depunere votivă în mantaua *Tumul-ului I*; epoca bronzului; *Zebil* = inventar *M.14* din *Tumul-ul III*; cultura *Jamnaja*; *Luncavița-Movila Mocuța* = în *M.8*; cultura *Jamnaja*, faza *Bugeac*; *Enisala-La Bălțiță* = *M.8*; cultura *Catacombnaia*; Vasiliu 1995, 91 și pl. 4/3; 2005; 2007, 124 și fig. 4/7; Simion 2003, 23 și fig. 10/2).

Nici capitolul *ceramică* nu s-a dovedit prea bogat în urma săpăturilor arheologice și periegezelor

în siturile de pe *Câlniștea*. Ceștile *Tei III* din punctul *Bila-Măgura III* au frumoase analogii în așezările din aceeași perioadă (Leahu 1966; 2003; Schuster 2007). La fel se întâmplă și în cazul pieselor din faza *Tei IV*. Atât în ceea ce privește formele, cât și decorul.

După cum s-a putut observa, la *Schitu-La Vie* a fost descoperit un fragment de femur de *Canis familiaris*. Din păcate starea acestuia nu a permis calcularea, nici măcar aproximativă, a taliei.

Această descoperire nu este singulară în mediul culturii *Tei*. Resturi osteologice de câine au fost identificate pe *Argeș*, la *Novaci* (Haimovici 1963). Oase de *Canis familiaris* este o constantă în siturile *Epocii Bronzului* de pe teritoriul *României*. Astfel, oase de câine s-au descoperit în mediile *Năeni-Schneckenberg* (*Năeni-Colarea*; Nicolăescu-Plopșor, Udrescu 1981), *Gornea-Orlești* (*Foeni-Cimitirul Ortodox*; El Susi 2001), *Periam-Pecica/Mureș* (*Pecica*; Haimovici 1968; 1978), *Vatina* (*Foeni-Gomila Lupului*; El Susi 1994), *Monteoru* (*Bogdănești, Mândrișca, Sărata Monteoru*; Haimovici 1966; 1980; 1994b), *Verbicioara* (*Rogova-La Cazărmi*; El Susi 1999a), *Coslogeni* (*Grădiștea-Coslogeni*; Udrescu 1985), *Noua* (*Bârlad, Cavindești-Râpa*

Glodului, Drăgești, Gârbovăț, Piatra Neamț, Răteșu Cuzei, Valea Lupului, Zoltan-Etfalva; Haimovici 1962; 1963; 1964; 1983; 1991; Ionescu Rusu, Brăileanu 1979; Haimovici, Beleniuc 1985; El Susi 2002), *Otomani* (*Otomani-Cetatea de Pământ*; Haimovici 1987a). Și acești câini erau, în mare parte, la fel ca cei din *Bronzul Timpuriu*, de „talie mică și conformație gracilă, de tip „palustris” (El Susi 1996, 192), timid, însă, se constată pentru unele cazuri o creștere în talie și intrarea acestor câini în categoria celor „intermedius” și mare.

Bronzul Final:

La *Schitu-La Vie* și *Bila-La Fântână* au fost descoperite urme ale unor comunități din *Bronzul Final*. Din păcate, după cum s-a văzut, lotul de material recuperat a fost foarte restrâns. Cu toate acestea cele câteva fragmente ceramice cu decor permit stabilirea de analogii cu olăria din aceeași perioadă de la *Popești* (Palincași 1996; 1997; Trohani 1997), *Mironești* (Schuster, Popa 2008), *Radovanu-Gorgana a doua* (Morintz, Șerbănescu 1985), toate situri pe *Argeș*, și *Călugăreni* (Schuster 2009).

4. Prima Epoca a Fierului (Hallstatt):

Atât pe *tell-ul* de la *Tangâru* cât și în punctul „*Gaura Despei*” de la *Schitu* au fost descoperite câteva fragmente ceramice aparținând *Hallstatt-ului Mijlociu*, culturii *Basarabi*. Ele confirmă prezența în zonă a unor grupuri ale acestei manifestări, care, nu este exclus, să fi avut vreo așezare, nedescoperită încă de arheologi, undeva în apropiere.

Județul *Giurgiu*, așa cum a fost publicat recent (Schuster, Popa 2008, 69), a fost arealul unde purtătorii culturii *Basarabi* n-au pregetat a se

stabili. Ceramică a acestei expresii culturale a fost identificată în localități mai apropiate perimetrului *Schitu-Tangâru* la *Naipu, Letca Veche* și, dovezi în acest sens fiind și fragmentele din colecția *Școlii generale*, la *Ghimpați*.

În ceea ce privește tipurile de recipiente identificate, acestea au corespondențe în mai toate siturile de pe aria de răspândire a fenomenului (Vulpe 1986b, cu lit.; Gumă 1993, cu bibliografie; Schuster, Popa 2008). La fel și decorul.

5. Civilizația getică:

Despre așezări:

În județul *Giurgiu* au fost descoperite o seamă de așezări *getice*. Dintre acestea, cea mai importantă s-a dovedit *dava* de la *Popești-Nucet*, pe *Argeș* (Palincași 1996; 1997; Vulpe 1997; Trohani 1997).

Alte situri s-au cercetat sau numai identificat la *Uzunu, Mogoșești, Adunații-Copăceni, Milcovăț, Letca Nouă, Bălănoaia, Bănești, Iepurești, Dobreni, Stănești, Bucșani* etc. (Schuster, Popa 2008, 70 cu lit.).

Despre construcții:

O seamă de construcții de suprafață sau adâncite, anexe ale lor și instalații de foc au fost găsite în mai toate așezările cercetate în județul Giurgiu și zonele învecinate (Schuster, Popa 2008, 71 sqq., cu lit.).

Complexe de cult (gropi):

Înmormântări de câini, precum cea de la *Schitu-Gaura Despei* au fost documentate în p serie de așezări (Sîrbu 1993, 102 sqq.; 1997 = 43 de ex.; 2000, 87 = 43 de descoperiri; 2006, 63 = aproape 50 ex.) atât la geto-daci la *Bordușani* (sec. I a.Chr.), *Brănești-Vadul Anei* (sec. II-I a.Chr.), *Brad* (sec. I a.Chr.), *Căscioarele-Șuvița Hotarului* (sec. II a.Chr.), *Cucorăni* (sec. III-II a.Chr.), *Independența* (sec. I a.Chr.), *Răcățeau* (sec. I a.Chr.-I p.Chr.), *Șura Mică* (sec. II-I a.Chr.), *Ostrovul Corbului* (sec. II-I a.Chr.; înafara așezării propriu-zise), cât și la dacii liberi la *Brăești* (sec. III p.Chr.), *Liești-Tecuci* (sec. II p.Chr.), *Mătășaru* (sec. III p.Chr.), *Stolniceni* (sec. III-IV p.Chr.), *Timișoara-Freidorf* (sec. III-IV p.Chr.), *Udeni* (sec. III-IV p.Chr.), *București-Tei* (sec. II-III p.Chr.) și *Militari-Câmpul Boja* (sec. II-III p. Chr.; vezi și Negru 1999, 32 și fig. 2, pl. Ic).

Valeriu Sîrbu (1997, 45; 2006, 62) avansează câteva gânduri-concluzii cu privire la sacrificiile și înhumările de animale: „a) nu există dovezi sigure care să indice un cult al animalului însuși; b) este dificil de precizat dacă... unele animale au putut deveni sacre...; c) este sigură sacrificarea cu ocazia funeraliilor...; d) existența unor ceremonii, ocazionale sau la anumite intervale, cu ofrande în beneficiul unei divinități...; e) existența unor „sacrificii de fondare” a locuințelor (îndeosebi înhumările de câini sub podeaua acestora)...”.

Vetre-altar:

După cum am arătat, la *Schitu-La Conac*, în G.3, a fost găsit un fragment dintr-o vatră decorată. Astfel de vetre nu sunt o raritate în Muntenia (Șerbănescu, Schuster, Morintz 2009). „Instalații de cult” de acest tip au fost descoperite în județul Giurgiu și la *Popești-Nucet* (Vulpe R., Vulpe E. 1955, 245; Vulpe R. 1957, 234, fig. 18/2; Vulpe R. 1959, 307-310, fig. 1; Vulpe A., Gheorghiuță 1979, 95; Turcu 1979, 85, fig. 9, 10/1; Comșa 1996, 130-132, fig. 4-6). Cele dintâi dintre acestea au fost surprinse în campania arheologică din anul 1954.

Se pare că, respectivele instalații de foc, în număr de trei, erau „de un caracter, desigur, ritual, aveau crusta decorată cu linii adâncite formînd chenare simple și cruci diagonale sau cercuri” (Vulpe R., Vulpe E. 1955, 245). Un fragment de vatră, cu mărimea de 0,21x0,10 m, decorat cu figuri geometrice (Vulpe R. 1957, 234, fig. 18/2), a fost găsit în în campania din 1955.

În construcția absidală de 11 m lungime și 7,50 m lățime, împărțită în două camere, și cercetată în 1957, a fost descoperită o nouă vatră decorată (Vulpe R. 1959, 307 sqq., fig. 1). Aceasta, de formă pătrată (1,20x1,20 m), și-a avut locul în camera absidală.

Ornamentul, realizat cu șnurul, se compunea dintr-un chenar, diagonale, orientate nord-est-sud-vest, respectiv sud-est-nord-vest, câte cinci „cârlige” pe fiecare latură a chenarului, un cerc central pe mijlocul vetrei (în mijlocului se intersectau diagonalele), în triunghiurile de vest și est se găseau câte un oval dublu, iar în triunghiurile de nord și sud câte un dreptunghi cu diagonale și câte patru ovale.

În Secțiunea II (săpată între 1988-1991), în Locuința nr. 1, care a aparținut Latène-ului târziu (Lt. II.1), în arealul de mijloc al părții ei de nord, au fost descoperite „trei vetre suprapuse ce sugerează efectuarea unui anumit ritual al purificării prin foc” (Trohani 1997, 200). Vatra nr. 3, de formă pătrată (laturile de 0,62 m), afectată parțial, ce suprapunea Vatra nr. 2, avea în centrul ei un cerc adânc incizat, cu un diametru exterior de 0,05 m și cel interior de 0,03 m (Trohani 1997, 201).

Nivelului Lt. II.5 i-a aparținut Groapa nr. 31 de forma clopotului (dim. 2,40x1,85 m), care a avut ca inventar bucăți de vatră, rezultate în urma defecării unor amenajări, între care s-a identificat un fragment ornamentat cu o linie incizată (Trohani 1997, 205).

Și în Sectorul Σ, în nivelurile Lt. II.2 și Lt. II.3 „s-au găsit și câte o vatră decorată cu chenar și cercuri imprimate în lutul încă moale” (Palincaș 1997, 183).

Tot pe Argeș, aval de *Popești*, în dava de la *Radovanu-Gorgana a doua*, s-au găsit de-a lungul diferitelor campanii arheologice mai multe vetre decorate (Șerbănescu, Schuster, Morintz 2009, cu lit. mai veche). Astfel, într-una din construcțiile (notată Locuința nr. 2), aparținând Nivelului II, în partea ei nordică, s-a descoperit o vatră-altar rotundă (diam. 1,20 m), decorată cu cinci cercuri (toate

cercurile erau de 0,09 m în diametru), realizate în lutul moale cu o sfoară răsucită, unul dintre fiind situat în centrul vetrei, iar celălalte găsiindu-se la marginea ei, fiind amplasate pe margine, pe direcția celor patru puncte cardinale (Șerbănescu 1998).

O a doua vatră-altar decorată a fost reperată în centrul *Locuinței-sanctuar nr. 9* (Șerbănescu 1998). Chiar dacă s-a păstrat numai parțial, s-a putut determina forma ei, aceasta fiind pătrată (0,50x0,50 m?). Pe margine a fost conturată cu un chenar imprimat în lutul moale cu șnurul. Alt pătrat, latura fiind de 0,32 m, realizat, de asemenea, tot cu șnurul, a fost dublat interior de un al treilea pătrat de 0,22x0,22 m, modelat prin același procedeu. În fiecare din colțurile acestui din urmă pătrat s-a imprimat cu șnurul câte un cerc (0,10 m).

Campania arheologică din anul 2005 a permis identificarea în *Secțiunea XXV* a două vetre-altar decorate, realizate pe un postament din lut bătut, ridicate înafara unor complexe (Șerbănescu, Schuster, Morintz, Comșa, Semuc, Constantin, Mecu, Mocanu, Lungu 2006, 279-280). Prima dintre vetrele-altar, din *caroul 5* al secțiunii, care a avut o suprafață păstrată de 1,20x1,10 m, era situată aproape de marginea de nordvest-sudest a gorganei. Și ea prezenta un ornament făcut cu șnurul răsucit (fig. 1). Este vorba de două axe dispuse în cruce, orientate nordvest-sudest, respectiv nordest-sudvest.

A doua vatră-altar, cea din *caroul 15*, cu suprafața păstrată de 1,10x1,40 m, era prevăzută cu un șnur dublu dispus în diagonală, fiind orientat pe direcția punctelor cardinale (Șerbănescu, Schuster, Morintz, Comșa, Semuc, Constantin, Mecu, Mocanu, Lungu 2006, 280). Această vatră suprapunea parțial o alta, nedecorată, situată la 0,25 m sub ea.

În campania din anul 2008 a fost descoperită în *Caseta Q* (4,00x4,00 m) o nouă vatră-altar exterioară decorată, aparținând *Nivelului II*, situată în spațiul dintre două construcții (fig. 3). Aceasta a avut o formă pătrată (1,00x1,00 m?), orientată nord-sud, afectată în bună parte, fiind identificată sub o altă instalație de foc. Chenarul era alcătuit din două linii-șnur imprimate în lutul moale. Patrutului îi fuseseră trasate și diagonalele, realizate tot cu șnurul, orientate nordvest-sudest, respectiv nordest-sudvest.

O altă vatră-altar decorată, mult mai prost păstrată, aparținând aceluiași *Nivel II*, aflată de data aceasta în perimetrul unei construcții de suprafață, a

fost surprinsă în *Caseta R* (4,00x4,00 m). Nu-i știm exact dimensiunile, dar și ea a fost, foarte probabil, pătrată, dar de mai redusă ca mărime decât vatra din *Caseta Q*. Au putut fi recunoscute numai diagonalele incizate cu șnurul. Și acestea erau orientate nordvest-sudest, respectiv nordest-sudvest.

La *Căscioarele*, în punctul „*D'aia Parte*”, într-un areal lipsit de construcții civile, au fost descoperite două complexe socotite a fi edificii religioase, care s-au suprapus în același loc (Șerbănescu 1998). În perimetrul primului dintre acestea, au fost identificate două vetre de foc, dintre care una „*decorată cu un chenar rectangular de patru linii, executate cu sfoara răsucită*” (Sirbu 1994, 30). Lângă vatra-altar (Șerbănescu 1998, fig. 20/1), s-a putut investiga o groapă rituală cu patru recipiente din lut ars.

Pe teritoriul de astăzi al *Bucureștiului*, pe fostul deal al „*Arhivelor Statului*”, cunoscut și sub numele de „*Dealul Mihai Vodă*”, a putut fi cercetată o construcție dreptunghiulară de suprafață din sec. I a.Chr. - I p.Chr. (dim. 3,60x3,00 m), ce adăpostea o vatră fragmentară, pătrată (1,50x1,50 m), care era decorată la suprafață cu două dreptunghiuri incizate (Morintz, Rosetti 1959, 29, fig. 10). Orientarea dreptunghiurilor era pe axa nord-sud cu laturile lungi, iar în colțurile nord-estic și sud-vestice fost identificat un cerc incizat (diam. 0,25 m).

Nu departe de *București*, la *Popești-Leordeni*, în centrul unui bordei, a fost descoperită o vatră dreptunghiulară (0,80x0,60 m), pe a cărei suprafață s-au identificat două dreptunghiuri incizate, care se întretaiau între ele (Turcu 1981, 90 sq.; Turcu 1979, 86, fig. 10/2).

În *Locuința nr. 53* de la *Vlădiceasca-Gherghălăul Mare*, cu dimensiunile de 5,00x3,00 m, orientată nord-sud, nu departe de colțul de sud-est, s-a descoperit *Vatra nr. 18*, pătrată (0,97 m), orientată ușor nordest-sudvest (Trohani 1987, 54-55, fig. 2/9). Din păcate instalația de foc a fost distrusă parțial în segmentul ei vestic de o groapă. Vatra, a fost împodobită cu un chenar, format din două linii paralele incizate, care s-au păstrat pe laturile de nord și sud. O bandă realizată cu șnurul a fost identificată pe latura de nord, în afara perimetrului chenarului.

Un alt lăcaș de cult, se pare că, a fost *Locuința nr. 30*. (Trohani 1975, fig. 2; 1976, 90, 119, fig. 2/3). Aceasta, dreptunghiulară (7,35x5,50 m), adăpostea trei vetre, din care una, aproximativ

pătrată (0,66x0,64 m), era împodobită cu două pătrate concentrice, realizate prin linii duble incizate. Înăuntrul acestora se găsea un patrulater, figurat tot prin linii duble, care avea trasate și diagonalele. Orientarea vetrei era aproape nord-sud, având o ușoară deviere, iar diagonalele pătratului interior se plaseau pe axele nord-est-sud-vest, respectiv nord-vest-sud-est.

În *dava* de la *Piscu Crăsani*, în curtea interioară a zonei sacre, au fost surprinse resturile unei vetre, care purta ornamente asemănătoare celor de la *Popești* și *Vlădiceasca* (Comșa 1996, 134).

Locuința nr. 4 (dim. 7,00x4,30 m) de la *Bordușani-Popină* a fost deservită de două vetre (Trohani 2005, 17). Cea apropiată peretului de nord, de formă pătrată (0,94x0,94 m), era decorată cu un pătrat incizat (0,80x0,80 m), căruia i s-au trasat și diagonalele (Trohani 2005, 17, pl. 23). În arealul intersecției acestora au fost practicate, tot prin incizii, patru cercuri.

O altă vatră decorată a funcționat probabil în *Locuința nr. 6*, așa cum par să indice resturile fragmentare cu linii incizate ale acesteia (Trohani 2005, 20). Aceasta din urmă locuință a fost datată în sec. II a.Chr., iar *Locuința nr. 4* în sec. I. a.Chr. (Trohani 2005, 26).

În *dava* de la *Cârlomănești-Cetățuia* au fost descoperite mai multe vetre decorate (Babeș et al. 2005, 107 sqq; Babeș et al. 2007, 118; Gugu 2004). Două dintre acestea, exterioare, aflate între două construcții, au fost identificate în anii '70 ai secolului trecut (Gugu 2004, 249 sq., fig. 2). Altele au fost cercetate recent. Este vorba de *Vatra nr. 27* din edificiul absidat *Complexul 1* și *Vatra nr. 28*, anterioară construcției amintite. Decorul acestora vetre rectangulare/pătrate erau realizate cu șnurul. Este vorba de diagonale și bucle elipsoidale în cazul *Vetrei din arealul E1cNord/1972* și *Vatra nr. 27*, respectiv incizii meandrice adânci pe fiecare latură la *Vatra nr. 28*. O nouă vatră decorată cu șnurul, *Complexul 47B*, se pare a avut o formă romboidală cu laturile ușor inegale. Peste această vatră a fost ridicată alta (*Complexul 47A*), foarte prost păstrată, posibil și aceasta decorată. Alte resturi de vetre decorate au apărut printre materialele din *Complexele 18, 21A și 25*.

Și în *Dobrogea*, în așezarea de la *Satu Nou-Valea lui Voicu*, în *Nivelul II*, datat la mijlocul sec. I a.Chr., pe centrul unei locuințe de suprafață ce avea podeaua lutuită, s-a descoperit o vatră patru-

lateră, orientată nordnord-vest-sudsud-est, ridicată pe un pat din pietre, ornamentată pe margine cu un chenar adâncit (Irimia, Conovici 1989, 120, 127; Conovici 1992, 5).

În *Nivelul VI (VII?)*, în *Secțiunea I*, caroul 17 N, la adâncimea 2,35-2,40 m, a fost identificat un altar pătrat (laturile păstrate 0,80 m), decorat cu un „chenar simplu, cu laturile trasate la 4,50 cm de margine și intersectat de două diagonale; în cele patru colțuri, de o parte și alta a capetelor diagonalelor” existând „câte un mic cerc, cu diametrul de 3,30 cm. Chenarul, diagonalele și cercurile apar sub forma unor caneluri imprimate inegal în lutul moale” (Irimia, Conovici, Dobrinescu 1999, 100). Altarul își avea locul într-o locuință, fiind supraînălțat față de podeaua acesteia și având orientarea nord-sud.

Tot la *Satu Nou*, dar în punctul „*Vadu Vacilor*”, chiar dacă nu a fost descoperită o vatră decorată *in situ*, resturile unei astfel de instalații, ornamentată cu șanțuri/caneluri largi de 0,04 m, au putut fi recuperate din *Groapa nr. 4* (Irimia, Conovici, Ganciu 2007, 87, fig. 8/1). Din păcate este imposibil a reconstitui tabloul întreg al suprafeței vetrei.

Așadar, după cum s-a văzut, vetre decorate au fost descoperite în sudul României atât în perimetrul unor construcții, dar și înafara acestora. Resturi de vatră au fost identificate și în mormintele unor posibili luptători (Sîrbu 2006, 127, fig. 87/3). Exemple ar fi în acest sens mormântul de la *Fântănele-Albești* (Mateescu, Babeș 1968, 287 sq., pl. I) și monumentele funerare *C2M10* și *C18M68* de la *Zimnicea* (Alexandrescu 1980, 21, 39, fig. 59/2-3), ambele datate sec. IV-III a.Chr.

Acest tip de vatră era de *foc* (Vulpe R., Vulpe E. 1955, 245), de *cult* (Vulpe R. 1957, 234; Turcu 1979, 85-86; Sanie 1995, 44; Comșa 1996; Gugu 2004), dar este numit în literatura de specialitate și *vatră-altar* (Iconomu 1980, 239) sau altare de tip *escharai* (Sîrbu 2006, 67-68). Acestea din urmă, fiind în lumea greacă „simple vetre” (Pippidi 1976b, 29).

Radu Vulpe (Vulpe R., Vulpe E. 1955, 245) vorbește în cazul descoperirilor de la *Popești* de „vetre cu caracter ritual”. *Alexandru Vulpe* și *Marieta Gheorghică* (1979, 95) afirmă că pe vetrele de la *Popești-Nucet* au fost „imprimate o serie de simboluri din religia geto-dacă”. În opinia lui *Silviu Sanie*, vatra de la *Popești* are „în centru – ideograma pentru an cu cele 4 anotimpuri și de

o parte și cealaltă, soarele și luna, semnificând eternitatea, unul dintre cercuri necesitând a fi completat cu raze. Cele patru semne centrale pot semnifica de asemeni cele 4 elemente ca și cifras cu numere egale pare și impare, a căror sumă este 10, esența tuturor numerelor succesive”. După alți specialiști (Comșa 1996, 138), faptul că decorul s-a realizat cu șnurul/funia ar simboliza legătura „dintre lumea pământeană și cea astrală, respectiv „funia cerului” din credința populară la români”. Sau, în cazul figurilor geometrice solare, este vorba de vetre-altar destinate cultului soarelui. Un exemplu ar putea fi vatra rotundă de la Radovanu-Gorgana a doua. Iar când apar crucile, s-ar putea vorbi de simbolul casei și al familiei.

George Trohani (1986) consideră că vetrele de cult getice dovedesc puternice influențe elenistice. Dealtfel și Radu Vulpe (1957, 234) era de părere că vatra de la Popești ar prezenta analogii în ornamentică cu „motivul grecesc al talazurilor”. Ipoteză agreată parțial și de Constantin Iconomu (1980, 239), care face comparații cu valurile mării, motiv drag grecilor. Cert este că, avându-se în vedere și descoperirile din mediul tracic sud-dunărean (Seuthopolis; Dimitrov, Čičikova 1978, 48 sqq., fig. 74, 76), mediu puternic influențat de greci, pare foarte logic ca vatra-altar să fi pătruns și la nord de fluviu, fiind prezentă, în special, în sudul României (Muntenia, Oltenia, Dobrogea, sudul Moldovei).

Platforme din pietre:

Aglomerarea de pietre de râu, identificată în S.VIII și C.8 de la Schitu-Gaura Despei, are analogii în sit-urile getice din Muntenia. Astfel, în zona Căscioarele-Greaca-Prundu, în punctul „La Stână”, au fost reperate trei „aglomerări de materiale arheologice” (Sîrbu 1996b, 77-78). Aglomerarea nr. 2 (C9 A2 din S.1, c.11), găsită între adâncimile 0,63-1,01 m, de formă ovală (1,80x1,00 m) și datată sec. III-II a.Chr., era formată din fragmente ceramice, pietre arse, bulgări de chirpici și un fragment de craniu uman. Din componența Aglomerăției nr. 3 (C28 A3 din S.6, c.8), ovală și ea (1,10x0,85 m), datând din sec. II a.Chr., făceau parte arsură pietre și cioburi de ceramică. Prima Aglomeratie (C8 A1 din S.8, c.8), alcătuită din fragmente ceramice, rare oase de animale, toate alcătuind o formă rotundă (diam. = 1,00 m), a fost atribuită sec. III-II a.Chr.

În punctul „Șuvița Hotarului”, Complexul nr. 13 (Tj C13 din S.3, c.4-5), datat sec. III a.Chr., s-a dovedit o „zonă de depunere compactă de fragmente ceramice și câteva bucăți de vatră” (Sîrbu, Damian 1996, 30).

Despre Aglomerarea nr. 2 din punctul „La Stână”, se afirmă că este alcătuită din „resturile unei locuințe de suprafață” (Sîrbu 1996b, 78). În alt loc, cu privire la aglomerări, se afirmă că „reprezintă, probabil, zone de depunere a resturilor din gospodării” (Sîrbu 1996c, 93).

La Grădiștea, jud. Brăila, (Sîrbu 1996a, 11-12, 62), prima dintre platformele identificate (în S20 C3-4, găsită la -0,20-0,35 m), de formă neregulată, cu dimensiunile de 1,60x1,00 m, ce suprapunea o parte a unei locuințe de suprafață (L7), a fost încadrată sec. I a.Chr. (Sîrbu 1996a, 62). A doua platformă (din S90; adâncimea -0,30-0,40 m), care suprapunea L18, era aproape rectangulară (3,00x2,00 m) și data din aceeași perioadă (Sîrbu 1996a, 62 și fig. 17).

Atât o parte dintre pietrele care alcătuiau platforma unu cât și cele ale platformei doi erau arse. La fel ca și la Schitu, nici la Grădiștea nu s-a descoperit în apropiere vreo vatră de foc. În schimb, în sit-ul din urmă, alături de oase de animale și fragmente ceramice, au fost găsite și bucăți de chirpici vitrificați.

Cultura materială:

Piese din metal:

Singurul artefact getic din altă materie primă decât ceramica găsit în săpătură în arealul Schitu-Bila, a fost vârful de săgeată din fier de la Bila-La Fântână (pl. LXXI/4).

Analogii pentru această piesă se găsesc pe întregul spațiu locuit de geți (vezi de exemplu: Glodariu, Iaroslavschi 1979; Gheorghiu 2005). Dintre siturile giurgiuvene apropiate în care s-au descoperit vârful de săgeată, amintim Popești (Trohani 1997, 209 și pl. XV/15).

Ceramica:

Ceramica din perioadele enunțate (sec. IV-III a.Chr. și II-I a.Chr.), descoperită în așezările din arealul Schitu-Cămineasca-Bila, se înscrie ca tehnologie de „fabricație”, pastă, forme, decor în olăria tipică vremii respective din Muntenia (Sîrbu, Schuster, Popa 1997, 244 sq.; Trohani 2009) și, în general, din tot spațiul locuit de comunitățile

geto-dacice (Crișan 1969; Macrea, Glodariu 1976; Moscalu 1983; Sîrbu et al. 1996; Turcu 1979; Berciu 1981; Ursachi 1995; Sîrbu 1996a; Dupoi, Sîrbu 2001; Sîrbu, Matei, Dupoi 2005; Trohani 2005; 2008; Gheorghiu 2005).

Ca să ne referim la un singur caz, precizăm că boluri cu decor în relief, de felul celor descoperite la *Schitu-La Conac* au fost recuperate și din alte situri *getice* de sec. II-I a.Chr. din județul Giurgiu. Amintim piesele de la *Popești, Brăniștari, Giurgiu-Malu Roșu*, din zona *Greaca-Prundu* (Vulpe A., Gheorghiu 1976), *Mironești-Malul Roșu* (Schuster, Popa 2008, 73, cu lit. mai veche, și fig. 66/1). Dealtfel, vasele din această categorie au analogii în întreaga arie *geto-dacică* (Casan-Franga 1967; Vulpe, Gheorghiu 1976; Turcu 1976; Conovici 1978; Popescu 2000; Irimia 2006; Spănu 2006; Sîrbu, Matei, Dupoi 2005; Gheorghiu 2005; Sîrbu 2009).

Resturi osteologice:

Prezența la *Schitu-La Conac* și *Gaura Despei* a unor resturi osteologice de la animale, ne permite câteva aprecieri privind creșterea animalelor, vânătoarea și, mai firav, pescuitul. Dintre animalele domestice, 86% din lotul oaselor recuperate, toate fiind deșeuri alimentare, *Bos taurus* ocupa primul loc în economia animalieră a comunităților (163 de resturi la *Schitu-La Conac*, respectiv 109 la *Gaura Despei*). Pe următoarele trepte găsim ovicaprinele (*Ovis aries* și *Capra hircus*) și suinele (*Sus domesticus*).

În toate siturile *geto-dacice* din sudul României animalele domestice au avut cea mai însemnată pondere în asigurarea hranei (sinteze cu privire la animalele domestice vezi: Haimovici 1973; 1987d; Udrescu 1980; 1984; 1985a; 1985b; Nicolăescu-Plopșor, Udrescu 1987; Udrescu, Nicolăescu-Plopșor 1988; El Susi 1999; Gudea, Gudea 1999; Tarcănu, Bejenaru 2001; Gudea 2002). Oase de porci, capre, oi, vite au fost identificate atât în complexe (construcții, gropi menajere sau cu alt rost și, chiar, morminte) cât și în straturile arheologice de la *Bordușani-Popină, Pietroasa Mică-Gruia Dării, Stenca Liubcovei, Divici-Grad, Zimnicea, Căscioarele, Greaca, Prundu, Grădiștea, Vlădiceasca, Conțești, Chirnovi-Rudărie, Bucureștii Noi, Bragadiru, Radovanu-Gorgana a doua, Mironești-Coastă* și *Conacul lui Palade* (Bălășescu, Udrescu, Radu, Popovici 2003, 183 sqq., cu bibliografie; Bălășescu;

2005; Schuster, Popa 2008, 72).

În stratul și complexele ambelor așezări de la *Schitu* au fost identificate și câteva oase de *Canis familiaris* și două de *Equus caballus*. Resturi osteologice de la câini au fost descoperite în mai toate siturile *geto-dacice* din aria avută în vedere de noi, *Muntenia, Oltenia* și, parțial, *Banatul: Bordușani-Popină, Pietroasa Mică-Gruia Dării, Brănești-Vadu Anei, Grădiștea, Stenca Liubcovei, Divici-Grad, Vlădiceasca, Bucureștii Noi, Bragadiru, Radovanu-Gorgana a doua, Mironești-Conacul lui Palade (L. I)* (Bălășescu, Udrescu, Radu, Popovici 2003, 183 sqq., cu bibliografie; Schuster, Popa 2008, 72). La *Pietroasa Mică-Gruia Dării*, oasele recuperate (din complexele C1, C3, C45, C46) indică, prin urmele antropice, faptul că, animalele respective au fost consumate (Bălășescu 2001, 53; 2005, 116).

Pe lângă resturile osteologice de *Canis familiaris* identificate în stratul arheologic și în complexele *getice* din punctele *Schitu-La Conac* și *Gaura Despei*, în situl din urmă, așa cum s-a văzut, a putut fi cercetată și o depunere a unui schelet de câine în groapă. Astfel de înmormântări sunt relativ frecvente în siturile *getice* (Sîrbu 1993, 101-109, cu bibliografie mai veche). Astfel, la *Peretu*, în tumul-ul „*princiar*” (sec. IV a.Chr.), pe lângă capul și picioarele unui cal și scheletul unei vaci, au fost găsite două schelete de câini în una dintre gropi, iar în alta un al treilea câine (Moscalu 1986, 59 sqq.). La *Zimnicea* (sec. IV-III a.Chr.), în necropola de aici, o groapă adăpostea un schelet întreg, iar la periferia altei a unui mormânt tumular de incinerare s-a descoperit un cap de câine (Alexandrescu 1980, 67 sqq.).

Equus caballus a fost reprezentat pentru fiecare din așezările de la *Schitu-La Conac* și *Gaura Despei* de câte un fragment osos. Resturi de cai s-au identificat și în alte situri de la sud de *Carpații Meridionali*, la *Bordușani-Popină, Pietroasa Mică-Gruia Dării, Stenca Liubcovei, Divici-Grad, Zimnicea* (așezare & necropolă), *Cătunu, Căscioarele, Prundu, Greaca, Grădiștea, Vlădiceasca, Conțești, Bragadiru, Radovanu-Gorgana a doua, Mironești-Coastă (L. I)* (Bălășescu, Udrescu, Radu, Popovici 2003, 183 sqq., cu bibliografie; Schuster, Popa 2008, 72). Cele mai noi cercetări de la *Pietroasa Mică-Gruia Dării* (Bălășescu 2005, 116) au arătat că resturile de cal, în procentaj de 2,34% din totalul oaselor animalelor domestice, au fost găsite în complexele C2-3, C37, C43-48, C63, C71 și C92,

și prezintă intervenții antropice ce sugerează că ar fi fost consumate, dar nu în urma fierberii.

Vânatul a jucat un rol relativ minor în procurarea hranei la comunitățile de la *Schitu*. Au fost găsite resturi de *Bos primigenius*, *Cervus elaphus* și *Lepus europaeus*. Situații apropiate siturilor de pe *Câlniștea* au fost consemnate în toate așezările din *România* (Haimovici 1973; Udrescu 1980; 1984; 1989; 1993; El Susi 1996, 75 sqq., 185 sq.; Bălășescu 2001, Tab. 1; 2005, Tab. V.2; Schuster, Popa 2008, 72). Dintre specii amintim bourul, cerbul, iepurele, mistrețul, *Capreolus capreolus*, *Ursus arctos*, *Canis lupus*, *Castor fiber*, *Felix sylvestris*, *Vulpes vulpes*, *Lynx lynx*, *Mustela nivalis*, *Lutra lutra*.

La *Schitu-La Conac* s-a putut recupera o vertebră de *Silurus glanis*. Prezența peștilor a fost documentată și la *Pietroasa Mică-Gruia Dării*, *Bordușani-Popină*, *Stenca Liubcovei*, *Divici-Grad*, *Zimnicea* (așezare), *Căscioarele*, *Greaca*, *Prundu*, *Grădiștea*, *Vlădiceasca*, *Grădiștea*, *Radovanu-Gorgana a doua* (Bălășescu, Udrescu, Radu, Popovici 2003, 183 sqq., cu bibliografie; Bălășescu 2005). *Geto-dacii* au pescuit atât în apele curgătoare cât și în lacuri sau bălți. Au prins somni, *Cyprinus carpio*, *Eseox lucius* (despre pescuit la comunitățile getice vezi și Schuster 2002; Schuster, Morintz 2006b).

Comunitățile *getice* de la *Schitu* au folosit ca supliment de hrană și diferite scoici. Resturile acestora (cochiliile) au fost descoperite în gropile din punctul „*La Conac*” (*Unio sp.*) și în stratul arheologic la „*Gaura Despei*”.

Că *geții* au cules din zonele de baltă, lacuri sau ape curgătoare, mai cu seamă cele din preajma *Dunării*, scoici este documentat și de deșeurile menajere identificate de la *Bordușani-Popină*, *Stenca Liubcovei*, *Divici-Grad*, *Zimnicea* (așezare) (Bălășescu, Udrescu, Radu, Popovici 2003, 183 sqq., cu bibliografie).

Cultivarea plantelor:

În așezările *getice* de la *Schitu* și *Bila* nu am găsit resturi de plante. În schimb, în alte situri din județul *Giurgiu*, cum este, de exemplu, *Popești*, sub ultima dintre cele șase vetre suprapuse s-a găsit o groapă cu un conținut ce cuprindea și grâu carbonizat (Vulpe R. 1957, 231). În *Bordeiul* din *Sib-c* din *Nivelul VII* (cca. 260-250 a.Chr.) de la *Satu Nou-Valea lui Voicu* au fost descoperite „*spice carbonizate in situ, dispuse pe o suprafață bine conturată, de cca. 0,35x0,50 m*” (Irimia, Conovici 1997, 86). Seminte de plante au fost găsite și în *Groapa nr. 28*, iar de grâu în *Groapa nr. 56* de la *Bordușani-Popină* (Trohani 2005, 46, 63).

6. Cultura Sântana de Mureș:

Ceramică *Sântana de Mureș* a fost identificată în arealul supus analizei noastre la *Bila-Lângă Sat*, *Schitu-La Marginea Viilor* și *Vlașin*. Adică atât pe terasa inferioară cât și superioară a *Câlniștei*, dar și pe malul unui pârâu în interiorul *Câmpiei Burnazului*. Greu de afirmat dacă aveam de-a face cu situri bogate, ne lipsesc deocamdată săpăturile arheologice. Fragmentele recuperate sunt cioburi

de la vase lucrate cu mâna, dar și la roată, mai ales de culoare cenușie.

În județul *Giurgiu* au fost reperate un număr important de situri din această perioadă, aspect despre care am scris destul de recent (vezi Schuster 2008; Schuster, Popa 2008, 73 sqq.), fapt care ne face să nu insistăm în prezenta lucrare.

7. Evul Mediu Timpuriu:

Vestigii pecenege:

Am văzut că la *Tângăru* a fost descoperit și un mormânt de înmormântare din sec. X-XI d.Chr. După analiza antropologică (Maximilian, Haas 1959, 155-158, 159-160 și fig. 1), s-a putut preciza că

defunctul a fost un tânăr de 17-18 ani (pl. XX/1), cu o înălțime de 1,64 m, ce a aparținut „*unui trib recent sosit*” în zona (Maximilian, Haas 1959, 160). Atât autorii investigației antropologice, cât și Dumitru Berciu (1959, 152) afirmă că decedatul

a fost de origine *cumano-pecenegă*.

Calul era, conform studiului paleozoologic (Maximilian, Haas 1959, 158-159), de sex masculin, având în momentul decesului aproximativ 4 ani, și a aparținut unei rase „înrudită cu cea mongolică....care își are obârșia din calul mongol sălbatec (*Equus cab. prjevalski*)” (cu privire la acest tip de cal, vezi și Schuster 2008, 67-68). Deci nu numai tipul antropologic uman, dar și rasa cabalinei și piesele de inventar din fier, converg, toate, spre concluzia că monumentul funerar a aparținut unui reprezentant al unei populații alogene.

Am văzut că în gura craniului de cal a fost descoperită o *zăbală din fier*. Aceasta este de tipul *monobară, cu verigi mobile la capete*. Astfel de piese pe teritoriul Munteniei nu sunt o raritate, după Adrian Ioniță (2005, 97) numărul acestora se ridică la 17. Analogii din spațiul apropiat, ne sunt cunoscute de la *Curcani*, jud. *Călărași*, și *Vitânești*, jud. *Teleorman*. Bare de acest tip, multe dintre ele cu două tije, unele piese de inventar funerar, altele găsite în așezări, sunt prezente și în *Moldova* (*Moscu, Arbănașu, Simila* etc.), dar și dincolo de *Prut* și mai la est, până în *Siberia* (*Vadul lui Isac-Tumulul 1, M. 5, Beloles'e, Plavni M. 8* ș.a.; Agulnikov, Ursu 2008, 62, 64, 77, cu lit.), dovedind că aparțin, împreună cu orientarea mormintelor și restul artefactelor depuse, populației nomade *pecenege* (Spinei 1985, 183).

În ceea ce privește *amnarul* de la *Tangâru*, o piesă asemănătoare a fost găsită în *Mormântul nr. 1* de la *Vitânești*, acolo fiind așezată pe rotula dreaptă (Leahu, Trohani 1978, 530 și fig. 2/5).

Între *Olt*, *Carpații Meridionali* și *Dunăre* prezența *pecenegilor* este documentată, cum am amintit deja, (și) de morminte de înhumatie (Ioniță 2004). Numărul acestora se ridică la 20, dintre care câte un monument funerar în județele *Giurgiu* (*Tangâru*), *Prahova* (*Cireșanu*), *Ilfov* (*Jilava*), *Teleorman* (*Vitânești*) și în *București* (*Lacul Tei*), câte trei în *Călărași* (*Oltenița-La Iordoc, Oltenița-La Renie, Curcani*), *Brăila* (*Râmnicelu, Însurăței, Lișcoteanca*) și *Buzău* (*Știubei, Ulmeni, Ziduri*), și cinci în *Ialomița* (*Adâncata, Ciulnița, Dridu, Movilița, Platonești*). Mai este menționat un posibil mormânt la vest de râul *Olt*, la *Poiana*, în județul *Gorj*.

Dintre descoperirile menționate (Ioniță 2004, 462), 18 sunt în *tumuli*, în șapte cazuri fiind folosiți *tumuli* mai vechi, majoritatea preistorici (*Adâncata, Ciulnița, Curcani, Ulmeni, Vitânești*). La fel ca și

Tangâru, și cu alte prilejuri s-au practicat înmormântări în *tell-uri neo-eneolitice* (*Jilava, Lișcoteanca*). Că se urmărea depunerea defuncțiilor în forma de relief care imitau pântecul femeii gravide, este demonstrat și de faptul că, în lipsa *tumuli*-lor sau a *tell*-urilor, se alegeau locuri înalte, cupoliforme (*Râmnicelu, Însurăței, Oltenița-Renie, Oltenița-La Iordoc*).

Dispersia monumentelor funerare în *Muntenia*, dovedește că *Dunărea* era axul principal de penetrare spre vest, numai că nomazii *pecenegi* au pătruns și pe afluenții fluviului spre interiorul provinciei. Cu acele prilejuri au fost folosite râurile *Buzău, Ialomița, Teleorman* (mormintele de la *Vitânești*; dintr-o greșeală, unii autori le plasează pe *Glavacioc*!) și *Argeș*, acesta din urmă cu apele sale secundare: *Dâmbovița, Neajlov, Câlniștea, Colentina*. Că așa s-au petrecut așa, este documentat de cele două descoperiri de la *Oltenița* și de acelea de la *București-Lacul Tei, Curcani* și *Tangâru*.

Probabil un grup sau mai multe grupuri au pornit în amonte pe *Argeș*, unii dintre călăreți, în căutare de hrană pentru turmele de animale sau, mai degrabă, cu intenția de a jefui comunitățile locale, ajungând până în zona *Schitu-Bila-Tangâru*. De fapt, aceste râuri și afluenții lor, constituiau și rutele comerciale dinspre *Dunăre* spre zona piemontană, montană și la nord de aceasta din urmă, spre *Transilvania*, și invers, de la nord spre sud, căi folosite și de populația autohtonă (v. Langu 2007, 425 și n. 14).

Descoperirea de la *Tangâru* a suscitat oarece discuții în ceea ce privește atribuirea etnică. Inițial *Dumitru Berciu* (1959a, 152) vorbea de un mormânt *pecenego-cuman* din secolele X-XI („pe baza *amnarului* și a ritualului, mormântul poate data din sec. X-XI și stă în legătură cu antichitățile *cumano-pecenege*”). Același autor spune „neutru” în 1961 că „Din perioada feudală timpurie datează un mormânt de înhumatie în care fusese depus și un cap de cal, cu *zăbală* în gură... Mormântul poate fi datat în secolul X-XI” (Berciu 1961, 487).

Mihai Sâmpetru (1973, 455) consideră că monumentul funerar a aparținut *pecenegilor*. În viziunea amintitului specialist, înmormântările *pecenege* de la *Oltenița-La Iordoc* și *Renie, Jilava* și *Movilița* „pot fi din prima jumătate a secolului al XI-lea, fără să dispunem de o dovadă sigură că vreunul dintre ele nu ar putea fi din ultimul sfert al secolului al X-lea”.

Alt mormânt, care după *Sâmpetru* a făcut parte din grupa de monumente funerare *pecenege* din fostul județ *Ilfov* (*Sâmpetru* 1974, 262 sqq.), anume *Curcani-Potcoava*, datează în „ultimul pătrat al secolului al X-lea” (*Sâmpetru* 1973, 455). Pentru această datare mai joasă, *Mihai Sâmpetru* și *Done Șerbănescu* (1971) au avut șansa identificării unei situații stratigrafice ilustrative. Atât în groapa complexului funerar, cât și în apropierea acestuia, au fost descoperite mai multe fragmente ceramice ale culturii *Dridu*. A fost astfel evident, că mormântul a perforat stratul *Dridu*. Probabil, datorită pătrunderii *pecenegilor* pe *Argeș* în sus, așezările autohtonilor de la *Curcani* din punctele „*Potcoava*” și „*Moară*” să-și fi încetat existența. Nu este exclus ca și situl *Dridu* de la *Mironești* (*Schuster*, *Popa* 2008, 29 sqq.), aflat tot pe malul aceluiași râu, a cărei ceramică o plasează în secolul X, să fi fost abandonată/distrusă în aceeași perioadă. Căci drumul *pecenegilor* de la *Dunăre* spre *Tangâru*, ținând seama de relieful zonei și vegetația din acea vreme, anume păduri, impuneau un traseu ce trecea neapărat și pe la *Mironești*.

Urcarea *pecenegilor* dinspre *Dunăre* pe râul *Teleorman* în sus s-a făcut, probabil, tot în secolul XI. În acest sens s-au exprimat, având ca fundament inventarul celor două morminte de la *Vitănești*, *Valeriu Leahu* și *George Trohani* (1978). *M.1* datând în prima jumătate a veacului, iar *M.2* pe la mijlocul secolului.

Autorii cercetării de la *Vitănești*, consideră că cele două monumente funerare sunt legate cronologic, mai degrabă, de grupa „*Brăila*” decât de cea „*Ilfov*”, după împărțirea lui *Sâmpetru* (*Leahu*, *Trohani* 1978, 538). Poate avem de-a face cu mai multe „*valuri*” de penetrare spre centrul și vestul *Munteniei*, iar *Vităneștiul* să aparțină unuia mai târziu. Acest fapt este dovedit și de *Adrian Ioniță* (2004, 466-467), care atribuie mormintele de la *Oltenița* (ambele puncte), *Tangâru*, *Movilița*, *Curcani*, *Râmnicelu*, *Jilava*, *Ulmeni* (*M.5* și *M.11*), *Știubei*, *Ziduri* și *Ciulnița* secolului XI (și începutului celui următor), iar secolului XII monumentele funerare de la *Adâncata*, *Lișcoteanca* (*Movila Olarului-M.5* și *M.9*; *Moș Filon-M.5*) și *Vitănești*.

Am văzut că defunctul de la *Tangâru* era din punct de vedere al tipului antropologic un *turanic cu caractere europoide*. Din păcate analiza antropologică a scheletului celui decedat aici, nu a oferit date despre cauza morții. Tot trăsături *mongoloid-*

europoide prezenta și individul de aproximativ 45 de ani de la *Curcani* (*Bibiri* 1971). Numai că acesta, în ceea ce privește forma craniului era *dolicocran*. Caracteristici *mongoloid-europoide* au prezentat și cele două schelete de la *Vitănești* (*Leahu*, *Trohani* 1979, n. 3 și 7).

Analizele antropologice (*Bălțeanu* 2000) ale scheletelor mormintelor *pecenege* de la *Ciulnița* (*Marinescu-Bîlcu*, *Rența*, *Matei* 2000, 153-154) au arătat că în *M.44* era un adult de 1,70 m înălțimea, de tip *nordico-protoeuropoid* 30-35 de ani, iar în *M.45* un individ de 1,72 m, de 45-50 de ani, de tip *nordico-dinaroid*.

Din păcate pentru celălalte schelete din monumentele funerare *pecenege* nu avem date suplimentare din punct de vedere ale tipului antropologic. Se știe doar că adulții au fost înmormântați la *Adâncata*, *Cireșanu*, *Însurăței*, *Lișcoteanca* (ambele puncte), *Movilița*, *Oltenița-Renie* (?), *Platonești*, *Râmnicelu* (?), *Ulmeni* (*M.11*), *Vitănești* (*M.1* = 45-50 ani; *M.2* = cca 55 ani), *Ziduri* (?). Un copil a fost descoperit la *Oltenița-La Iordoc* (*Morintz*, *Ionescu* 1968, 101).

M.8 de la *Ulmeni* a fost probabil un *cenotaf* (*Constantinescu* 1994), la fel și mormântul de la *Jilava* (*Morintz*, *Rosetti* 1959, 34 și pl. 33/1-2).

Craniul și partea de jos a picioarelor cabalinei de la *Tangâru* au dovedit că animalul era de rasă *mongoloidă*. Resturi de la cabaline au fost descoperite și în mormintele de la *Adâncata* (craniu; sau era cap de bovid?), *Ciulnița* (*M.44*; craniu + partea de jos a picioarelor), *Curcani* (craniu + partea de jos a picioarelor), *Însurăței* (cap + câteva vertebre), *Jilava* (cap + jumătate de schelet de cal), *Lișcoteanca-Movila Olarului* (*M.5* = craniu + partea de jos a picioarelor + o copită; *M.9* = craniu + partea de jos a picioarelor), *Lișcoteanca-Moș Filon* (craniu + partea de jos a picioarelor), *Movilița* (craniu + partea de jos a picioarelor + oasele de la coadă), *Oltenița-La Iordoc* (craniu), *Oltenița-Renie* (craniu?), *Platonești* (craniu + partea de jos a picioarelor), *Râmnicelu* (craniu + partea de jos a picioarelor), *Știubei* (craniu + partea de jos a picioarelor), *Ulmeni* (*M.8* = craniu + partea de jos a picioarelor; *M.11* = craniu + partea de jos a picioarelor), *Vitănești* (*T.I.M.1* = craniu + partea de jos a picioarelor; *T.II.M.1* = craniu + partea de jos a picioarelor + trei vertebre de la coada calului), *Ziduri* (craniu + partea de jos a picioarelor).

Dintre resturile de cal descoperite, analize arheozoologice efectuate pentru exemplarele de la *Lișcoteanca-Movila Olarului (M.5)*, *Curcani* și *Râmnicelu* au arătat că este vorba de o rasă *mongoloidă*. Caii de la *Vitânești (M.1 = mascul de 5-6 ani; M.2 = mascul de 6-7 ani)*, în schimb, nu oferă „argumente pentru încadrarea acestora printre descendenții ramurei mongoloide a raselor orientale provenite din *Equus Prjewalskii Polj*” (Ionescu Rusu 1979, 148).

Tot la *Vitânești*, în fiecare dintre morminte au fost descoperite și resturi scheletice de la oaie (Leahu, Trohani 1978; 1979). La *M.1* din *Tumulul I* acestea se aflau lângă *tibia* stângă a scheletului uman (Leahu, Trohani 1979, 128), iar în cazul *M.1* din *Tumulul II* pe femurul stâng al decedatului (Leahu, Trohani 1979, 134). Oaie din acest din urmă complex funerar a fost sacrificată la o vârstă ce era sub 3 ani (Ionescu Rusu 1979, 147).

Analizele antropologice și arheozoologice ne permit sesizarea unor aspecte interesante. Astfel, în ceea ce privește tipul antropologic, majoritar este cel cu caracteristici *mongoloide*. Semne de întrebare ridică scheletele de la *Ciulnița*, unde, după cum s-a văzut, unul dintre defuncți prezenta caracteristici *nordico-protoeuropoide*, celălalt *nordico-dinaroide*. Acești *alogeni* (?), mai degrabă cu părul blond și ochi albaștri, parcă nu se „înscriu” în ceea ce se știe despre *pecenegi*. Oare mormintele investigate nu sunt *pecenege*? Inventarul lor, în schimb, ne arată că practică ritul și ritualul funerar specific respectivei populații. Să fi fost *autohtoni* care s-au „convertit”? Sau sunt reprezentanții ai unor populații din afara granițelor de astăzi ale *României*, trecute sub dominația *pecenegă*, ce s-au integrat în modul de viață nomad? Poate au fost capturați de copii și crescuți de un grup *peceneg*.

Recent, în anii 2007-2008, a fost investigată în județul *Prahova*, la *Independența* (Lichiardopol, Frînculeasa, Ciupercă, Dumitrescu, Ghieorghievici, Voicu 2008. Informații suplimentare le datorăm domnului *Alin Frînculeasa* de la *Muzeul Județean de Istorie și Arheologie din Ploiești*, căruia îi mulțumim și pe această cale.), o nouă necropolă, care, ar putea, eventual, să aparțină tot *pecenegilor*. Există, însă, încă semne de întrebare.

Dacă cu adevărat avem de-a face la *Independența* cu o necropolă, aceasta ar fi a doua a *pecenegilor* din *Muntenia*, alături de cea de la *Adâncata* (Simion, Rența, Nițulescu 2003-2004), ceea ce ar

putea arunca o nouă lumină asupra prezenței mai consistente a acestor nomazi în regiune. Sau aceste monumente funerare sunt rezultatul unor înclăștări armate cu *autohtonii*, care au dus la moartea simultană a mai multor *alogeni*?

În ceea ce privește populația *autohtonă*, de cultură *Dridu*, știm din așezarea eponimă că acesta se înscria în tipul antropologic „amestecat, unde predomină caracteristicile esteuropoide, dar se întîlnesc și unele influențe mediteranide, destul de slab pronunțate însă” (Necrasov, Cristescu 1967, 198).

Resturile scheletice de cal din mormintele *pecenege* provin, de cele mai multe ori, de la exemplare de rasă *asiatică, mongoloidă*. Probabil *pecenegii* au venit cu respectivele cabaline din ținuturile *nord-pontice*. Excepție de la această regulă fac caii din mormintele de la *Vitânești*. Aceștia par a fi o rasă crescută de *autohtoni*. Edith Ionescu Rusu (1979, 148) arăta că, „Avînd în vedere existența unei așezări de tip *Dridu* la *Siliștea* (comuna *Purani*, jud. *Teleorman*), aflată la numai 2,5 km de tumulii cu morminte *pecenege*, ar fi interesant de urmărit dacă la eventuala cercetare arheologică a acestei așezări se vor găsi asemănări între caii din așezare și cei analizați” pentru mormintele de la *Vitânești*. Din păcate acest deziderat nu s-a împlinit.

În schimb s-au efectuat analize pe resturile de faună din așezarea eponimă a culturii *Dridu* și pentru așezarea de aceeași cultură de la *Bucu* și *Vlădeni-Popina Blagodeasca*. Astfel, pentru primul sit, *Equus caballus* era de talie mijlocie, fiind tipic perioadei respective și neavînd „caracteristici” *mongoloide* (Necrasov, Haimovici 1967, 233). Autorii analizei arheozoologice bănuiesc că și aceste animale erau, în multe cazuri, „întrebuințate în alimentația populației”.

Tot în același scop au fost folosite unele exemplare de *Equus caballus* de la *Bucu* (Moise 2000b, 263-264). Dovezi în acest sens sunt urmele de dezarticulare și descarnare identificate pe oase. Funcții utilitate, dar folosiți și în scop alimentar, au fost și caii descoperiți în locuința nr. 1 (un craniu), locuința nr. 2 (rest de femur) și strat arheologic la *Vlădeni-Popina Blagodeasca* (Moise 2003-2004, 290).

Așadar, nu este exclus ca grupul de *pecenegi* ce și-au înmormîntat decedații în *tumuli* de la *Vitânești* să fi folosit la banchetul funerar cai „cumpărați, luați în schimb sau rechiziționați” de

la autohtonii din zonele apropiate sau din *Muntenia*, în general.

Prezența în ambele morminte de la *Vitânești* a unor resturi scheletice de oaie ridică și ea un oarecare semn de întrebare. Este drept, un astragal de miel a fost recuperat și din complexul de la *Movilița* (Diaconu, Diaconu 1967; Diaconu 1978, 16-17). După *Valeriu Leahu* și *George Trohani* (1978, 535), acest element tipic pentru ritul funerar al populațiilor ungare, poate fi explicat pentru *Muntenia* „prin contactele ce vor fi avut loc între populațiile în discuție, pe care cale se vor fi putut produce și inele contaminări între elementele secundare ale ritului și ritualului funerar”. Alte dovezi în acest sens, ar fi, în opinia aceluiași autori, și „una dintre scările de șa, descoperite în mormântul nr. 1, și a cărei arcadă apare placată pe o față, de o parte și alta a orificiului de prindere”, precum și toporul din fier din al doilea mormânt.

Despre *pecenegi* se știe, inclusiv pentru teritoriul *României*, relativ multe lucruri (Sâmpetru 1973; 1975; Spinei 1985; 1996; Ioniță 2004; 2005). Dacă în sudul *Moldovei*, se pare, că zăbovit mai mult și într-un număr mai mare, în *Muntenia*, așa cum ne-a arătat vestigiile funerare, numărul și mărimea grupurilor au fost mai reduse.

Ei sunt văzuți ca o uniune de triburi de sorginte *turcică*, care au migrat dinspre *Asia Centrală* și *Apuseană* spre *Europa Estică* și *Centrală* (Spinei 1996, 52-82; Spinei, Diaconu, Ferenczi 2001, 256-260). După *Mihai Sâmpetru* (1974, 260) „L'arrivée des nomades dans la Plaine de Munténie vers la années 976-980 a été enregistrée par l'archéologie grâce aux données fournies par les fouilles entreprises dans certains établissements de la civilisation de *Dridu*”. „Grăitoare ni se par în această privință situațiile arheologice de la *Dridu*, *Bucov*, *Ileana-Podari*, *Otopeni*, *Chiscani*, unde, judecând după materialele arheologice găsite..., locuirile, respectiv îngropările în cazul din urmă, nu ating limita dintre secolele X și XI Desigur că *pecenegii* au distrus așezările culturii *Dridu* aflate în drumul lor, situate între apele din câmpie, zonă ocupată de nomazi ca pășune cu surse de adăpat pentru vite. În rest, cultura *Dridu* s-a dezvoltat în continuare, în așezările ferite din zonele de dealuri și păduri” (Sâmpetru 1973, 462).

O parte dintre specialiștii care s-au ocupat (și) de problema *pecenegilor* pe teritoriul *Munteniei* (Spinei, Diaconu, Ferenczi 2001, 257) sunt de pă-

rere că, „în zona de la nord de *Dunăre*, cuprinsă între *Porțile de Fier* și vărsarea *Siretului* în fluviu, așezările populației românești continuă să existe în toată a doua jumătate a secolului al X-lea. O atare situație va dura până în jurul anului 1000, când *pecenegii* vor pătrunde în masă și în *Câmpia Dunării*”. Importanța acestora crește după încheierea la 971 a tratatului *pecenego-bizantin*, căpătând însă consistență odată cu ruperea acestuia după moartea împăratului *Vasile al II-lea Bulgaroctonul*, când pe la anul 1027/1028, *pecenegii* din *Muntenia* și sudul *Moldovei* năvălesc la sud de fluviu. Acest tip de operațiune va fi repetată în 1046, când un număr important de *pecenegi* pătrund în *Peninsula Balcanică*. Ei vor fi înfrânți și alungați din ținuturile de la sud de *Dunăre* în 1091, odată cu înfrângerea de la *Lebunion*, în *Bulgaria*, cauzată de armata condusă de împăratul *bizantin Alexios I Comnenul*.

Unele dintre așezări *Dridu* din *Muntenia*, de presupus a fi fost în calea *pecenegilor*, cum este cea de la *Purani*, situată relativ aproape, cca 2,5 km, de locul de înmormântare de la *Vitânești*, se pare că nu au avut de suferit (prea tare?) (Leahu, Trohani 1978, 538). Nu poate fi exclusă nici ipoteza conform căreia după adversități inițiale între autohtoni și noii veniți, ulterior să se fi stabilit „raporturi mai pașnice, chiar dacă ele vor fi presupus subordonarea unor comunități locale” (Leahu, Trohani 1978, 538).

Cele câteva fragmente ceramice *Dridu* găsite răzlețite la *Bila-Lângă Sat* și *La Tutun* și *Schitu-La Conac*, *Lângă Marginea Viilor* și *Spre Mirău II*, nu ne ajută nici ele în lămurirea raporturilor autohtonilor cu populațiile alogene, în speță, *pecenegi*. Se prea poate ca undeva în arealul *Tangăru-Schitu* să fi existat o așezare a populației *Dridu*, poate chiar databilă în sec. XI, dar, din păcate, investigațiile efectuate în zonă nu au dus la depistarea ei. Să fi fost în mare parte distrusă de lucrările de îmbunătățiri funciare derulate în perioada anterioară săpăturilor noastre? Cioburile depistate de noi în punctul „*La Conac*” să fie singurele urme firave rămase?

Descoperirile numismatice nu ne lămuresc nici ele prea clar care au fost raporturile reale dintre autohtoni și *pecenegi*. După *Gheorghe Poenaru-Bordea* și *Corneliu Popa* (1978, 140), „din punct de vedere numismatic, la problema prezenței efective a *pecenegilor* în *Muntenia* ni se pare destul de greu să acceptăm, fără anumite nuanțări, instalarea timpurie aici”. „Temeiuri numismatice, ..., ne arată că

în zona de la sud și la nord de București a existat în perioada veacurilor X-XI o locuire românească foarte intensă, comparabilă doar cu cea de pe linia Dunării și ea în contact permanent cu Imperiul bizantin” (Poenaru-Bordea, Popa 1978, 141). Dovezi în acest sens ar fi și monedele de la diferiți împărați comneni, inclusiv cele de la Grădiștea (de la Vasile al II-lea și Constantin al VIII-lea) și Novaci (de la Mihail al VII-lea), dar și alte descoperiri mai târzii (Prundu și Giurgiu, de la Ioan al II-lea Comnen) (Preda 1972, 404 și n. 77; Poenaru-Bordea, Popa 1978, 135; Iliescu 1978, 145, 147, cu lit.; Custurea 2000, 192-193; Schuster, Popa 2008, 79, cu lit.).

Interesantă ni se pare constatarea lui Gabriel Custurea (2000, 182-183), precum că apariția pecenegilor în Muntenia „a creat o stare de nesiguranță și a frânat dezvoltarea așezărilor românești dintre Carpați și Dunăre, dar să nu uităm că există îndelungi perioade de calm în care schimburile economice, culturale și eclesiastice se pot dezvolta în voie, chiar spre profitul migratorilor. Între anul 1000 și 1027 există un interval de liniște de o generație în care aceste schimburi au putut prospera. La fel și între 1036-1048 este un deceniu de liniște la Dunărea de Jos”. De subliniat este și faptul că moneda bizantină pătrunde cu o viteză mai mare în Muntenia în timpul domniei lui Mihail al V-lea probabil „datorită aportului de monedă provenită din raidurile succesive întreprinse de pecenegi în imperiu (1034, 1035, 1036)” (Custurea 2000, 180). Semnificativ este și faptul că dacă până în prezent nu fusese descoperit pentru perioadele respective nici un mormânt de nomad în Dobrogea, recent, în anul 2008, a fost cercetat unul în Peștera Baba (comuna Grădina) (Szmoniewski, Petcu 2008, 37 și fig. 9), fapt ce arată încăodată puterea de penetrare armată peste Dunăre a pecenegilor.

În explicarea unei pătrunderi mai consistente a monedei în Muntenia, nu se poate face nici abstracție nici de la constatarea că „situația de la sfârșitul secolului al X-lea și începutul secolului al XI-lea din teritoriile bulgărești învecinate Munteniei era departe de a permite integrarea lor economică monetarizată, atunci cu atât mai puțin erau pregătite populațiile care trăiau la nord de Dunăre să facă acest salt” (Oberländer-Târnoaveanu 2003-2004, 366).

Am văzut că râul Câlniștea se varsă în Neajlov (sau, după unii specialiști, invers, Neajlovul în Câlniștea!) și acesta în Argeș. Cu privire la numele

acestuia din urmă există încă dispute. O parte dintre învățați consideră că el provine din hidronimul antic, neatestat însă, *Argessis*. Acesta lui rândul lui a fost pus în legătura (Daicoviciu 1976, 446; Preda 2000, 238) cu numele *Ordessos* (*Ὀρδησσός*) menționat de *Herodot* (*Historiae* IV, 48). Numai că respectivul râu, probabil, se afla undeva în Moldova (Vulpe 1986a). Ba mai mult, legătura *Argessis* – *Argeș* (Pârvan 1923, 12 sqq.; 1926, 81) a permis unora a considera că numele antic al *davei* de la *Popești* ar fi fost *Argedava* (*Ἀργεδά[ν]οβ*) (Vulpe R. 1960; 1976; Turcu 1979, 27; Daicoviciu 1980, 281), aceasta fiind reședința tatălui lui *Burebista*, așa cum pare să reiasă dintr-un decret din sec. I. a.Chr. în care este cinstit *Acornion din Dionysopolis* (IBG 1956, I, 13; Pippidi 1976a, 16-17; Preda 1994, 22-23; Vulpe 1994, 91). Vizavi de această denumire de *Argedava* există mai multe păreri, unii dintre istorici au propus identificarea ei cu *Zargidava* din Moldova, fortificație situată pe *Siret* sau o localizează în *Dobrogea* (Rădulescu 2001, 647), undeva în teritoriul viitorului oraș roman *Histria* (Suceveanu 1974; 193; 1994, 89).

Sorin Paliga (2006, 35), în *Partea I* a lucrării sale intitulată „*Etymological Lexicon of the Indigenous (Thracian) Elements in Romanian*”, consideră că cuvântul *Argeș* „must be related to argea, archaic indigenous word with two basic meanings: (1) ‘a pit for preserving food’; (2) ‘a beam for supporting the ceiling and roof’”. The ultimate root cannot be Indo-European *arĝ-, but Preindoeuropean *AR-g-, very well documented in place- and river-names all over Europe”.

În schimb, eruditul învățat I.I. Russu (1981, 67), este de părere că anumite nume proprii, cum este și *Argeș*, socotite de unii a fi de origine traco-dacică și păstrate în română, nu pot avea rădăcinile respective, încadrarea lor în hidronime „autohtone” fiind văzută ca fiind absurdă, chiar ridicolă.

Alți specialiști inclină să creadă că numele râului vine de la *Argyas*, adică *Curtea de Argeș*, zona populată, ca și sud-estul *Transilvaniei* de români și pecenegi. Astfel, din *türccic*-ul *argiș*, însemnând „înălțime, ridicătură de teren”, trecând prin formele atestate în scrieri (în 1369, 1379, 1427) de *Argyas*, *Argies* și *Arghiș* se ajunge la modernul *Argeș* (Madgearu 2005, 117, cu lit.). Așadar, se pare că, numele râului, care curge în nordul și vestul județului *Giurgiu*, este de origine pecenegă.

Cultura Dridu:

Vorbind despre prezența *pecenegilor* în *Muntenia*, am amintit și de comunitățile autohtone *Dridu* în provincie. Exemple de olărie ale unui/unor grup/grupuri au fost documentate și în arealul *Schitu-Bila*.

Prezența vestigiilor *Dridu* din punctele *Bila-Lângă Sat* și *La Tutun* și *Schitu-La Conac*, *Lângă Marginea Viilor* și *Spre Mirău II*, atestă că și această zonă din județul *Giurgiu* a fost la un moment dat de interes pentru reprezentanții acestei manifestări din *Evul Mediu Timpuriu*.

În lipsa unor săpături arheologice, ne este

greu a ne pronunța dacă avem de-a face cu așezări consistente sau, dimpotrivă, de cătune sezoniere, folosite cu prilejul perigrinărilor cu turmele de animale.

În județul *Giurgiu* au fost cercetate de-a lungul anilor interesante situri *Dridu* (Schuster, Popa 2008, 77 sqq. cu bibliografia). Amintim așezările de pe *Argeș* (*Mironești*, *Adunații-Copăcenii*, *Rădovanu-Valea lui Petcu*), din zona *Greaca-Prundu* (*Suharna*, *La Slom*, *Valea Fântânilor*, *Canalul lui Basangeac*, *La Stână*, *Valea Coșarului*, *Șuvița Hotarului*), *Gogoșari*, precum și necropolele de la *Izvoru* și *Frățești*.

BIBLIOGRAFIE

- Agulnicov, Ursu 2008** = S. Agulnicov, I. Ursu, *Complexe funerare tumulare din zona Prutului Inferior*, RA S.N. 4/1, 61-79.
- Alexandrescu 1980** = A.D. Alexandrescu, *La nécropole gète de Zimnicea*, Dacia N.S. 24, 19-126.
- Babeș, M. et al. 2005** = M. Babeș et al., *Cârlo-mănești, com. Vernești, jud. Buzău, Punct: Cetățuia*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2004. A XXXIX- a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Jupiter-Mangalia, 25-28 mai 2005*, București, 107-109.
- Babeș, M. et al. 2007** = M. Babeș et al., *Cârlo-mănești, com. Vernești, jud. Buzău, Punct: Cetățuia*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2006. A XLI- a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Tulcea, 29 mai-1 iunie 2007*, București, 117-121.
- Basarabeanu, Bordânc, Vlăsceanu 2005** = N. Basarabeanu, F. Bordânc, G. Vlăsceanu, *Câmpia Burnasului*, în *Geografia României. V. Câmpia Română, Dunărea, Podișul Dobrogei, Litoralul Românesc al Mării Negre și Platforma Continentală*, București, 243-249.
- Băjenaru 2003** = R. Băjenaru, *Die Keramik vom Typ Runcuri und die Frage der Gliederung der Glină Kultur*, în C. Kacsó (ed.), *Bronzezeitliche Kulturerscheinungen im Karpatischen Raum. Die Beziehungen zu den Benachbarten Gebieten. Ehrensymposium für Alexandru Vulpe zum 70. Geburtstag*, Baia Mare 10.-13. Oktober 2001, Bibliotheca Marmatia 2, 15-24.
- Băjenaru 2006** = R. Băjenaru, *Piese de metal din așezarea de epocă bronzului de la Odaia Turcului (jud. Dâmbovița)*, SCIVA 57/1-4, 129-142.
- Bălășescu 1998** = A. Bălășescu, *Considerații preliminare asupra faunei eneolitice*, BMJTA 2-4/2-4 (1996-1998), 99-102.
- Bălășescu 2001** = A. Bălășescu, *Materialul paleofaunistic. Fauna din complexul 1 (C₁D₁) de la Gruitul Dării*, în V. Dupoi, V. Sîrbu, *Pietroasele-Gruitul Dării. Incinta dacică fortificată (I)*, Biblioteca Mousaios. Monografii Arheologice I, Buzău, 51-59.
- Bălășescu 2003** = A. Bălășescu, *L'étude de la faune des mammifères découvertes à Luncavița*, Peuce S.N. 1 (15), 453-468.
- Bălășescu 2005** = A. Bălășescu, *Studiul arheozoologic al faunei (campaniile arheologice 2003-2005)*, în V. Sîrbu, S. Matei, V. Dupoi, *Pietroasele-Gruitul Dării. Incinta dacică fortificată (I)*, Biblioteca Mousaios. Monografii Arheologice II, Buzău, 109-117.
- Bălășescu, Radu 2003a** = A. Bălășescu, V. Radu, *Studiul materialului faunistic descoperit în tell-ul dev la Vitănești (jud. Teleorman): nivelul Gumelnița B1*, CA 12, 363-388.
- Bălășescu, Radu 2003b** = A. Bălășescu, V. Radu, *Paleoeconomia animalieră a comunităților Bolintineanu*, în M. Neagu, *Neoliticul mijlociu la Dunărea de Jos*, CCDJ XX, Călărași, 73-87.
- Bălășescu, Radu 2004** = A. Bălășescu, V. Radu, *Om și animalele. Strategii și resurse la comunitățile Hamangia și Boian*, Bibliotheca Muzeului Național. Seria Cercetări Pluridisciplinare IX, Târgoviște.
- Bălășescu, Udrescu 2005** = A. Bălășescu, M. Udrescu, *Matériaux ostéologiques du site énéolithique (niveau Boian, phase Vidra) de Vlădiceasca-Valea Argovei, dép. Călărași*, Studii de Preistorie 2, 115-133.
- Bălășescu, Radu, Moise 2005** = A. Bălășescu, V. Radu, D. Moise, *Om și mediul animal între milenii VII-IV î.e.n. la Dunărea de Jos*, Bibliotheca Muzeului Național, Seria Cercetări Pluridisciplinare XI, București.
- Bălășescu, Radu, Nicolae 2003** = A. Bălășescu, R. Valentin, C. Nicolae, *Fauna de la Chitila-Fermă. Studiul arheozoologic preliminar*, București 17, 3-10.

- Bălțeanu 2000** = A.-C. Bălțeanu, *L'étude anthropologique des squelettes humains découverts en tell I de Ciulnitz (Slobozia)*, în *Pratiques funéraires dans l'Europe des XIIIe-IVe s. av. J.C., Actes du IIIe Colloque International d'Archéologie Funéraire organisé à Tulcea, 15-20 septembre 1997, par l'Association d'Etudes d'Archéologie Funéraire avec le concours de l'Institut de Recherches Eco-Muséologiques de Tulcea*, nr. 2, Tulcea, 167-168.
- Beldiman, Stancz 2005** = C. Beldiman, D.-M. Sztancs, *Industria preistorică a materiilor dure animale*, în S.A. Luca, C. Roman, D. Diaconescu, H. Ciugudean, G. El Susi, C. Beldiman, *Cercetări arheologice în Peștera Cauce, Volumul II*, Bibliotheca Septemcastrensis 5, Sibiu, 155-254.
- Beldiman, Lazăr, Sztancs 2008** = C. Beldiman, C.A. Lazăr, D.-M. Sztancs, *Necropola eneolitică de la Sultana-Malu-Roșu, com. Mânăstirea, jud. Călărași. Piese de podoabă din inventarul M1*, BMJTA 14/11, 59-72.
- Bem, Popa, Parnic, Bem, Garvăn, Bărbulescu, Gălușcă 2001** = C. Bem, T. Popa, V. Parnic, Carmen Bem, D. Garvăn, D. Bărbulescu, I. Gălușcă, *Cercetări arheologice pe valea Neajlovului. Considerații generale asupra microzonei Bucșani*, Studii de Preistorie 1, 131-151.
- Benecke 2004** = N. Benecke, *Archäozoologische Untersuchungen*, S. Hansen, A. Dragoman, N. Benecke, J. Görsdorf, F. Klimscha, S. Oanță-Marghitu, A. Reingruber, *Bericht über die Ausgrabungen in der kupferzeitlichen Tellsiedlung Măgura Gorgana bei Pietrele in Muntenien/Rumänien im Jahre 2002*, Eurasia Antiqua 10, 41-43.
- Benecke 2006** = N. Benecke, *Archäozoologische Untersuchungen*, în S. Hansen, A. Dragoman, A. Reingruber, N. Benecke, I. Gatsov, T. Hoppe, F. Klimscha, P. Nedelcheva, B. Song, J. Wahl, J. Wunderlich, *Pietrele – Eine kupferzeitliche Siedlung an der Unteren Donau*, Eurasia Antiqua 12, 54-57.
- Berciu 1935** = D. Berciu, *Săpăturile arheologice de la Tangîru (1934)*, BMJV I, 1-55.
- Berciu 1937** = D. Berciu, *Săpăturile arheologice de la Tangîru*, BMJV 2, 31-105.
- Berciu 1940** = D. Berciu, *Însemnări pentru preistoria Peninsulei Balcanice. 3. Podoabe mediteraneene în regiunea „Porților de Fier”*, Balcanica 2-3 (1939-1940), 446-452.
- Berciu 1956** = D. Berciu, *Săpăturile de la Pietrele, Raionul Giurgiu, 1943 și 1948*, MCA 2, 503-544.
- Berciu 1959a** = D. Berciu, *Săpăturile arheologice de la Tangîru*, MCA 5, 142-154.
- Berciu 1959b** = D. Berciu, *Sur les résultats du contrôle stratigraphique à Tangîru et à Petru Rareș (1956-1957)*, Dacia N.S. 3, 59-78.
- Berciu 1959c** = D. Berciu, *Săpăturile arheologice de la Tangîru și Petru Rareș (r. Giurgiu, reg. București)*, MCA 6, 138-146.
- Berciu 1961** = D. Berciu, *Contribuții la problemele neoliticului în România în lumina noilor cercetări*, București.
- Berciu 1966** = D. Berciu, *Rezultatele primelor săpături de la Crivăț (1965) (r. Oltenița)*, SCIV 17/3, 529-535.
- Berciu 1981** = D. Berciu, *Buridava dacică, vol. I*, București.
- Berciu, Morintz, Roman 1973** = D. Berciu, S. Morintz, P. Roman, *Cultura Cernavodă II. Așezarea din sectorul b de la Cernavodă*, SCIV 24/3, 373-405.
- Bibiri 1971** = L. Bibiri, *Date antropologice asupra resturilor scheletice umane descoperite la Curcani-Ilfov*, SCIV 22/3, 457-462.
- Bogdan 2005** = O. Bogdan, *Clima*, în *Geografia României. V. Câmpia Română, Dunărea, Podișul Dobrogei, Litoralul Românesc al Mării Negre și Platforma Continentală*, București, 47-64.
- Bolomey 1973** = A. Bolomey, *The present stage of knowledge of mammal exploitation during the Epipaleolithic and Earliest Neolithic on the territory of Romania*, în *Domestikationsforschung und Geschichte der Haustiere*, Budapest, 197-203.
- Bolomey 1976** = A. Bolomey, *Pe marginea analizei arheosteologice a materialului de la Cîrcea-Dolj*, SCIV 27/4, 465-475.
- Bolomey 1979** = A. Bolomey, *Gospodărirea animalelor în așezarea neolitică de la Fărcașu de Sus*, SCIVA 30/1, 3-10.
- Bolomey 1980** = A. Bolomey, *Analiza resturilor de animale din locuirea Starčevo-Criș de la Cîrcea-Viaduct*, Anuarul Muzeului Olteniei I, 9-25.
- Bolomey 1986** = A. Bolomey, *Resturile animale*

- dintr-o groapă neolitică timpurie din Oltenia, CA 8, 143-153.
- Bökönyi 1970** = S. Bökönyi, *Animal remains from Lepenski Vir*, Science 167 (3926), 1702-1704.
- Bökönyi 1974** = S. Bökönyi, History of domestic mammals in central and eastern Europe, Budapest.
- Budoiaș 1982** = C. Budoiaș, *Mărturii arheologice descoperite în comuna Boișoara*, Studii Vâlce-ne 5, 25-27.
- Buza 2005a** = M. Buza, *Solurile*, în *Geografia României. V. Câmpia Română, Dunărea, Podișul Dobrogei, Litoralul Românesc al Mării Negre și Platforma Continentală*, București, 81-90.
- Buza 2005b** = M. Buza, *Vegetația și fauna*, în *Geografia României. V. Câmpia Română, Dunărea, Podișul Dobrogei, Litoralul Românesc al Mării Negre și Platforma Continentală*, București, 200-202.
- Buza 2005c** = M. Buza, *Solurile*, în *Geografia României. V. Câmpia Română, Dunărea, Podișul Dobrogei, Litoralul Românesc al Mării Negre și Platforma Continentală*, București, 202-204.
- Cantacuzino 1959** = Gh. Cantacuzino (Cantea), *Cercetări arheologice pe dealul Mihai Vodă și împrejurimi*, în I. Ionașcu (red.), *Bucureștii de odinioară în lumina săpăturilor arheologice*, București, 93-143.
- Casan-Franga 1967** = I. Casan-Franga, *Contribuții cu privire la cunoașterea ceramicii geto-dacice. Cupele „deliene” getice de pe teritoriul României*, ArhMold V, 7-35.
- Cârciumaru 1996** = M. Cârțumaru, *Paleoetnobotanica. Studii în preistoria și protoistoria României*, Iași.
- Chaix 2000** = L. Chaix, *A preboreal dog from the northern Alps (Savoie, France)*, în S.J. Crockford (ed.), *Dogs Through Time: An Archaeological Perspective*, B.A.R. 889 Oxford, 49-59.
- Cioflan, Maschio 1996** = T. Cioflan, R. Maschio, Șerbănești, *La Fermă, com. Rociu, județul Argeș*, în *Situri arheologice cercetate în perioada 1983-1992*, Brăila, 110.
- Cioflan, Maschio 2000** = T. Cioflan, R. Maschio, *Săpăturile arheologice de salvare de la Șerbănești, județul Argeș*, Argeșis 9, 7-14.
- Ciulache 2005** = S. Ciulache, *Clima*, în *Geografia României. V. Câmpia Română, Dunărea, Podișul Dobrogei, Litoralul Românesc al Mării Negre și Platforma Continentală*, București, 195-196.
- Ciulache, Dobraca, Căndea 2005** = S. Ciulache, L. Dobraca, M. Căndea, *Câmpia Găvanu-Burdea*, în *Geografia României. V. Câmpia Română, Dunărea, Podișul Dobrogei, Litoralul Românesc al Mării Negre și Platforma Continentală*, București, 226-237.
- Clutton-Brock 1995** = J. Clutton-Brock, *Origins of the dog: domestication and early history*, în J. Serpell (ed.), *The Domestic Dog: Its Evolution, Behaviour and Interactions with People*, Cambridge, 8-20.
- Comșa 1955** = E. Comșa, *Săpături de salvare și cercetări de suprafață în regiunea București*, SCIV 6/3-4, 411-433.
- Comșa 1973** = E. Comșa, *Parures néolithiques en coquillage marins découvertes en territoire roumain*, Dacia N.S. 17, 61-67.
- Comșa 1974** = E. Comșa, *Istoria comunităților culturii Boian*, București.
- Comșa 1978** = E. Comșa, *Date cu privire la evoluția culturilor neolitice de pe teritoriul județului Ilfov*, în V. Vrabie (red.), *Ilfov. File de Istorie*, București, 9-16.
- Comșa 1991** = E. Comșa, *Unele date despre tipurile de locuire din epoca bronzului de pe teritoriul României*, Peuce 10/1-2, 21-31.
- Comșa 2000** = E. Comșa, *Așezarea neolitică de la Izvoarele (jud. Giurgiu)*, BMJTA 5-6/5-6, 101-132.
- Comșa 1996** = M. Comșa, *Vetre de cult getice din zona extracarpatică a României*, Istorie și tradiție în spațiul românesc 3, 129-155.
- Comșa, Georgescu 1981** = E. Comșa, V. Georgescu, *Cetățuia geto-dacă de pe Dealul Movila de la Gura Vitioarei*, SCIVA 32/2, 271-282.
- Conovici 1978** = N. Conovici, *Cupele cu decor în relief de la Crăsani și Copuzu*, SCIVA 29/2, 165-183.
- Conovici 1992** = N. Conovici, *Noi date arheologice privind începuturile culturii Poienesti-Lukașevka și prezența bastarnilor în Dobrogea*, SCIVA 43/1, 3-13.
- Constantinescu 1994** = E. Constantinescu, *Morminte de călăreți nomazi de la cumpăna mileniilor descoperite în județul Buzău*, Mousaios 4/1, 165-177.

- Coppinger, Coppinger 2001** = R. Coppinger, L. Coppinger, *Dogs: A New Understanding of Canine Origins, Behavior and Evolution*. Chicago.
- Coteș 1976** = P. Coteș, *Cîmpia Română*, București.
- Crișan 1969** = I.H. Crișan, *Ceramica daco-getică. Cu specială privire la Transilvania*, București.
- Crockford 2000** = S.J. Crockford, *A commentary on dog evolution: regional variation, breed development and hybridization with wolves*, în S.J. Crockford (ed.), *Dogs Through Time: An Archaeological Perspective*, B.A.R. 889, Oxford, 295-312.
- Custurea 2000** = G. Custurea, *Circulația monedei bizantine în Dobrogea (sec. IX-XI)*, Constanța.
- Daicoviciu 1976** = H. Daicoviciu, *Ordessos*, în D.M. Pippidi (coord.), *Dicționar de Istorie Veche a României (Paleolitic – sec. X)*, București, 446.
- Daicoviciu 1980** = H. Daicoviciu, *Popești*, în R. Florescu, H. Daicoviciu, L. Roșu, *Dicționar Enciclopedic de Artă Veche a României*, București, 281.
- Davis, Valla 1978** = S.J. M. Davis, F.R. Valla, *Evidence for domestication of the dog 12,000 years ago in the Natufian of Israel*, *Nature* 276, 608-610.
- Diaconu, Diaconu 1967** = G. Diaconu, P. Diaconu, *Un mormînt de călăreț nomad din secolele XI-XII descoperit la Movilița (r. Urziceni, reg. București)*, *SCIV* 18/1, 135-140.
- Diaconu 1978** = P. Diaconu, *Les Coumans au Bas-Danube aux XIe et XIIe siècle*, București.
- De Grossi Mazzorin, Tagliacozzo 2000** = J. De Grossi Mazzorin, A. Tagliacozzo, *Morphological and osteological changes in the dog from the Neolithic to the Roman period in Italy*, în S.J. Crockford (ed.), *Dogs Through Time: An Archaeological Perspective*, B.A.R. 889, Oxford, 141-161.
- Diehl, Mandeville 1987** = R.A. Diehl, M.D. Mandeville, *Tula, and wheeled animal effigies in Mesoamerica*, *Antiquity* 61, 239-246.
- Dimitrijević, Tripković 2002** = V. Dimitrijević, B. Tripković, *New Spondylus findings at Vinča-Belo Brdo, 1998-2001 campaigns and regional approach to problem*, *Starinar* 52, 47-60.
- Dimitrijević, Tripković 2006** = V. Dimitrijević, B. Tripković, *Spondylus and Glycymeris Bracelets: Trade Reflection at Neolithic Vinča-Belo Brdo*, *Documenta Praehistorica* 33, 237-252.
- Dimitrov, Čičikova 1978** = D.P. Dimitrov, M. Čičikova, *The Thracian City of Seuthopolis*, *British Archaeological Reports, Supplementary Series* 38, Oxford.
- Drugescu 2005** = C. Drugescu, *Fauna*, în *Geografia României. V. Câmpia Română, Dunărea, Podișul Dobrogei, Litoralul Românesc al Mării Negre și Platforma Continentală*, București, 77-81.
- Dumitrescu, Vulpe 1988** = V. Dumitrescu, A. Vulpe, *Dacia înainte de Dromihete*, București.
- Dupoi, Sîrbu 2001** = V. Dupoi, V. Sîrbu, *Pietroasele – Gruiu Dării. Incinta dacică fortificată (I)*, *Monografii Arheologice I*, Buzău.
- Dupoi, Matei, Sîrbu 2005** = V. Dupoi, V. Sîrbu, *Pietroasele – Gruiu Dării. Incinta dacică fortificată (II)*, *Monografii Arheologice II*, Buzău.
- El Susi 1987** = G. El Susi, *Economia animalieră a comunității vinciene timpurii de la Gornea-Căunița de Sus*, *Banatica* 9, 43-56.
- El Susi 1991** = G. El Susi, *La faune de l'établissement vincien de Liubcova-„Ornița” (dép. Caraș-Severin)*, *Banatica* 11, 9-17.
- El Susi 1993** = G. El Susi, *Resturile de faună din așezarea neolitică de la Livada (jud. Cluj)*, *AMN* 26-30/I/2, 333-336.
- El Susi 1994** = G. El Susi, *Rapport préliminaire sur le matériel faunique de l'établissement Vatina de Foeni (dép. Timiș)*, *AB S.N.* 3, 184-192.
- El Susi 1996** = G. El Susi, *Vânători, pescari și crescători de animale în Banatul mileniilor VI î.Ch-I. d. Ch. Studiu arheozoologic*, *Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica*, Timișoara.
- El Susi 1999a** = G. El Susi, *Studiul preliminar asupra resturilor de faună din așezarea de Epoca Bronzului, cultura Verbicioara, Rogova, jud. Mehedinți („La Cazărmi”)*, *Drobeta* 9, 25-40.
- El Susi 1999b** = G. El Susi, *Archaeozoological studies of the dacian and roman materials in the Danube Valley (Southern Banat)*, în *Le Djerdap/ Les portes de Fer à la IIème moitié du Ier millénaire av. J.C. jusqu'aux guerres daces*, *Beograd*, 71-79.

- El Susi 2001** = G. El Susi, *Situl de la Foeni-„Cimitirul ortodox” (jud. Timiș). Fauna din nivelele de Epoca Bronzului, Thraco-Dacica* 22/1-2, 223-237.
- El Susi 2002** = G. El Susi, *Cercetări arheozoologice în așezarea de Epoca Bronzului (cultura Noua) de la Zoltan (jud. Covasna), Angustia* 7, 153-172.
- El Susi, Rusu 1995** = G. El Susi, D. Rusu, *Raport preliminar asupra materialului faunistic din așezarea neolitică timpurie de la Gura Baciului (jud. Cluj), AMN* 32/I, 181-188.
- Enăchiuc-Mihai 1978** = V. Enăchiuc-Mihai, *Descoperiri arheologice în județul Ilfov, în V. Vrabie (red.), Ilfov. File de Istorie, București*, 57-75.
- Frînculeasa 2008** = A. Frînculeasa, *Așezarea eneolitică de la Apostolache, județul Prahova, AMIAP S.N. 3-4 (2007-2008)*, 21-34.
- Frînculeasa, Garvăn 2007** = A. Frînculeasa, D. Garvăn, *Câteva considerații asupra unor descoperiri Precucuteni din Muntenia, MemAntiq* 24, 213-220.
- Gatsov, Nedelcheva 2005** = I. Gatsov, P. Nedelcheva, *Chipped stones*, în S. Hansen, A. Dragoman, A. Reingruber, I. Gatsov, J. Görsdorf, P. Nedelcheva, S. Oanță-Marghitu, B. Song, 367-371.
- Gatsov, Nedelcheva 2006** = I. Gatsov, P. Nedelcheva, *Chipped stones*, în S. Hansen, A. Dragoman, A. Reingruber, N. Benecke, I. Gatsov, T. Hoppe, F. Klimscha, P. Nedelcheva, B. Song, J. Wahl, J. Wunderlich, 26-32.
- Gatsov, Nedelcheva 2007** = I. Gatsov, P. Nedelcheva, *Chipped stones*, în S. Hansen, M. Toderăș, A. Reingruber, I. Gatsov, C. Georgescu, J. Görsdorf, T. Hoppe, P. Nedelcheva, M. Prange, J. Wahl, J. Wunderlich, P. Zidarov, 59-69.
- Gâțescu, Iordan 1970** = P. Gâțescu, I. Iordan, *Județul Ilfov, București*.
- Gheorghiu 2005** = G. Gheorghiu, *Dacii pe cursul mijlociu al Mureșului (sfârșitul sec. II a.Chr. – începutul sec. II p.Chr.)*, Cluj-Napoca.
- Ghinea 1996** = *Enciclopedia geografică a României, vol. I: A-G, București*, 609-617.
- Glodariu, Iaroslavschi 1979** = I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *Civilizația fierului la daci*, Cluj-Napoca.
- Gudea 2002** = A. Gudea, *Tierwirtschaft und Ernährung (mit besonderer Betrachtung der dakischen Zeit – 3. Jh. v. Chr.-2. Jh. n. Chr.)*, în A. Rustoiu.. (ed.), *Habitat und Gesellschaft im Westen und Nordwesten Rumäniens vom Ende des 2. Jahrtausends v. Chr. bis zum Anfang des 1. Jahrtausends n. Chr.*, Cluj-Napoca, 149-174.
- Gudea, Gudea 1999** = A. Gudea, N. Gudea, *Contribuții la cunoașterea faunei domestice la daci înainte de cucerirea romană, Apulum* 36/1, 145-173.
- Gugiu 2004** = D. Gugiu, *Decorated hearts discovered in the Cârlo-mănești-Cetățuia settlement (the county of Buzău), în Daco-geții – 80 de ani de cercetări arheologice sistematice la cetățile dacice din Munții Orăștiei, Deva, Deva*, 249-258.
- Gumă 1993** = M. Gumă, *Civilizația primei epoci a fierului în sud-vestul României, Bibliotheca Thracologica IV, București*.
- Haimovici 1962** = S. Haimovici, *Sravnitenoe izucenie faunisticeschih ostatkov epoh neolita i bronzî v poselednii u Valea Lupului, AȘUAICI (s.n.)* 2/8/2, 291-326.
- Haimovici 1963** = S. Haimovici, *Studiul resturilor de faună din așezarea de la Popești, aparținând epocii bronzului, AȘUAICI (s.n.)* 2/9/1, 147-156.
- Haimovici 1964** = S. Haimovici, *Studiu asupra resturilor de faună descoperite în așezările aparținând culturii Noua de la Bîrlad și Piatra Neamț, ArhMold* 2-3, 217-236.
- Haimovici 1966** = S. Haimovici, *Studiul materialului faunistic descoperit în așezarea din epoca bronzului (Cultura Monteoru) de la Bogdănești (r. Tg. Ocna, reg. Bacău), ArhMold* 4, 119-136.
- Haimovici 1968** = S. Haimovici, *Observations concernant le matériel faunique découvert dans la station éponyme de la culture de Pecica (Le Bronze Moyen), AȘUAICI (s.n.)* 2/14/2, 401-408.
- Haimovici 1972** = S. Haimovici, *Studiul resturilor faunistice provenite din așezarea aparținând perioadei de trecere de la neolitic la epoca bronzului de la Foltești, ArhMold* 7, 97-102.
- Haimovici 1973** = S. Haimovici, *L'élevage et la chasse chez les Géo-Daces, în J. Matolcsi (ed.), Domestikationsforschung und –geschichte der Haustiere, Budapest*, 257-262.
- Haimovici 1974a** = S. Haimovici, *Notă cu privind*

- resturile faunistice descoperite în așezarea de tip Foltești de la Stoicani (jud. Galați), SCIV 25/1, 99-103.*
- Haimovici 1974b** = S. Haimovici, *La faune sous-fossile découverte dans la station éponyme de la civilisation Foltești*, Dacia N.S. 28, 73-77.
- Haimovici 1978** = S. Haimovici, *Studiul resturilor de faună/ Untersuchungen der tierischen Überreste*, în I.H. Crișan, *Ziridava*, Arad, 263-290.
- Haimovici 1980** = S. Haimovici, *Studiul materialului paleofaunistic din așezarea de la Mîndrișca (Valea Seacă), aparținînd culturii Monteoru*, Carpica 12, 191-201.
- Haimovici 1983** = S. Haimovici, *Studiul paleofaunei de cultură „Noua” descoperită în stațiunea de la Cavindești (jud. Galați)*, Carpica 15, 97-103.
- Haimovici 1987a** = S. Haimovici, *Studiul paleofaunei din așezarea eponimă a culturii Otomani din epoca bronzului*, Crisia 17, 37-54.
- Haimovici 1987b** = S. Haimovici, *L'étude de la faune découverte dans l'établissement mésolithique de Ostrovul Corbului (Culture Schela Cladovei)*, în *La genèse et évolution des cultures paléolithique sur le territoire de la Roumanie*, Bibliotheca Archaeologica Iassensis 2, Iași, 123-138.
- Haimovici 1987c** = S. Haimovici, *Quelques problèmes d'archéologie concernant la culture de Cucuteni*, în *La civilisation de Cucuteni en contexte européen*, Bibliotheca Archaeologica Iassensis I, Iași, 157-166.
- Haimovici 1987d** = S. Haimovici, *Creșterea animalelor la geto-daci (sec. IV î.e.n.-sec. I e.n.) din Moldova și Muntenia*, Thraco-Dacica 8/1-2, 144-153.
- Haimovici 1989** = S. Haimovici, *Studiul materialului paleofaunistic găsit în groapa nr. 7 din așezarea cucuteniană de la Dumești*, Jud. Vaslui, AMM 9-11, 83-89.
- Haimovici 1991** = S. Haimovici, *Materialul faunistic de la Gîrbovăț. Studiu arheozoologic*, ArhMold 14, 153-166.
- Haimovici 1994a** = S. Haimovici, *Notă privind materialul arheozoologic de cultură Coțofeni găsit în apropierea satului Ghida (La Țigănuș)*, Jud. Bihor, Crisia 24, 401-404.
- Haimovici 1994b** = S. Haimovici, *Studiul unui lot de paleofaună provenit din așezarea eponimă a culturii Monteoru*, ArhMold 17, 309-319.
- Haimovici 1997a** = S. Haimovici, *Studiul arheozoologic al unui lot de faună descoperit în așezarea eponimă de la Glina, Thraco-Dacica 18/1-2, 231-238.*
- Haimovici 1997b** = S. Haimovici, *Observațiuni cu privire la resturile animaliere descoperite în stațiunea cucuteniană din faza A4 de la Bălțați (jud. Iași)*, CI 16, 31-37.
- Haimovici 2007** = S. Haimovici, *Mediterranean species discovered among the animal remains from Dobrogea Province, neolithic-eneolithic period*, AȘUI, s. Biologia Animală/53, 291-302.
- Haimovici 2008** = S. Haimovici, *Transgresiunea uriașă și vijelioasă a apelor Mării Negre din neoliticul timpuriu dobrogean, avînd ca urmare apariția a două specii acvatice mediteraneene: Spondylus gaederopus și Sparus aurata la litoralul românesc al acestei mări*, Pontica 41, 421-441.
- Haimovici, Beleniuc 1985** = S. Haimovici, G. Beleniuc, *Studiul materialului paleofaunistic din așezarea de tip „Noua” de la Drăgești (județul Vaslui)*, Thraco-Dacica 6/1-2, 161-167.
- Haimovici, Man 1986** = S. Haimovici, V. Man, *Studiul preliminar al faunei aparținînd culturii neolitice Turdaș descoperite în așezarea de la Zău de Cîmpie (Jud. Mureș)*, SCIVA 37/4, 333-337.
- Haimovici, Man 1992** = S. Haimovici, V. Man, *Studiul preliminar al faunei aparținînd culturii neolitice Turdaș descoperite în așezarea de la Zău de Cîmpie (Jud. Mureș)*, Marisia 22 (1985-1992), 21-27.
- Haimovici, Popescu 1978** = S. Haimovici, C. Popescu, *Studiul resturilor faunistice descoperite în așezarea de la Horodiștea, aparținînd perioadei de trecere de la neolitic la epoca bronzului*, Hierasus 1, 113-120.
- Haită 2001** = C. Haită, *Preliminary considerations on a sedimentary sondage performed on the Eneolithic tell from Bucșani*, Studii de Preistorie 1, 147-151.
- Hansen 2005a** = S. Hansen, *Die Tonplastik*, în S. Hansen, A. Dragoman, A. Reingruber, I. Gatsov, J. Görsdorf, S. Oanță-Marghitu, *Der kupferzeitliche Siedlungshügel Pietrele an der Unteren Donau*, Eurasia Antiqua 11, 385-387.

- Hansen 2005b** = S. Hansen, *Eine tönernerne Rassel in Schildkrötengestalt aus Măgura Gorgana bei Pietrele, Jud. Giurgiu*, CCDJ XXII (In Honorem Silvia Marinescu-Bîlcu), 337-349.
- Hansen 2006a** = S. Hansen, *Kleinfunde*, în S. Hansen, A. Dragoman, A. Reingruber, N. Benecke, I. Gatsov, T. Hoppe, F. Klimscha, P. Nedelcheva, B. Song, J. Wahl, J. Wunderlich, *Pietrele – Eine kupferzeitliche Siedlung an der Unteren Donau*, Eurasia Antiqua 12, 35.
- Hansen 2006b** = S. Hansen, *Menschen- und Tierfiguren*, în S. Hansen, A. Dragoman, A. Reingruber, N. Benecke, I. Gatsov, T. Hoppe, F. Klimscha, P. Nedelcheva, B. Song, J. Wahl, J. Wunderlich, *Pietrele – Eine kupferzeitliche Siedlung an der Unteren Donau*, Eurasia Antiqua 12, 40-43.
- Hansen 2007** = S. Hansen, *Die Kleinfunde*, în S. Hansen, M. Toderas, A. Reingruber, I. Gatsov, C. Georgescu, J. Görsdorf, T. Hoppe, P. Nedelcheva, M. Prange, J. Wahl, J. Wunderlich, P. Zidarov, *Pietrele, Măgura Gorgana. Ergebnisse der Ausgrabungen im Sommer 2006*, Eurasia Antiqua 13, 69-71.
- Hansen, Dragoman, Reingruber 2003** = S. Hansen, A. Dragoman, A. Reingruber, *Pietrele: ein kupferzeitlicher Tell in Muntenien/Rumänien*, Das Altertum 48, 161-189.
- Hansen, Dragoman, Benecke, Görsdorf, Klimscha, Oanță-Marghitu, Reingruber 2004** = S. Hansen, A. Dragoman, N. Benecke, J. Görsdorf, F. Klimscha, S. Oanță-Marghitu, A. Reingruber, *Bericht über die Ausgrabungen in der kupferzeitlichen Tellsiedlung Măgura Gorgana bei Pietrele in Muntenien/Rumänien im Jahre 2002*, Eurasia Antiqua 10, 1-53.
- Hansen, Dragoman, Reingruber, Gatsov, Görsdorf, Nedelcheva, Oanță-Marghitu, Song 2005** = S. Hansen, A. Dragoman, A. Reingruber, I. Gatsov, J. Görsdorf, P. Nedelcheva, S. Oanță-Marghitu, B. Song, *Der kupferzeitliche Siedlungshügel Pietrele an der Unteren Donau*, Eurasia Antiqua 11, 341-393.
- Hansen, Dragoman, Reingruber, Benecke, Gatsov, Hoppe, Klimscha, Nedelcheva, Song, Wahl, Wunderlich 2006** = S. Hansen, A. Dragoman, A. Reingruber, N. Benecke, I. Gatsov, T. Hoppe, F. Klimscha, P. Nedelcheva, B. Song, J. Wahl, J. Wunderlich, *Pietrele – Eine kupferzeitliche Siedlung an der Unteren Donau*, Eurasia Antiqua 12, 1-62.
- Hansen, Toderas, Reingruber, Gatsov, Georgescu, Görsdorf, Hoppe, Nedelcheva, Prange, Wahl, Wunderlich, Zidarov 2007** = S. Hansen, M. Toderas, A. Reingruber, I. Gatsov, C. Georgescu, J. Görsdorf, T. Hoppe, P. Nedelcheva, M. Prange, J. Wahl, J. Wunderlich, P. Zidarov, *Pietrele, Măgura Gorgana. Ergebnisse der Ausgrabungen im Sommer 2006*, Eurasia Antiqua 13, 43-112.
- Hartuche 2002** = N. Hartuche, *Complexul arheologic Brăilița*, Bibliotheca Thracologica 35, București.
- IBG 1956** = G. Mihailov (ed.), *Inscriptiones Graecae in Bulgaria repertae I-IV*, Sofia.
- Iconomu 1980** = C. Iconomu, *Un aspect al influenței elenistice în lumea geto-dacică*, Cercetări Istorice 11, 229-247.
- Iliescu 1978** = O. Iliescu, *Monede bizantine din secolele XII-XIII găsite la Dunărea de Jos*, în V. Vrabie (red.), *Ilfov. File de Istorie*, București, 143-155.
- Ionescu Rusu 1979** = V.E. Ionescu Rusu, *Date cu privire la resturile animale, ofrande din mormintele de călăreți de la Vitănești, jud. Teleorman*, CA 3, 143-150.
- Ionescu Rusu, Brăileanu 1979** = V.E. Ionescu Rusu, M. Brăileanu, *Studiul resturilor faunistice descoperite în așezarea de la Rateșu Cuzei aparținând culturii Noua (Epoca Bronzului)*, CA 3, 77-86.
- Ioniță 2004** = A. Ioniță, *Morminte de călăreți la nordul Dunării de Jos în sec. X-XIII*, în I. Cădea, V. Sârbu, M. Neagu (ed.), *Prinos lui Petre Diaconu la 80 de ani*, Brăila, 461-488.
- Ioniță 2005** = A. Ioniță, *Spațiul dintre Carpații Meridionali și Dunărea Inferioară în secolele XI-XIII*, București.
- Irimia 2006** = M. Irimia, *Bols à décor en relief du Sud-Ouest de la Dobroudja*, în S. Conrad, R. Einicke, A.E. Furtwängler, H. Löhr, A. Slawisch (ed.), *Pontos Euxinos. Beiträge zur Archäologie und Geschichte des antiken Schwarzmeer- und Balkanraumes*, Halle, 69-79.
- Irimia, Conovici 1989** = M. Irimia, N. Conovici, *Așezarea getică fortificată de la Satu Nou, „Valea lui Voicu” (com. Oltina, jud. Constanța). Raport preliminar*, Thraco-Dacica 10/1-2, 115-154.

- Irimia, Conovici 1997** = M. Irimia, N. Conovici, *Sat Nou-„Valea lui Voicu”*, com. Oltina, jud. Constanța, *Cronica Cercetărilor Arheologice 1983-1992. A XXXI-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice*, București, 12-15 iunie 1997, București, 84-89.
- Irimia, Conovici, Dobrinescu 1999** = M. Irimia, N. Conovici, I.C. Dobrinescu, *Satu Nou „Valea lui Voicu”*, com. Oltina, jud. Constanța. În *Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 1998. A XXXIII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice*, Vaslui, 30 iunie-4 iulie 1999, București, 100.
- Irimia, Conovici, Ganciu 2007** = M. Irimia, N. Conovici, A. Ganciu, *Le site gétique de Satu Nou (comm. D'Oltina, dép. Constanța), le lieu dit „Vadu Vacilor”*. *Observations préliminaires*, Istros 14, 81-118.
- Ivan 1979** = D. Ivan, *Fitocenologie și vegetația Republicii Socialiste România*, București.
- Klimscha 2004** = F. Klimscha, *Die Beile*, în S. Hansen, A. Dragoman, N. Benecke, J. Görsdorf, F. Klimscha, S. Oanță-Marghitu, A. Reingruber, *Bericht über die Ausgrabungen in der kupferzeitlichen Tellsiedlung Măgura Gorgana bei Pietrele in Muntenien/Rumänien im Jahre 2002*, Eurasia Antiqua 10, 36-40.
- Klimscha 2006** = F. Klimscha, *Die Beile und Äxte*, în S. Hansen, A. Dragoman, A. Reingruber, N. Benecke, I. Gatsov, T. Hoppe, F. Klimscha, P. Nedelcheva, B. Song, J. Wahl, J. Wunderlich, 35-40.
- Langu 2007** = S. Langu, *Aspects des échanges commerciaux dans les territoires extracarpatiques aux VIIIe-XIVe siècles*, Istros 14, 421-426.
- Leahu, Trohani 1978** = V. Leahu, G. Trohani, *Morminte de călăreți nomazi în câmpia Teleormanului*, SCIVA 29/4, 529-539.
- Leahu, Trohani 1979** = V. Leahu, G. Trohani, *Săpăturile arheologice de la Vitănești, jud. Teleorman*, CA 3, 127-141.
- Lichiardopol, Frînculeasa, Ciupercă, Dumitrescu, Ghieorghievici, Voicu 2008** = D. Lichiardopol, A. Frînculeasa, B. Ciupercă, C. Dumitrescu, A. Ghieorghievici, B. Voicu, *Independența, com. Gherghița, jud. Prahova, Punct: Pe terasă (Autostrada București-Ploiești, km 40+550-40+775)*, în M.V. Angelescu, F. Vasilescu (ed.), *Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2007. A XLII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice Iași, 14-17 mai 2008*, București, 155-156 și pl. 38.
- Macrea, Glodariu 1976** = M. Macrea, I. Glodariu, *Așezarea dacică de Arpașul de Sus*, București.
- Madgearu 2005** = A. Madgearu, *Români și pecenegi în sudul Transilvaniei*, în Z.K. Pinter, I.M. Țiplic, M.E. Țiplic (coord.), *Relații interetnice în Transilvania (secolele VI-XIII)*, Bibliotheca Septemcastrensis 12, București, 111-120.
- Marinescu-Bîlcu 1974** = S. Marinescu-Bîlcu, *Cultura Precucuteni pe teritoriul României*, București.
- Marinescu-Bîlcu 1978** = S. Marinescu-Bîlcu, *Relații între culturile Precucuteni și Gumelnița*, în V. Vrabie (red.), *Ilfov. File de Istorie*, București, 77-83.
- Marinescu-Bîlcu 2000** = S. Marinescu-Bîlcu, *Sur l'organisation interne de certains stations des cultures des complexes Boian-Gumelnitza et Precucuteni-Cucuteni*, CA 11/I, 321-336.
- Marinescu-Bîlcu 2007** = S. Marinescu-Bîlcu, *„Greutăți” decorate din aria Gumelnița*, Studii de Preistorie 4, 87-103.
- Marinescu-Bîlcu, Matei, Rența 1996** = S. Marinescu-Bîlcu, G. Matei, E. Rența, *Ciulnița, jud. Ialomița*, *Cronica Cercetărilor Arheologice*, campania 1995, Brăila, 33.
- Marinescu-Bîlcu, Rența, Matei 2000** = S. Marinescu-Bîlcu, E. Rența, G. Matei, *Les recherches archéologiques de sauvetage de Ciulnitza, le département de Ialomitza (1994-1997). Le tumulus I, în Pratiques funéraires dans l'Europe des XIIIe-IVe s. av. J.C., Actes du IIIe Colloque International d'Archéologie Funéraire organisé à Tulcea, 15-20 septembre 1997, par l'Association d'Etudes d'Archéologie Funéraire avec le concours de l'Institut de Recherches Eco-Muséologiques de Tulcea*, nr. 2, Tulcea, 149-165.
- Marinescu-Bîlcu, Andreescu, Bem, Popa, Tănase 1998** = S. Marinescu-Bîlcu, R. Andreescu, C. Bem, T. Popa, M. Tănase, *Considerații arheologice preliminare*, BMJTA 2-4/2-4 (1996-1998), 93-98.
- Mateescu, Babeș 1968** = C.N. Mateescu, M. Babeș, *Cercetări arheologice și săpături de salvare la Fîntînele*, SCIV 19/2, 283-291.

- Maximilian, Haas 1959** = C. Maximilian, N. Haas, *Notă asupra materialului osos dintr-un mormânt din epoca feudală timpurie descoperit la Tangîru*, MCA 5, 155-161.
- Moise 2000a** = D. Moise, *Studiul resturilor faunistice de la Militari-Câmpul Boja*, în M. Negru, C. Schuster, D. Moise, *Militari-Câmpul Boja. Un sit arheologic pe teritoriul Bucureștilor*, București, 153-190.
- Moise 2000b** = D. Moise, *Studiul resturilor faunistice descoperite în complexele din așezarea medievală timpurie de la Bucu (jud. Ialomița)*, *Arheologia Medievală* 3, 263-265.
- Moise 2003-2004** = D. Moise, *Raport asupra materialului faunistic descoperit în așezarea medievală timpurie de la Vlădeni-Popina Blagodeasca (jud. Ialomița)*, *Ialomița* 4, 289-296.
- Morey, Wiant 1992** = D.F. Morey, M.D. Wiant, *Early Holocene domestic dog burials from the North American Midwest*, *Current Anthropology* 33, 224-229.
- Morintz A. 2008** = A. Morintz, *Forme de habitat ale eneoliticului final și perioadei de tranziție la Dunărea de Jos*, Târgoviște.
- Morintz, Cantacuzino 1954** = S. Morintz, Gh. Cantacuzino, *Săpăturile arheologice din Sectorul Mihai Vodă a dealului Mihai Vodă (Arhivele Statului)*, *Studii și referate* 1, 333-342.
- Morintz, Ionescu 1968** = S. Morintz, B. Ionescu, *Cercetări arheologice în împrejurimile orașului Oltenița (1958-1967)*, SCIV 19/1, 95-128.
- Morintz, Roman 1968a** = S. Morintz, P. Roman, *Aspekte des Ausgangs des Äneolithikums und der Übergangsstufe zur Bronzezeit im Raum der Niederdonau*, *Dacia N.S.* 12, 45-128.
- Morintz, Roman 1968b** = S. Morintz, P. Roman, *Asupra perioadei de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului la Dunărea de Jos*, SCIV 19/4, 553-573.
- Morintz, Roman 1969** = S. Morintz, P. Roman, *Über die Chronologie der Übergangszeit vom Äneolithikum zur Bronzezeit in Rumänien*, *Dacia N.S.* 13, 61-71.
- Morintz, Roman 1970** = S. Morintz, P. Roman, *Cu privire la cronologia perioadei de tranziție la epoca bronzului în România*, SCIV 21/4, 557-570.
- Morintz, Rosetti 1959** = S. Morintz, D.V. Rosetti, *Din cele mai vechi timpuri și pînă la formarea Bucureștilor*, în I. Ionașcu (red.), *Bucureștii de odinioară în lumina săpăturilor arheologice*, București, 11-47.
- Morintz, Șerbănescu 1985** = S. Morintz, D. Șerbănescu, *Rezultatele cercetărilor de la Radovanu, punctul Gorgana a doua (jud. Călărași). 1. Așezarea din epoca bronzului. 2. Așezarea geto-dacică*, *Thraco-Dacica* 6/1-2, 5-30.
- Moscalu 1983** = E. Moscalu, *Ceramica tracogetică*, București.
- Moscalu 1986** = E. Moscalu, *Mormîntul princiar getic de la Peretu (jud. Teleorman)*, *Thraco-Dacica* 7/1-2, 59-70.
- Muică, Geacu 2005** = C. Muică, S. Geacu, *Vegetația*, în *Geografia României. V. Câmpia Română, Dunărea, Podișul Dobrogei, Litoralul Românesc al Mării Negre și Platforma Continentală*, București, 72-77.
- Musil 2000** = R. Musil, *Domestication of wolves in central European Madalenian sites*, în S. J. Crockford (ed.), *Dogs Through Time: In Archaeological Perspective*, B.A.R. 889, Oxford, 21-28.
- Müller 1997** = J. Müller, *Neolithische und chalolitische Spondylus-Artefakte. Anmerkungen zu Verbreitung, Tauschgebiet und sozialer Funktion*, în C.B. Becker, M.-L. Dunkelmann, C. Metzner-Nebelsick, H. Peter-Röcher, M. Roeder, B. Teržan (ed.), *Χρόνοç. Beiträge zur prähistorischen Archäologie zwischen Nord- und Südosteuropa. Festschrift für Bernhard Hänsel*, *Studia honoraria* 1, 91-106.
- Nanu 1989** = D.B. Nanu, *Cercetările arheologice de la Căscioarele Cotul Cătălui, jud. Călărași*, CCDJ 5-7, 37-54.
- Neagu 2003** = M. Neagu, *Neoliticul mijlociu la Dunărea de Jos*, CCDJ 20, Călărași.
- Necrasov, Cristescu 1967** = O. Necrasov, M. Cristescu, *Analiza antropologică a osemintelor descoperite la Dridu*, în E. Zaharia, *Săpăturile de la Dridu. Contribuție la arheologia și istoria perioadei de formare a poporului român*, București, 195-201.
- Necrasov, Gheorghiu 1970** = O. Necrasov, G. Gheorghiu, *Studiul resturilor de faună din așezarea neolitică de la Izvoarele*, MCA 9, 91-96.
- Necrasov, Haimovici 1959** = O. Necrasov, S. Haimovici, *Étude de la faune de la station néolithique de Tangîru*, *Dacia N.S.* 3, 561-570.
- Necrasov, Haimovici 1967** = O. Necrasov, S.

- Haimovici, *Studiul resturilor osoase de animale descoperite în așezarea feudală timpurie de la Dridu*, în E. Zaharia, *Săpăturile de la Dridu. Contribuție la arheologia și istoria perioadei de formare a poporului român*, București, 202-241.
- Negru 1999** = M. Negru, *Descoperiri arheologice din secolul al III-lea d.Chr. la București-Militari „Câmpul Boja”*, București 13, 26-33.
- Negru, Schuster 1997** = M. Negru, C. Schuster, *O locuință din epoca bronzului descoperită la București-Ciurel (1994)*, București. *Materiale de Istorie și Muzeologie* 12, 11-17.
- Nica, Schuster, Zorzoliu 1995** = M. Nica, C. Schuster, T. Zorzoliu, *Cercetările arheologice în tell-ul gumelnițeano-sălcutean de la Drăgănești-Olt, punctul Corboaica-campaniile din anii 1993-1994*, CAANT 1, 9-45.
- Nicolăescu-Plopșor, Udrescu 1987** = D. Nicolăescu-Plopșor, M. Udrescu, *Leziuni traumatice la animalele domestice și unele practici empirice de vindecare în perioada geto-dacă*, CCDJ 3-4, 63-72.
- Nițu 1973** = A. Nițu, *Reconsiderarea Ariujdului*, Aluta 5, 57-124.
- Oanță-Marghitu 2004** = S. Oanță-Marghitu, *Die Kleinfunde*, în S. Hansen, A. Dragoman, N. Benecke, J. Görsdorf, F. Klimscha, S. Oanță-Marghitu, A. Reingruber, *Bericht über die Ausgrabungen in der kupferzeitlichen Tellsiedlung Măgura Gorgana bei Pietrele in Muntenien/Rumänien im Jahre 2002*, Eurasia Antiqua 10, 29-32.
- Oberländer-Târnoveanu 2003-2004** = E. Oberländer-Târnoveanu, *„Barbaricum Apropiat” – populațiile din Muntenia și Imperiul Bizantin (secolele VI-X) – mărturia numismaticii*, Ialomița 2003-2004, 323-368.
- Palincaș 1996** = N. Palincaș, *Valorificarea arheologică a probelor 14C din fortificația aparținând Bronzului târziu de la Popești (jud. Giurgiu)*, SCIVA 47/3, 239-288.
- Palincaș 1997** = N. Palincaș, *Scurtă prezentare a săpăturilor din sectorul Σ al așezării de la Popești (jud. Giurgiu). Campaniile 1988-1993*, CA 10, 173-192.
- Pandrea, Vernescu 2005** = S. Pandrea, M. Vernescu, *Câteva observații referitoare la raporturile dintre cultura Gumelnița și cultura Precucuteni*, CCDJ 22 (*In honorem Silvia Marinescu-Bîlcu*), 263-278.
- Pârvan 1923** = V. Pârvan, *Considerațiuni asupra unor nume de rîuri daco-scitice*, Academia română, *Memoriile secției istorice*, s. III, t. I, mem. 1, 1-31.
- Pârvan 1926** = V. Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București.
- Păunescu 2000** = A. Păunescu, *Paleoliticul și mezoliticul din spațiul cuprins între Carpați și Dunăre*, București.
- Perianu, Udrescu 1989** = M. Perianu, M.S. Udrescu, *Studiul antropologic și arheozoologic al materialului osteologic din mormîntul de la Căscioarele (jud. Călărași). Epoca bronzului (cultura Glina III)*, CCDJ 5-7, 55-59.
- Petre-Govoa 1976** = G. Petre-Govora, *Aspecte ale începutului epocii bronzului în nord-estul Olteniei*, Buridava 2, 7-33.
- Petre-Govoa 1995** = G. Petre-Govora, *O preistorie a nord-estului Olteniei*, Râmnicu Vâlcea.
- Petrescu-Dâmbovița 1944** = M. Petrescu-Dâmbovița, *Raport asupra săpăturilor de la Glina, jud. Ilfov*, în *Raport MNA*, București, 64-71.
- Pippidi 1976a** = D.M. Pippidi, *Acornion*, în D.M. Pippidi (cond.), *Dicționar de Istorie Veche a României (Paleolitic – sec. X)*, București, 16-17.
- Pippidi 1976b** = D.M. Pippidi, *Altar*, în D.M. Pippidi (coord.), *Dicționar de Istorie Veche a României (Paleolitic – sec. X)*, București, 29-30.
- Poenaru-Bordea, Popa 1978** = Gh. Poenaru-Bordea, C. Popa, *Noi date numismatice privind prezențele bizantine în Cîmpia Română în secolele IX-XI*, în V. Vrabie (red.), *Ilfov. File de Istorie*, București, 135-141.
- Popescu 2000** = C. Popescu, *Original și imitație în cultura materială a geto-dacilor. Boluri cu decor în relief*, Angustia 5, 235-264.
- Popescu 2005** = N. Popescu, *Caracterizare generală*, în *Geografia României. V. Cîmpia Română, Dunărea, Podișul Dobrogei, Litoralul Românesc al Mării Negre și Platforma Continentală*, București, 189-192.
- Popescu, Năstase 2005** = N. Popescu, A. Năstase, *Unitățile geografice*, în *Geografia României. V. Cîmpia Română, Dunărea, Podișul Dobrogei, Litoralul Românesc al Mării Negre și Platforma Continentală*, București, 220-221.
- Posea 2005** = G. Posea, *Unitățile geografice*, în

- Geografia României. V. Câmpia Română, Dunărea, Podișul Dobrogei, Litoralul Românesc al Mării Negre și Platforma Continentală*, București, 138-140.
- Posea, Enciu 2005** = G. Posea, P. Enciu, *Relieful*, în *Geografia României. V. Câmpia Română, Dunărea, Podișul Dobrogei, Litoralul Românesc al Mării Negre și Platforma Continentală*, București, 36-47.
- Preda 1972** = C. Preda, *Circulația monedelor bizantine în regiunea carpato-dunăreană*, SCIV 23/3, 375-415.
- Preda 1994** = C. Preda, *Acornion*, în C. Preda (coord.), *Enciclopedia Arheologiei și Istoriei Vechi a României. Vol. I (A-C)*, București, 22-23.
- Rădan 2000** = M. Rădan, *Monografia Ghimpați*, București.
- Rădulescu 2001** = A. Rădulescu, *Burebista și politica pontică*, în M. Petrescu-Dîmbovița, A. Vulpe (ed.), *Istoria Românilor. Vol. I. Moștenirea timpurilor îndepărtate*, București, 642-648.
- Roman 1976** = P. Roman, *Die Glina-Kultur*, PZ 51/1, 26-42.
- Roman 1981a** = P. Roman, *Forme de manifestare culturală din eneoliticul târziu și perioada de tranziție spre epoca bronzului*, SCIVA 32/1, 21-42.
- Roman 1981b** = P. Roman, idem, *Modificări în structura etno-culturală a Europei de sud-est în eneoliticul târziu*, SCIVA 32/2, 241-245.
- Roman 1985a** = P. Roman, *Perioada timpurie a epocii bronzului tracic în Oltenia*, Thraco-Dacia 6/1-2, 116-122.
- Roman 1985b** = P. Roman, *Cercetări la Govora Sat-Runcuri în 1977*, SCIVA 36/4, 279-297.
- Roman 1986** = P. Roman, *Perioada timpurie a epocii bronzului pe teritoriul României*, SCIVA 37/1, 29-55.
- Roman 1987** = P. Roman, *Despre istoricul cercetărilor și stratigrafia unor așezări din Ostrovul Corbului*, SCIVA 38/4, 335-365.
- Roman 1988a** = P. Roman, *Așezările epocii bronzului de la Ostrovul Corbului (județul Mehedint)*, SympThrac 6, Piatra Neamț, 40-43.
- Roman 1988b** = P. Roman, *Ostrovul Corbului (Rumänien) und Malé Kosihy (Tschechoslowakei)*, SlovArch 36/1, 217-224.
- Roman 1994** = P. Roman, idem, *Brătești*, în C. Preda (coord.), *Enciclopedia Arheologiei și Istoriei Vechi a României, vol. I (A-C)*, 1994, 207.
- Roman 1996** = P. Roman, *Ostrovul Corbului. Istoricul cercetării. Săpăturile arheologice și stratigrafie/ Ostrovul Corbului. Forschungsgeschichte. Archäologische Grabungen und Stratigraphie*, I/1a, București, 1-65.
- Roman 1998** = P. Roman, *Aufzeichnungen aus den Grabungsheften zu den Forschungen in den bronzezeitlichen Ansiedlungen von Ostrovul Corbului und Ostrovul Moldova Veche*, în C. Schuster (red.), *Die Kulturen der Bronzezeit in dem Gebiet des Eisernen Tores. Kolloquium in Drobeta-Turnu Severin (22.-24. November 1997)*, Rumänisch-Jugoslawische Kommission für die Erforschung der Region des Eisernen Tores, Archäologische Abteilung, Bd. 2, Bukarest, 17-31.
- Roman 2006** = P. Roman, *Preuves concernant les mouvements ethno-culturels de l'est à l'ouest et du sud au nord, dans la haute période de l'âge du Bronze résultées des recherches faites à Ostrovul Corbului*, în N. Tasić, C. Grozdanov (ed.), *Homage to Milutin Garašanin*, Belgrade, 455-467.
- Roman 2008** = P. Roman, *Culturile Cernavodă în contextul european*, în S.C. Ailincăi, C. Micu, F. Mihail (ed.), *Omagiu lui Gavrilă Simion la a 80-a aniversare*, Tulcea, 2008, p. 29-32.
- Roșu 1973** = A. Roșu, *Geografia fizică a României*, București.
- Russu 1981** = I.I. Russu, *Etnogeneza românilor. Fondul autohton traco-dacic și componența latino-romanică*, București.
- Sablin, Khlopachev 2002** = M.V. Sablin, G.A. Khlopachev, *The earliest ice age dogs: evidence from Eliseevichi I*, Current Anthropology 43/5, 795-799.
- Sablin, Khlopačev 2003** = M.V. Sablin, G.A. Khlopačev, *Die ältesten Hunde aus Eliseeviči I (Russland)*, Archäologisches Korrespondenzblatt 33, 309-315.
- Sanie 1995** = S. Sanie, *Din istoria culturii și religiei geto-dacice*, Iași.
- Savolainen, Zhang, Luo, Lundeberg, Leitner 2002** = P. Savolainen, Y. Zhang, J. Luo, J. Lundeberg, T. Leitner, *Genetic Evidence for an East Asian origin of Domestic Dogs*, Science 298, 1610-1613.
- Sâmpetru 1973** = M. Sâmpetru, *Înmormântări pecenege din Cîmpia Dunării*, SCIV 24/3, 443-468.

- Sâmpetru 1974** = M. Sâmpetru, *La région du Bas-Danube au Xe siècle de notre ère*, Dacia N.S. 18, 239-264.
- Sâmpetru, Șerbănescu 1971** = M. Sâmpetru, D. Șerbănescu, *Mormîntul de călăreț nomad descoperit la Curcani (jud. Ilfov)*, SCIV 22/3, 443-455.
- Schuster 1989** = C. Schuster, *Așezări din epoca bronzului pe cursul pe cursul inferior al Argeșului*, Symposia Thracologica, 7, Tulcea, 236-237.
- Schuster 1992a** = C. Schuster, *Câteva precizări privind faza a III-a a culturii Glina în lumina celor mai noi cercetări*, Litua 5, 7-10.
- Schuster 1992b** = C. Schuster, *Piese de metal recent descoperite aparținând culturii Tei*, SCIVA 43/1, 81-83.
- Schuster 1992c** = C. Schuster, *Așezări Glina pe cursul inferior al Argeșului și Valea Câlniștei (I). Mihăilești-Tufa*, Thraco-Dacica 13/1-2, 35-41.
- Schuster 1994a** = C. Schuster, *Despre aria de răspândire a culturii Glina*, Istros 7, 63-70.
- Schuster 1994b** = C. Schuster, *Aria de răspândire a culturii Tei*, AB S.N. 3, 171-178.
- Schuster 1995a** = C. Schuster, *Einführung in das Siedlungs- und Bauwesen der Glina-Kultur*, Memorie del Museo Civico di Storia Naturale di Verona (II-a Serie), Sezione Scienze dell'Uomo 4, Verona, 129-132.
- Schuster 1995b** = C. Schuster, *Cercetări arheologice în așezarea culturii Glina de la Varlaam, județul Giurgiu*, CCDJ 13-14, 53-63.
- Schuster 1996a** = C. Schuster, *Considerații cu privire la unele vetre de foc din Bronzul timpuriu și mijlociu din Muntenia*, Istorie și Tradiție în Spațiul Românesc 3, 101-107.
- Schuster 1996b** = C. Schuster, *Zu den hallstattzeitlichen Funden im südlichen Teil Mittelmuntens*, în *Der Basarabi-Komplex in Mittel- und Südosteuropa. Kolloquium in Drobeta-Turnu Severin, 7.-9. November 1996*, Rumänisch-Jugoslawische Kommission für die Erforschung der Region des Eisernen Tores, Archäologische Abteilung, I, București, 147-163.
- Schuster 1996c** = C. Schuster, *Considerații cu privire la unele vetre de foc din Bronzul timpuriu și mijlociu*, Istorie și Tradiție în Spațiul Românesc 3, 101-107.
- Schuster 1996d** = C. Schuster, *Despre cărucioarele din lut ars din Epoca bronzului de pe teritoriul României*, Thraco-Dacica 17/1-2, 117-137.
- Schuster 1996e** = C. Schuster, *Considerații privind așezările culturii Glina*, Drobeta 7, 12-17.
- Schuster 1997a** = C. Schuster, *Perioada timpurie a epocii bronzului în bazinele Argeșului și Ialomiței Superioare*, Bibliotheca Thracologica 20, București.
- Schuster 1997b** = C. Schuster, *Despre locuințele culturii Glina*, MemAntiq 21, 85-114.
- Schuster 1998a** = C. Schuster, *Despre obiectele litice descoperite în aria culturii Glina*, Drobeta 8, 11-24.
- Schuster 1998b** = C. Schuster, *Despre obiectele din lut ars din aria culturii Glina*, Angustia 3, 19-39.
- Schuster 1998c** = C. Schuster, *Despre un anumit tip de ciocan și ciocan-topor neperforat din piatră de pe teritoriul României*, Thraco-Dacica 19/1-2, 113-144.
- Schuster 1998d** = C. Schuster, *Unele probleme ale Bronzului Mijlociu (BM) și Final (BF) din centrul Munteniei (I)*, BMJTA 2-4/2-4 (1996-1998), 141-153.
- Schuster 1999** = C. Schuster, *Early Bronze Age in Romania & Early Bronze Cultural Pattern in Romania*, în L. Nikolova with the contribution of I. Manzura, and C. Schuster, *The Balkans in Later Prehistory. Periodization, Chronology and Cultural Development in the Final Copper and Early Bronze Age (Fourth and Third Millennia BC)*, BAR International Series 791, Oxford, 241-248 & 325-335.
- Schuster 2000a** = C. Schuster, *Zur Besiedlung der West- und Mittelwalachei (Rumänien) in der Frühbronzezeit*, Reports of Prehistoric Research Projects 4, 9-19.
- Schuster 2000b** = C. Schuster, *Middle and Late Bronze Age of Southeastern Europe (Romania and Bulgaria)*, în L. Nikolova (ed.), *Technology, Style and Society. Contributions to the Innovations between the Alps and the Black Sea in Prehistory*, BAR International Series 854, Oxford, 281-285.
- Schuster 2000c** = C. Schuster, *Zu den Ursachen der Ausbreitung (von Osten nach Westen) der Glina-Kultur*, CA 11/II, 361-370.
- Schuster 2000d** = C. Schuster, *Notă cu privire la două tipuri de obiecte din piatră șlefuită*

- din epoca bronzului din sudul și răsăritul României, *Angustia* 5, 85-92.
- Schuster 2000e** = C. Schuster, *Despre reprezentări în lut ars ale piciorului uman din Bronzul românesc*, AB S.N. 7-8 (1999-2000), 261-278.
- Schuster 2000f** = C. Schuster, *Unele aprecieri cu privire la instalațiile de foc de uz menajer din epoca bronzului de pe teritoriul României*, *Istros* 10, 71-92.
- Schuster 2000g** = C. Schuster, *De la epoca pietrei la prima vârstă a fierului*, în M. Negru, C. Schuster, D. Moise, *Militari-Câmpul Boja. Un sit arheologic pe teritoriul Bucureștilor*, București, 13-46.
- Schuster 2001** = C. Schuster, *Erwägungen zum Ende der Frühbronzezeit im Bukarester Raum*, *Annales d'Université „Valahia” Târgoviște, Section d'Archeologie et d'Histoire* 2-3, 127-138.
- Schuster 2002** = C. Schuster, *Einige Erwägungen bezüglich des Fischfangs in der Vorgeschichte an der Unteren Donau*, *CCDJ* 19, 159-169.
- Schuster 2003a** = C. Schuster, *The Distribution Range of Tei Culture (With Special Reference to North of the Danube)*, in L. Nikolova (ed.), *Early Symbolic System for Communication in Southeast Europe*, vols. 1-2, BAR, Int. Series 1139, Oxford, 493-498.
- Schuster 2003b** = C. Schuster, *Wo lag die Westgrenze des Verbreitungsgebietes der frühbronzezeitlichen Glina-Kultur?*, *Drobeta* 13, 16-21.
- Schuster 2003c** = C. Schuster, *Zur Bestattungsweise in Südrumänien in der Bronzezeit*, în R. Vasić (ed.), *Burial Customs in the Bronze and Iron Age. Symposium, Čačak, 4-8 September 2002*, Čačak, 109-138.
- Schuster 2003d** = C. Schuster, *Zu den Spondylus-Funden in Rumänien*, *Thraco-Dacica* 23/1-2 (2002), 37-83.
- Schuster 2004a** = C. Schuster, *Die Donau und die Südkarpaten Hindernisse in der Bewegungsfreiheit der bronzezeitlichen Gemeinschaften im Gebiet an der Unteren Donau ?*, în J. Batora, V. Furmánek, L. Velisiačik (ed.), *Einflüsse und Kontakte alteuropäischer Kulturen. Festschrift für Jozef Vladár zum 70. Geburtstag*, Communicationes Instituti Archaeologici Nitriensis, Academiae Scientiarum Slovacae, Tomus 6, Nitra, 217-230.
- Schuster 2004b** = C. Schuster, *The Fire and the World of Living in the Bronze Age and the Hallstatt Period of Romania*, *MemAntiq* 23, 303-334.
- Schuster 2005a** = C. Schuster, *Die Tei-Kultur*, în C. Schuster, G. Crăciunescu, C. Fântâneau, *Zur Bronzezeit in Südrumänien. Drei Kulturen: Glina, Tei und Verbicioara*, Bd. I, 85-132.
- Schuster 2005b** = C. Schuster, *Zu der Problematik der Frühbronzezeit an der Unteren Donau (Rumänien)*, *AAC* 39 (2004), 87-122.
- Schuster 2005c** = C. Schuster, *Mediul înconjurător la Dunărea de Jos în preistorie. Câteva gânduri*, *Drobeta* 14 (2004), 5-16.
- Schuster 2007** = C. Schuster, *Die Tei-Kultur*, în C. Schuster, G. Crăciunescu, C. Fântâneau, *Zur Bronzezeit in Südrumänien. Drei Kulturen: Glina, Tei und Verbicioara*, Bd. II, 39-74.
- Schuster 2008a** = C. Schuster, *Transportul terestru în Preistorie, cu privire specială la ținutul Dunării de Jos*, Târgoviște.
- Schuster 2008b** = C. Schuster, *Erwägungen zu den befestigten bronzezeitlichen Siedlungen an der Unteren Donau (Südrumänien)*, *Studii de Preistorie* 4 (2007), 179-187.
- Schuster 2008c** = C. Schuster, *Date noi cu privire la cultura Sântana de Mureș în centrul Munteniei (județul Giurgiu)*, *Buridava* V (2007), 42-54.
- Schuster 2009** = C. Schuster, *Notă cu privire la un vas din Bronzul Final de la Călugăreni, jud. Giurgiu*, *BMJTAG* XIV/11 (2008), 149-162.
- Schuster, Comșa 1997** = C. Schuster, A. Comșa, *Burial Rites and Rituals of the Bronze Age in Southeastern Romania*, în P.F. Biehl and F. Bertemes with H. Meller (ed.), *The Archaeology of Cult and Religion*, *Archaeolingua* 13, Budapest, 235-241.
- Schuster, Fântâneau 2003** = C. Schuster, C. Fântâneau, *Considerații privind habitatul în Bronzul Timpuriu între Carpații Meridionali și Dunăre*, *Cultura Glina*, *Drobeta* 13, 7-15.
- Schuster, Fântâneau 2005** = C. Schuster, C. Fântâneau, *Die Glina-Kultur*, în C. Schuster, G. Crăciunescu, C. Fântâneau, *Zur Bronzezeit in Südrumänien. Drei Kulturen: Glina, Tei und Verbicioara*, Bd. I, 21-83.
- Schuster, Fântâneau 2007** = C. Schuster, C. Fântâneau, *Die Glina-Kultur*, în C. Schuster, G. Crăciunescu, C. Fântâneau, *Zur Bronzezeit in Südrumänien. Drei Kulturen: Glina, Tei und*

- Verbicioara*, Bd. II (2006), 9-37.
- Schuster, Morintz 2006a** = C. Schuster, A. Morintz, *Zu den frühbronzezeitlichen Siedlungen und Bestattungen in Südrumänien*, în S.A. Luca, V. Sîrbu (ed.), *The Society of the Living – the community of the Dead (from Neolithic to the Christian Era). Proceedings of the 7th International Colloquium of Funerary Archaeology*, Acta Terrae Septemcastrensis 5/1 (Special number Bibliotheca Septemcastrensis 17), 43-50.
- Schuster, Morintz 2006b** = C. Schuster, A. Morintz, *Ambarcațiuni și navigație în preistorie*, Târgoviște.
- Schuster, Munteanu 1995** = C. Schuster, M. Munteanu, *Considerații privind unele topoare din epoca bronzului, găsite la sud de Carpați*, MemAntiq 20, p. 79-84.
- Schuster, Negru 1999** = C. Schuster, M. Negru, *Descoperiri arheologice din epoca bronzului la București-Militari „Câmpul Boja” (campania din anul 1997)*, București 13, 19-25.
- Schuster, Negru 2006** = C. Schuster, M. Negru, *Militari-Câmpul Boja. An archaeological site on the territory of Bucharest II. Pre- and Proto-Historic Settlements*, Târgoviște.
- Schuster, Negru 2008** = C. Schuster, M. Negru, *Ceramica Tei III de la București-Militari „Câmpul Boja”, Sectorul D*, Drobeta 17 (2007), 52-61.
- Schuster, Negru 2009** = C. Schuster, M. Negru, *Militari-Câmpul Boja. Vestigiile din preistorie*, Analele Universității Spiru Haret, Seria Istorie, nr. 11 (2008), 83-92.
- Schuster, Nica 1995** = C. Schuster, M. Nica, *Săpăturile de salvare de la Morărești, județul Dolj-1993*, CAANT 1, 114-122.
- Schuster, Popa 1995a** = C. Schuster, T. Popa, *Cercetări privind epoca bronzului în județul Giurgiu (investigațiile din anii 1986-1994)*, BMJTA 1/1, 20-54.
- Schuster, Popa 1995b** = C. Schuster, T. Popa, *Raport preliminar privind săpăturile de la Mogoșești, județul Giurgiu*, CAANT 1, 147-156.
- Schuster, Popa 1997** = C. Schuster, T. Popa, *Cercetările arheologice de la Mogoșești, județul Giurgiu. Campanie din 1995*, CAANT 2, 63-77.
- Schuster, Popa 2000** = C. Schuster, T. Popa, *Mogoșești. Studiu monografic*, Bibliotheca Musei Giurgiuvensis 1, Giurgiu.
- Schuster, Popa 2001** = C. Schuster, T. Popa, *The fire and the world of the living in the Romanian Bronze Age*, în C. Schuster, A. Comșa, T. Popa, *The Archaeology of Fire in the Bronze Age of Romania*, Bibliotheca Musei Giurgiuvensis 2, Giurgiu, 25-76.
- Schuster, Popa 2007** = C. Schuster, T. Popa, *Contribuție la repertoriul arheologic al județului Giurgiu. I. Cultura Tei*, Buletinul Muzeului „Teohari Antonescu” IX-XII/9, 155-160.
- Schuster, Popa 2008** = C. Schuster, T. Popa, *Mironești. I. Locuri, cercetări arheologice, monumente și personaje istorice*, Bibliotheca Musei Giurgiuvensis 3, Giurgiu.
- Schuster, Popa 2009a** = C. Schuster, T. Popa, *Contribuție la repertoriul arheologic al județului Giurgiu. II. Cultura Glina*, BMJTA 14/11 (2008), p. 83-89.
- Schuster, Popa 2009b** = C. Schuster, T. Popa, *Notă cu privire la Canis familiaris în mediul Glina, Drobeta XVIII* (2008), 38-44.
- Schuster, Comșa, Popa 2001** = C. Schuster, A. Comșa, T. Popa, *The Archaeology of Fire in the Bronze Age of Romania*, Bibliotheca Musei Giurgiuvensis 2, Giurgiu.
- Schuster, Comșa, Semuc 2005a** = C. Schuster, A. Comșa, C. Semuc, *Zu den Bestattungen der frühbronzezeitlichen Glina-Kultur*, Studia Antiqua et Archaeologica 10-11, 41-60.
- Schuster, Comșa, Semuc 2005b** = C. Schuster, A. Comșa, C. Semuc, *Zu den Grabsitten der Tei-Kultur*, Pontica 37-38, 59-71.
- Schuster, Morintz, Popa, Gheorghe 2009** = C. Schuster, A.S. Morintz, T. Popa, I. Gheorghe, *Iepurești, com. Iepurești, jud. Giurgiu, Punct: La Izlaz*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România. A XLIII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice*, Târgoviște, 27-30 mai 2009, Valachica XXI, Târgoviște, 311.
- Schuster, Popa, Morintz, Kogălniceanu 2009** = C. Schuster, T. Popa, A.S. Morintz, R. Kogălniceanu, *Cernavodă III-finds at Mironești, Giurgiu County*, în V. Sîrbu, C. Luca (ed.), *Miscellanea Historica et Archaeologica in Honorem Professoris Ionel Căndea*, Brăila, 3-17.
- Schuster, Șerbănescu, Popa, Morintz 2009** = C. Schuster, D. Șerbănescu, T. Popa, A. Morintz,

- Radovanu (Bezirk Călărași) und Mironești (Bezirk Giurgiu), zwei Grabungsorte am rechten Argeș-Ufer.* În A. Comșa, C. Bonsall, L. Nikolova, R. Alaiba (ed.), *The Neo-Eneolithic Period in Central and South-Eastern Europe. Proceedings of the International Symposium dedicated to the 85th Birth Anniversary of Eugen Comșa*, București (sub tipar).
- Séfériadès 2000** = M.L. Séfériadès, *Spondylus Gaederopus: some observations on the earliest European long distance exchange system*, în S. Hiller, V. Nikolov (ed.), *Karanovo III. Beiträge zum Neolithikum in Südosteuropa*, Wien, 423-437.
- Séfériadès 2003** = M.L. Séfériadès, *Note sur l'origine et la signification des objets en Spondyle de Hongrie dans le cadre du Néolithique et l'Énéolithique européen*, în (ed.), *Frühe Etappen der Menschengeschichte in Mittel und Südosteuropa*, *Archaeolingua* 15, 353-367.
- Simion 2003** = G. Simion, *Culturi antice în zona gurilor Dunării, I. Preistorie și protoistorie*, BiblIP-A 5, Tulcea.
- Simion, Rența, Nițulescu 2003-2004** = G. Simion, E. Rența, V. Nițulescu, *Tumulul de la Adâncata – jud. Ialomița*, *Ialomița* 4, 95-114.
- Situri 1996** = *Situri arheologice cercetate în perioada 1983-1992*, Brăila.
- Sîrbu 1993** = V. Sîrbu, *Credințe și practici funerare, religioase și magice în lumea geto-dacilor (pornind de la descoperiri arheologice din Câmpia Brăilei)*, Galați.
- Sîrbu 1994** = V. Sîrbu, *Considerații asupra habitatului getic din zona Căscioarele, jud. Călărași*, *Revista Bistriței* 8, 25-33.
- Sîrbu 1996a** = V. Sîrbu, *Dava getică de la Grădiștea, județul Brăila I*, Brăila.
- Sîrbu 1996b** = V. Sîrbu, *La Stână*, în V. Sîrbu, P. Damian, E. Alexandrescu, E. Safta, O. Damian, S. Pandrea, A. Niculescu, *Așezări din zona Căscioarele-Greaca-Prundu – milenii I î.Hr. – I.d.Hr.*, Monografii Arheologice, Brăila, 69-78.
- Sîrbu 1996c** = V. Sîrbu, *Analiza complexelor și materialelor descoperite. Zona Greaca-Prundu*, în V. Sîrbu, P. Damian, E. Alexandrescu, E. Safta, O. Damian, S. Pandrea, A. Niculescu, *Așezări din zona Căscioarele-Greaca-Prundu – milenii I î.Hr. – I.d.Hr.*, Monografii Arheologice, Brăila, 92-96.
- Sîrbu 1997** = V. Sîrbu, *Sacrificii de oameni și de animale*, în V. Sîrbu, G. Florea, *Imaginar și imagine în Dacia Preromană*, Brăila, 43-44.
- Sîrbu 2000** = V. Sîrbu, *Sacrifices d'hommes et d'animaux*, în V. Sîrbu, G. Florea, *Géto-daces. Iconographie et imaginaire*, Cluj-Napoca, 86-87.
- Sîrbu 2006** = V. Sîrbu, *Oameni și zei în lumea geto-dacilor/ Man and Gods in the Geto-Dacian World*, Brașov.
- Sîrbu 2009** = V. Sîrbu, *Bols géto-daces à décor en relief et représentations figuratives*, în V. Sîrbu, C. Luca (ed.), *Miscellanea Historica et Archaeologica in Honorem Professoris Ionel Căndea*, Brăila, 19-31.
- Sîrbu, Damian 1996** = V. Sîrbu, P. Damian, Șuvița Hotarului, în V. Sîrbu, P. Damian, E. Alexandrescu, E. Safta, O. Damian, S. Pandrea, A. Niculescu, *Așezări din zona Căscioarele-Greaca-Prundu – milenii I î.Hr. – I.d.Hr.*, Monografii Arheologice, Brăila, 11-31.
- Sîrbu et al. 1996** = V. Sîrbu, P. Damian, E. Alexandrescu, E. Safta, O. Damian, S. Pandrea, A. Niculescu, *Așezări din zona Căscioarele-Greaca-Prundu – milenii I î.Hr. – I.d.Hr.*, Monografii Arheologice, Brăila.
- Sîrbu, Schuster, Popa 1997** = V. Sîrbu, C. Schuster, T. Popa, *Noi descoperiri getice din județul Giurgiu (așezările de la Schitu, Bila, Cămineasca, Mironești, Mihăilești, Adunații Copăcenii, Mogoșești, Milcovățu, Letca Noua, Letca Veche)*, *Istros* 8, 237-255.
- Spânu 2006** = D. Spânu, *Anthropomorphe Darstellungen auf den Reliefverzierten.... von Zimnicea. Beiträge zur Ikonographie und Mythologie des vorrömischen Dakien, Dacia N.S. L.*, 297-322.
- Spinei 1985** = V. Spinei, *Realități etnice și politice în Moldova Meridională în secolele X-XIII, români și turanici*, Iași.
- Spinei 1996** = V. Spinei, *Ultimele valuri migratoare de la nordul Mării Negre și al Dunării de Jos*, Iași.
- Spinei, Diaconu, Ferenczi 2001** = V. Spinei, P. Diaconu, I. Ferenczi, *Migratorii la cumpăna de mileniu: ungurii, pecenegii, uzii și cumanii*, în Șt. Pascu, R. Theodorescu (coord.), *Istoria Românilor. Vol. III. Genezele românești*, București, 250-260.

- Street 1989** = M. Street, *Ein frühmesolithischer Hund und Hundeverbiß an Knochen vom Fundplatz Bedburg-Königshoven, Niederrhein*, *Archäologische Informationen* 12, 203-215.
- Suceveanu 1975** = A. Suceveanu, *À propos d'Argedava à la lumière d'une inscription inédite*, *Revue Roumaine d'Histoire* 14, 111-118.
- Suceveanu 1983** = A. Suceveanu, *Burebista et la Dobroudja*, *Thraco-Dacica* 4, 45-58.
- Suceveanu 1994** = A. Suceveanu, *Arcidava*, în C. Preda (coord.), *Enciclopedia Arheologiei și Istoriei Vechi a României. Vol. I (A-C)*, București, 89.
- Szmoniewski, Petcu 2008** = B.Sz. Szmoniewski, R. Petcu, *Preliminary report from the new excavation in Baba Cave, Grădina Village, Constanța County*, *Pontica* 41, 35-47.
- Șerbănescu 1998** = D. Șerbănescu, *Contribuții arheologice la civilizația geto-dacilor din centrul Câmpiei Române*, București (Teză de doctorat).
- Șerbănescu 2006** = D. Șerbănescu, *Căscioarele*, în P. Damian, S. Cleșiu, G. Bălan, D. Șerbănescu, V. Gureșoae, V. Sîrbu, *Căscioarele, com. Căscioarele, jud. Călărași, Punct: D-aia parte*, în M.V. Angelescu, F. Vasilescu (ed.), *Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2005. A XL-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Constanța, 31 mai-3 iunie 2006*, București, 120.
- Șerbănescu, Schuster, Morintz 2009** = D. Șerbănescu, C. Schuster, A.S. Morintz, *Despre vetrele-altar din dava de la Radovanu-Gorgana a doua, jud. Călărași, România*, în A. Zancu, T. Arnăuț, M. Băț (ed.), *Studia Archeologiae et Historiae Antiquae. Doctissimo viro Scientiarum Archeologiae et Historiae Ion Niculiță, anno septuagesimo aetatis suae dedicatur*, Chișinău, 245-254.
- Șerbănescu, Schuster, Morintz, Comșa, Semuc, Constantin, Mecu, Mocanu, Lungu 2006** = D. Șerbănescu, C. Schuster, A. Morintz, A. Comșa, C. Semuc, C. Constantin, L. Mecu, A. Mocanu, S. Lungu, *Radovanu, com. Radovanu, jud. Călărași, Punct: Gorgana a doua. În Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2005. A XL-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Constanța, 31 mai-3 iunie 2006*, București, 279-281.
- Șerbănescu, Schuster, Morintz, Mocanu, Petkov, Mecu, Nica, Nălbitoru, Lungu 2007** = D. Șerbănescu, C. Schuster, A. Morintz, A. Mocanu, E. Petkov, L. Mecu, T. Nica, A. Nălbitoru, S. Lungu, *Radovanu, com. Radovanu, jud. Călărași, Punct: Gorgana a doua. În Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2006. A XLI-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Constanța, 29 mai-1 iunie 2007*, București, 285-286.
- Șerbănescu, Schuster, Morintz, Mocanu, Petkov, Mecu, Nica, Nălbitoru, Lungu 2008** = D. Șerbănescu, C. Schuster, A. Morintz, A. Mocanu, E. Petkov, L. Mecu, T. Nica, A. Nălbitoru, S. Lungu, *Radovanu, com. Radovanu, jud. Călărași, Punct: Gorgana întâi și Gorgana a doua. În Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2007. A XLII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Iași, 14 mai-18 mai 2008*, București, 247-248.
- Tarcan, Bejenaru 2001** = C. Tarcan, L. Bejenaru, *The importance of domestic mammals during the La Tène period in Romania*, *Archeofauna* 10, 7-23.
- Tchernov, Valla 1997** = E. Tchernov, F.F. Valla, *Two new dogs, and other Natufian dogs, from the Southern Levant*, *Journal of Archaeological Science*, 24, 65-95.
- Teodorescu, Peneș 1984** = V. Teodorescu, M. Peneș, *Matricea de incidență a siturilor de la Budureasca (Budureasca I-Budureasca 31), jud. Prahova, oglindă a continuității multimilenare de viață, a unității culturale și a densității paleodemografice în zonă*, *AMIAP* 1, 11-50.
- Todorova 2000** = H. Todorova, *Die Spondylus-Problematik heute*, în S. Hiller, V. Nikolov (ed.), *Karanovo III. Beiträge zum Neolithikum in Südosteuropa*, Wien, 415-422.
- Tomescu 1998** = I. Tomescu, *Rezultatele preliminare privitoare la flora arborescentă obținută prin analiza materialului lemnos provenit din nivelul Gumelnița*, *BMJTA* 2-4/2-4 (1996-1998), 107-113.
- Tomescu 2000** = M. Tomescu, *Holocenul – date cronologice și climatice*, *CA* 11/I (1998-2000), 235-270.
- Tomescu, Haită 1998** = M. Tomescu, *Rezultate preliminare asupra petrografiei materialului litic din nivelul Gumelnița*, *BMJTA* 2-4/2-4 (1996-1998), 93-98.

- Tringham 1973** = R. Tringham, *The Mesolithic of Southeastern Europe*, în S.K. Kozłowski (ed.), *The Mesolithic in Europe*, 551-572.
- Trohani 1975** = G. Trohani, *Raport asupra săpăturilor arheologice efectuate în așezarea geto-dacică de la Vădiceasca, jud. Ilfov, în anul 1973*, CA 1, 151-175.
- Trohani 1976** = G. Trohani, *Săpăturile din așezarea geto-dacă de la Vlădiceasca*, CA 2, 87-134.
- Trohani 1986** = G. Trohani, *Influences hellénistiques dans la décoration des âtres Géo-Daces*, *Ancient Macedonia* 4, 661-666.
- Trohani 1987** = G. Trohani, *Săpături arheologice pe Ghergălăul Mare, satul Vlădiceasca, comuna Valea Argovei, jud. Călărași (III)*, CCDJ 3-4, 53-61.
- Trohani 1997** = G. Trohani, *Așezarea de la Popești, jud. Giurgiu. Campaniile 1988-1991, secțiunea II. Raport preliminar*, CA 10, 193-229.
- Trohani 2005** = G. Trohani, *Locuirea getică din partea de nord a Popinei Bordușani (com. Bordușani, jud. Ialomița). Vol. I*, Muzeul Județean Ialomița. Seria Situri Arheologice II, Târgoviște.
- Trohani 2008** = G. Trohani, *Aperçu sur les vases conteneurs des géto-daces en Munténie*, în A. Avram, V. Lungu și M. Neagu (ed.), *ΦΙΛΙΑΣ XAPIN. Mélanges à la mémoire de Nicular Conovici*, CCDJ 25, 195-223.
- Trohani 2009** = G. Trohani, *Decorul ceramicii geto-dacice din Muntenia în secolele II a. Chr. – Ip. Chr.*, în A. Zanoci, T. Arnăut, M. Băț (ed.), *Studia Archeologiae et Historiae Antiquae. Doctissimo viro Scientiarum Archeologiae et Historiae Ion Niculiță, anno septuagesimo aetatis suae dedicatur*, Chișinău, 233-244.
- Tudor 1965** = E. Tudor, *Ceramica aparținând culturii Cernavoda descoperită la Căscioarele*, SCIV 16/3, 555-563.
- Tudor 1977** = E. Tudor, *Un aspect cultural post-gumelnițean descoperit în zona de dealuri a Munteniei (Săpăturile de la Brătești-“Coasta bisericii”, jud. Dîmbovița)*, SCIVA 28/1, 37-53.
- Tudor 1978** = E. Tudor, *Die Gruppe Brătești*, *Dacia* N.S. 32, 73-86.
- Tudor 1984** = E. Tudor, *O descoperire de tip Brătești în zona Bucureștilor*, SCIVA 35/2, 184-188.
- Tudor, Chicideanu 1977** = E. Tudor, I. Chicideanu, *Săpăturile arheologice de la Brăteștii de Sus, județul Dîmbovița*, *Valachica* 9, 119-151.
- Tufescu 2001** = V. Tufescu, *Teritoriul și populația României*, în M. Petrescu-Dîmbovița, A. Vulpe (coord.), *Istoria Românilor. Vol. I. Moștenirea timpurilor îndepărtate*, București, 3-20.
- Turcu 1971** = M. Turcu, *Note arheologice pe șantierul de construcții din București. Săpăturile de salvare de la Popești Leordeni*, București 8, 89-91.
- Turcu 1976** = M. Turcu, *Les bols à reliefs des collections du Musée d'Histoire du Municipe de Bucarest*, *Dacia* N.S. 20, 199-204.
- Turcu 1979** = M. Turcu, *Geto-dacii din Cîmpia Munteniei*, București.
- Turner 2002** = C.G. Turner II, *Teeth, needles, dogs, and Siberia: Bioarchaeological evidence for the colonization of the New World* în N.G. Jablonski (ed.), *The First Americans: Pleistocene Colonization of the New World*, *Memoirs of the California Academy of Sciences* 27, 123-158.
- Udrescu 1971** = M. Udrescu, *Notă asupra resturilor scheletice ale calului descoperit în mormîntul de călăreț de la Curcani-Ilfov*, SCIV 22/3, 463-468.
- Udrescu 1980** = M. Udrescu, *Quelques données ayant trait à la chasse et à la l'élevage des animaux chez les Géo-Daces et les Daco-Romains de la Plaine Roumaine*, în *Actes du IIème Congrès International de Thracologie (Bucarest, 4-10 septembre 1976)* 2, *Histoire et Archéologie*, 233-237.
- Udrescu 1984** = M. Udrescu, *Problèmes d'archéozoologie concernant les périodes géto-dace et daco-romaine en Roumanie*, în C. Grigson și J. Clutton-Brock (ed.), *Animals and Archaeology 4, Husbandry in Europe*, *BAR International Series* 227, 81-91.
- Udrescu 1985a** = M. Udrescu, *Considerații arheozoologice privind creșterea animalelor și vînătoarea la geto-dacii din Cîmpia Română*, CCDJ 1, 61-66.
- Udrescu 1985b** = M. Udrescu, *Quelques problèmes de zooarchéologie concernant la période géto-dace dans la Plaine Roumaine*, *Dacia* N.S. 29/1-2, 129-132.
- Udrescu 1989** = M. Udrescu, *Vînătoarea la geto-dacii din sud-estul României; date zooarheologice*, *Thraco-Dacica* 10/1-2, 197-202.
- Udrescu 1993** = M. Udrescu, *La chasse chez les Géo-Daces (IIe-Ier siècles av. J.-C.) du Sud-Est*

- de la Roumanie, în J. Desse și F. Audoin-Rouzeau (ed.), *Exploitation des animaux sauvages à travers le temps*, APDCA, Juan-les-Pins, 405-410.
- Udrescu, Nicolăescu-Plopșor 1988** = M. Udrescu, D. Nicolăescu-Plopșor, *Données de paléopathologie animale et pratiques de guérison dans quelques habitats géto-daces et daco-romains de Roumanie*, *Supplemento della Rivista di Antropologia* 66, Roma, 295-313.
- Ulanici 1975** = A. Ulanici, *Săpăturile arheologice de la Branef, jud. Olt*, CA 1, 45-76.
- Ulanici 1976** = A. Ulanici, *Noi cercetări la Branef*, CA 2, 33-72.
- Ulanici 1978** = A. Ulanici, *Date noi privind epoca bronzului în lumina săpăturilor arheologice de la Greci, jud. Ilfov*, în V. Vrabie (coord.), *Ilfov. File de Istorie*, București, 81-83.
- Ulanici 1979a** = A. Ulanici, *Săpăturile arheologice efectuate la Branef în anul 1976*, CA 3, 27-38.
- Ulanici 1979b** = A. Ulanici, *Noi cercetări arheologice la Greci, jud. Ilfov*, CA 3, 9-26.
- Ulanici 1981** = A. Ulanici, *Cercetările arheologice din anul 1979 de la Branef, jud. Olt*, CA 4, 20-28.
- Ulanici 1982** = A. Ulanici, *Săpăturile de la Valea Iașului, jud. Argeș*, CA 5, 37-42.
- Ulanici 1983** = A. Ulanici, *Săpăturile efectuate la Branef în așezarea Glina*, CA 6, 20-29.
- Ulanici, Trohani 1975** = A. Ulanici, G. Trohani, *Săpăturile de la Greci, com. Grădiștea, jud. Ilfov*, CA 1, 77-100.
- Ursachi 1995** = V. Ursachi, *Zargidava. Cetatea dacică de la Brad*, *Bibliotheca Thracologica* X, București.
- Vajsov 1992** = I. Vajsov, *Anthropomorphe Plastik aus dem prähistorischen Gräberfeld bei Durankulak*, *Studia Praehistorica* 11-12, 95-113.
- Vasilu 1995** = I. Vasilu, *Mormintele cu ocră de la Luncavița-„Movila Mocuța”*, *Peuce* 11, 117-140.
- Vasilu 2005** = I. Vasilu, *Cercetări arheologice de salvare de la Frecăței, jud. Tulcea*, *Peuce S.N.* 2 (2004), 9-32.
- Vasilu 2007** = I. Vasilu, *Noi informații privind epoca bronzului în nordul Dobrogei*, *Peuce S.N.* 5, 113-138.
- Voinea 2005** = V. Voinea, *Cauze privind sfârșitul eneoliticului în zona litoralului vest-pontic. Așezarea de pe insula „La Ostrov”, lacul Tașaul (Năvodari, jud. Constanța)*, *Pontica* 37-38, 21-46.
- Voinea, Neagu 2008** = V. Voinea, G. Neagu, *Archaeological research at Hamangia III settlement from Cheia (2004-2008)*, 9-34.
- Vulpe 1976** = A. Vulpe, *Argedava*, în D.M. Pippidi (cond.), *Dicționar de Istorie Veche a României (Paleolitic – sec. X)*, București, 43.
- Vulpe 1986a** = A. Vulpe, *Limita de vest a Sciției la Herodot*, *Studii Clasice* 24, 33-43.
- Vulpe 1986b** = A. Vulpe, *Zur Entstehung der geto-dakischen Zivilisation. Die Basarabikultur. 1. Teil: Forschungsgeschichte; Definition; Fundstoff; Verbreitung*, *Dacia N.S.* XXX/1-2, 49-89.
- Vulpe 1994** = A. Vulpe, *Argedava*, în C. Preda (coord.), *Enciclopedia Arheologiei și Istoriei Vechi a României. Vol. I (A-C)*, București, 91.
- Vulpe 1997** = A. Vulpe, *Considerații privind începutul și definirea perioadei timpurii a epocii bronzului în România*, în M. Ciho, V. Nistor și D. Zaharia (ed.), *In honorem emeritae Ligiae Bârzu. Timpul istoriei (I). Memorie și patrimoniu/ Le temps de l'histoire (I). Memoire et patrimoine*, București, 1997, 37-50.
- Vulpe R. 1957** = R. Vulpe, *Șantierul arheologic Popești (reg. București, r. Mihăilești)*, *MCA* 3, 227-246.
- Vulpe R. 1959** = R. Vulpe, *Șantierul arheologic Popești (r. Domnești, reg. București)*, *MCA* 6, 307-324.
- Vulpe R. 1960** = R. Vulpe, *Argedava*, în *Omagiu lui Constantin Daicoviciu cu prilejul împlinirii a 60 de ani*, București, 557-564.
- Vulpe R. 1976** = R. Vulpe, *Argedava*, în *Studia Thracologica*, București, 69-79.
- Vulpe A., Gheorghită 1976** = A. Vulpe, M. Gheorghită, *Bols à reliefs de Popești*, *Dacia N.S.* 20, 167-198.
- Vulpe R., Vulpe E. 1955** = R. Vulpe, E. Vulpe, *Șantierul arheologic Popești. Raport preliminar*, *SCIV* 6/1-2, 239-269.
- Zidarov 2007** = P. Zidarov, *The worked osseous finds from Pietrele: raw material selection strategies*, în S. Hansen, M. Toderas, A. Reingruber, I. Gatsov, C. Georgescu, J. Görsdorf, T. Hoppe, P. Nedelcheva, M. Prange, J. Wahl, J. Wunderlich, P. Zidarov, *Pietrele, Măgura Gorgana. Ergebnisse der Ausgrabungen im Sommer 2006*, *Eurasia Antiqua* 13, 81-85.

Abrevieri

AB S.N. = Analele Banatului Serie Nouă, Timișoara.

AMIAP = Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie - Prahova.

AȘUAICI = Anuarul științific al Universității „A.I. Cuza”, Iași.

BMJTA = Buletinul Muzeului Județean „Teohari Antonescu” - Giurgiu.

BMJV = Buletinul Muzeului Județului Vlaşca, Giurgiu.

CA = Cercetări Arheologice.

CAB = Cercetări Arheologice în București.

CCDJ = Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos, Călărași.

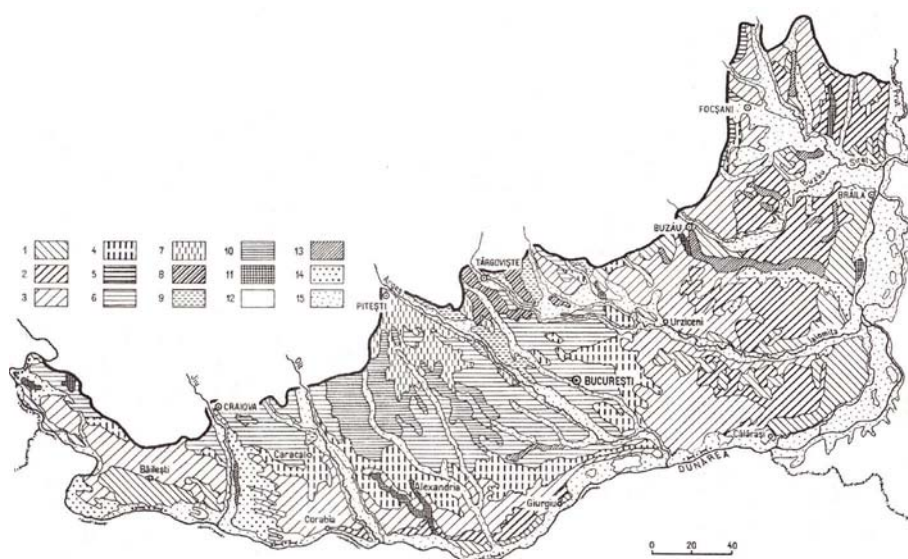
MCA = Materiale și cercetări arheologice.

RA = Revista Arheologică S.N., Chișinău.

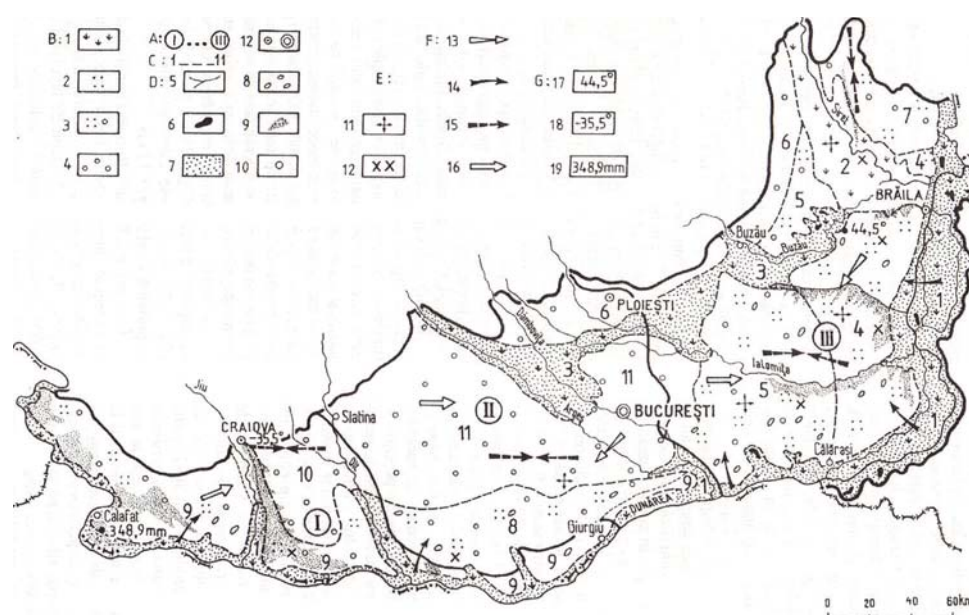
RPRP = Reports of Prehistoric Research Projects, Karlova, Salt Lake City.

SCIV/SCIVA = Studii și Cercetări de Istorie Veche/și Arheologie, București.

PLANȘE

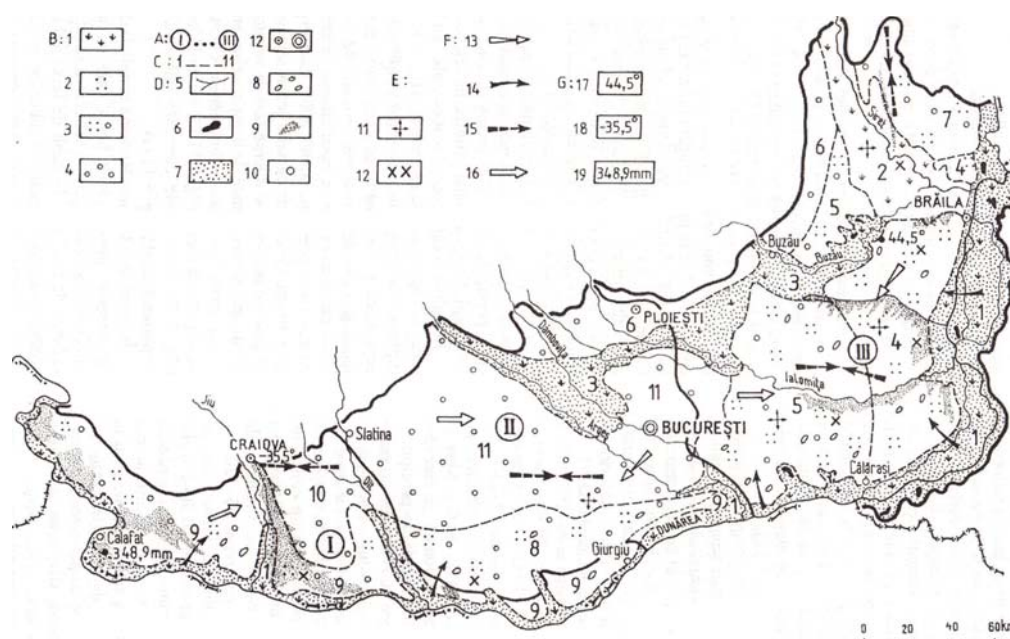

Harta C. Solurile *Câmpiei Române*: 1 = cernoziomuri, 2 = cernoziomuri vermice, 3 = cernoziomuri cambice, 4 = cernoziomuri argiloiluviale, 5 = soluri cenușii, 6 = soluri brun-roșcate, 7 = luvisoluri albice, 8 = planosoluri albice, 9 = soluri brune eu-mezobazice, 10 = vertisoluri, 11 = lăcoviști, 12 = soluri gleice, 13 = solonețuri, 14 = psamosoluri și nisipuri nesolificate, 15 = soluri aluviate și aluviuni. Apud Buza 2005a.

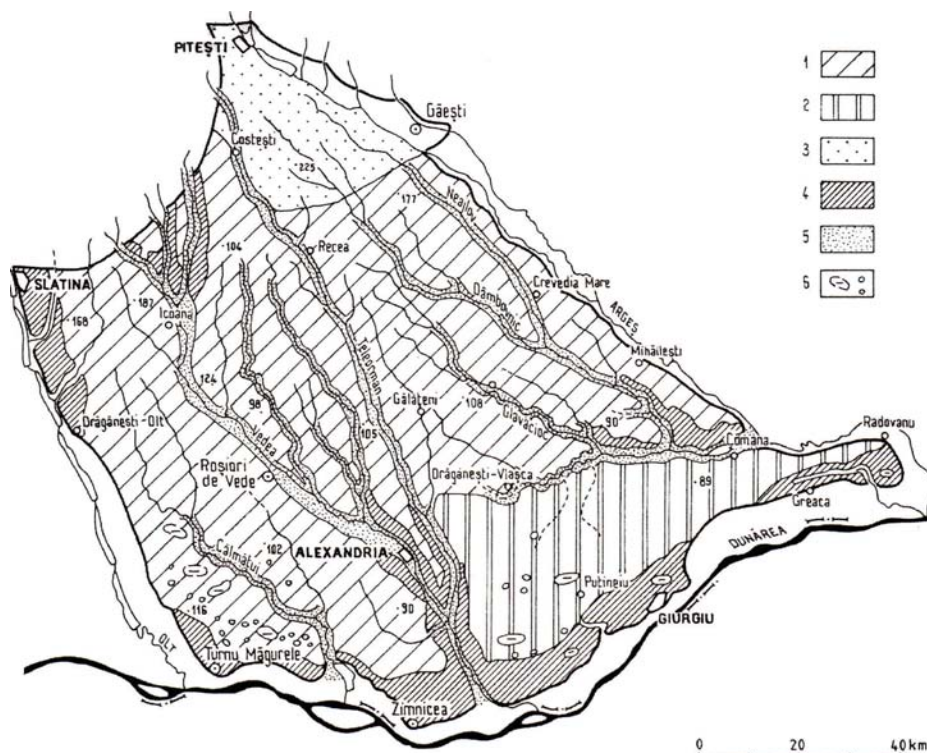

Harta D. Clima *Câmpiei Române*. A. Sectoare de provincie climatice: I. cu influența submediteraneene, II. de tranziție, III. cu influențe continentale de excesivitate; B. Districte climatice: 3 = cu vegetație de silvostepă; C. Topoclimate complexe: 8 = *Câmpia Burnazului*, 11 = *Câmpia Boianu-Vlășia*; D. 8 = de crov; E. Fenomene climatice cu importanță locală: 11 = arii afectate de viscole și înzăpeziri; F. Vânturi locale: 13 = *Crivățul*, 15 = *Suhoveiul*. Apud Bogdan 2005.

Pl. II. Sudul României.

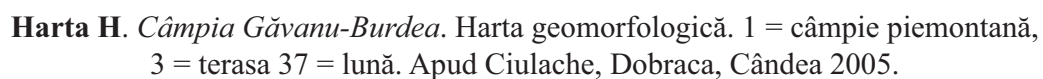
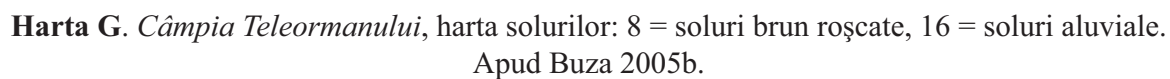

Harta E. *Câmpia Teleormanului*, hartă geomorfologică: 1 = câmpie piemontană cu pietrișuri de Cândești remaniate, 2 = câmpie piemontană cu pietrișuri balcanice, 3 = câmpie de terase, 4 = terase fluviatile, 5 = lunci, 6 = areale cu depresiuni de tasare. Apud Popescu 2005.

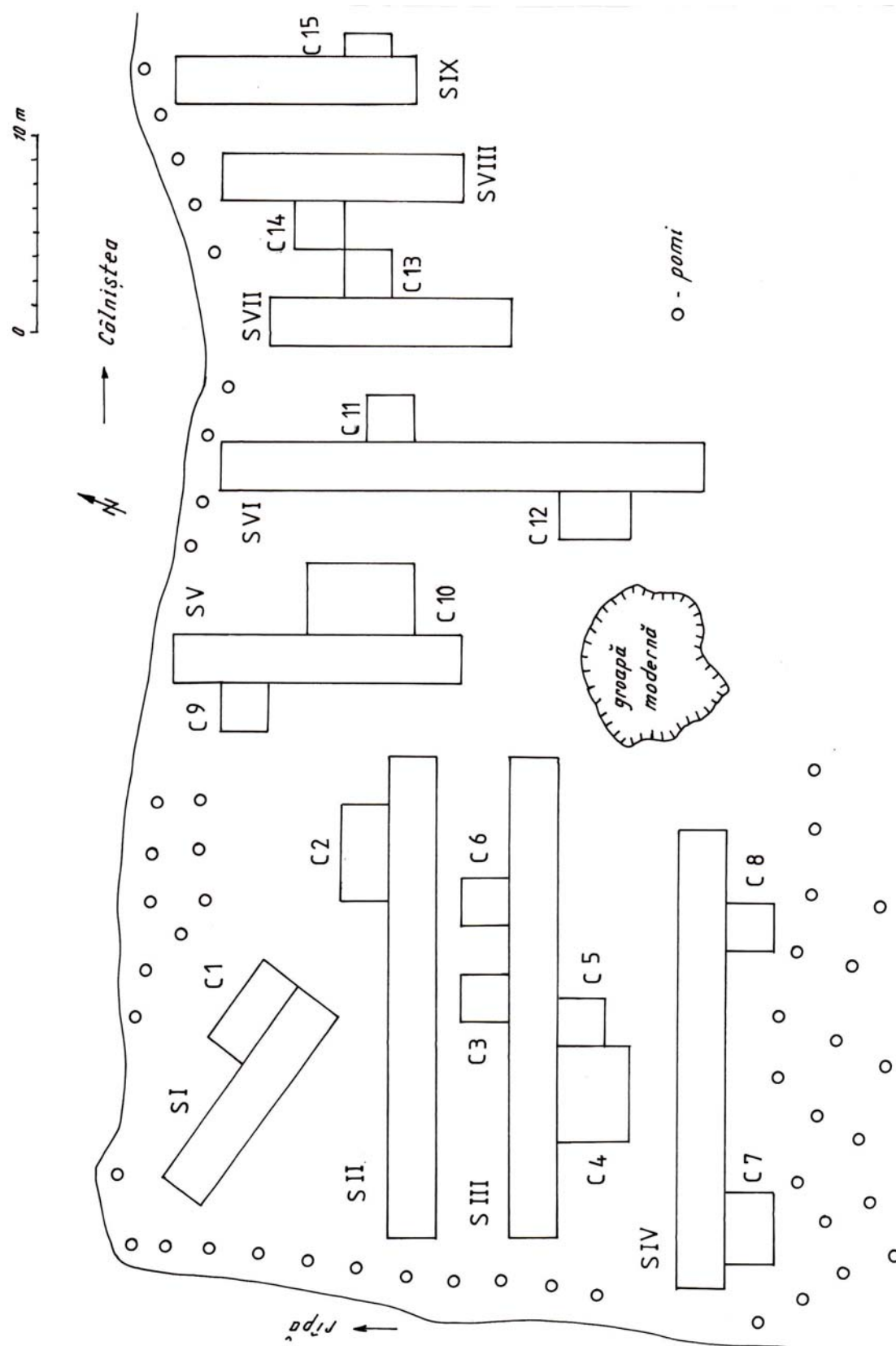

Harta F. *Câmpia Burnazului*: 1 = câmpie piemontană cu pietrișuri balcanice, 2 = terasa 4, 3 = terasa 3, 4 = terasa 2, 5 = terasa 1, 6 = lunci, 7 = conuri de dejecție, 8 = ravene, 9 = văiugi, 10 = depresiuni de tasare, 11 = iazuri, 12 = versanți cu denivelări de peste 30 m, 13 = versanți amenajați, 14 = limitele Câmpiei Burnazului. Apud Basarabeanu, Bordânc, Vlăsceanu 2005.

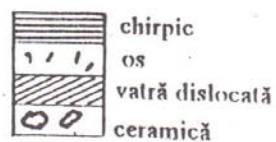
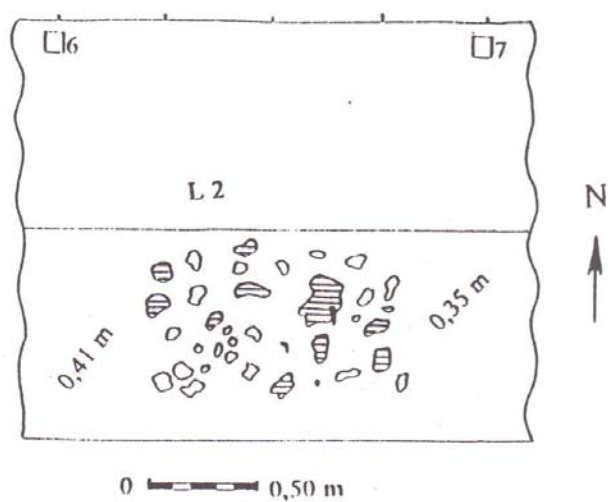
PI. III. Sudul României & Câmpia Burnazului.

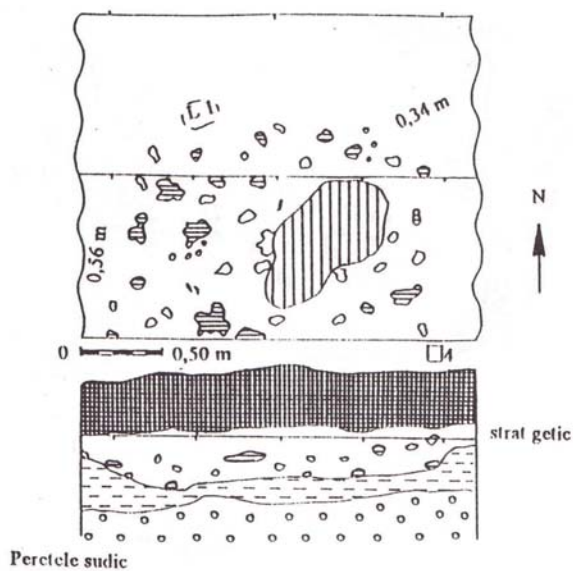
<https://biblioteca-digitala.ro>

Pl. V. Schitu-La Conac. Plan de situație.

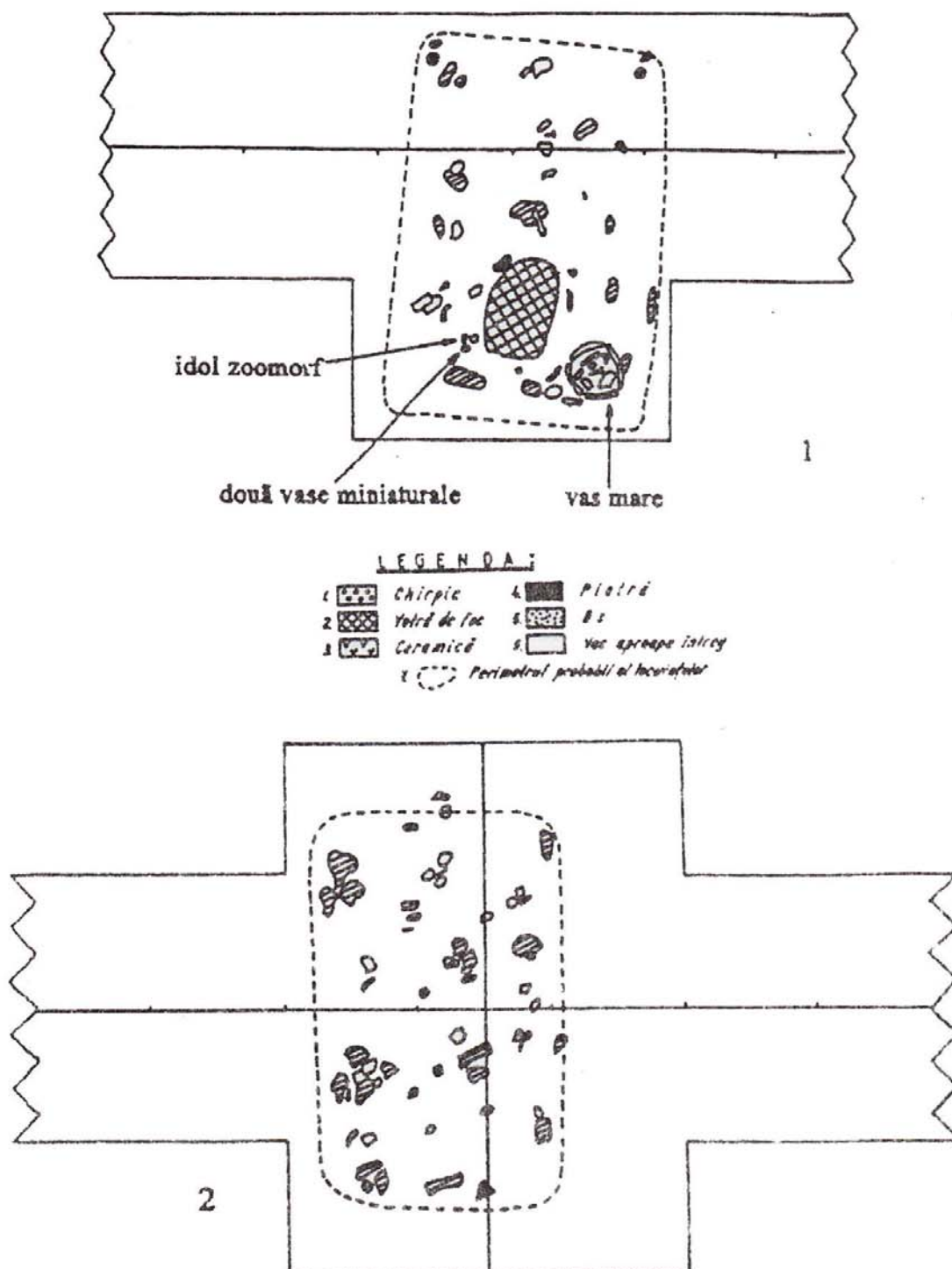

1. Planul L.1.

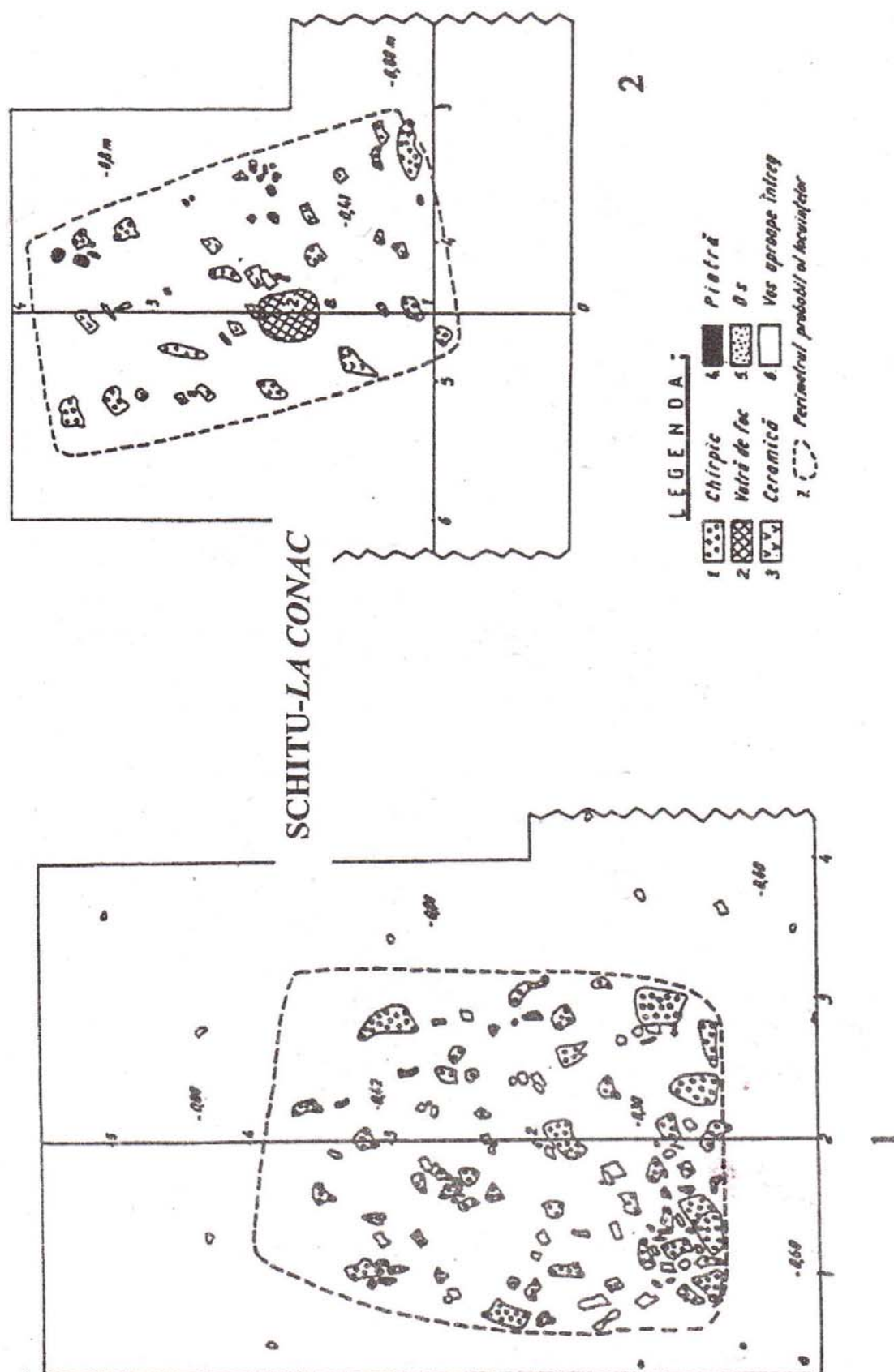

2. Planul L.2.

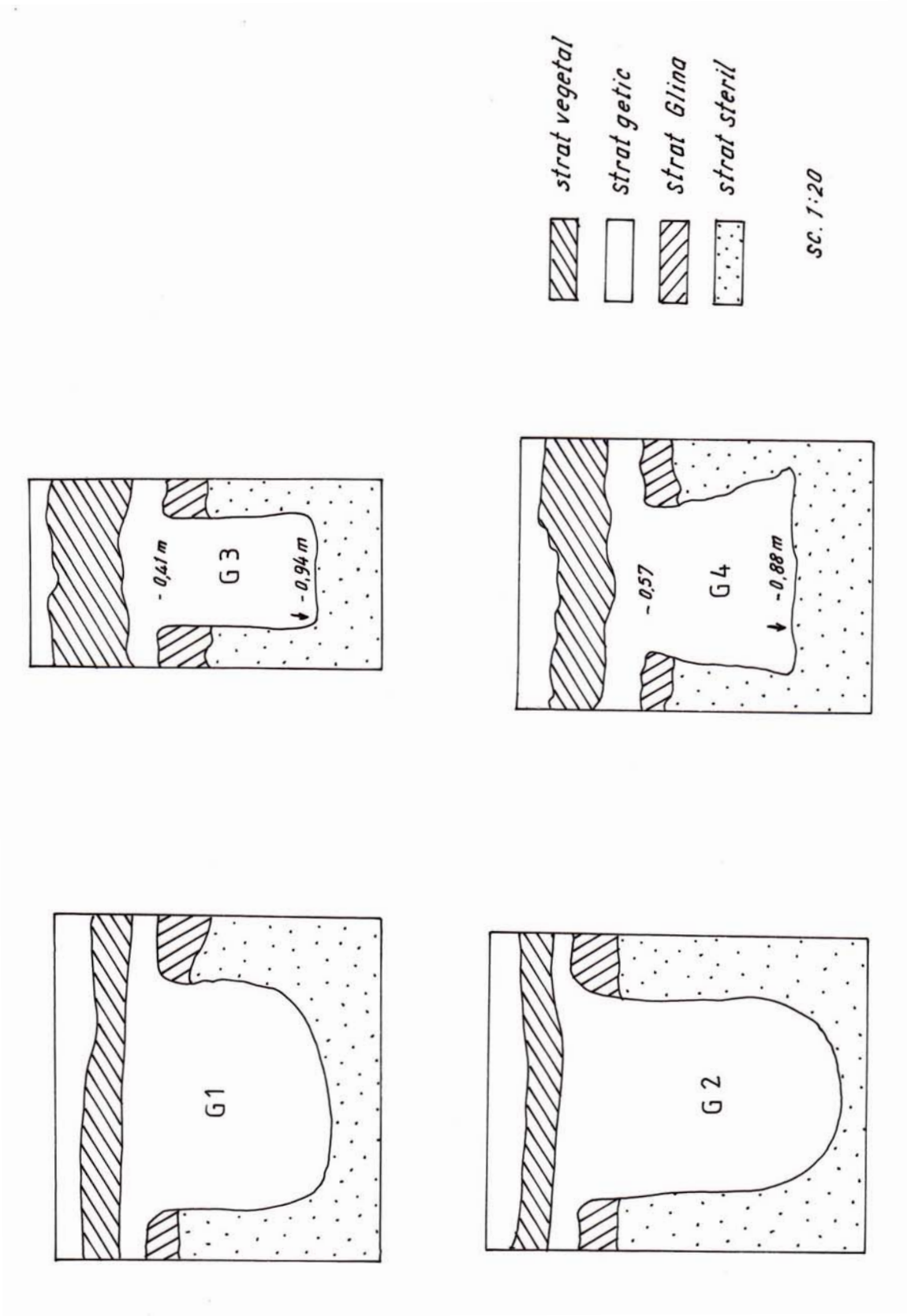
SCHITU-LA CONAC

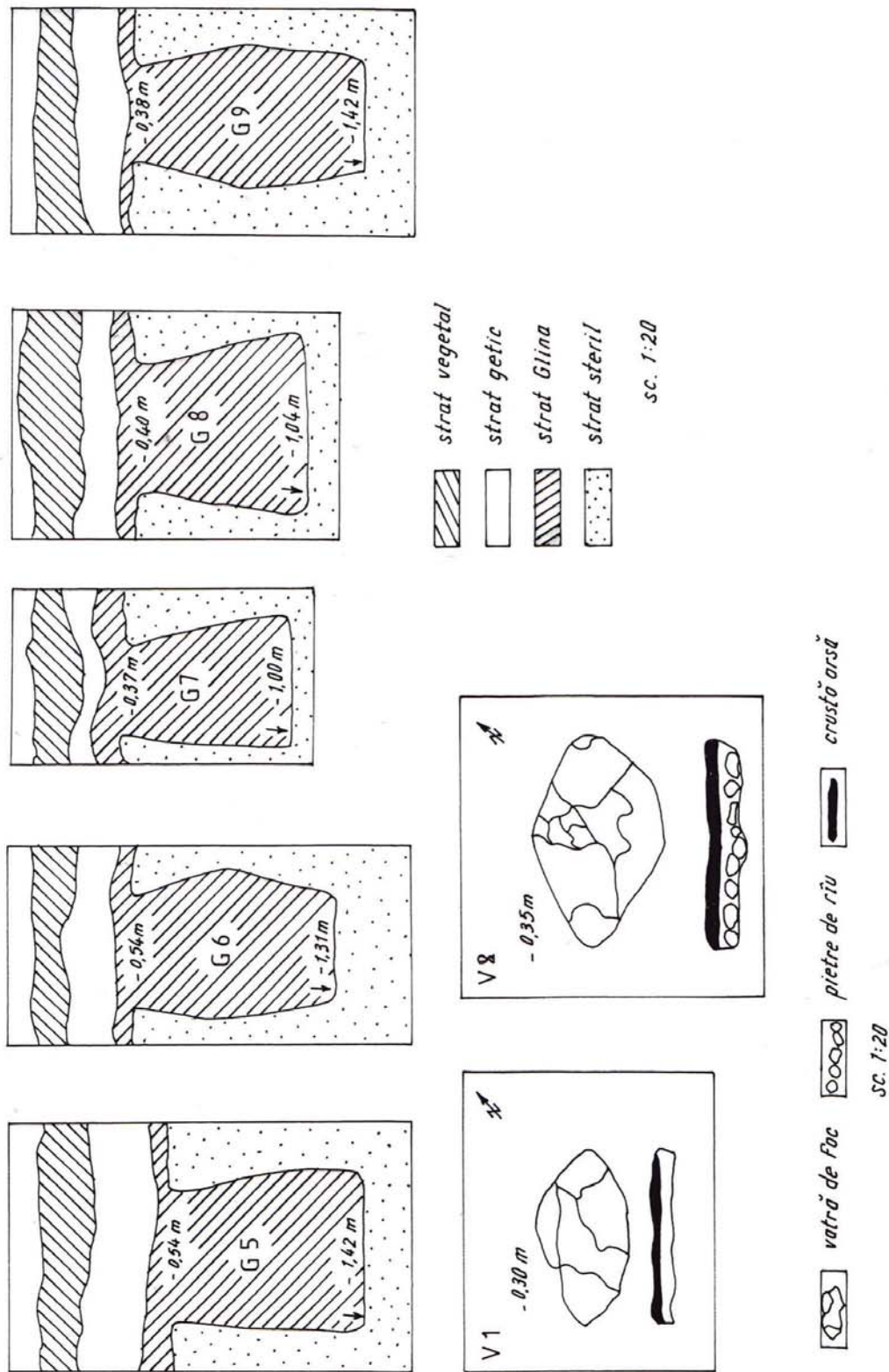
Pl. VII. Locuințe Glină. Schitu-La Conac. 1 = planul L.4, 2 = planul L.6 (apud Schuster 1997a).

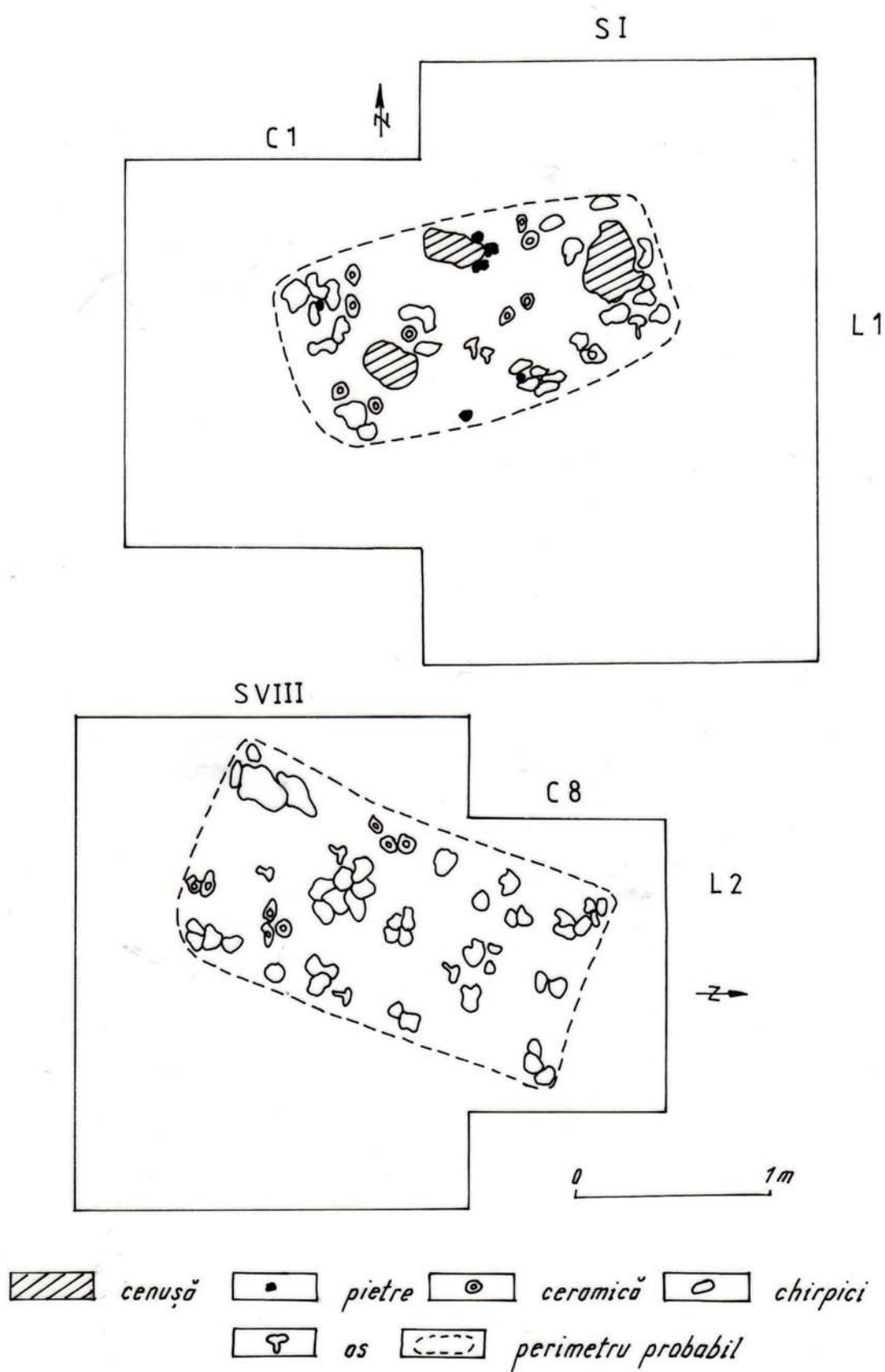
Pl. VIII. Locuințe Glină. Schitu-La Conac. 1= planul L.3, 2 = planul L.5 (apud Schuster 1997a).

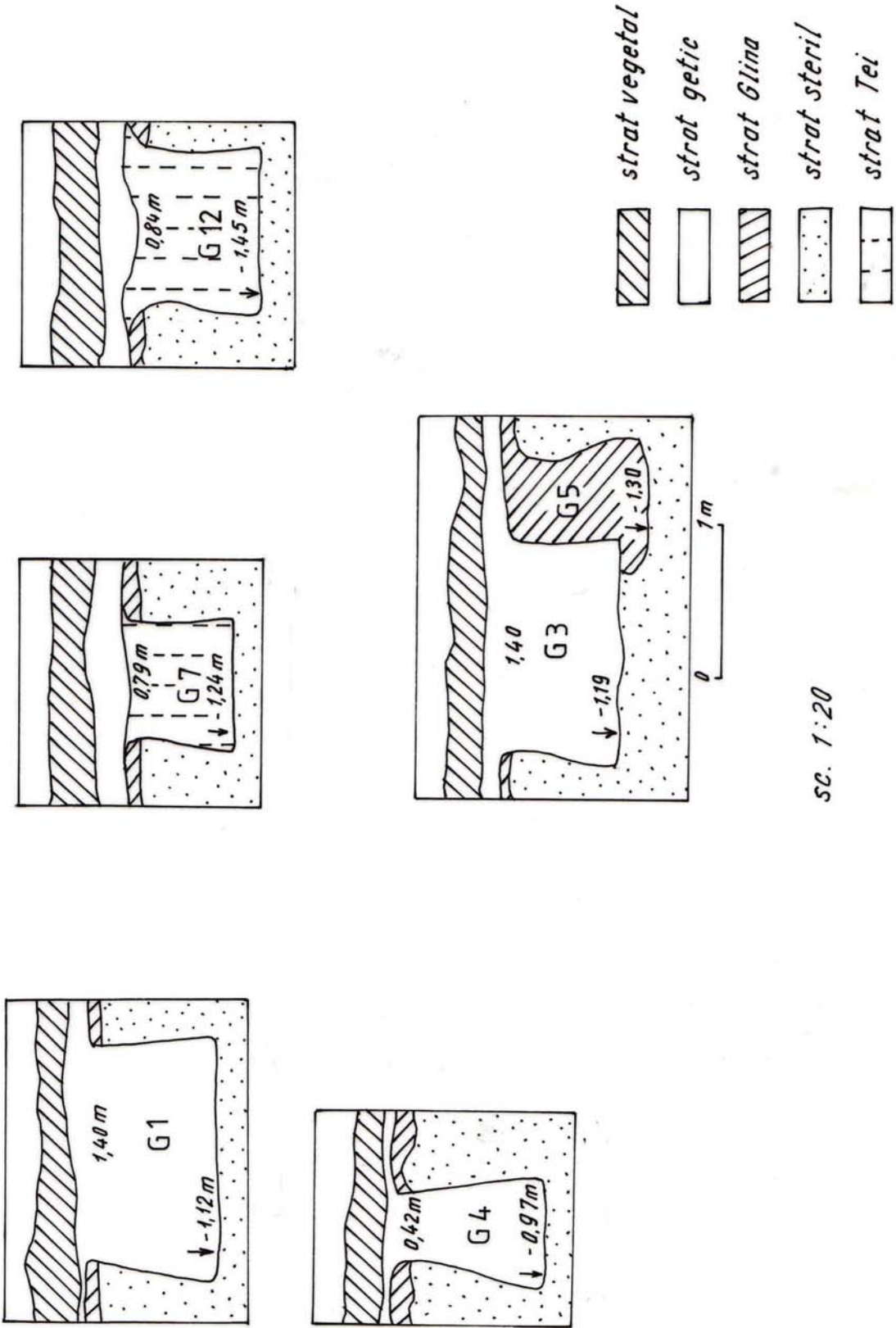
Pl. IX. Gropi getice. Schitu-La Conac.

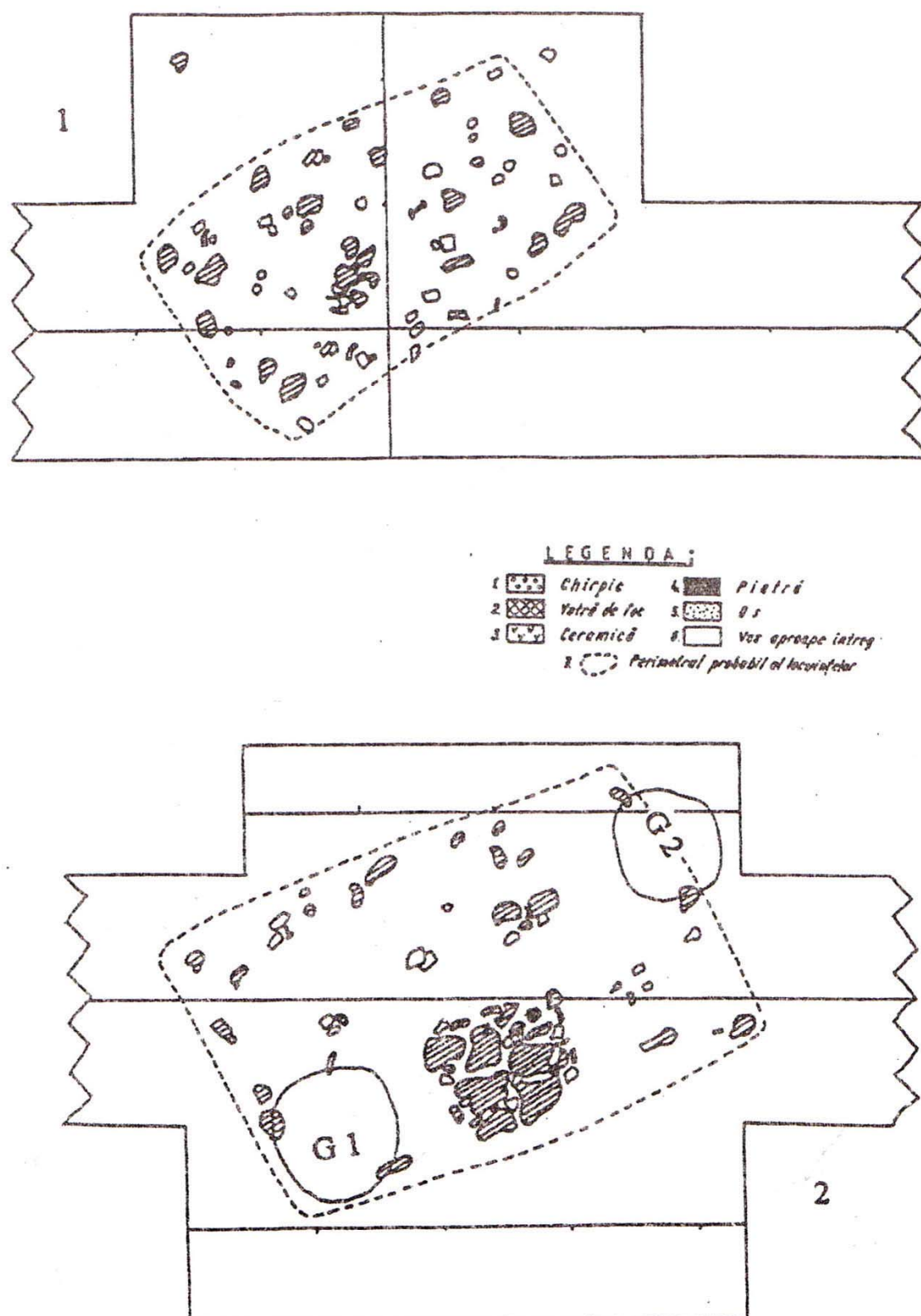
Pl. X. Gropi Glina și vetre de foc Glina (V8) și getică (V1). Schitu-La Conac.

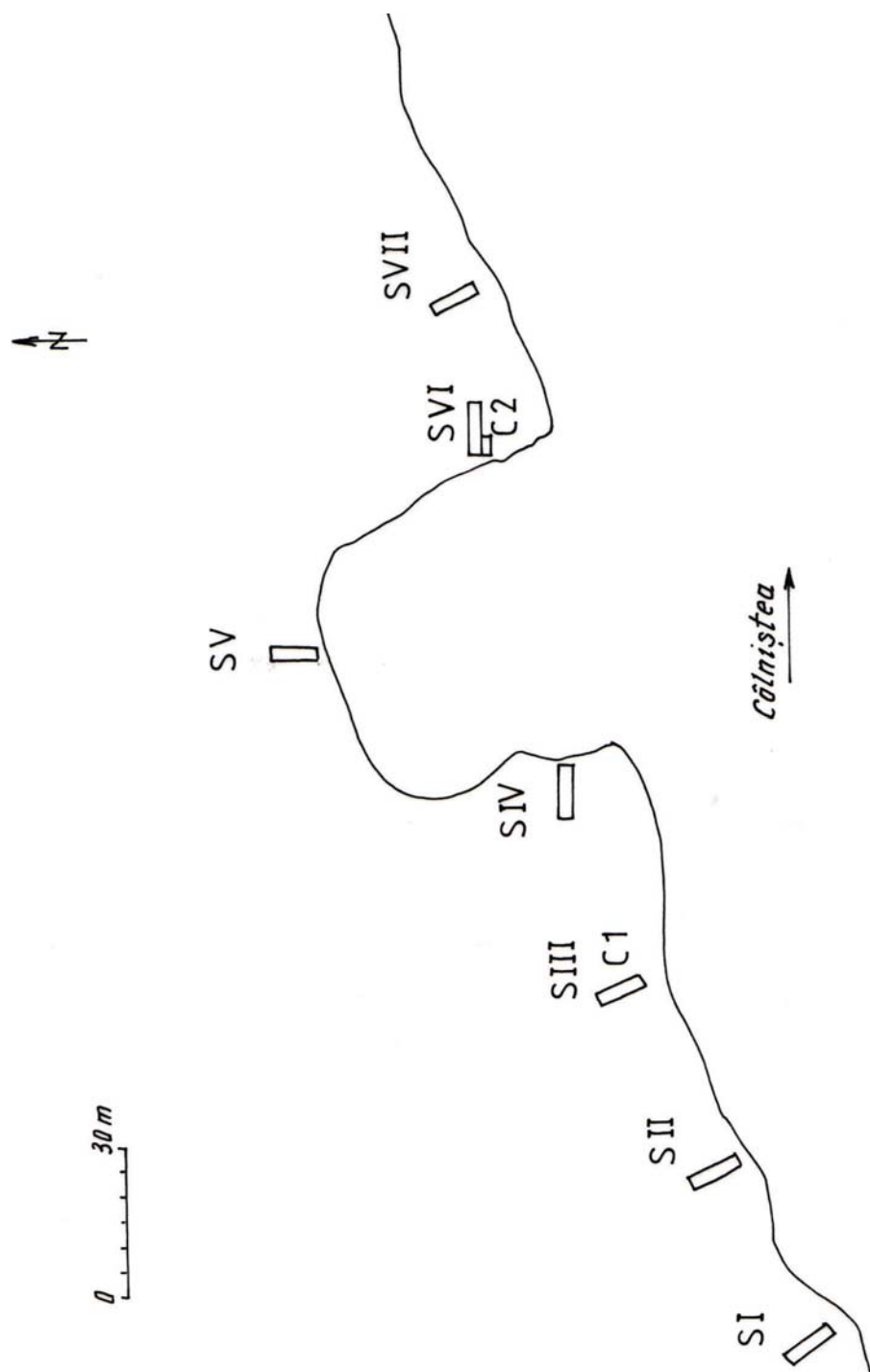
Pl. XII. Locuințe getice. Schitu-Gaura Despei.

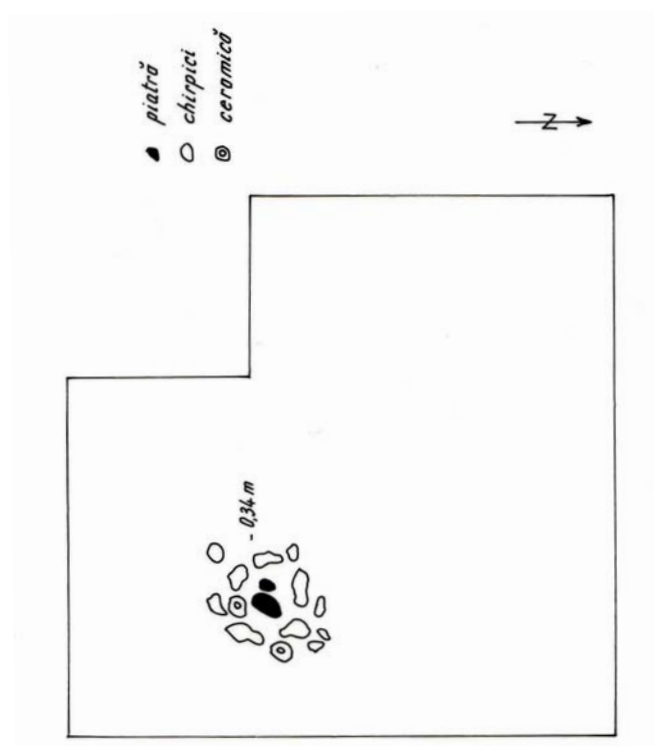
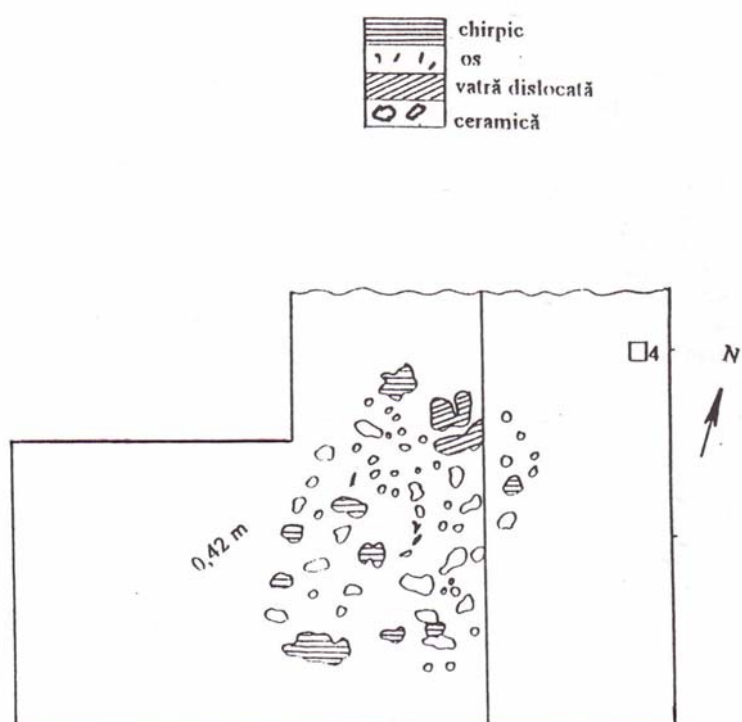
Pl. XIII. Gropi getice, Tei și Glina. Schitu-Gaura Despei.

Pl. XIV. Locuințe Glina: 1 = planul L.3, 2 = planul L.7
Schitu-Gaura Despei (apud Schuster 1997a).

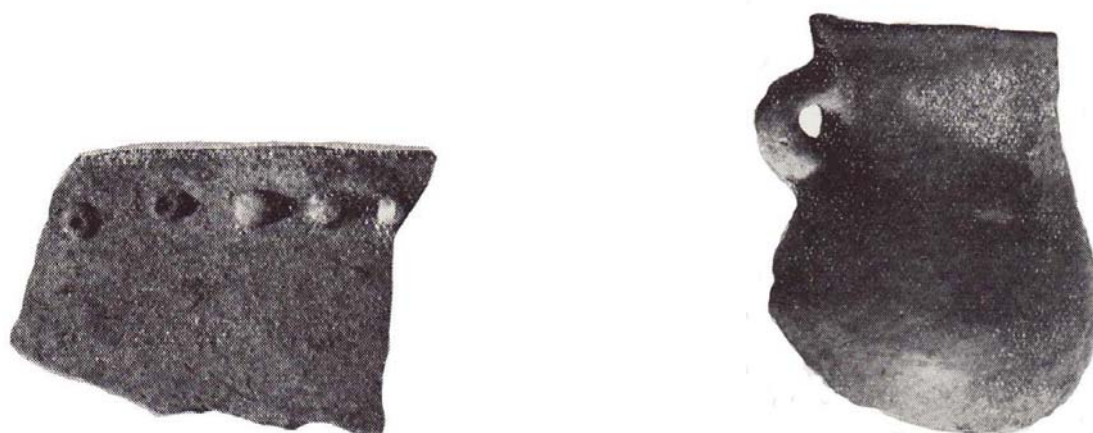
Pl. XV. Bîla-Lă Fântână. Plan de situație.

1. Plan *CPL.2*2. Planul *L.1*.

Pl. XVI. *Bila-La Fântână*: 1 = complex din Bronzul Final, 2 = Locuința getică (apud Sîrbu, Schuster, Popa 1997).

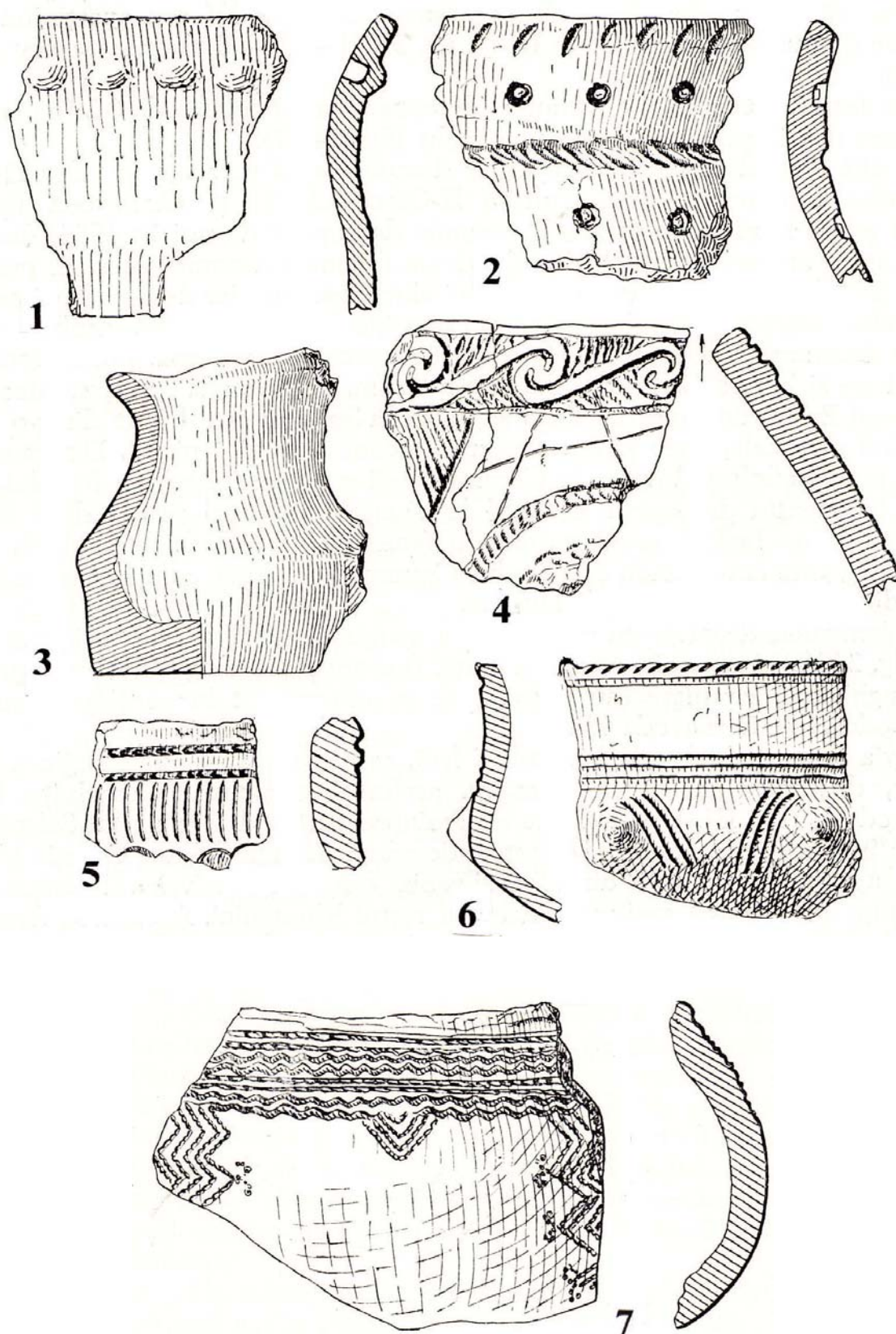
1. Ceramică *Cernavodă I*.

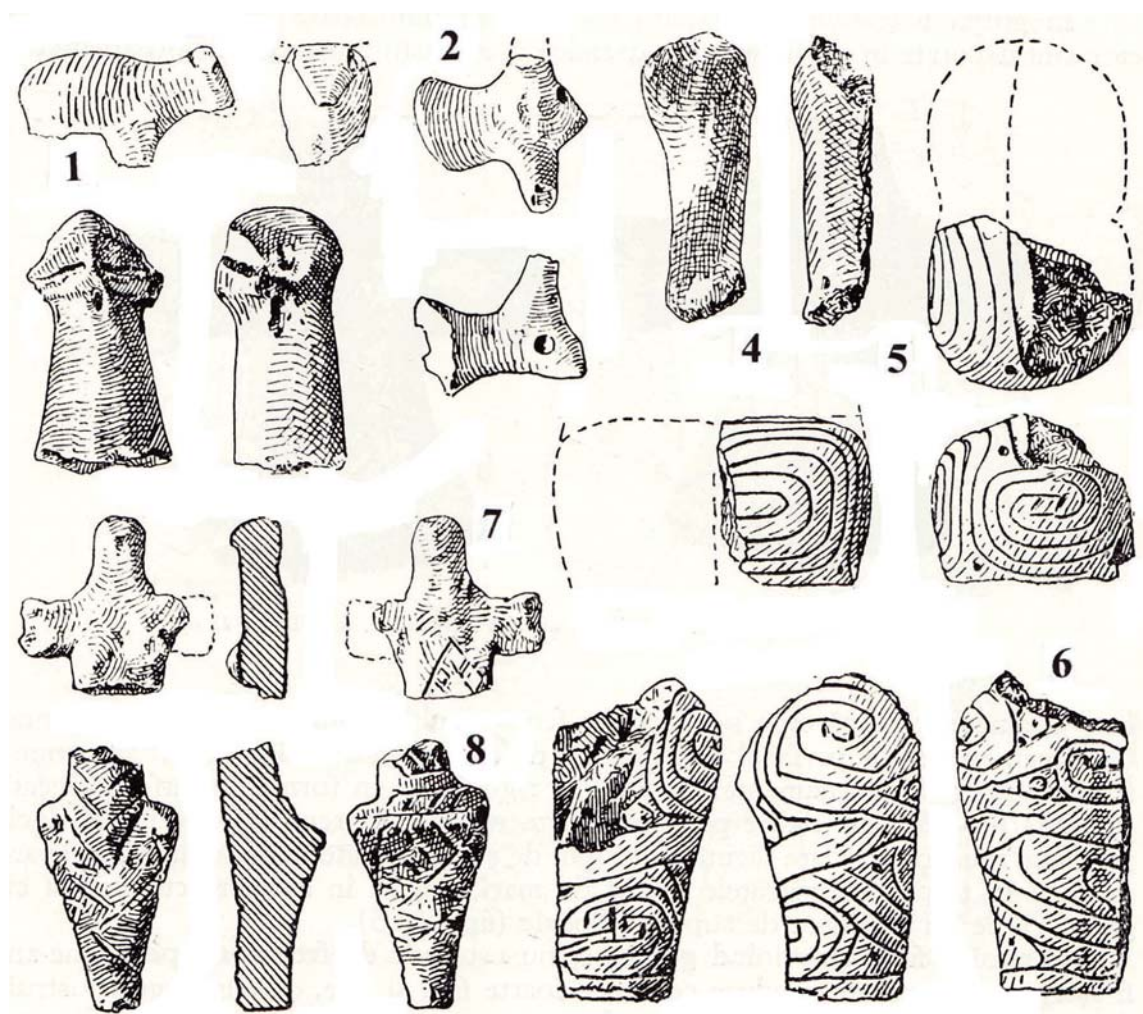
2. Ceramică *Glina*.

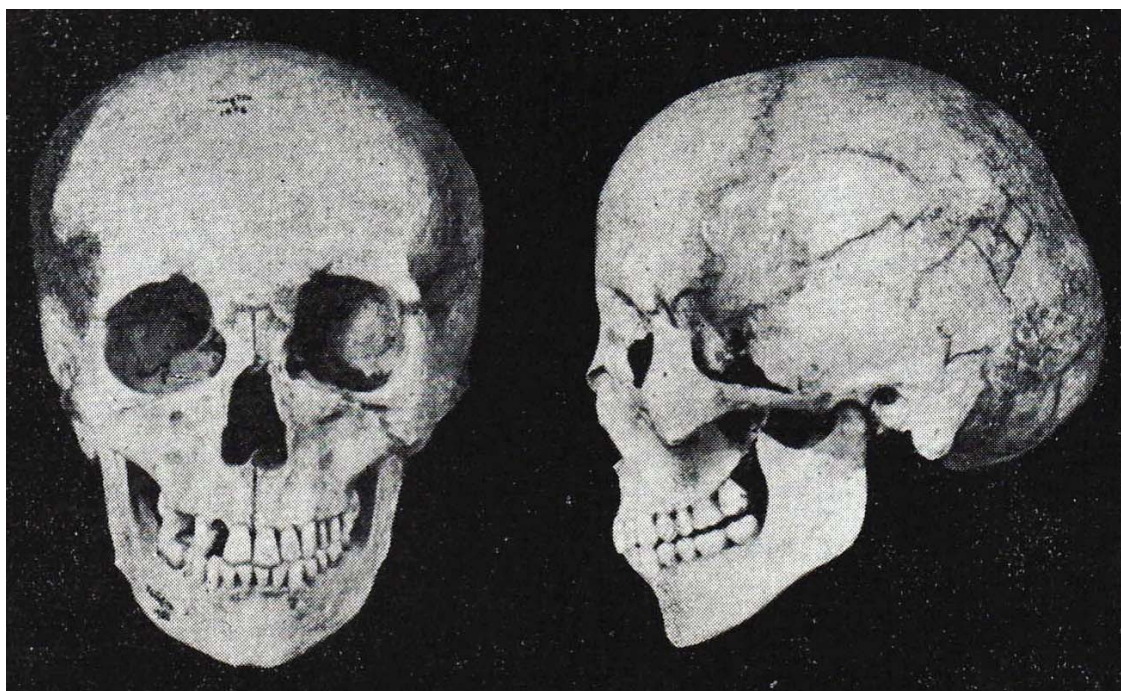
3. Ceramică *hallstattiană timpurie*.

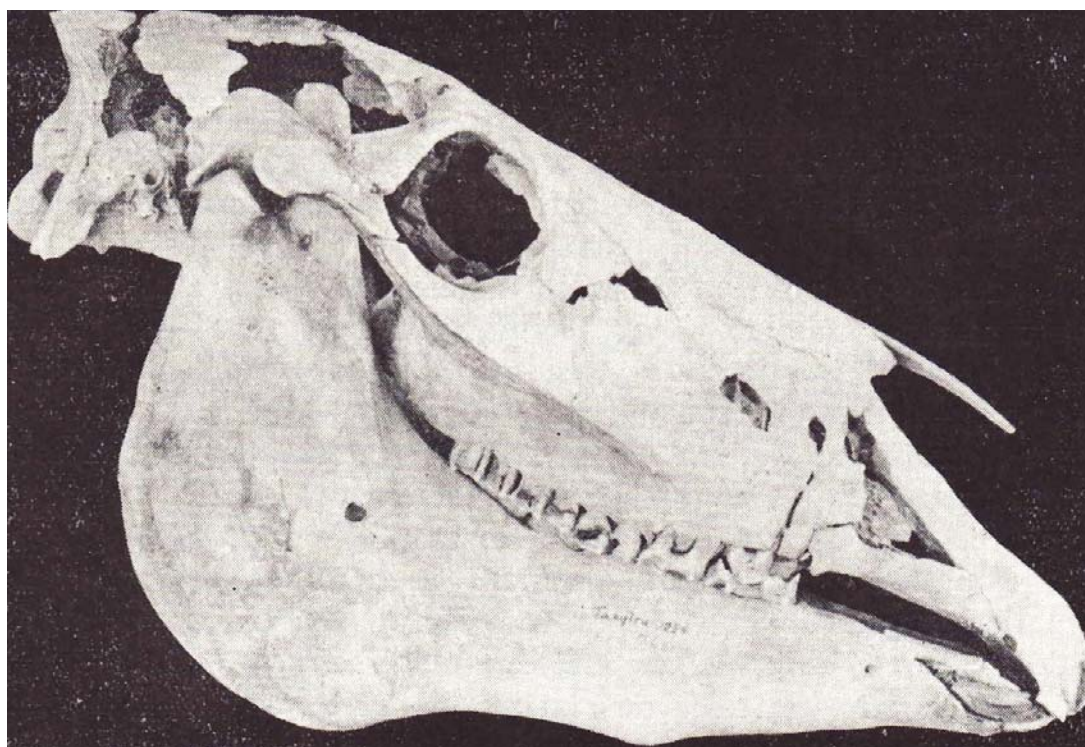
Pl. XVIII. Ceramică. *Tangâru-Tell*: 1, 3 = *Glina*, 2 = *Cernavodă II*, 4 = *Basarabi*, 5 = *Tei IV*, 6 = *Hallstatt Timpuriu*; *Bila*: Ceramică: 7 = *Tei III*. Apud Berciu 1961. Scări diferite.

Pl. XIX. Plastică Boian. Tangâru-Tell. Apud Berciu 1961. Scări diferite.

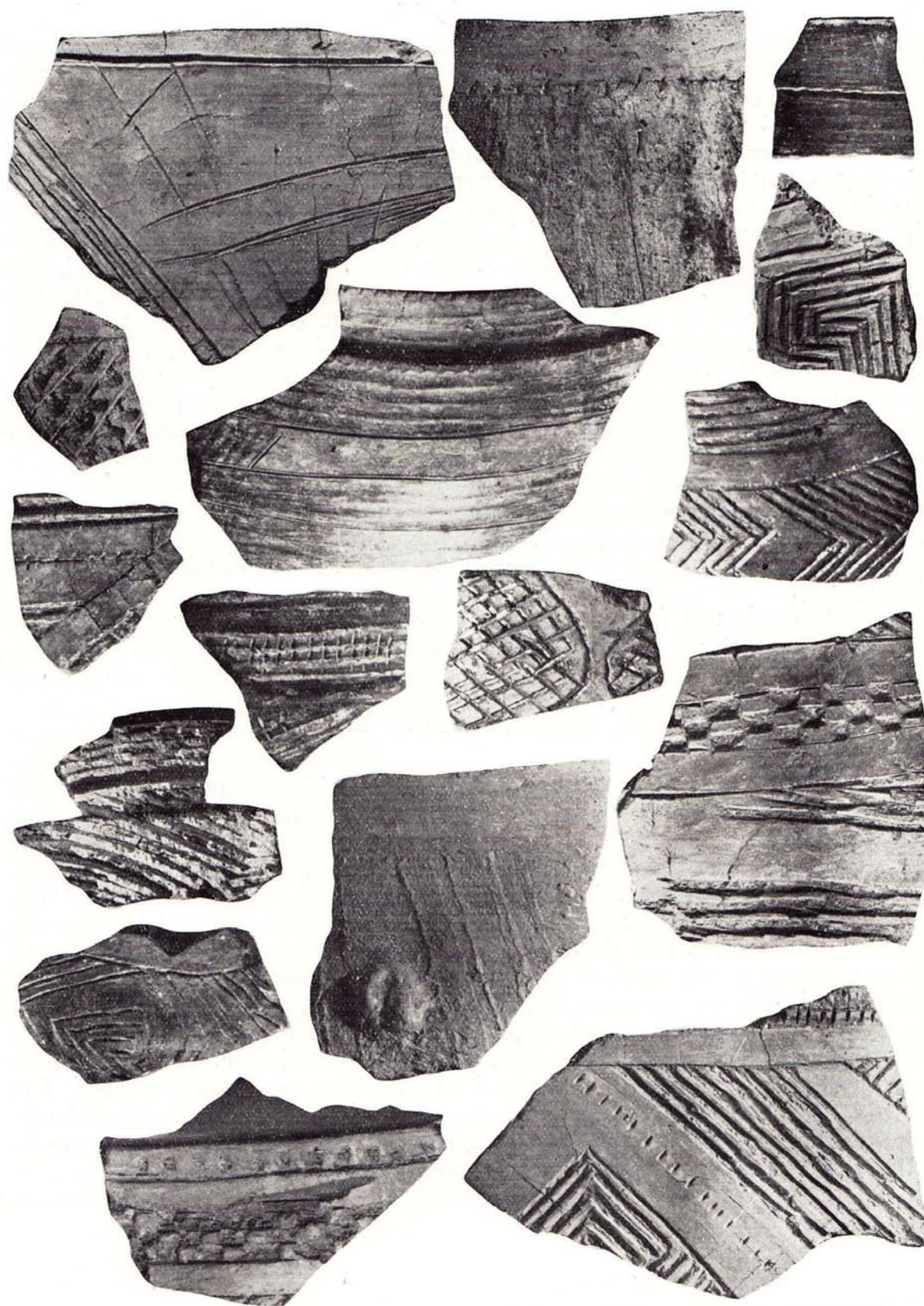

1. Craniul individului din mormântul *peceneg*.

2. Craniul calului din mormântul *peceneg*.

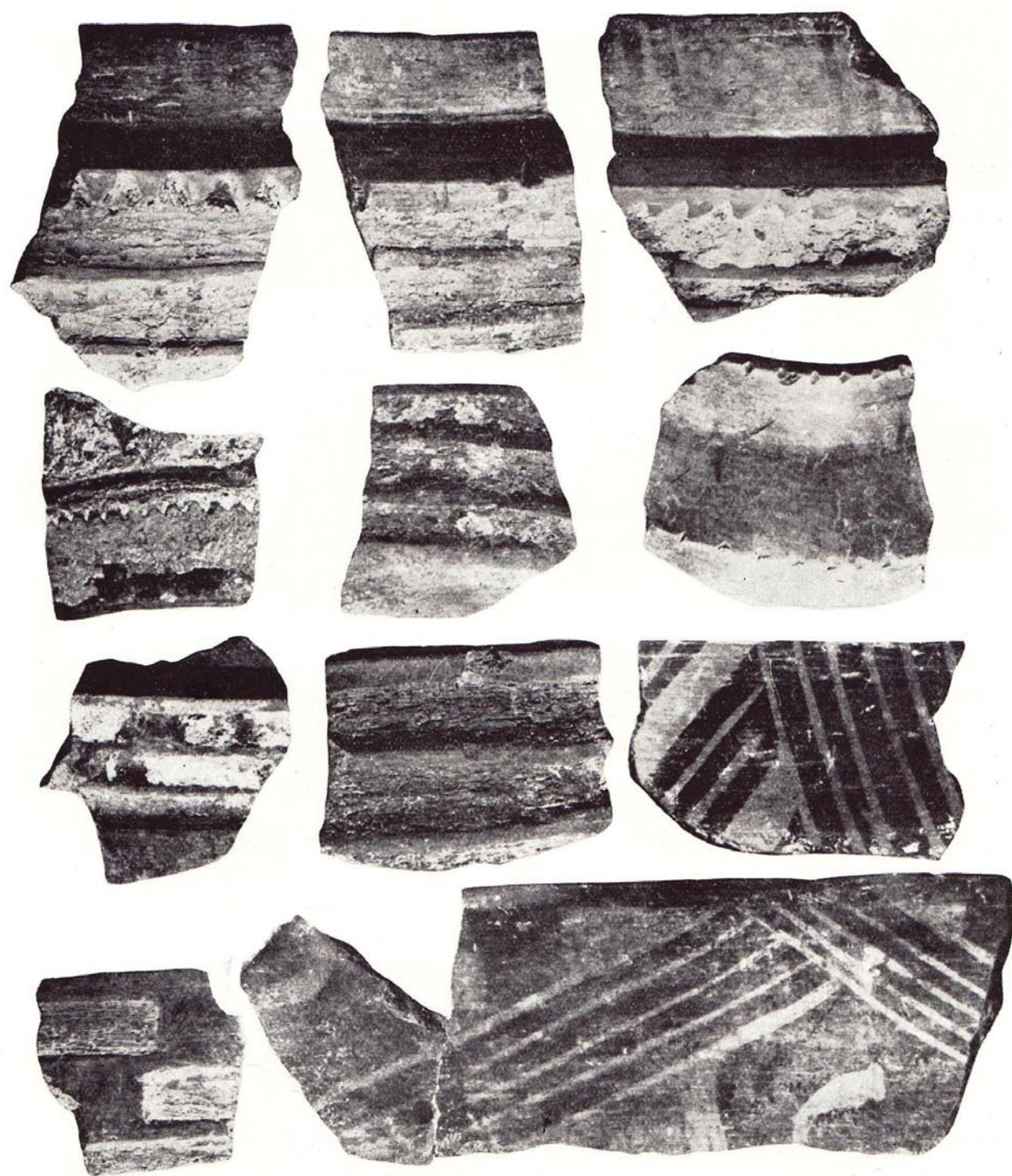
Pl. XX. Mormântul din *Evul Mediu Timpuriu. Tangâru-Tell.*
(apud Maximilian, Haas 1959). Diferite scări.

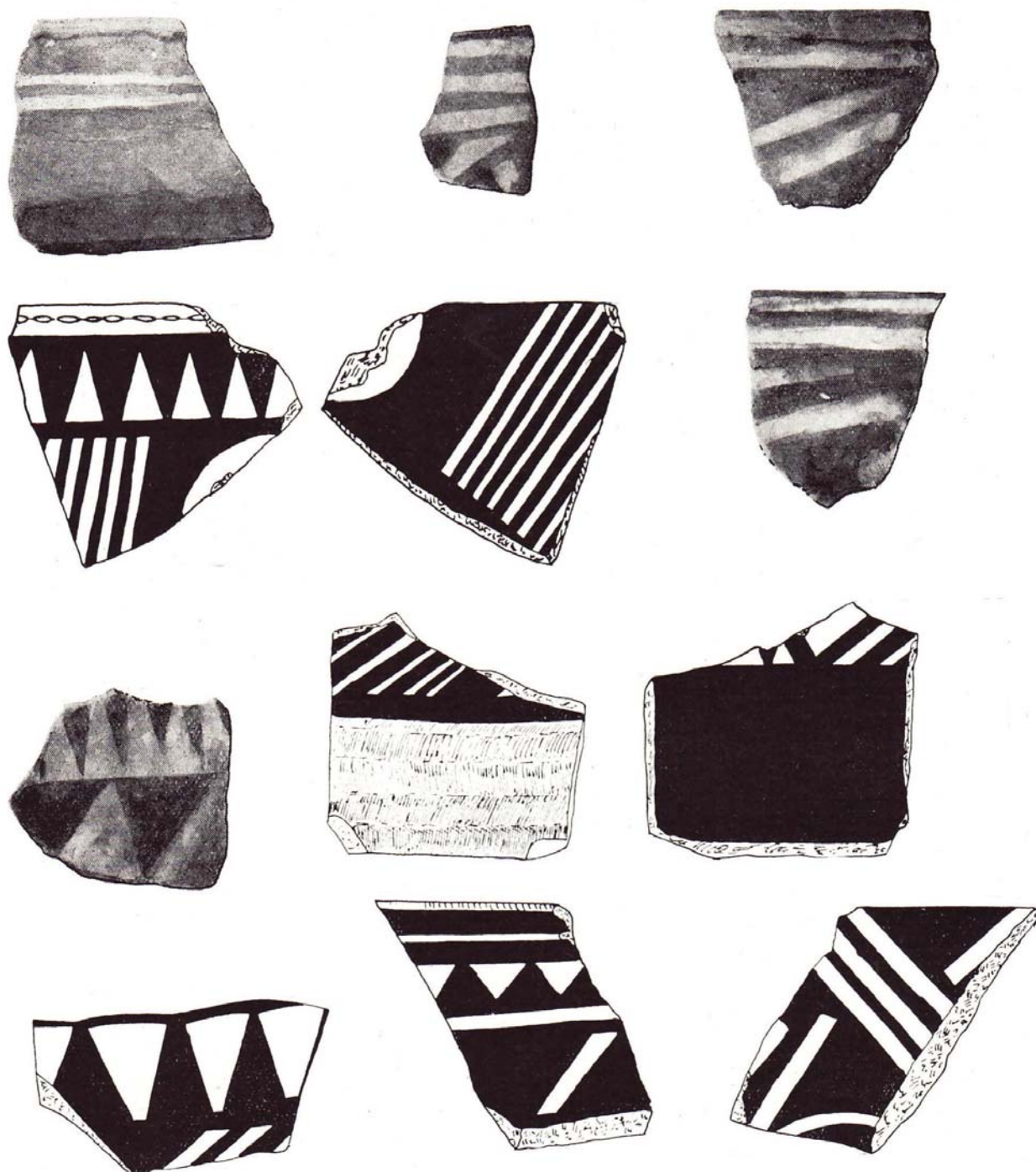
Pl. XXI. Ceramică *Boian* (faza IIIc). *Tangâru* (apud Berciu 1961).
Diferite scări.

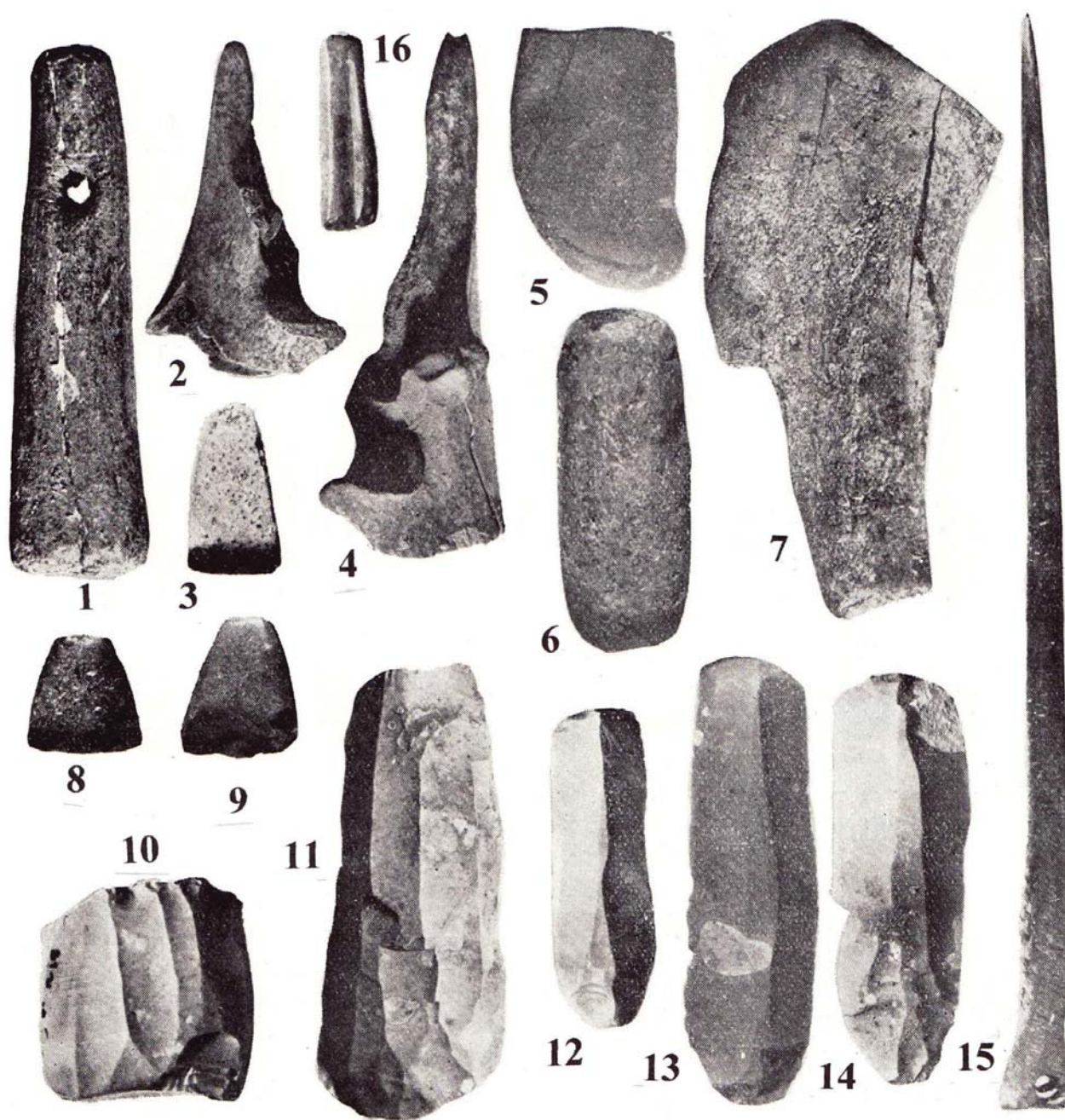
Pl. XXII. Ceramică *Boian* (faza IVa). *Tângâru* (apud Berciu 1961).
Diferite scări.

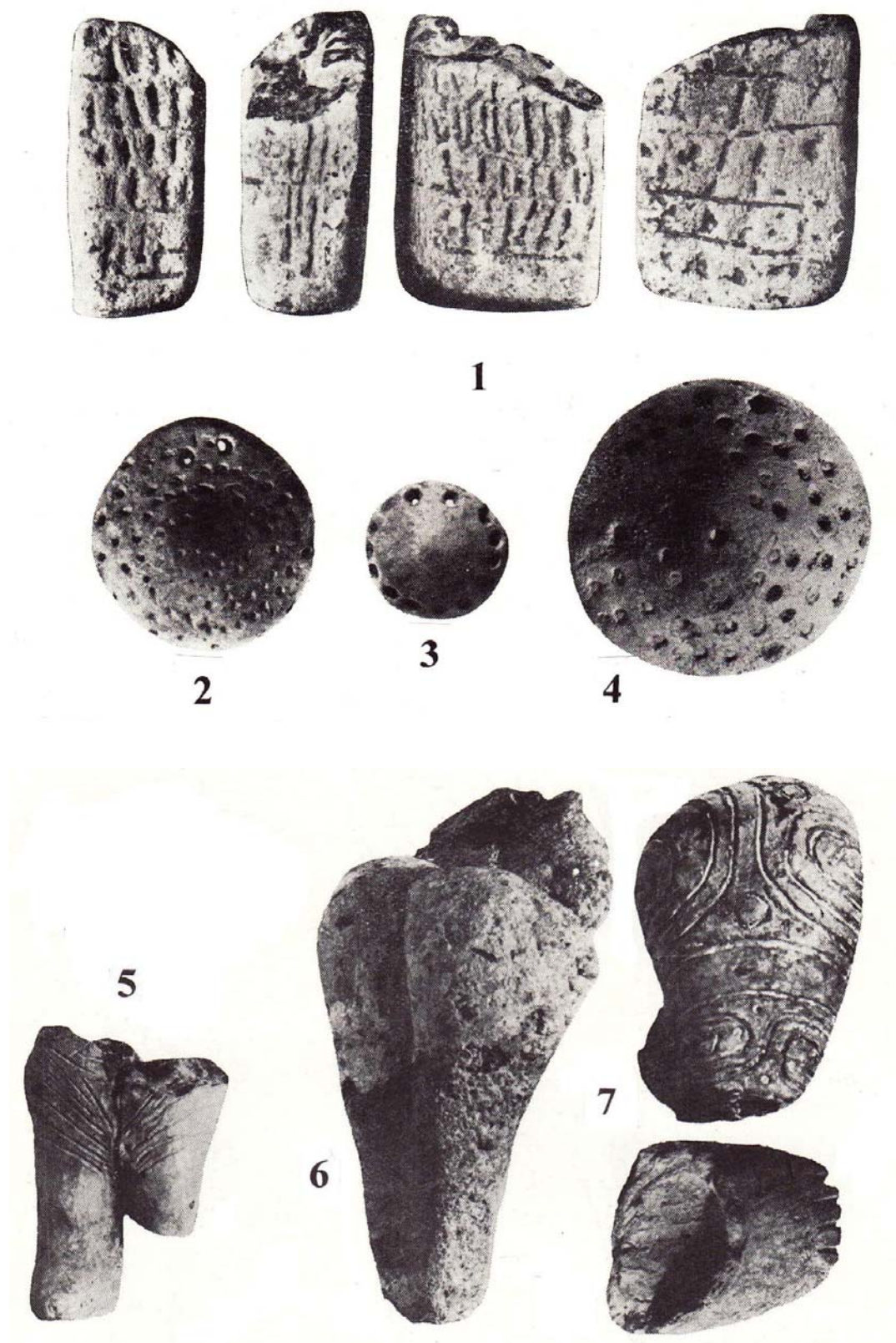
Pl. XXIII. Ceramică *Boian* (faza Vb). *Tangâru* (apud Berciu 1961).
Diferite scări.

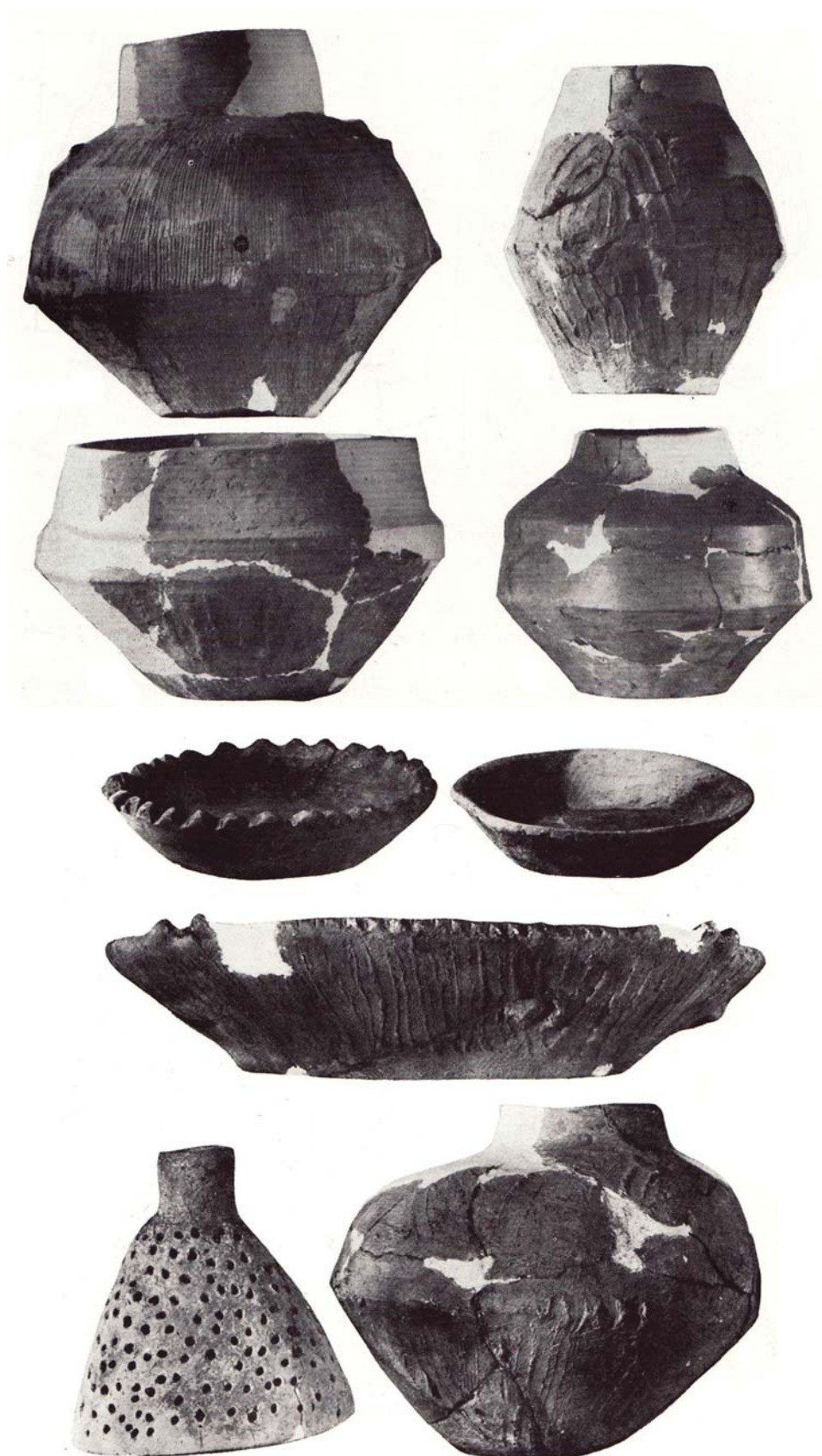
Pl. XXIV. Ceramică Boian (pictată cu grafit). Tangâru (apud Berciu 1961). Diferite scări.

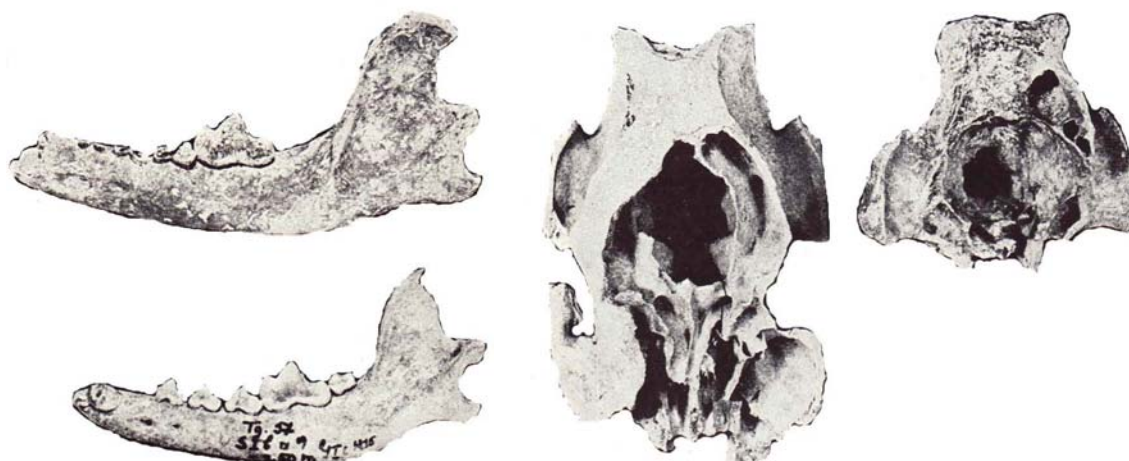
Pl. XXV. Piese din piatră, os, corn și lut. *Tangâru*. Culturile *Boian*, *Gumelnița* și *Glina* (apud Berciu 1961). Diferite scări.

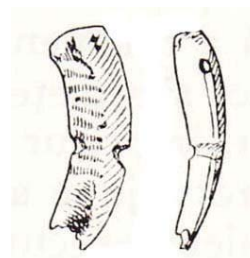
Pl. XXVI. Cultura *Gumelnița. Tangâru*: 1 = obiect dreptunghiular, 2-4 = discuri, 5-7 = plastică antropomorfă. Apud Berciu 1961. Scări diferite.

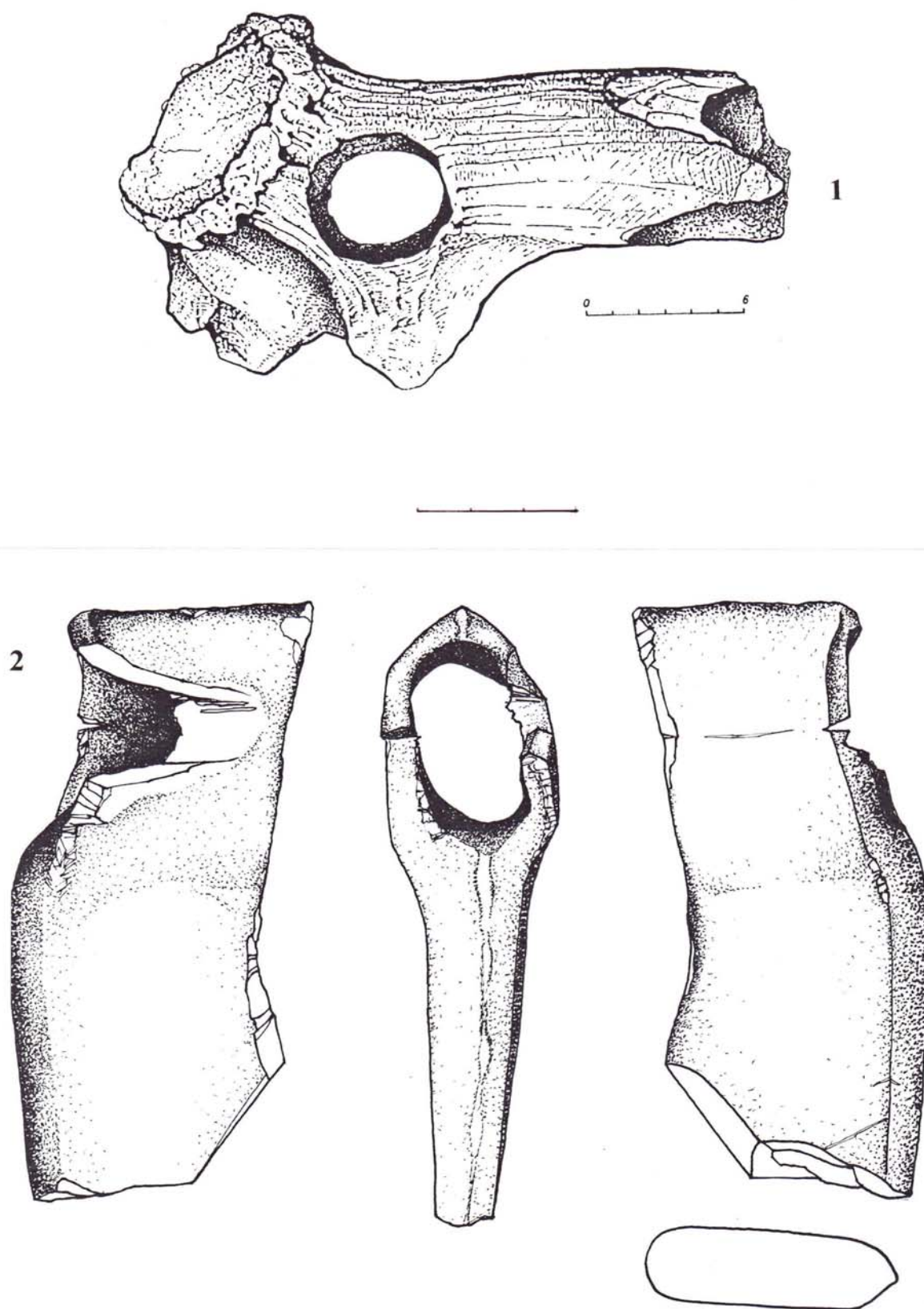
Pl. XXVII. Ceramică *Gumelnița*. *Tangâru*. Apud Berciu 1961.
Scări diferite.

1. Resturi de la *Canis familiaris* și porc.

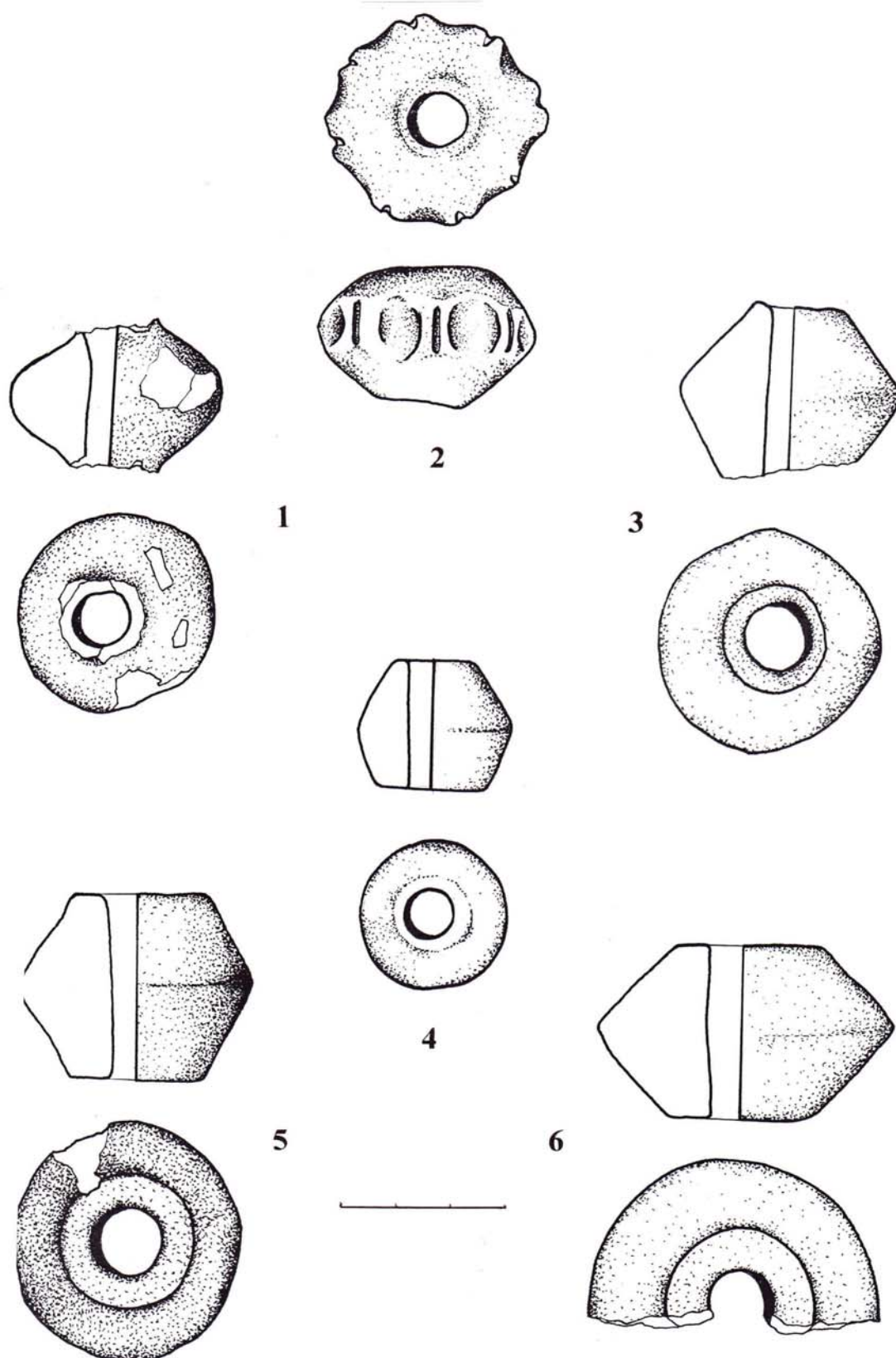
2. Resturi de ovi-caprine.

3. Resturi de *Bos taurus*4. Fragment brățară din scoica *Spondylus*.

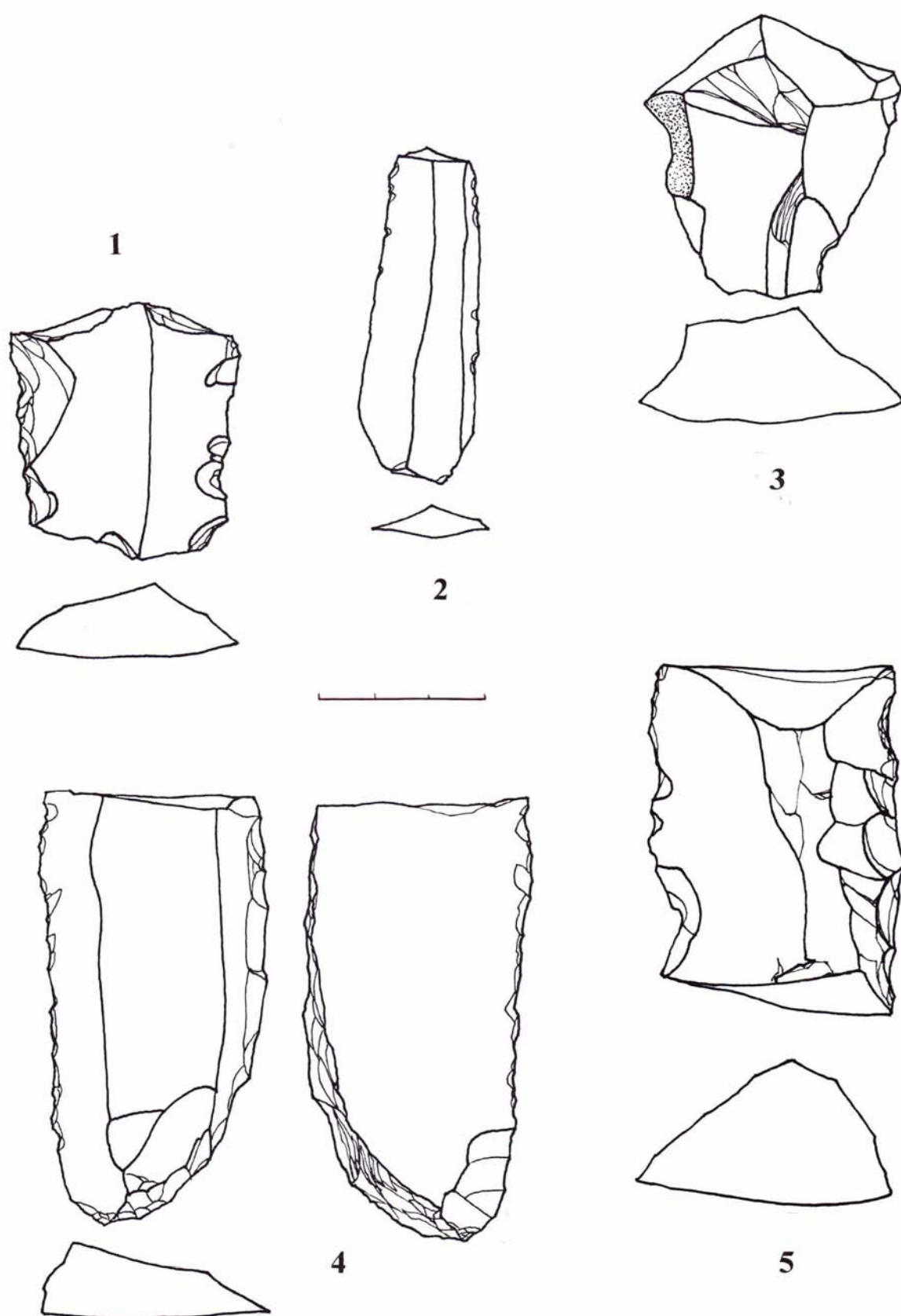
Pl. XXVIII. *Tangâru*. 1-3 = resturi osteologice (apud Necrasov, Haimovici 1959),
4 = podoabă (apud Berciu 1961).

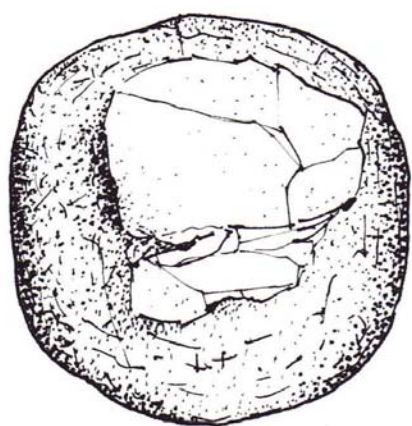
Pl. XXIX. Schitu-La Conac: 1 = săpăligă (?); Cămineasca-Măgură:
2 = topor.

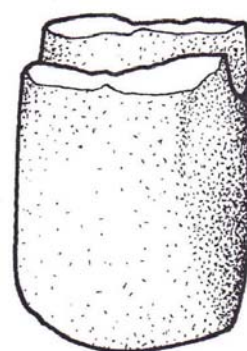
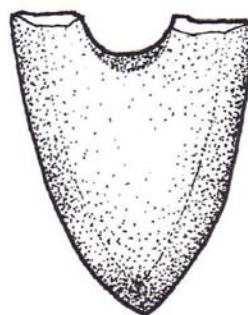
Pl. XXX. Fusaiole. Bila = 1-2; Schitu-La Conac = 3-4;
Schitu-Gaura Despei = 5-6.

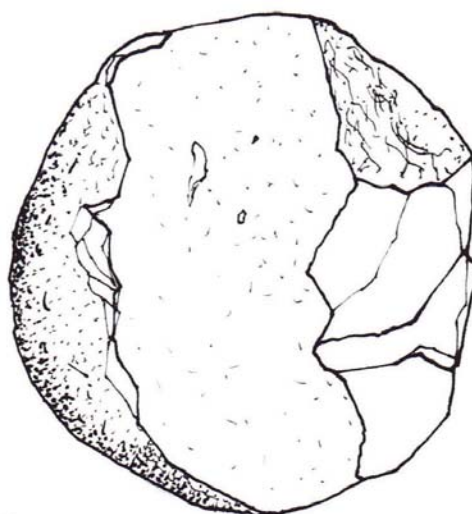
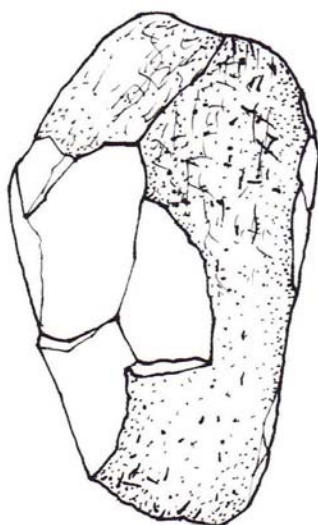
Pl. XXXI. Piese din silex. *Schitu-La Conac* = 1-2; *Cămineasca* = 3; *Schitu-Gaura Despei* = 4-5.

1

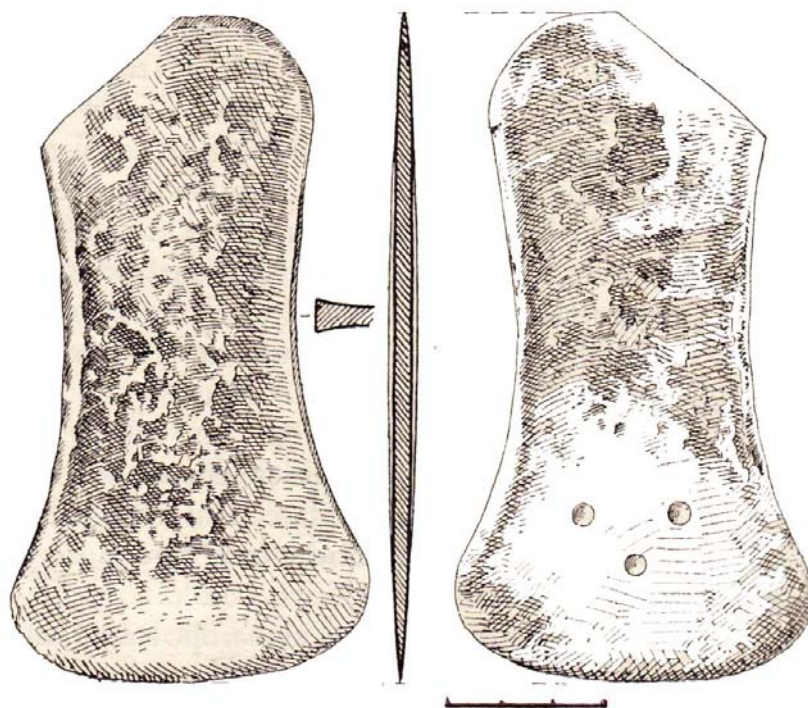

2

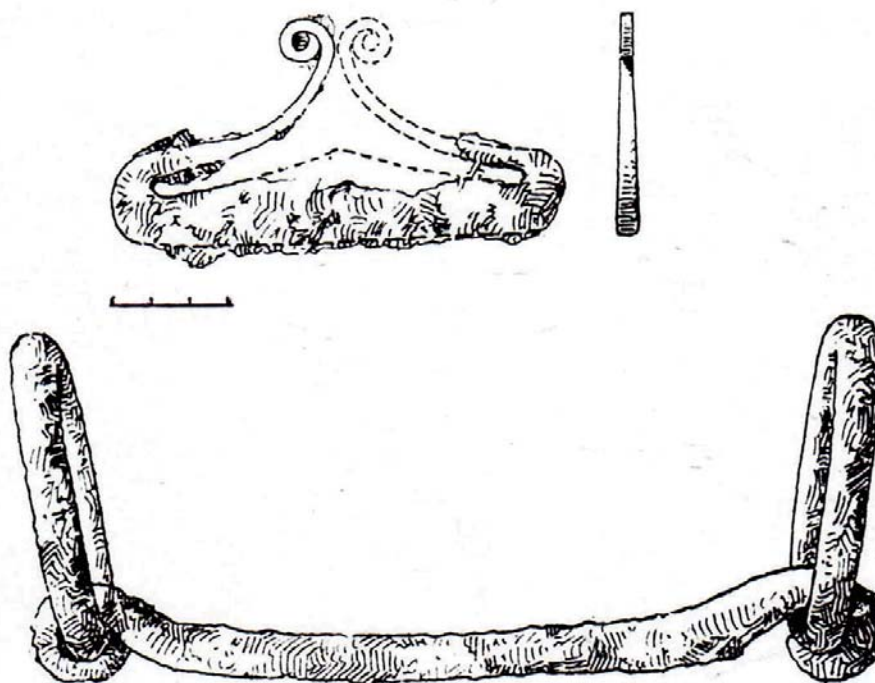

3

Pl. XXXII. Piese litice. *Schitu-Gaura Despei* = 1-2; *Schitu-La Conac* = 3.

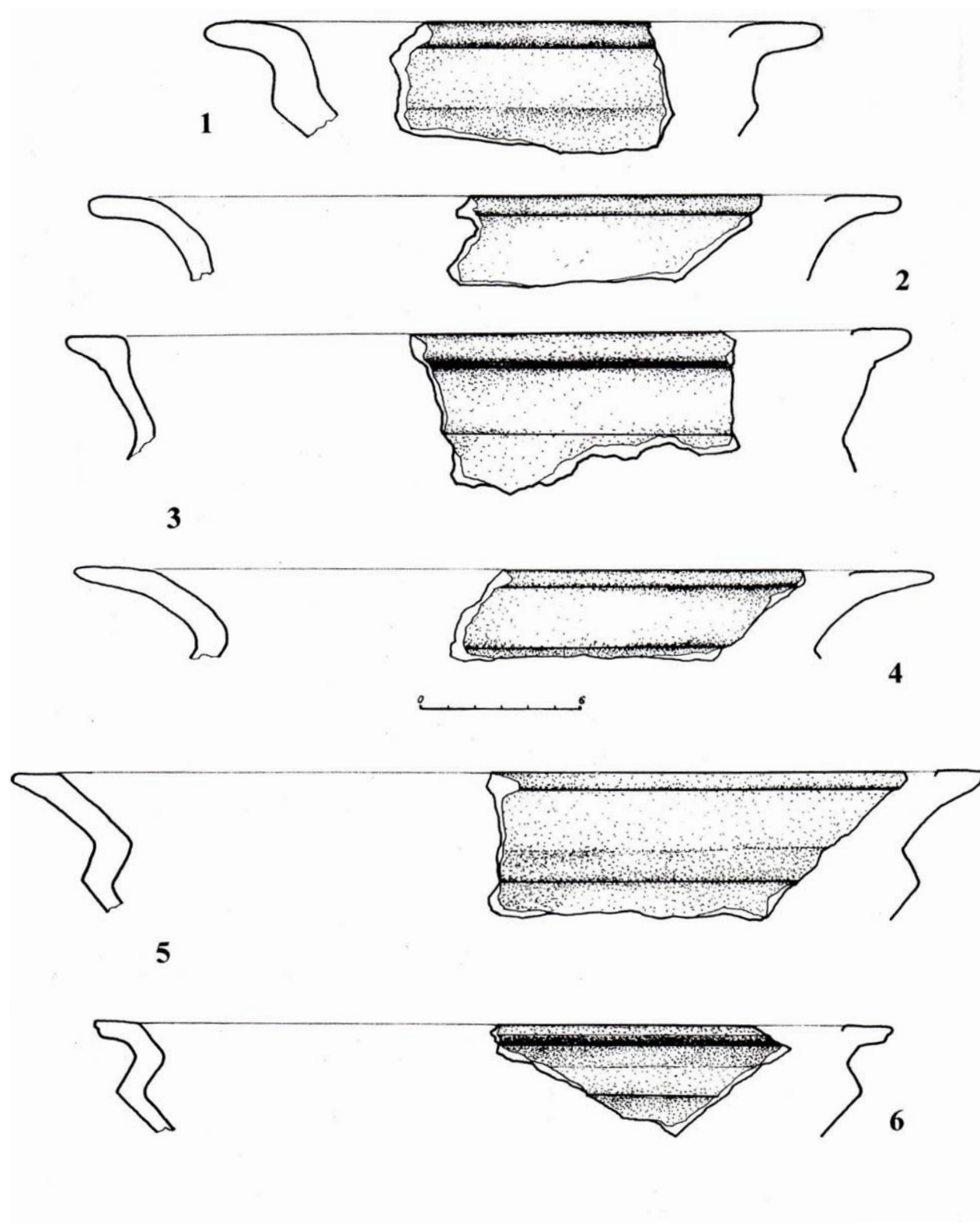

1. Topor plat (cultura *Glină*).

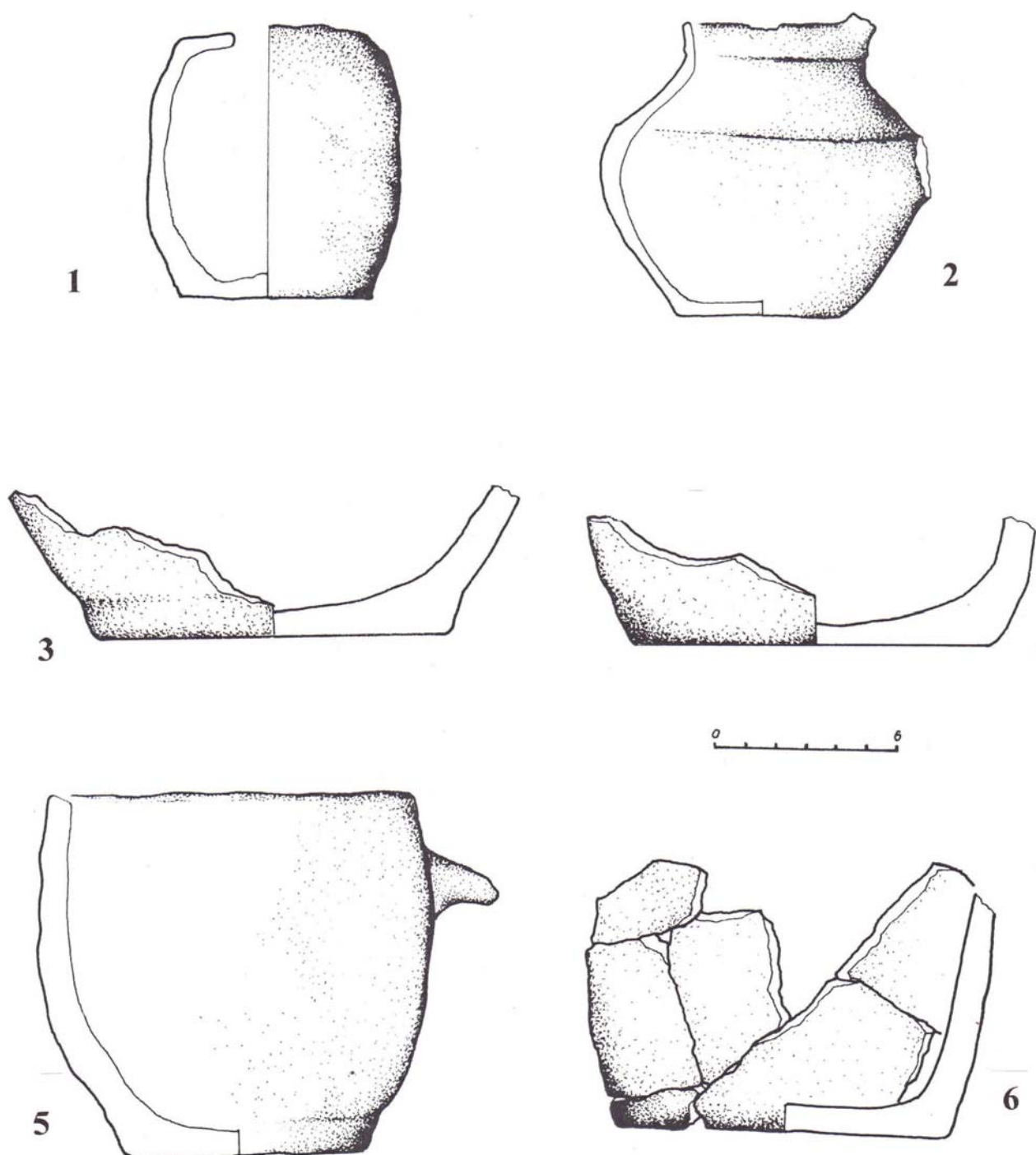

2. Piese din mormântul *pečeneg*.

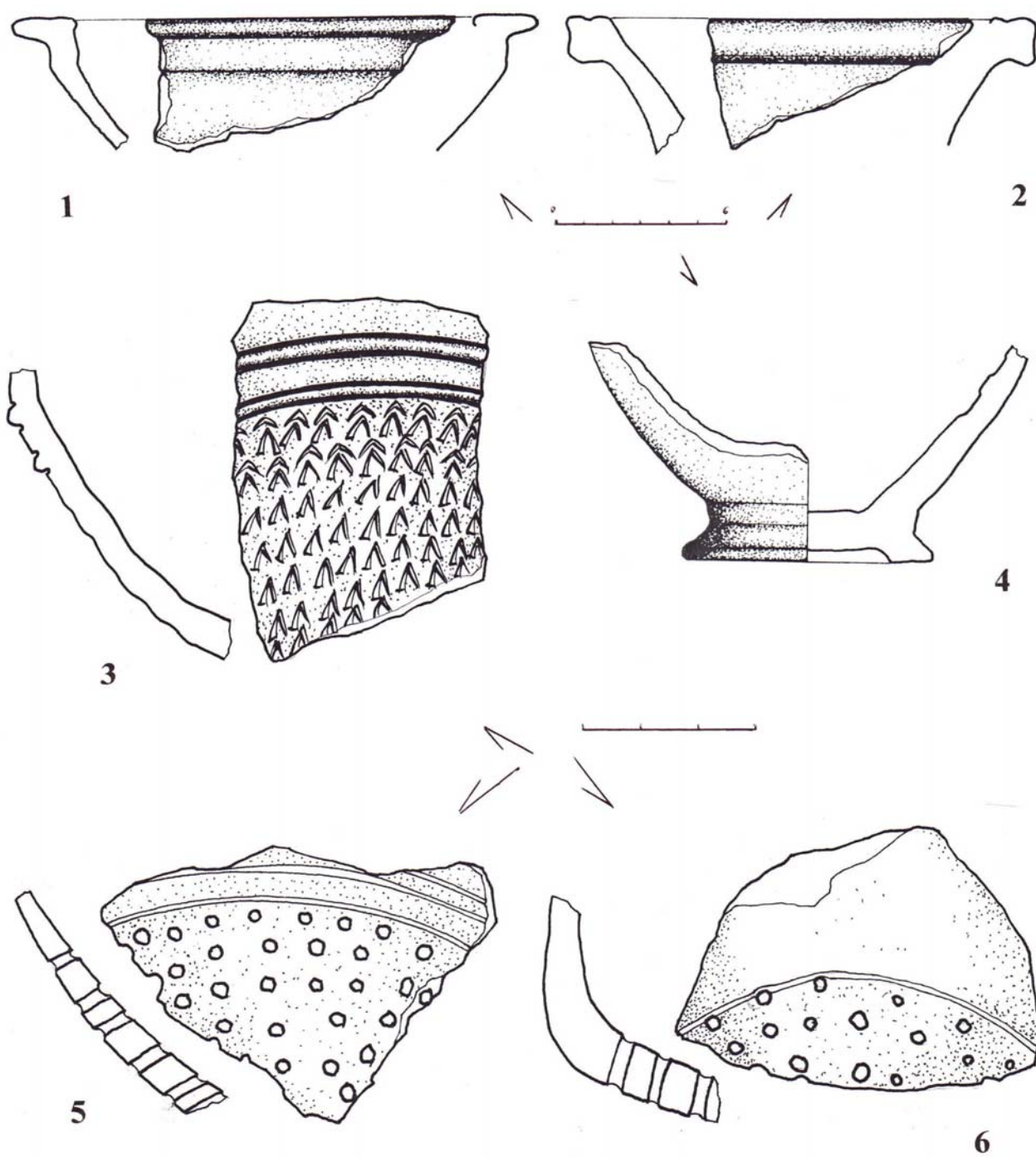
Pl. XXXIII. Piese din metal: 1 = *Cămineasca-Măgură* (apud Berciu 1961), 2 = *Tangâru-Tell* (apud Berciu 1959).

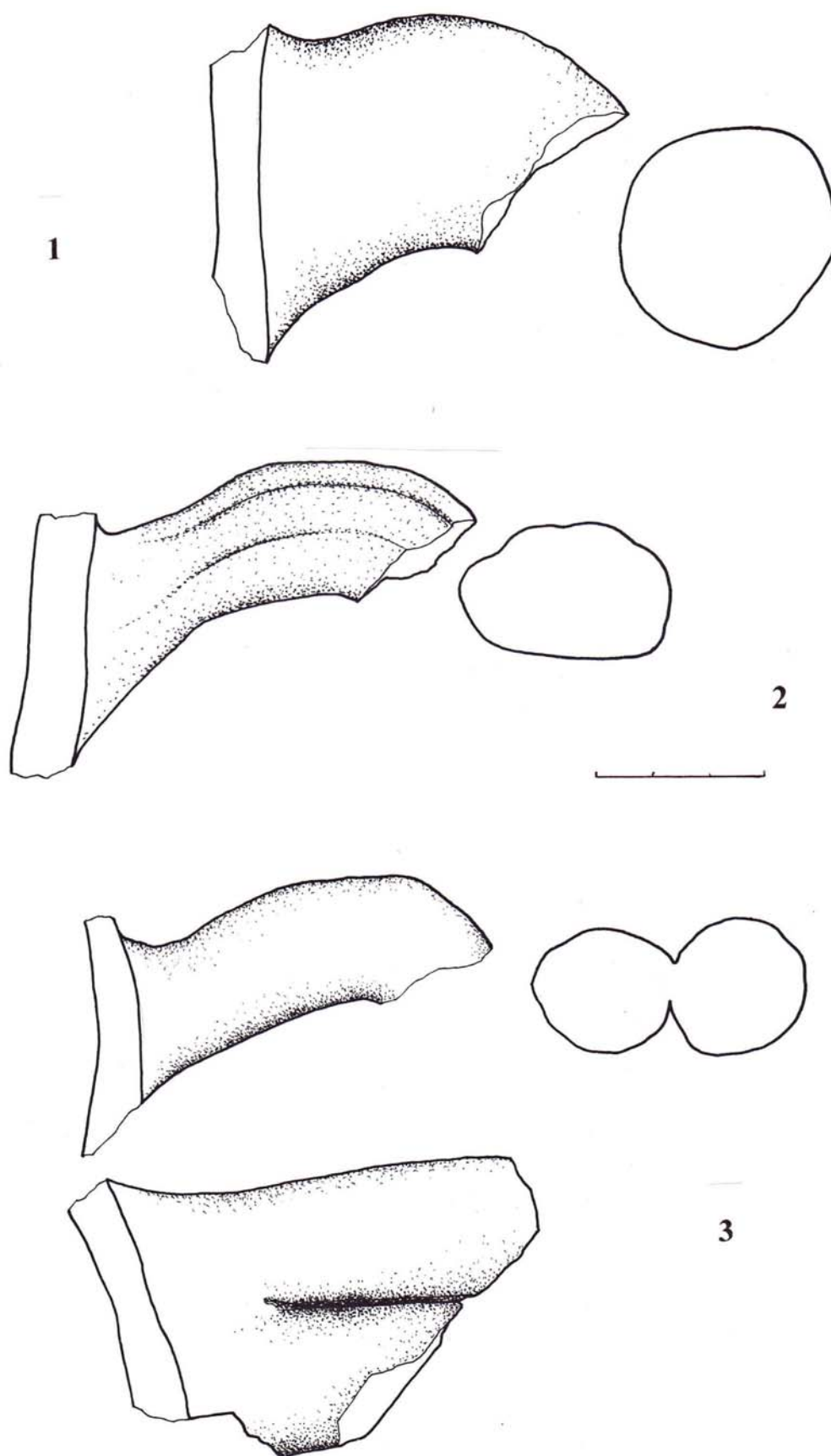
Pl. XXXIV. Ceramică getică. Schitu-La Conac.

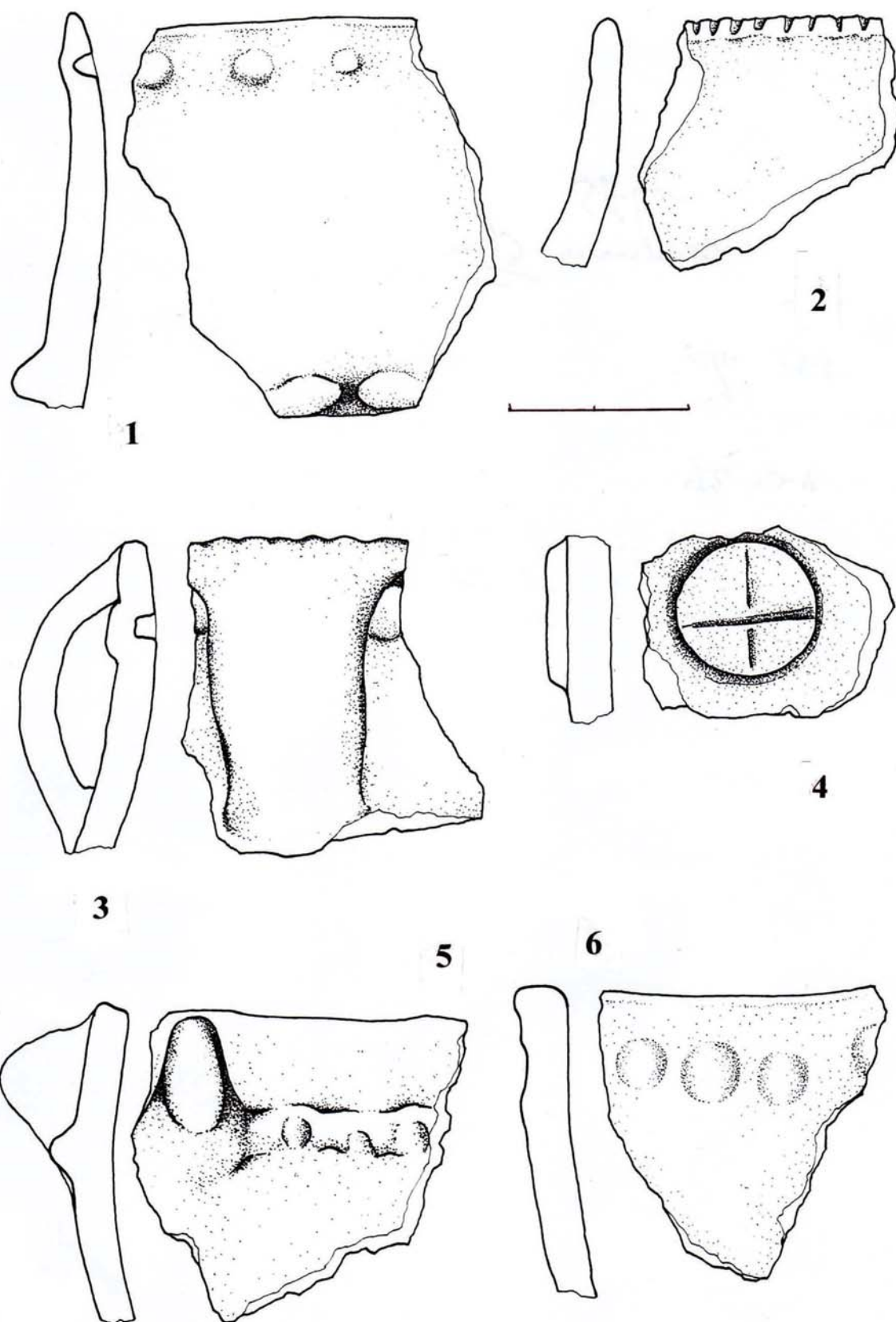
Pl. XXXV. Ceramică getică. Schitu-La Conac = 1-5; Bila-La Fântână = 6.

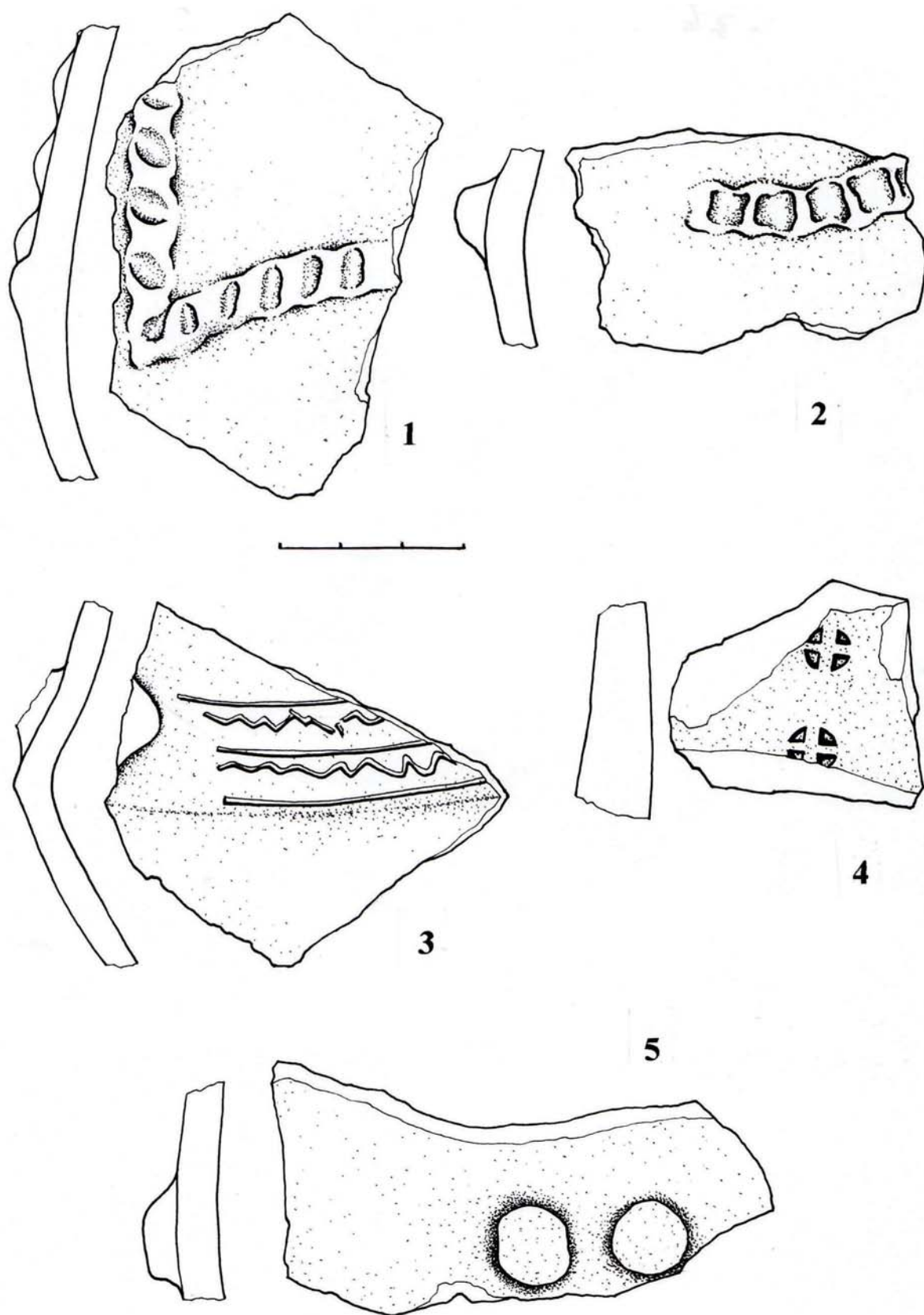
PI. XXXVI. Ceramică getică. Schitu-Gaura Despei.

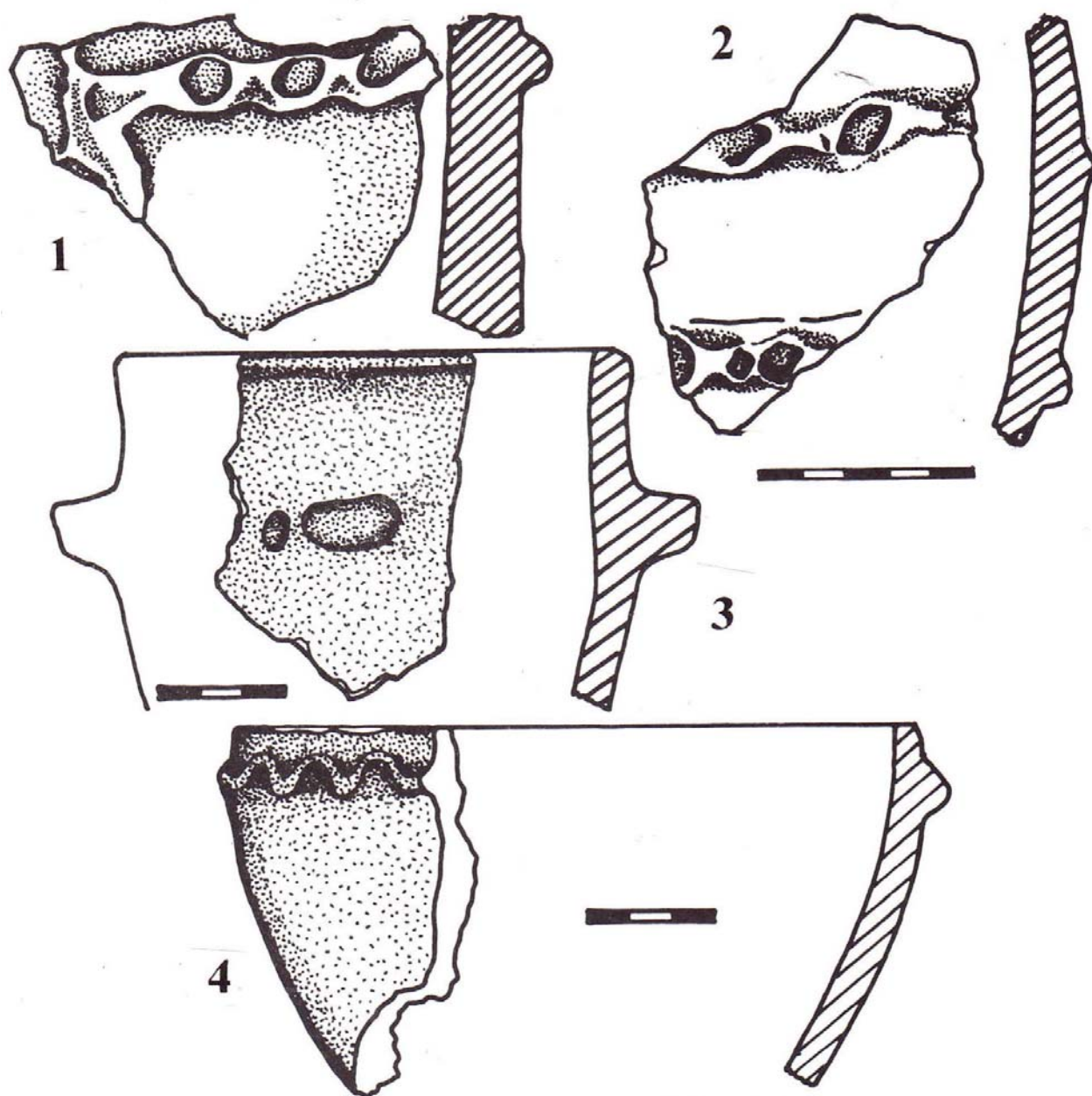
Pl. XXXVII. Ceramică getică. Schitu-Gaura Despei = 1-3.

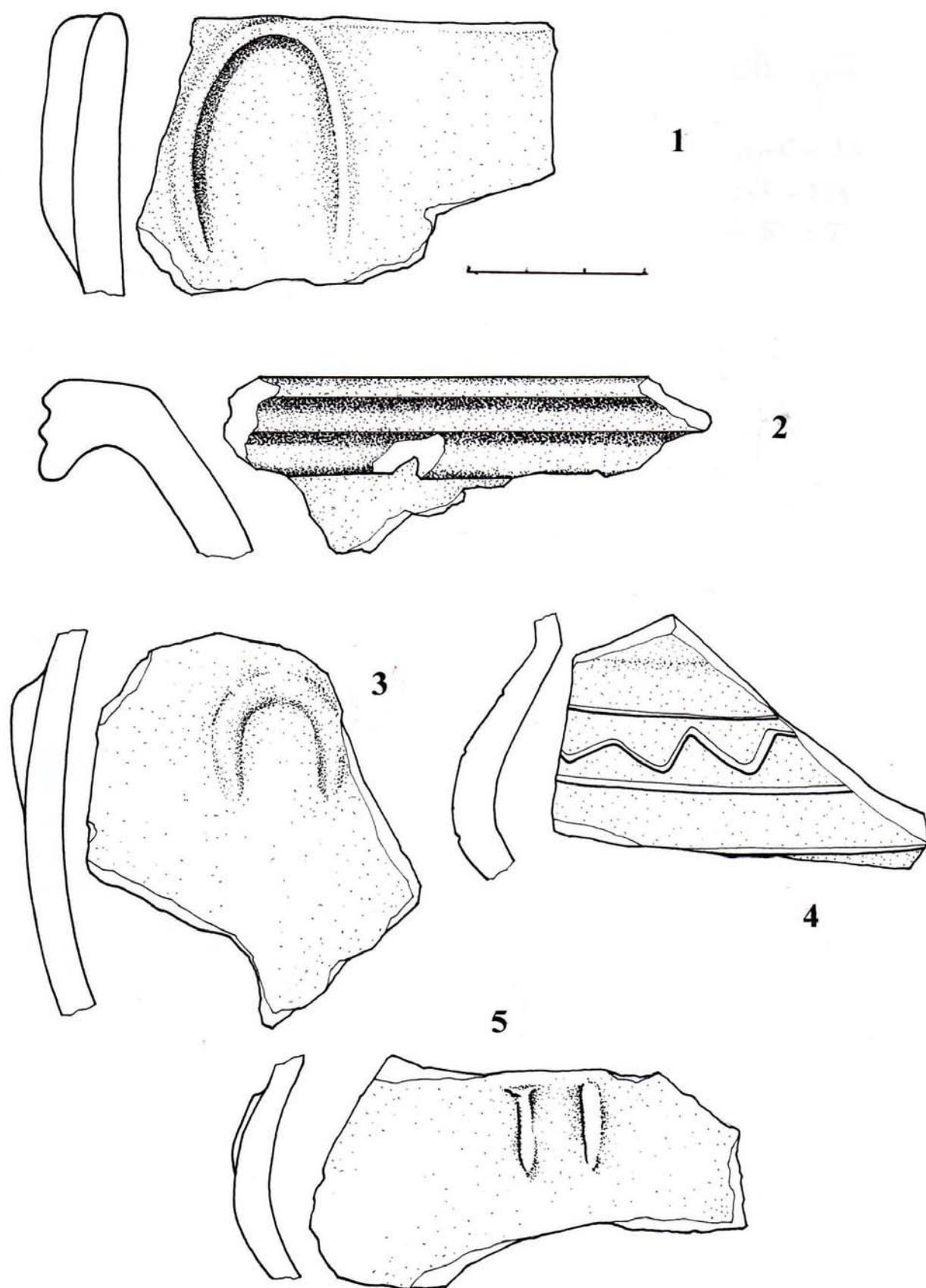
Pl. XXXVIII. Ceramică *Glina*: Cămineasca = 1-3; ceramică *getică*: Bila-La Fântână = 4-5; Schitu-La Conac = 6.

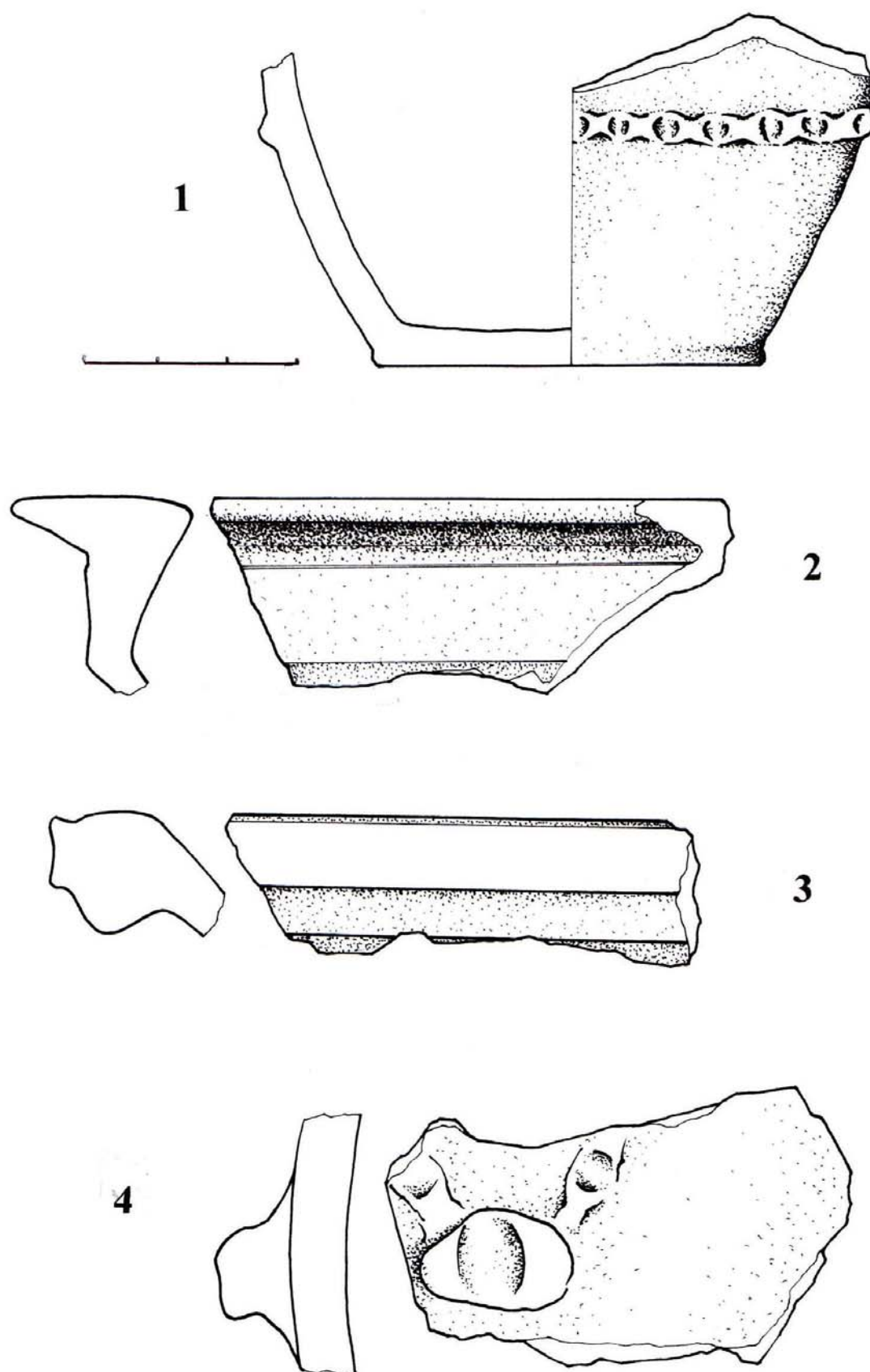
Pl. XXXIX. Ceramică getică. *Schitu-Gaura Despei* = 1-2, 5; *Schitu-La Conac* = 3; *Bila-La Fântână* = 4.

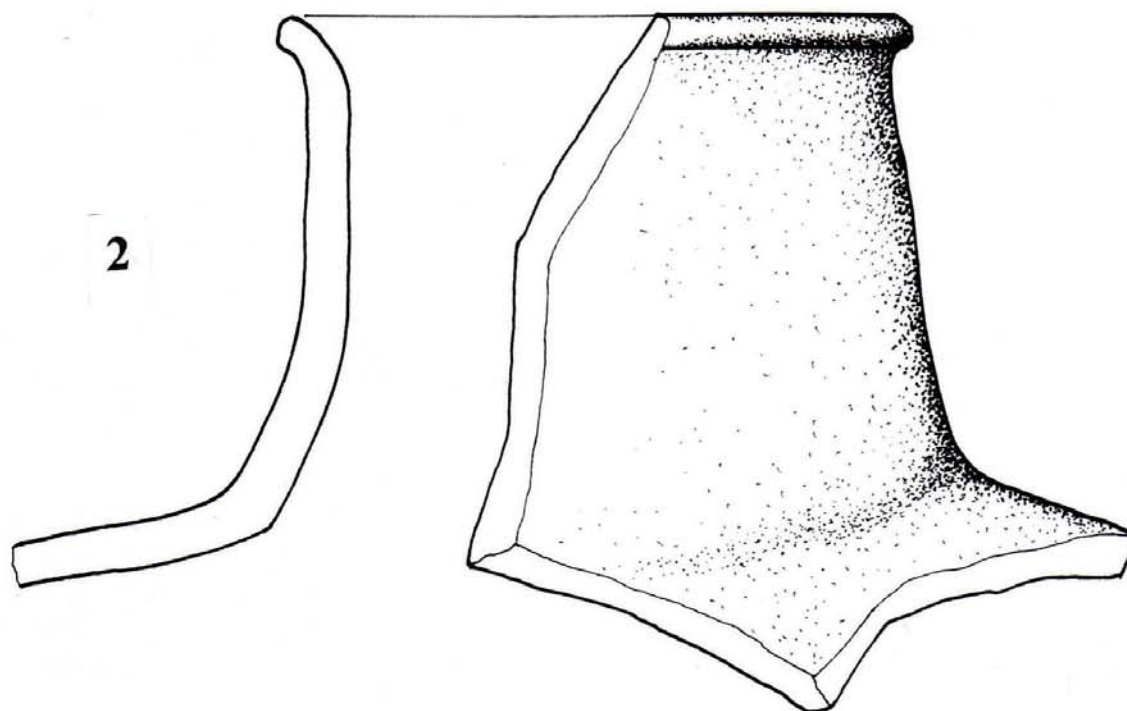
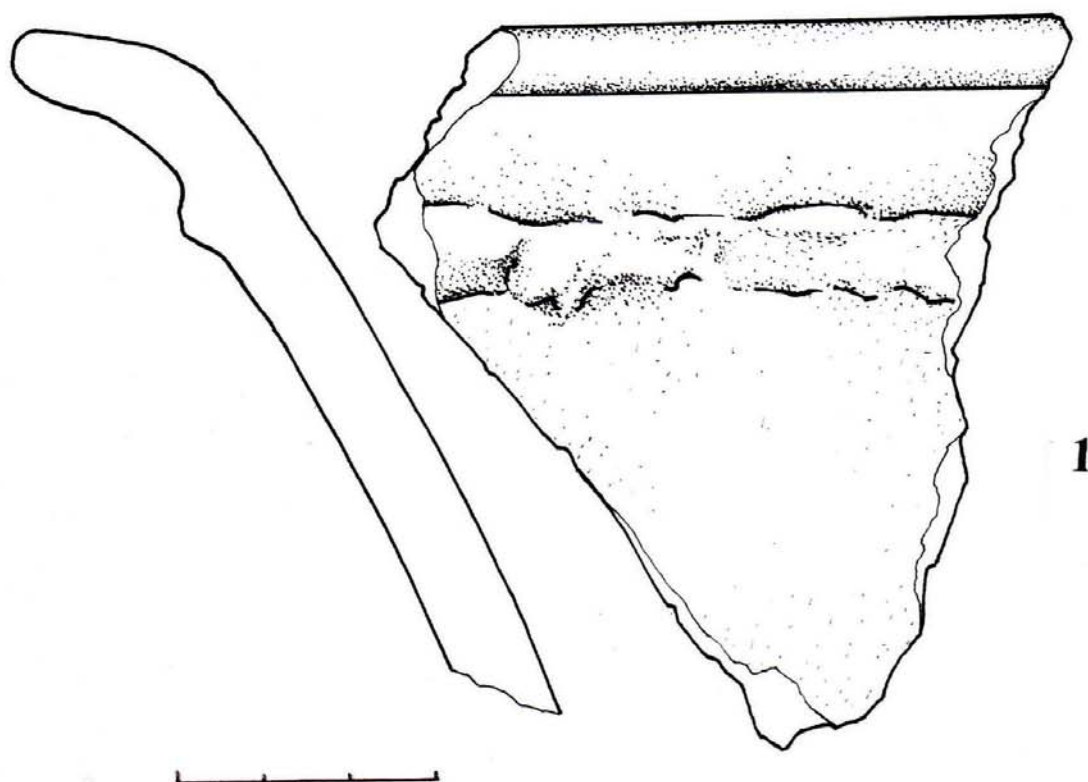
Pl. XL. Ceramică getică. Schitu-La Conac.

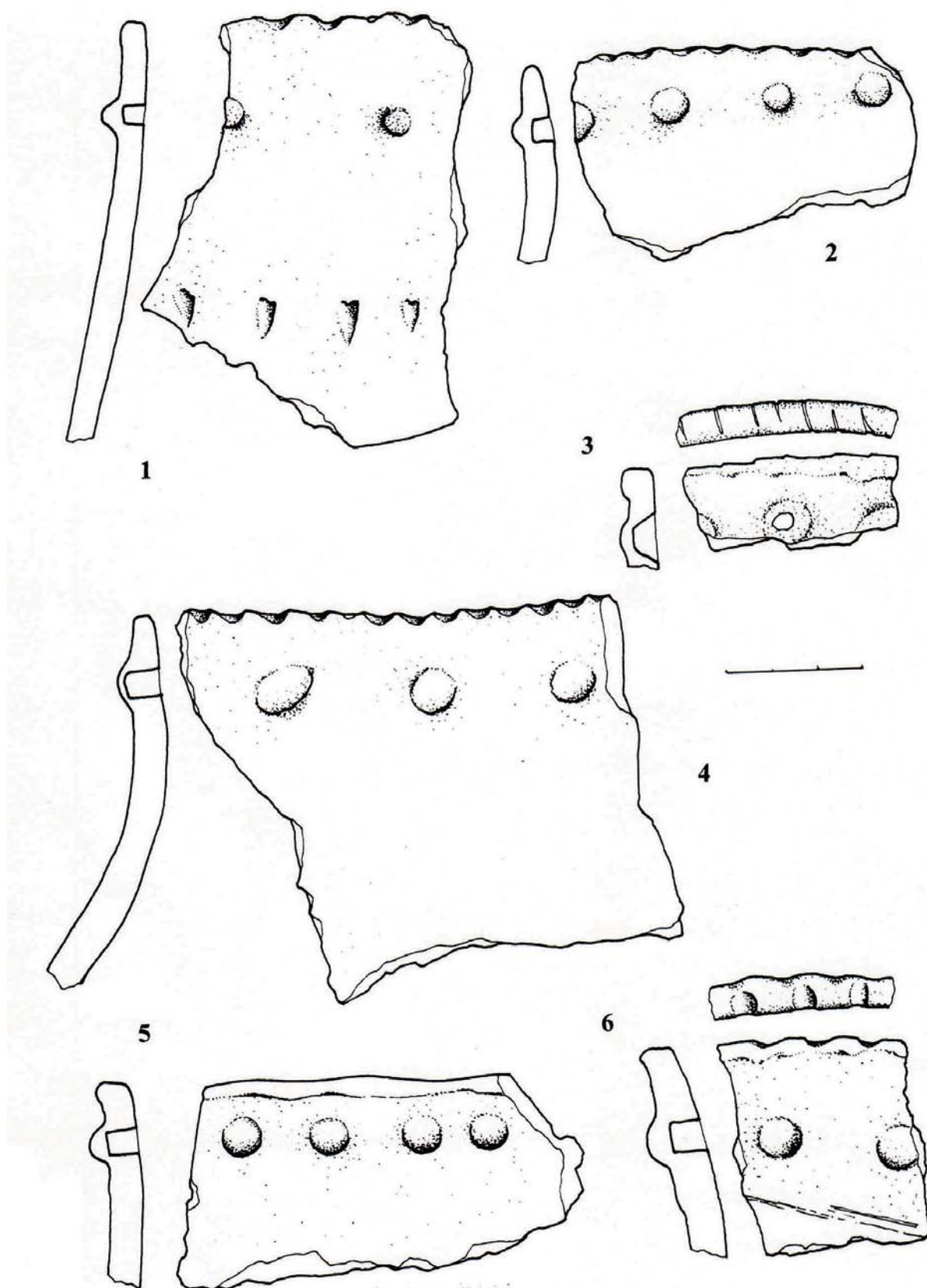
Pl. XLI. Ceramică getică. Schitu-La Conac = 1, 4;
Schitu-Gaura Despei = 2-3.

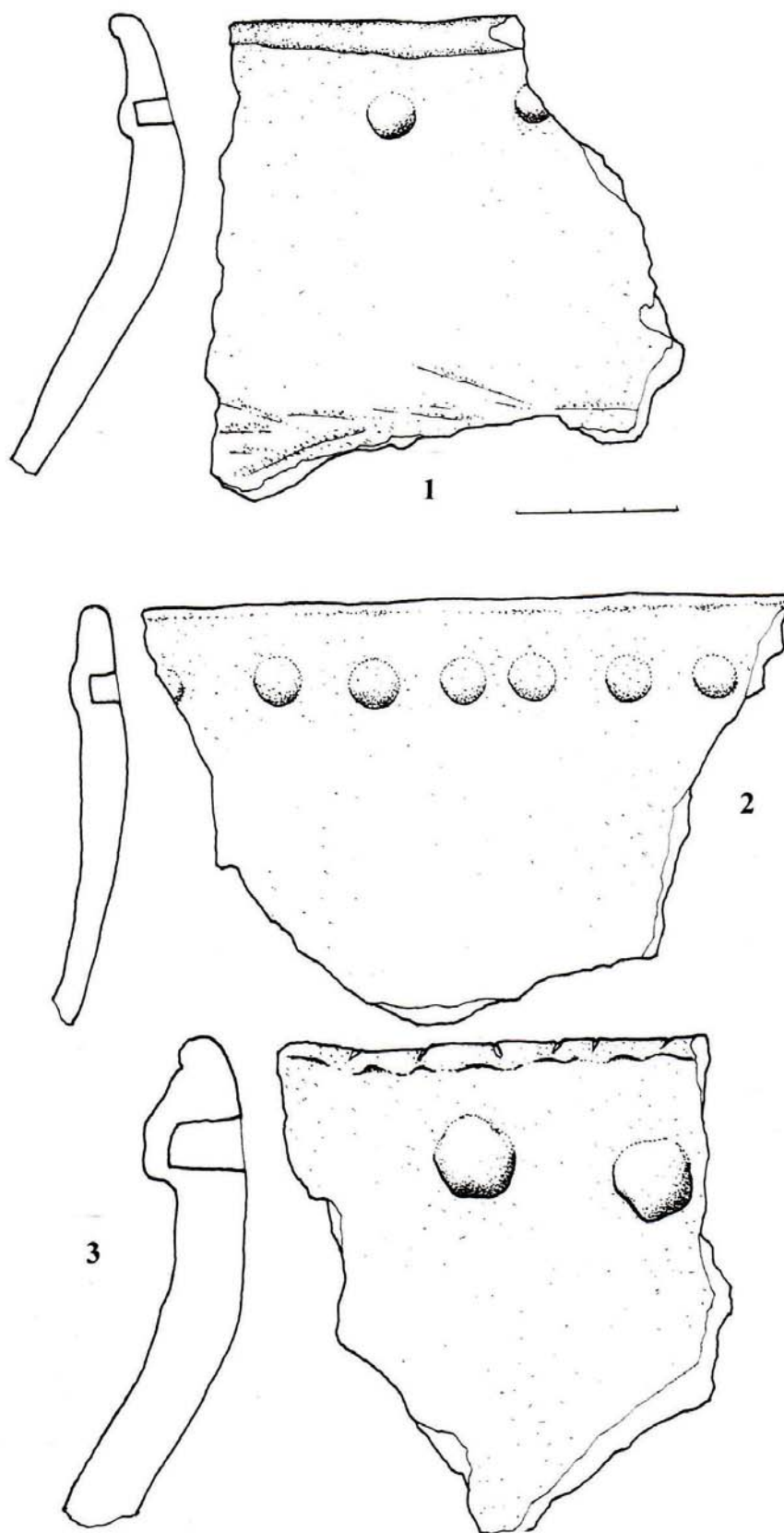
Pl. XLII. Ceramică getică. Schitu-La Conac = 1, 4; Schitu-Gaura Despei = 2; Bila = 3.

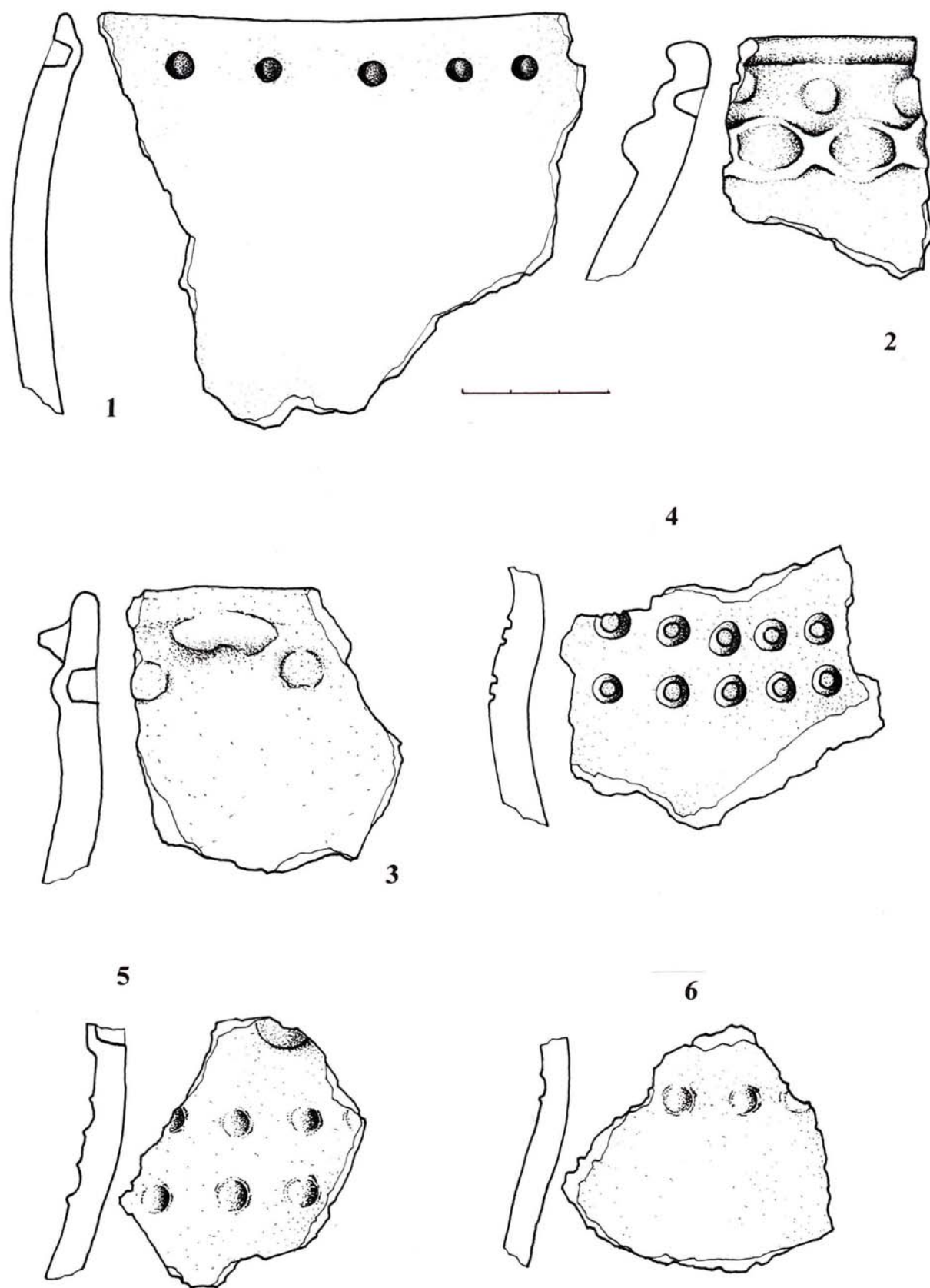
Pl. XLIII. Ceramică *Glina*: *Schitu-La Conac* = 1; ceramică *getică*:
Schitu-La Conac = 2.

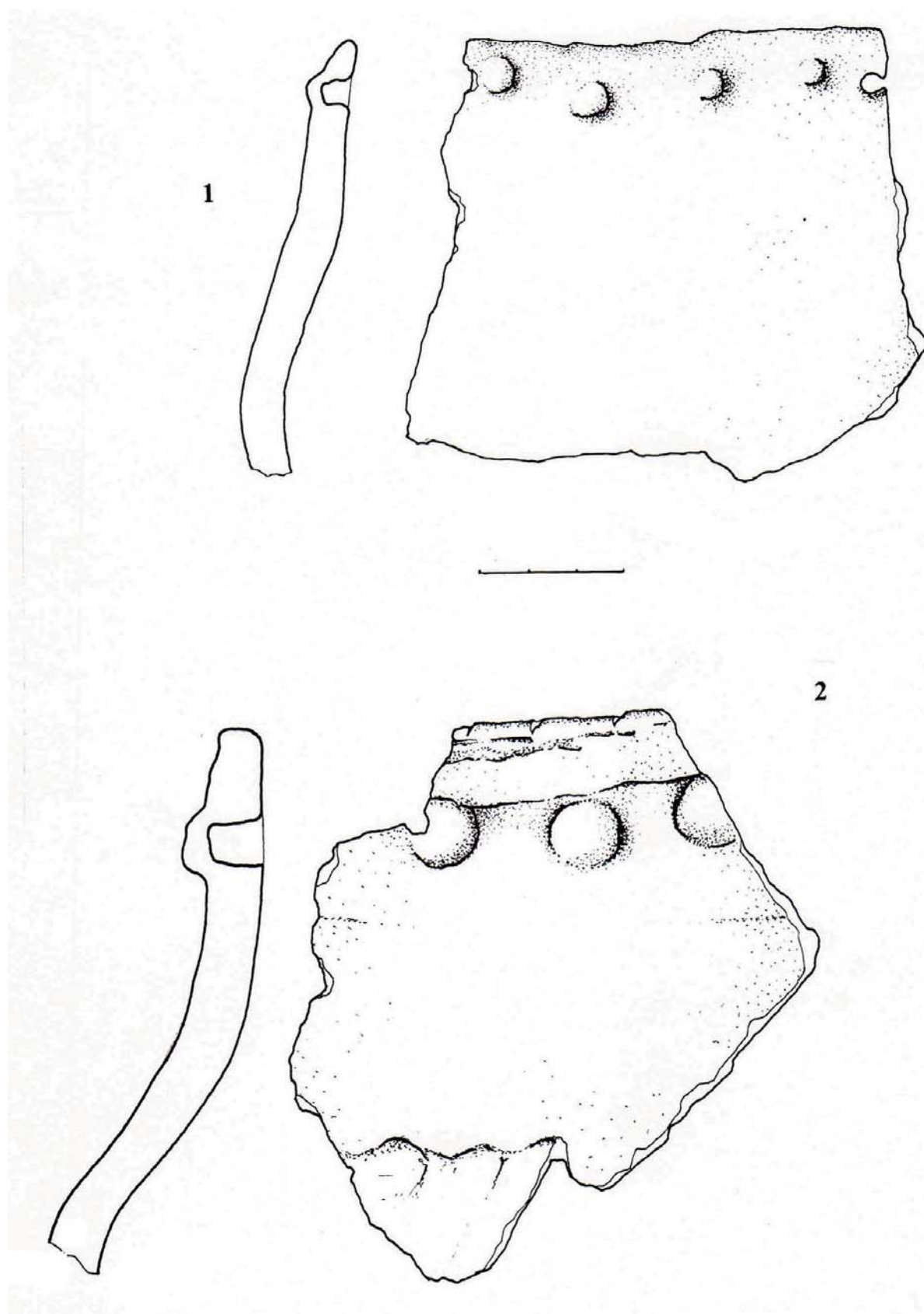
Pl. XLIV. Ceramică Glină. Schitu-Gaura Despei = 1,3-5;
Schitu-La Conac = 2, 6.

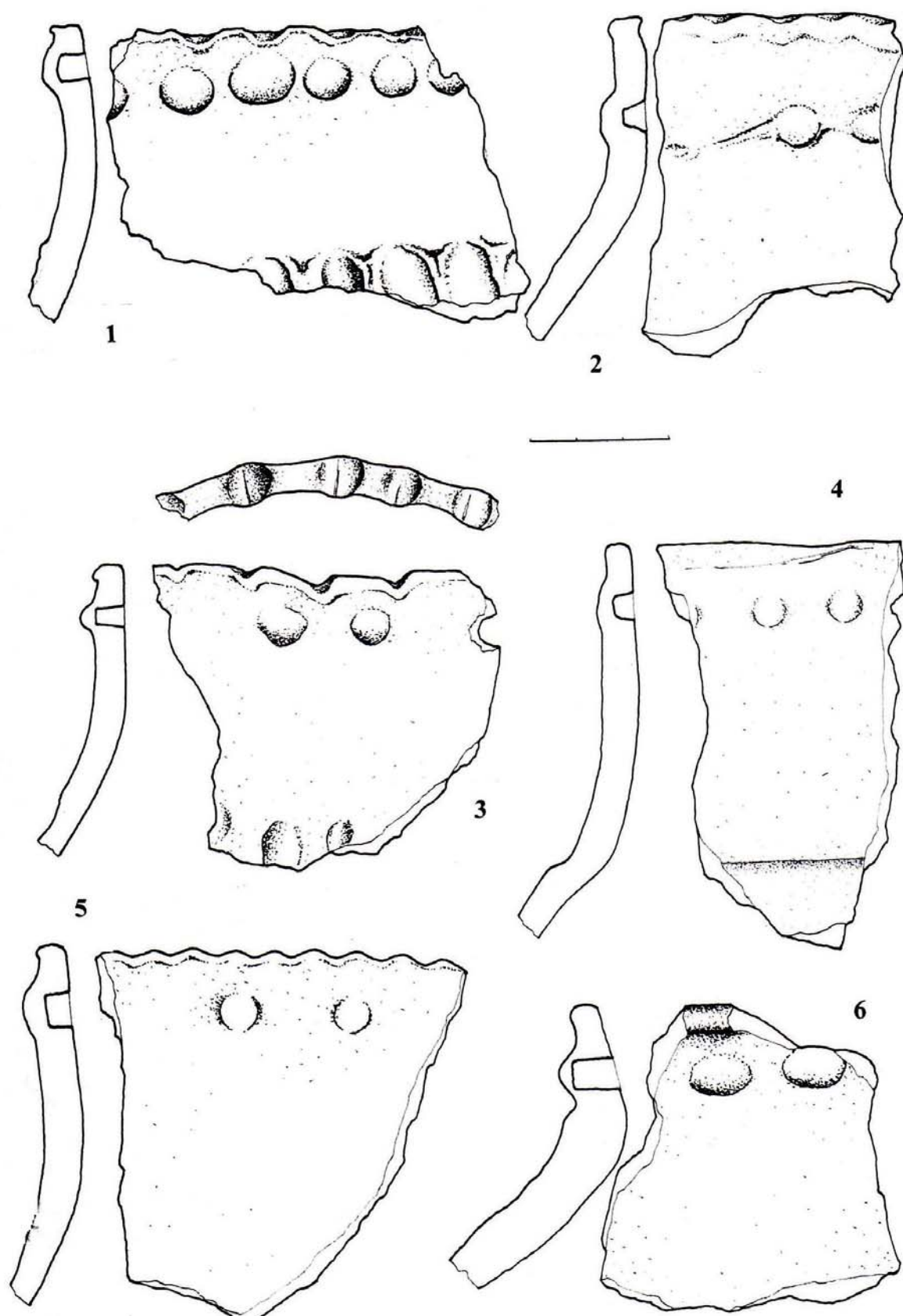
Pl. XLV. Ceramică Glină. Schitu-Gaura Despei.

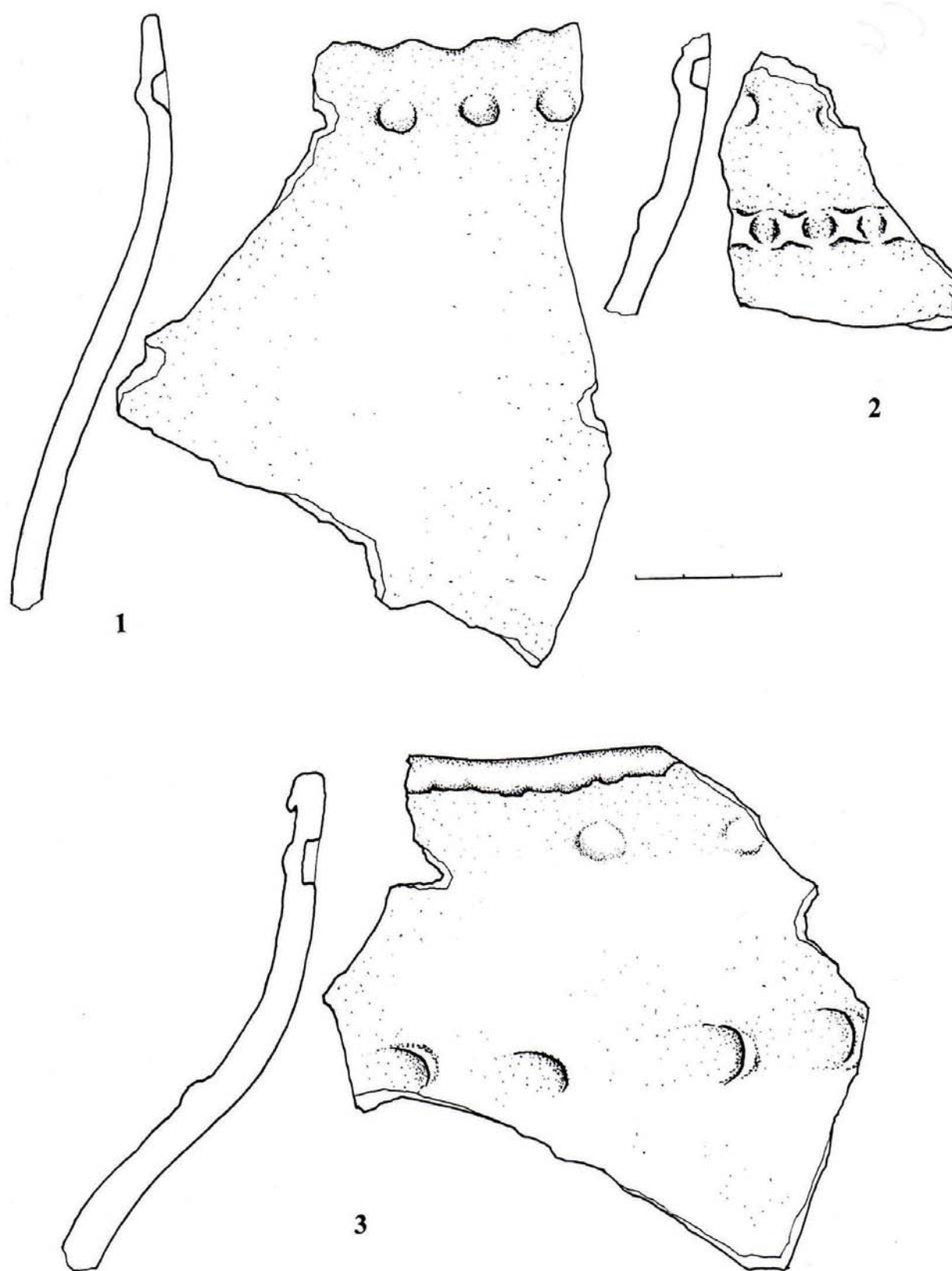
Pl. XLVI. Ceramică Glină. Schitu-La Conac.

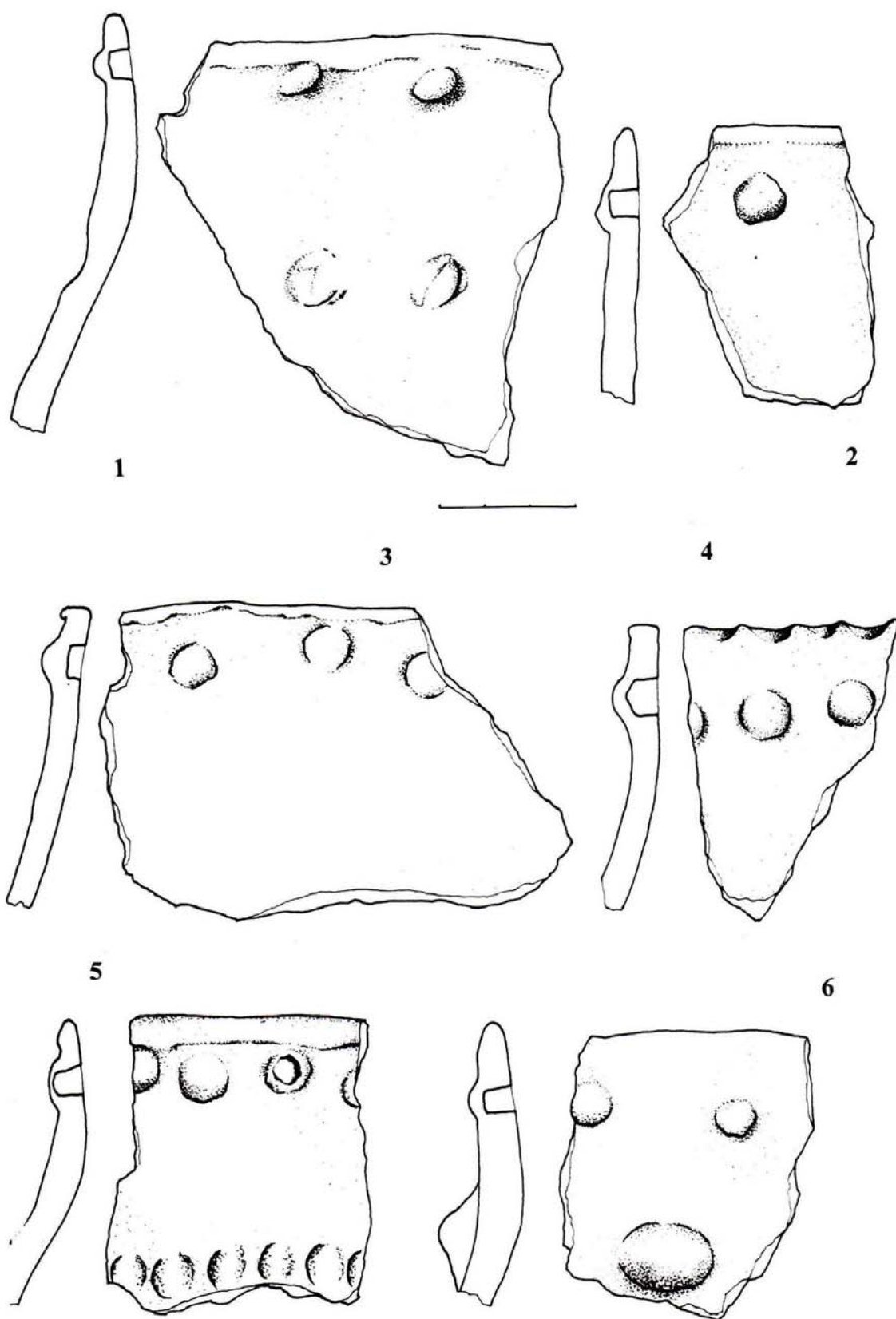
Pl. XLVII. Ceramică Glină. Schitu-Gaura Despei.

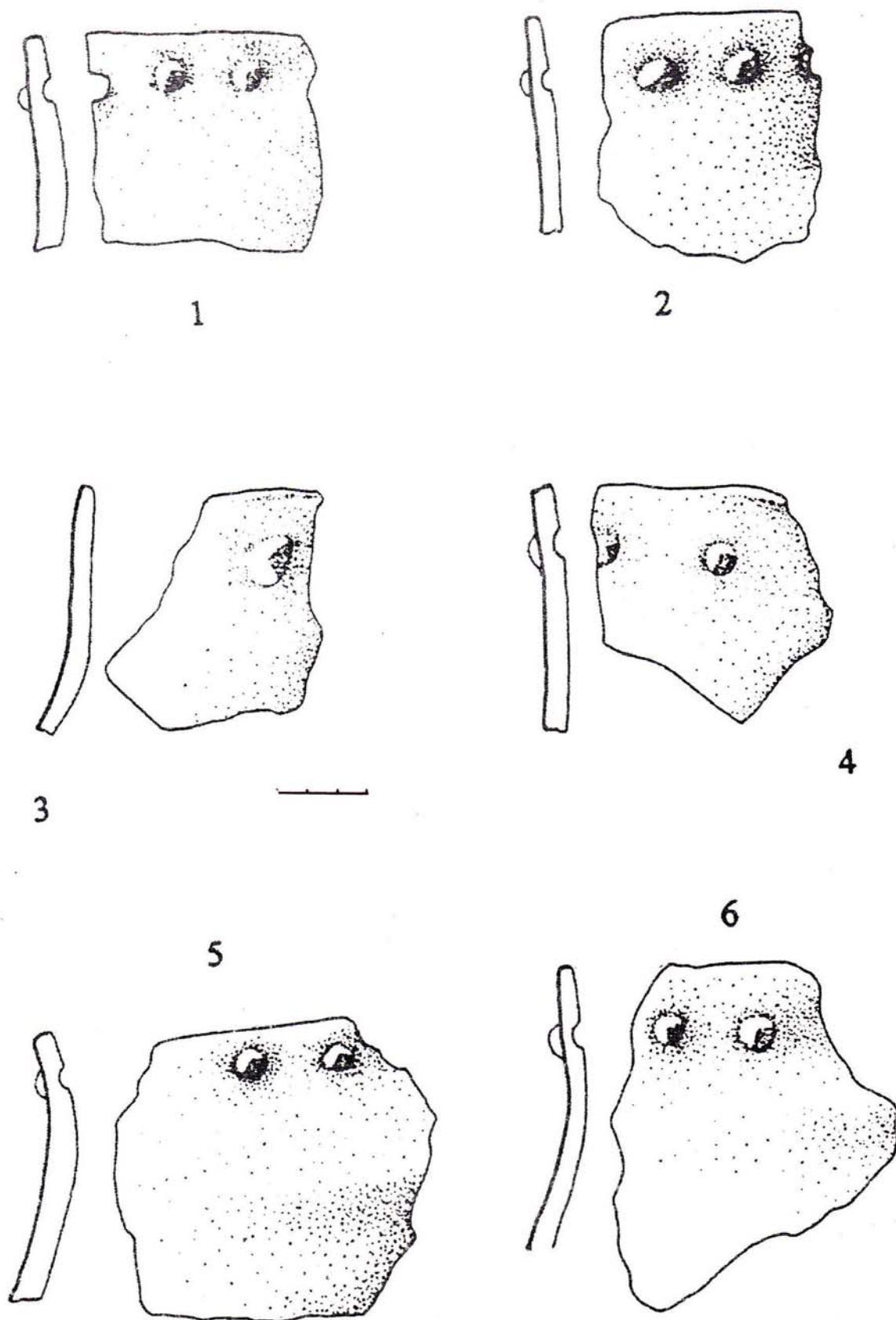
Pl. XLVIII. Ceramică Glină. Schitu-Gaura Despei.

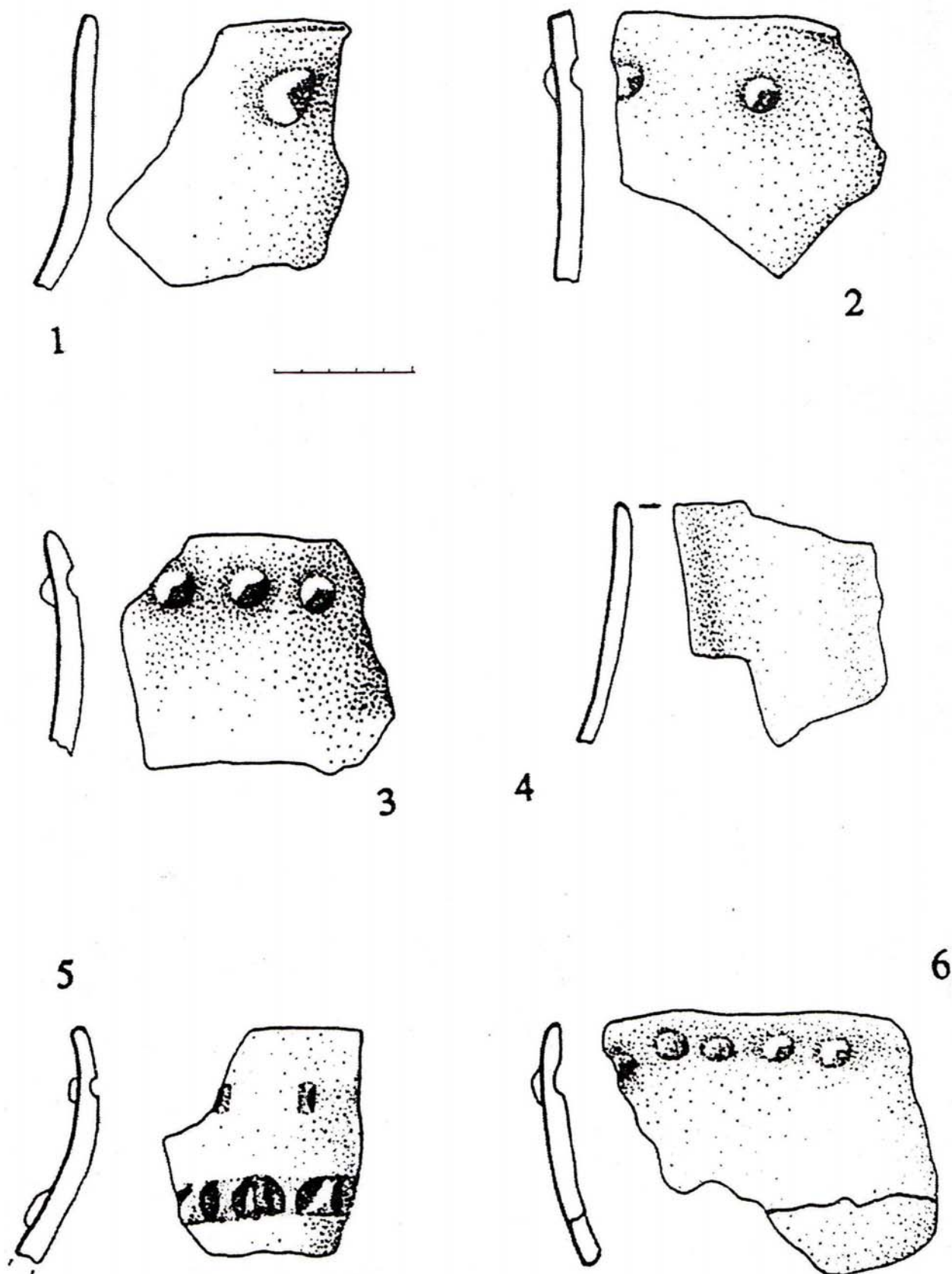
Pl. XLIX. Ceramică Glină. Schitu-Gaura Despei = 1, 3;
Schitu-La Conac = 2.

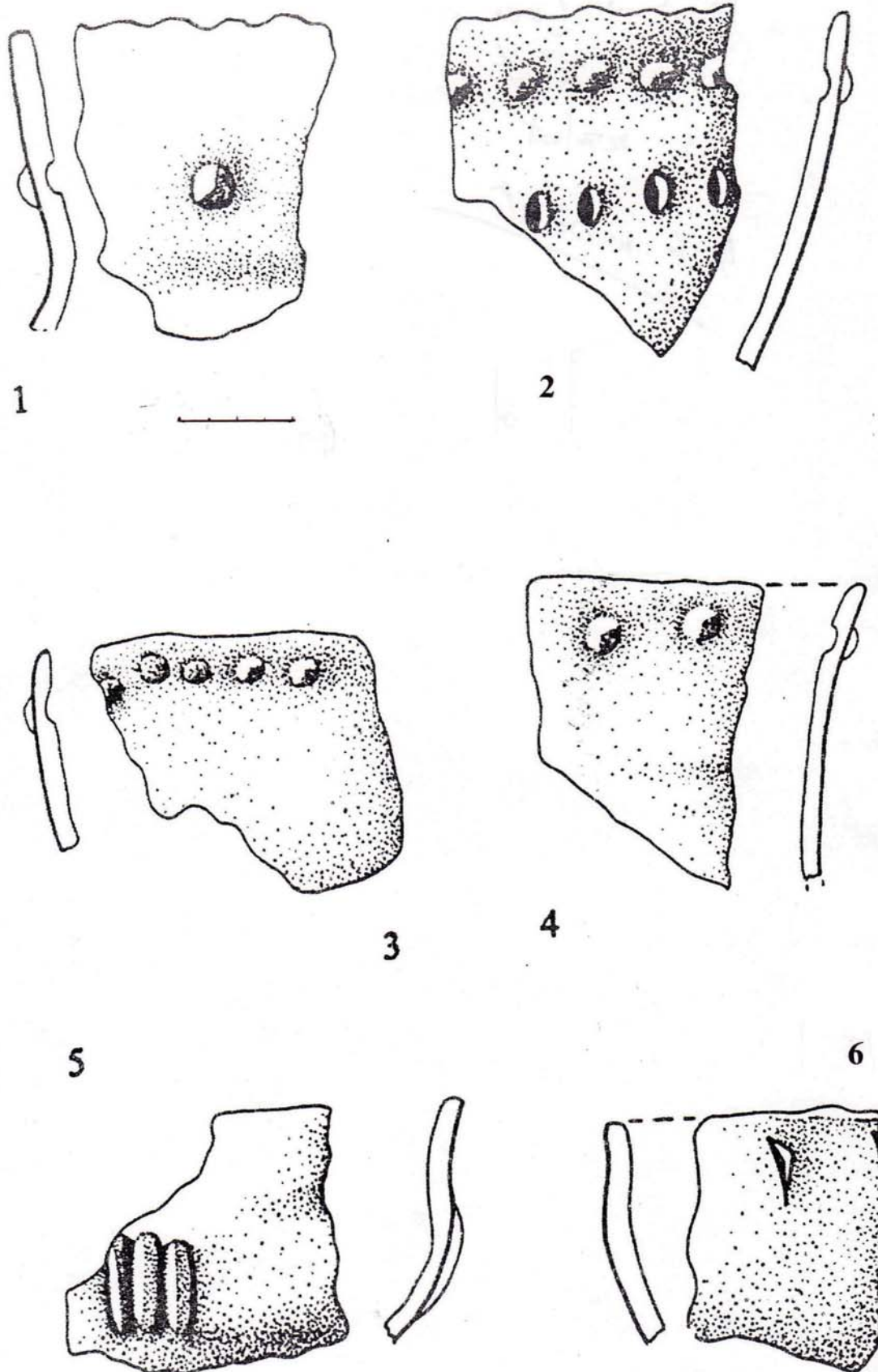
Pl. L. Ceramică Glină. Schitu-Gaura Despei = 1, 3;
Schitu-La Conac = 2, 4-6.

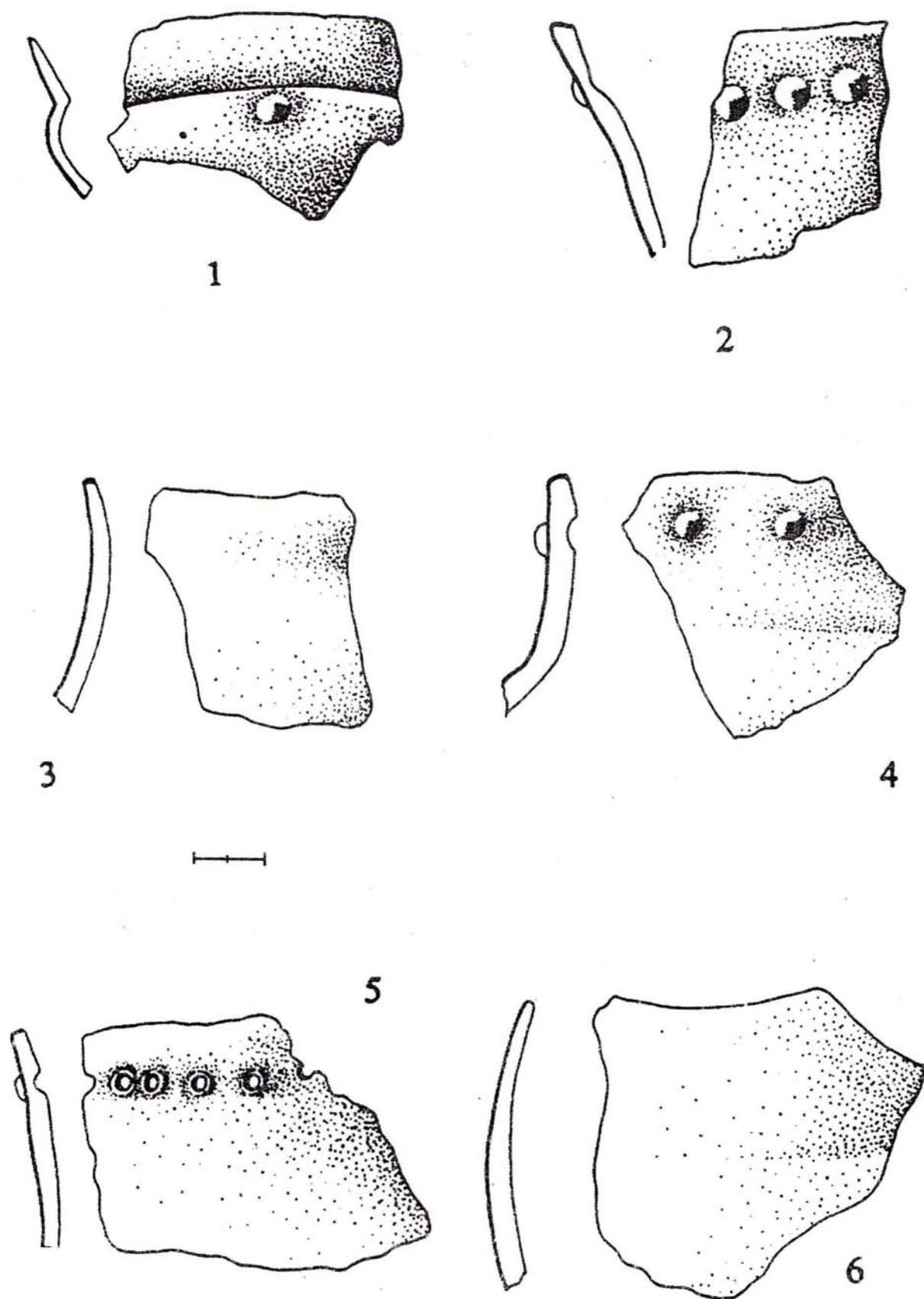
Pl. LI. Ceramică Glină. Schitu-La Conac. Apud Schuster 1997a.

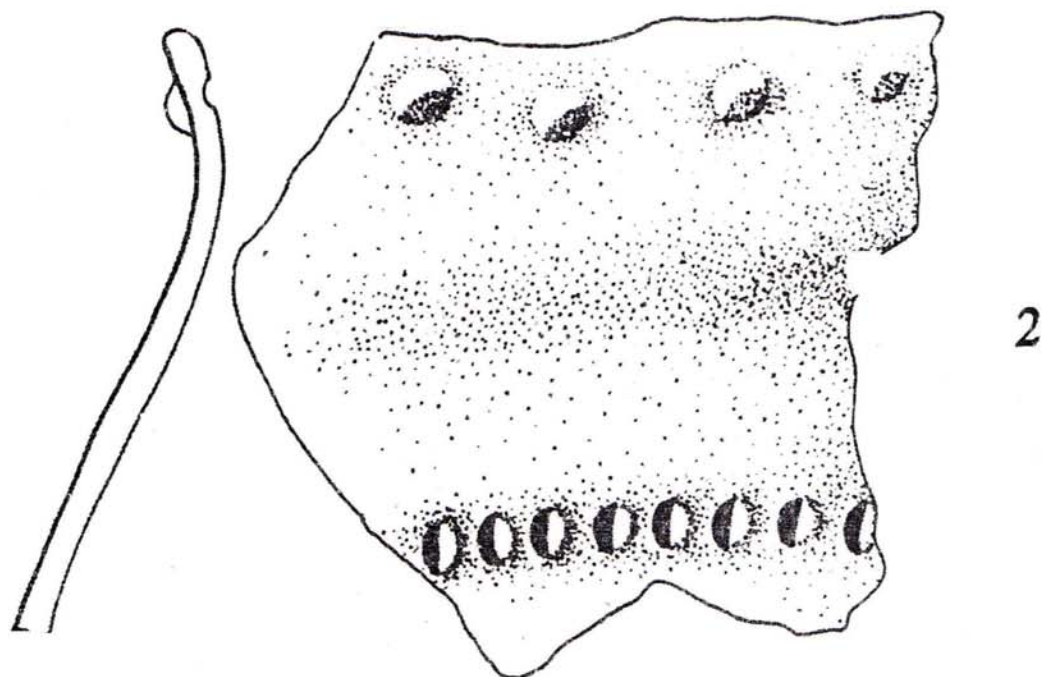
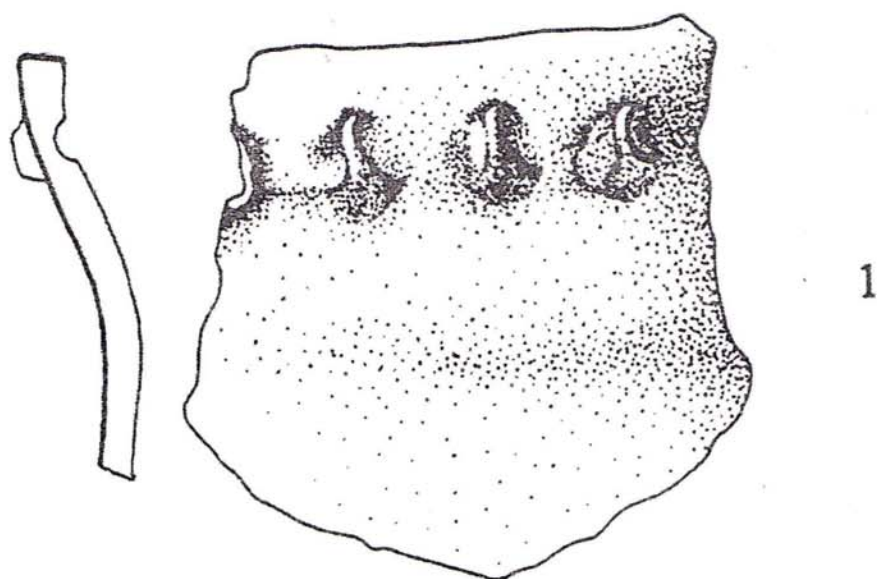
Pl. LII. Ceramică Glină. Schitu-La Conac. Apud Schuster 1997a.

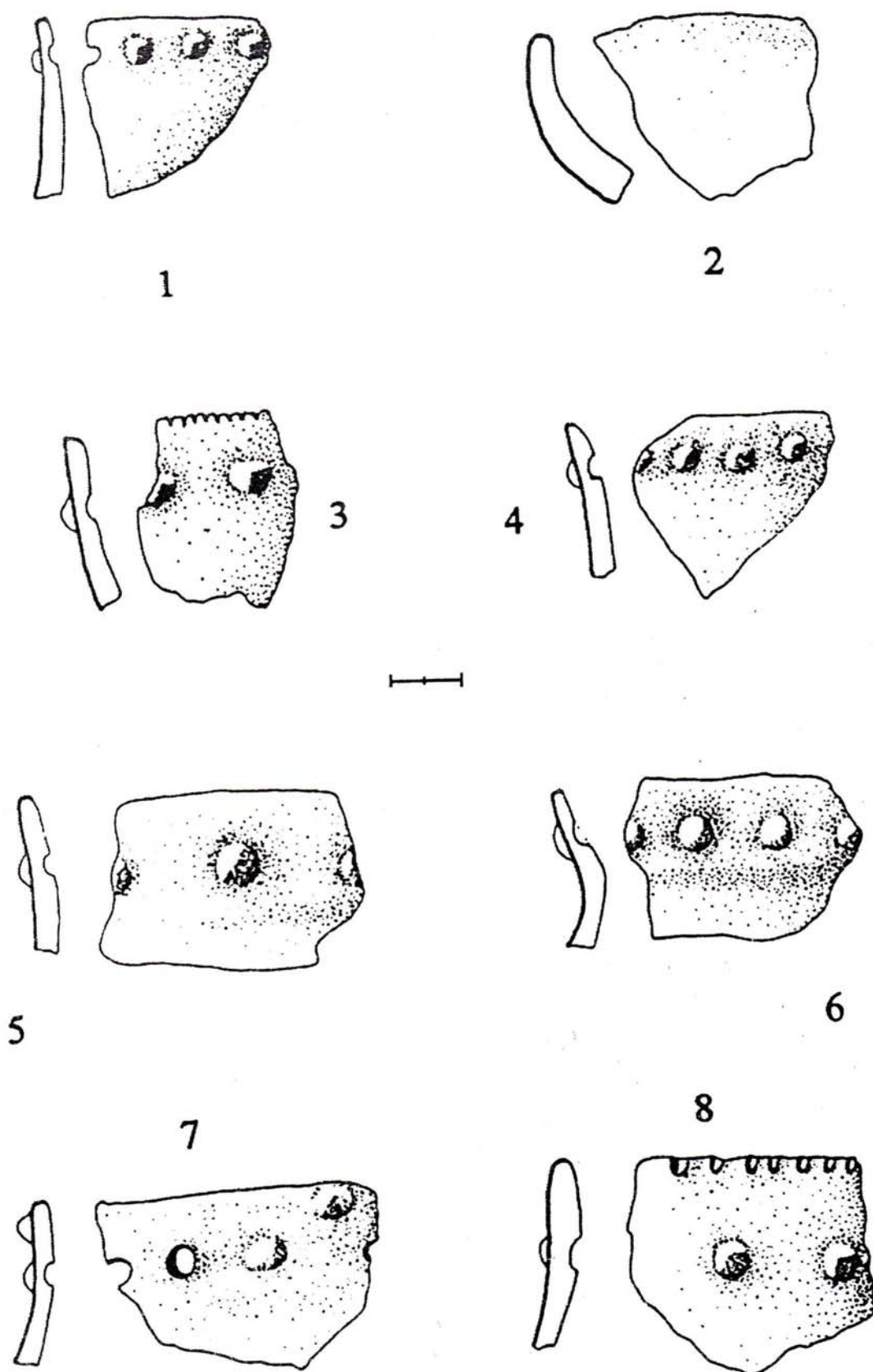
Pl. LIII. Ceramică Glină. Schitu-La Conac. Apud Schuster 1997a.

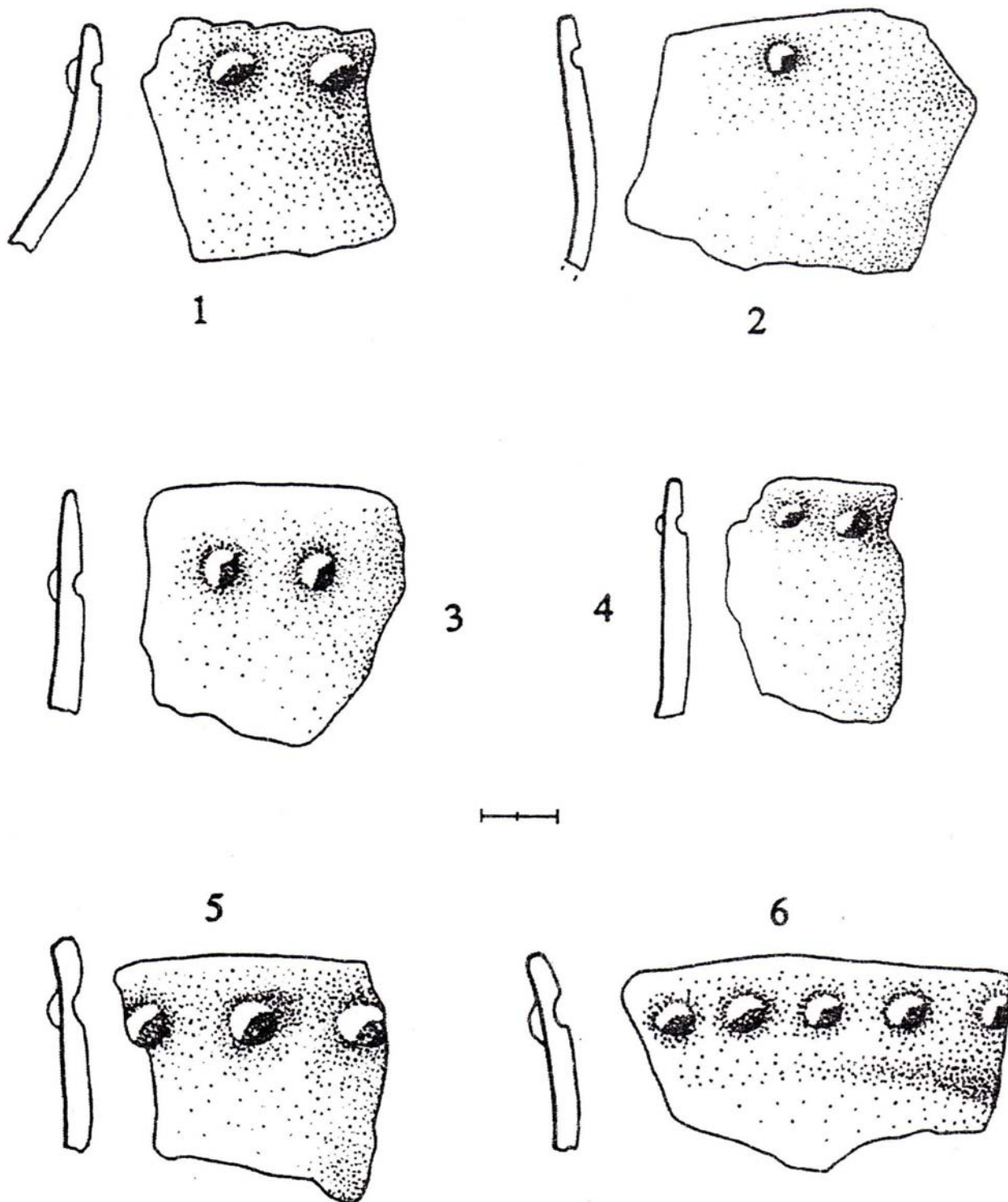
Pl. LIV. Ceramică Glină. Schitu-La Conac. Apud Schuster 1997a.

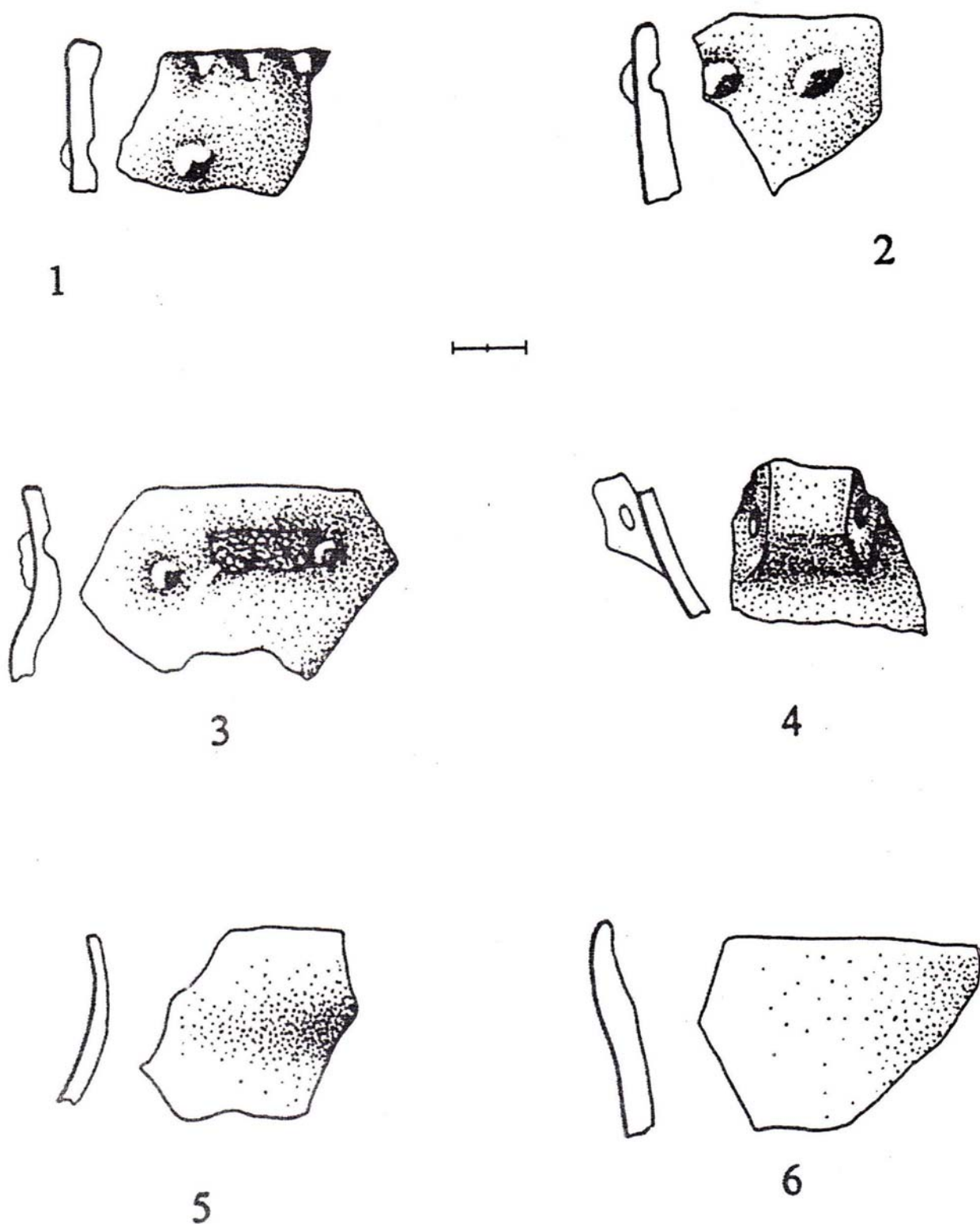
Pl. LV. Ceramică Glină. Schitu-La Conac. Apud Schuster 1997a.

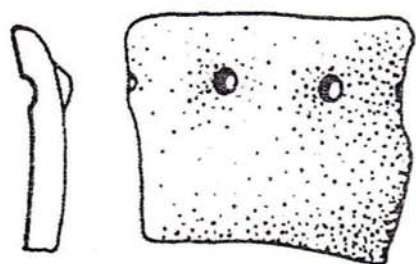
Pl. LVI. Ceramică Glină. Schitu-Gaura Despei. Apud Schuster 1997a.

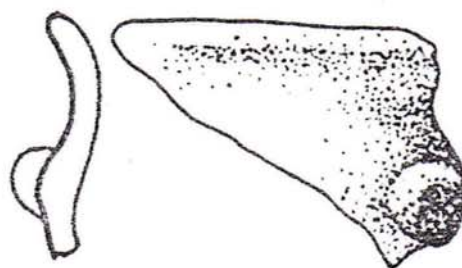
Pl. LVII. Ceramică Glină. Schitu-Gaura Despei. Apud Schuster 1997a.

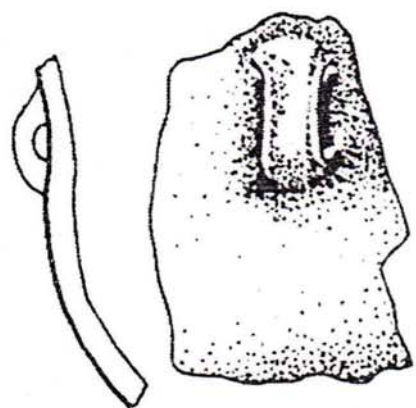
Pl. LVIII. Ceramică Glină. Schitu-Gaura Despei. Apud Schuster 1997a.

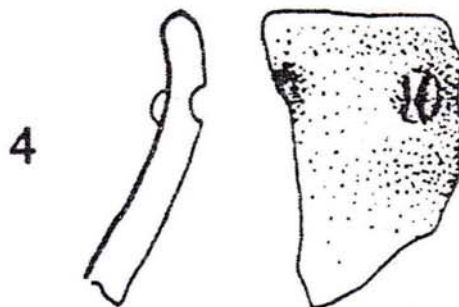
1

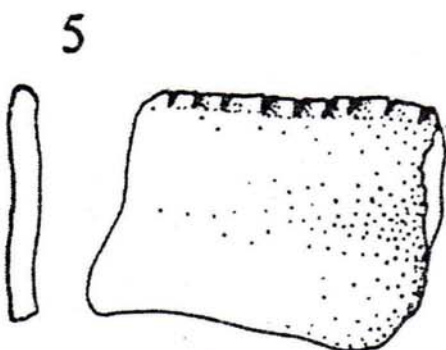
2

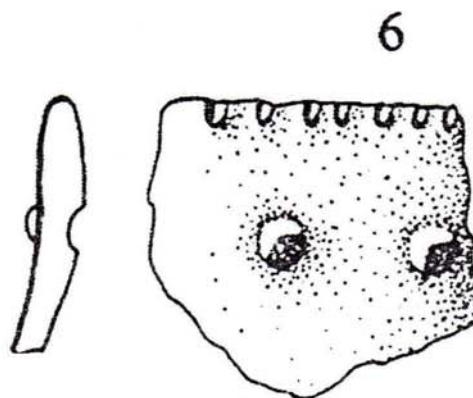
3

4

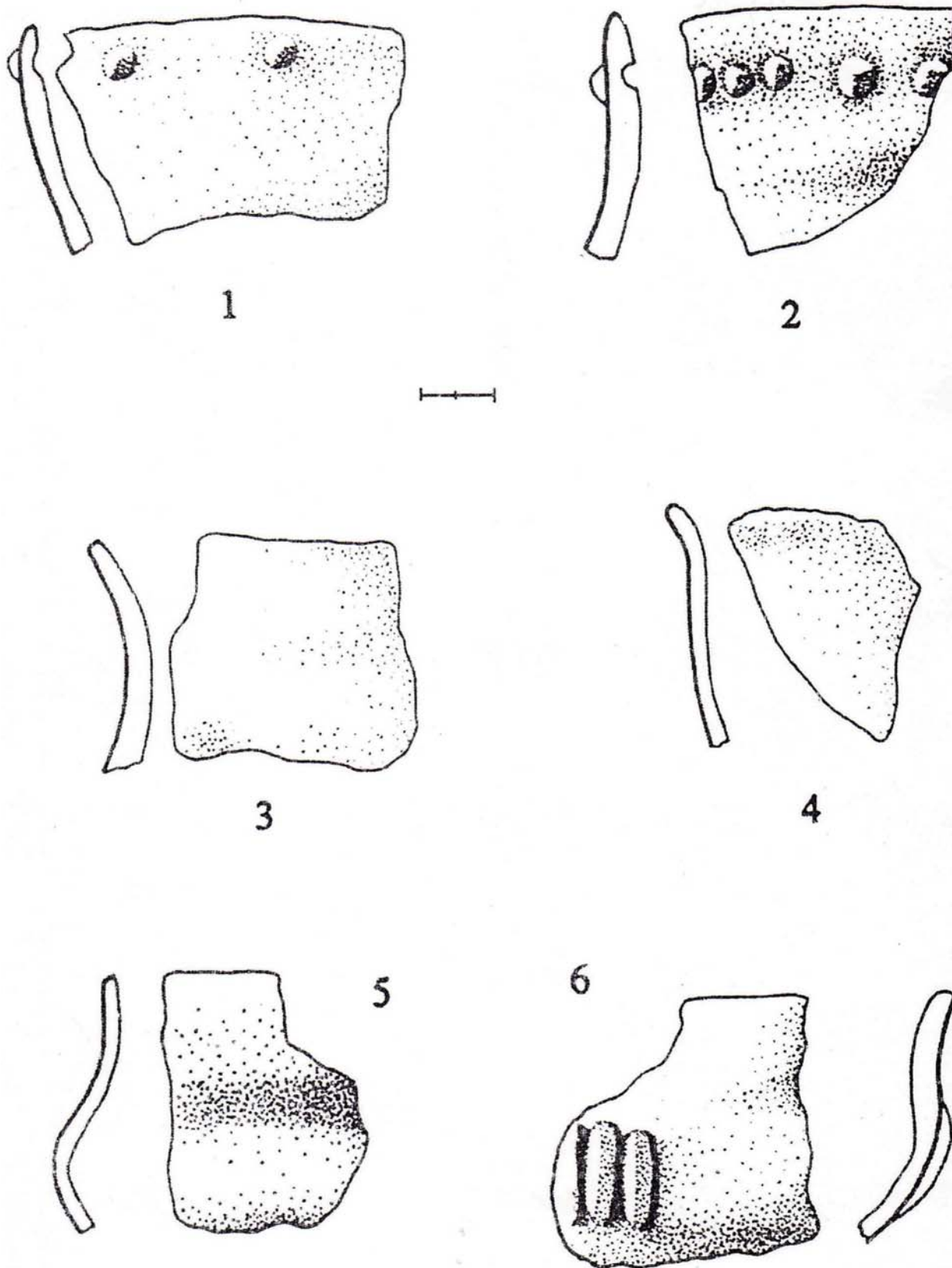

5

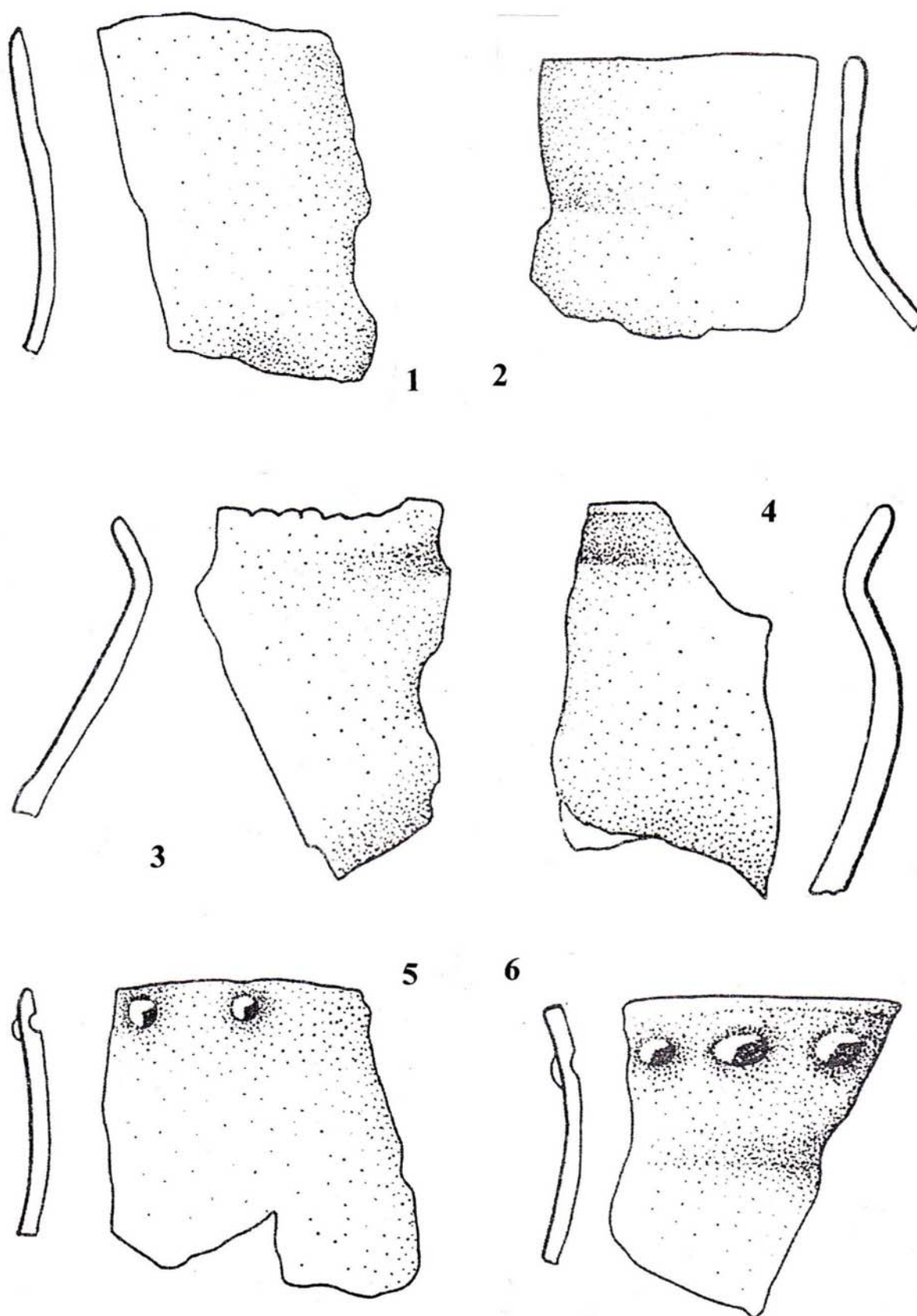

6

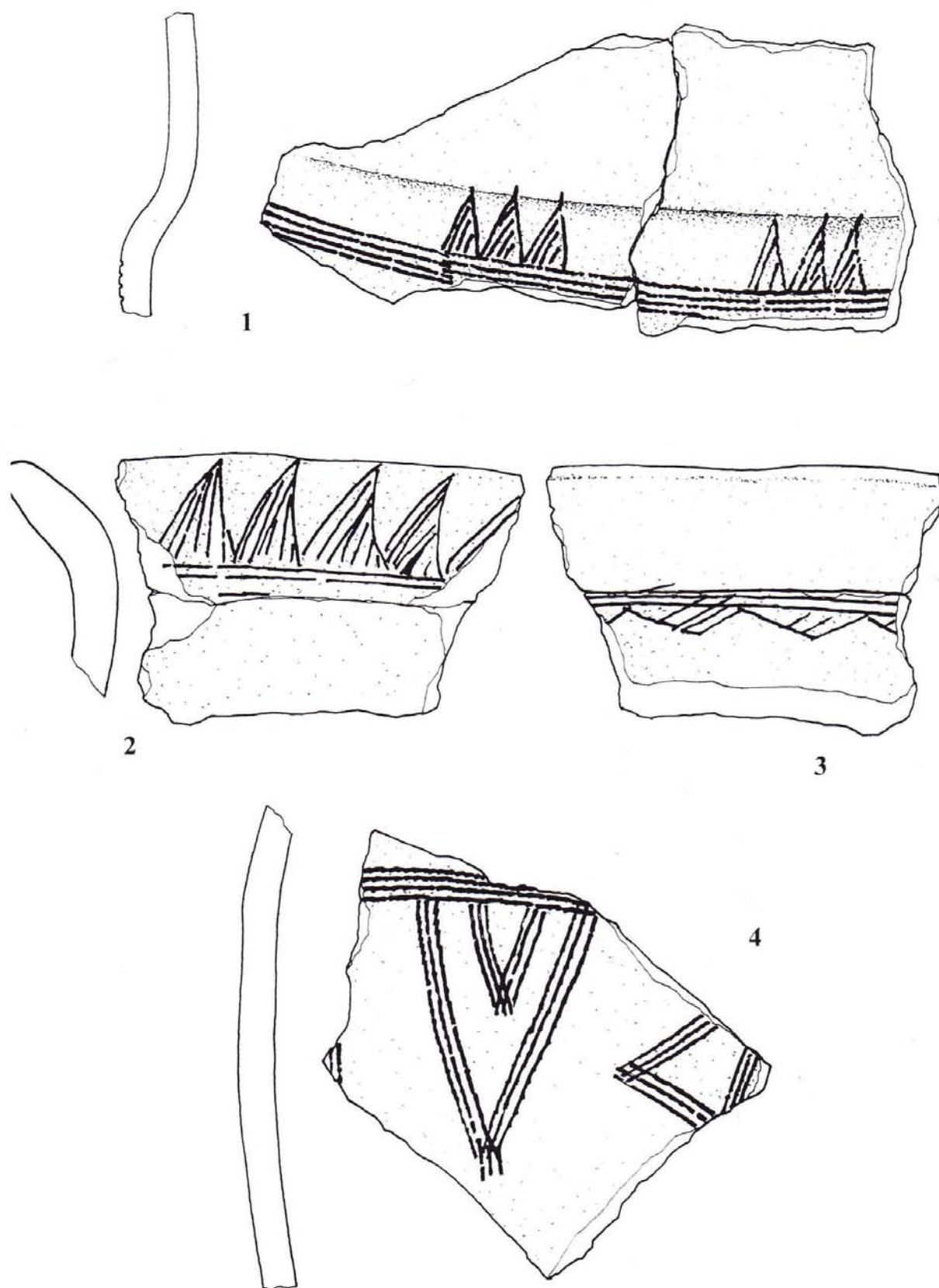
Pl. LIX. Ceramică Glină. Schitu-Gaura Despei. Apud Schuster 1997a.

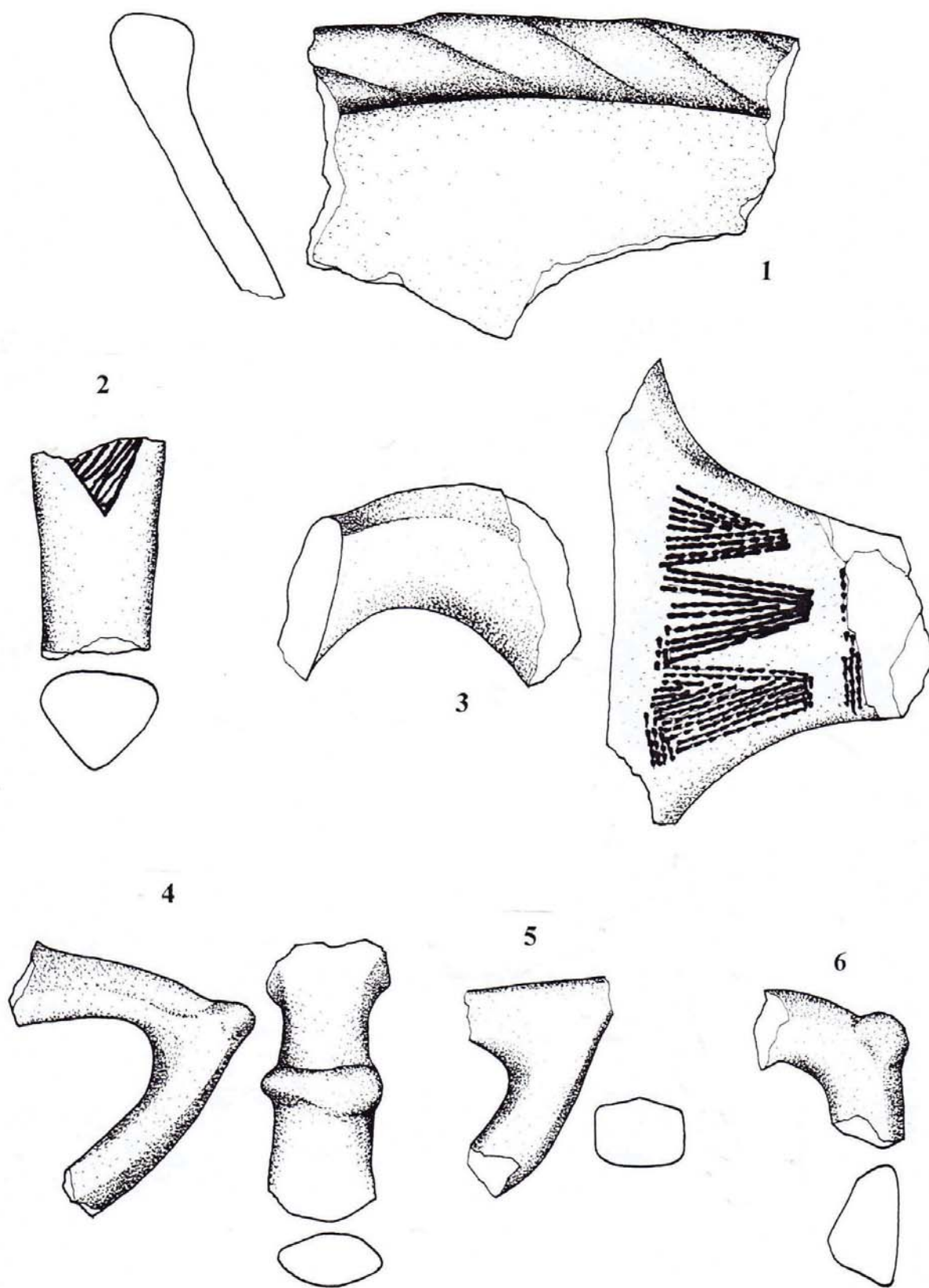
Pl. LX. Ceramică Glină. Schitu-Gaura Despei. Apud Schuster 1997a.

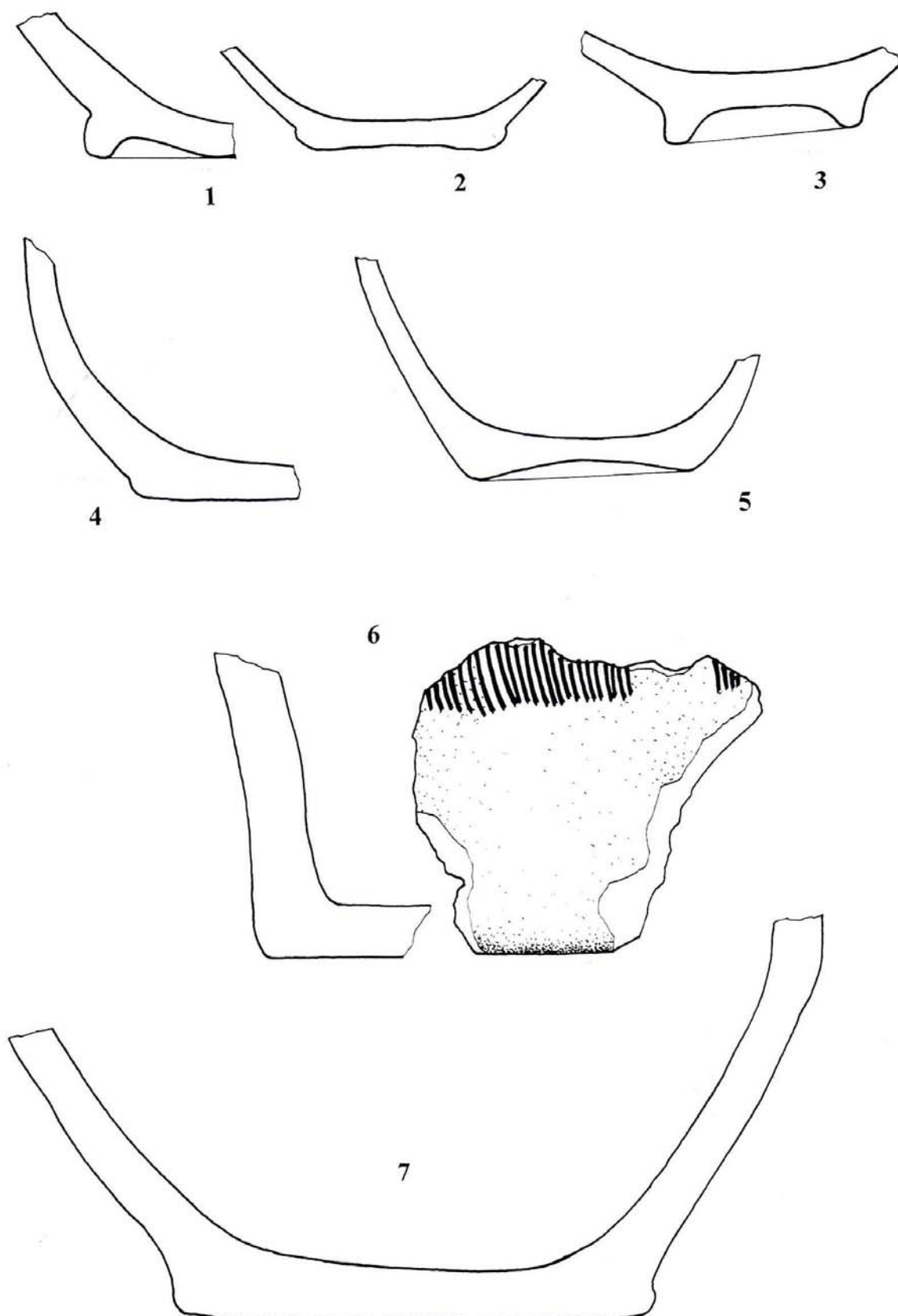
Pl. LXI. Ceramică Glină. Schitu-La Conac. Apud Schuster 1997a.

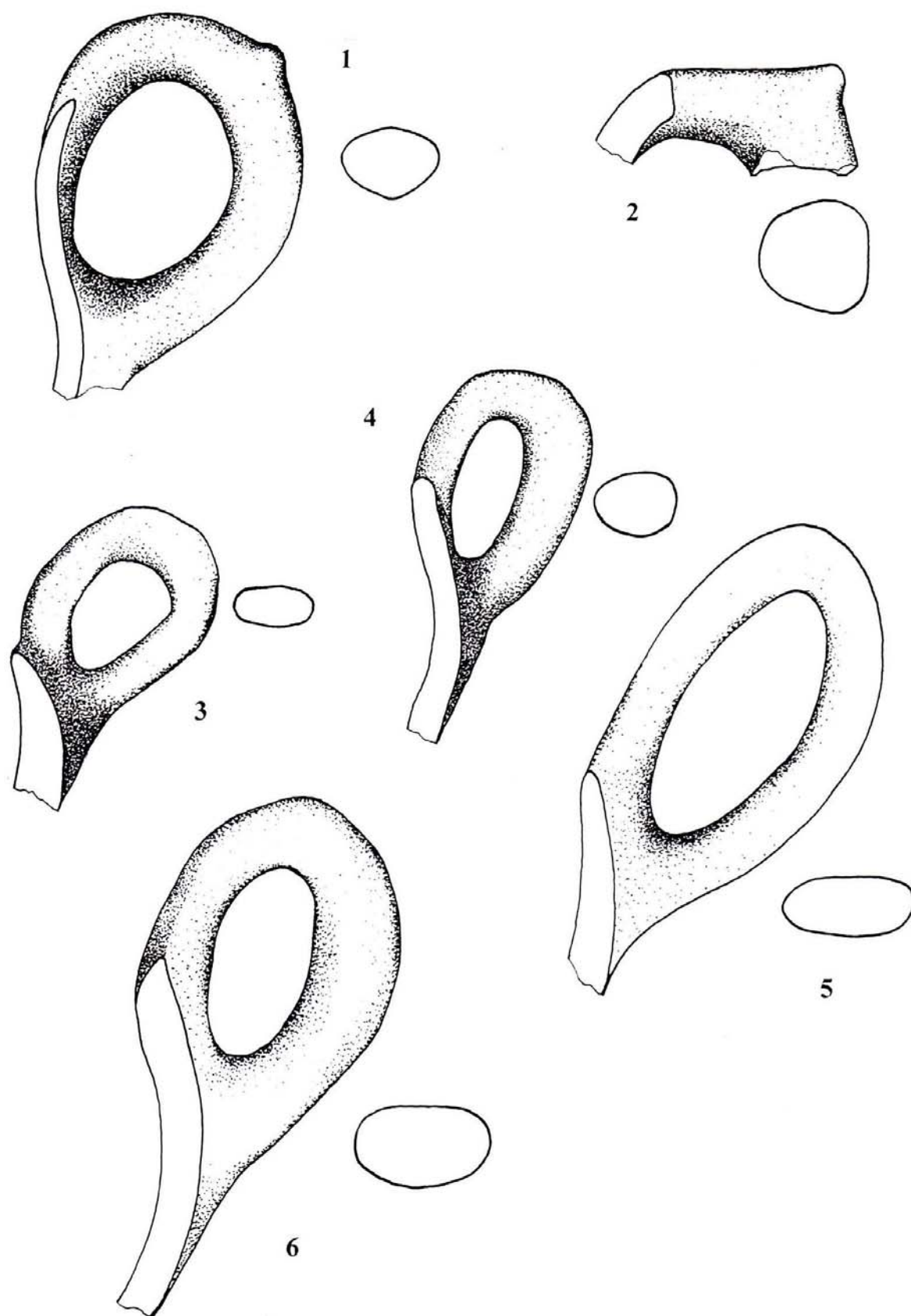
Pl. LXII. Ceramică *Tei*. Schitu-Gaura Despei.

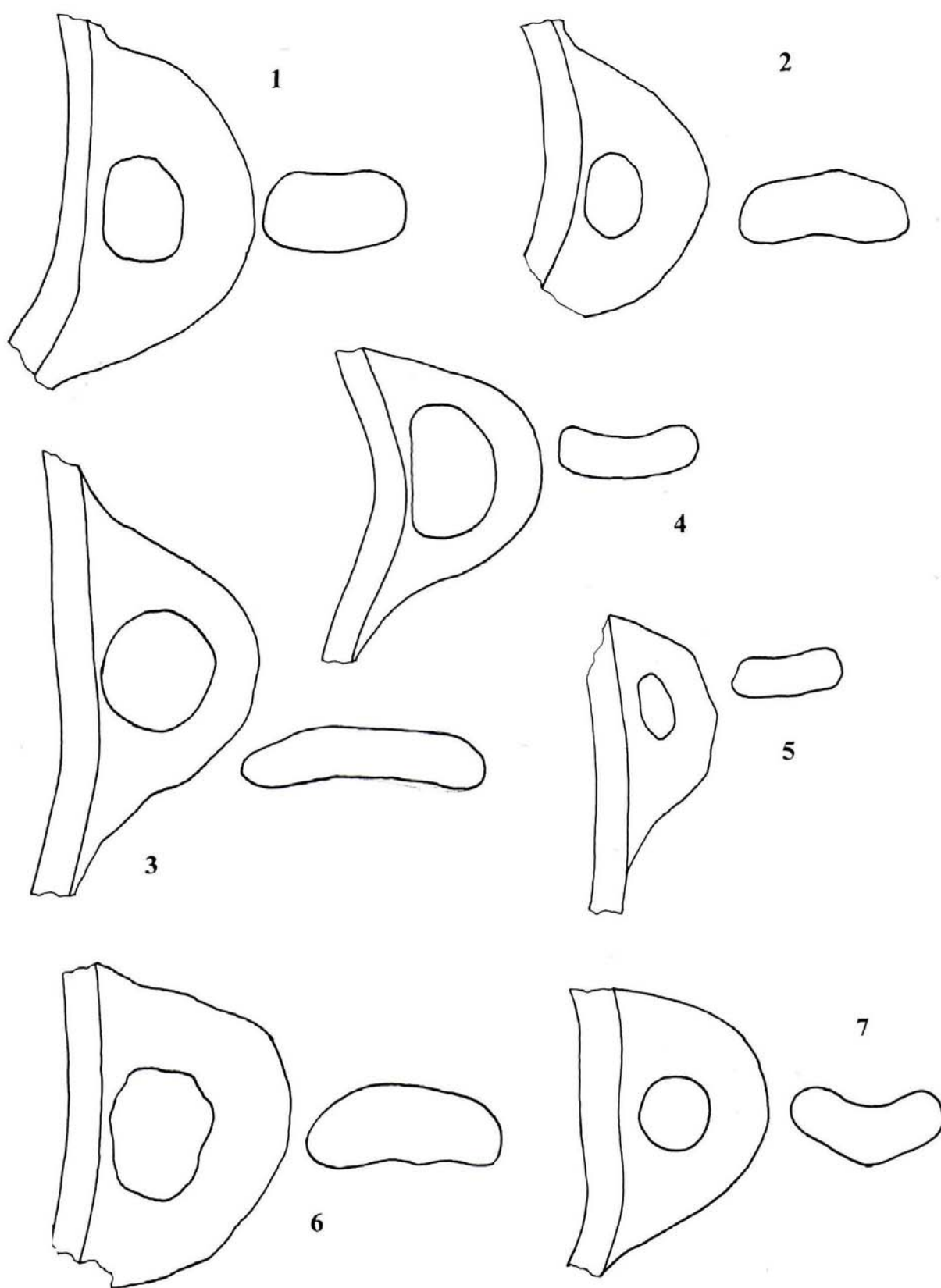
Pl. LXIII. Ceramică. Schitu-Gaura Despei: 1 = Basarabi, 2-6 = Tei.

Pl. LXIV. Ceramică. Schitu-Gaura Despei: 1-3 = getică, 4-6 = Tei.

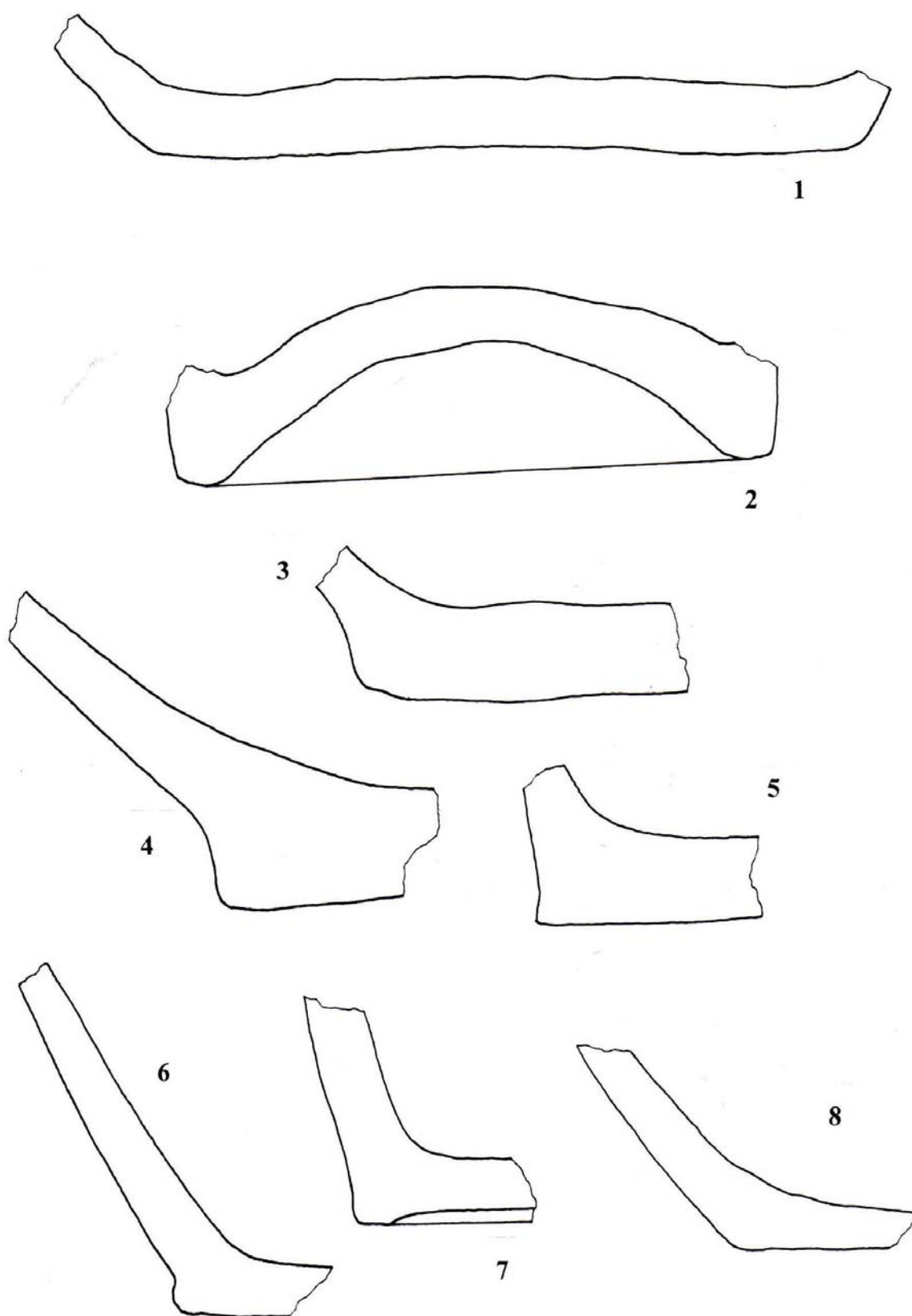
Pl. LXV. Ceramică. *Schitu-Gaura Despei*: 1-2 = *Tei*, 2-6 = *Basarabi*.

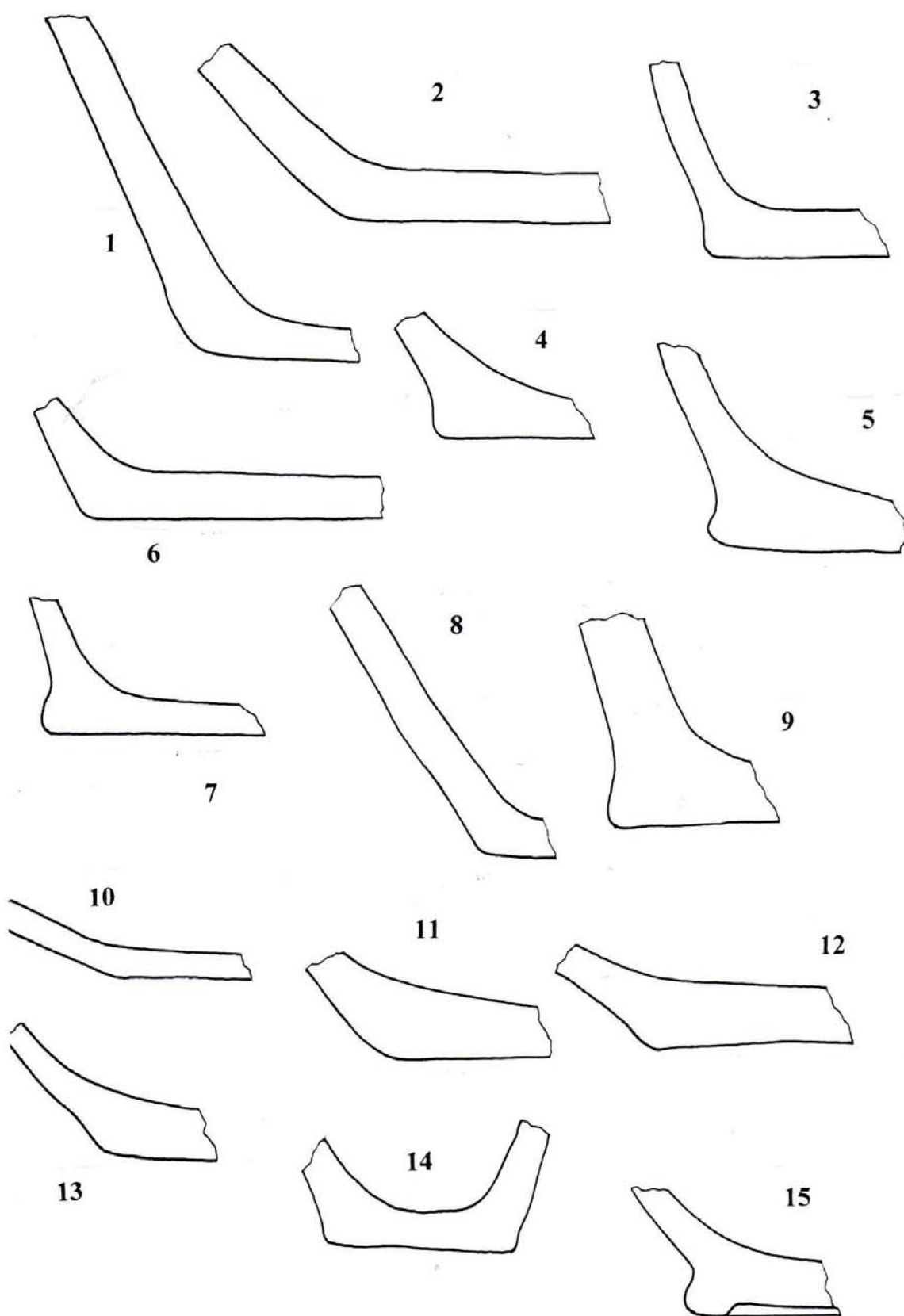
Pl. LXVI. Ceramică Glină. 1-6 = Schitu-Gaura Despei,
7 = Schitu-La Conac.

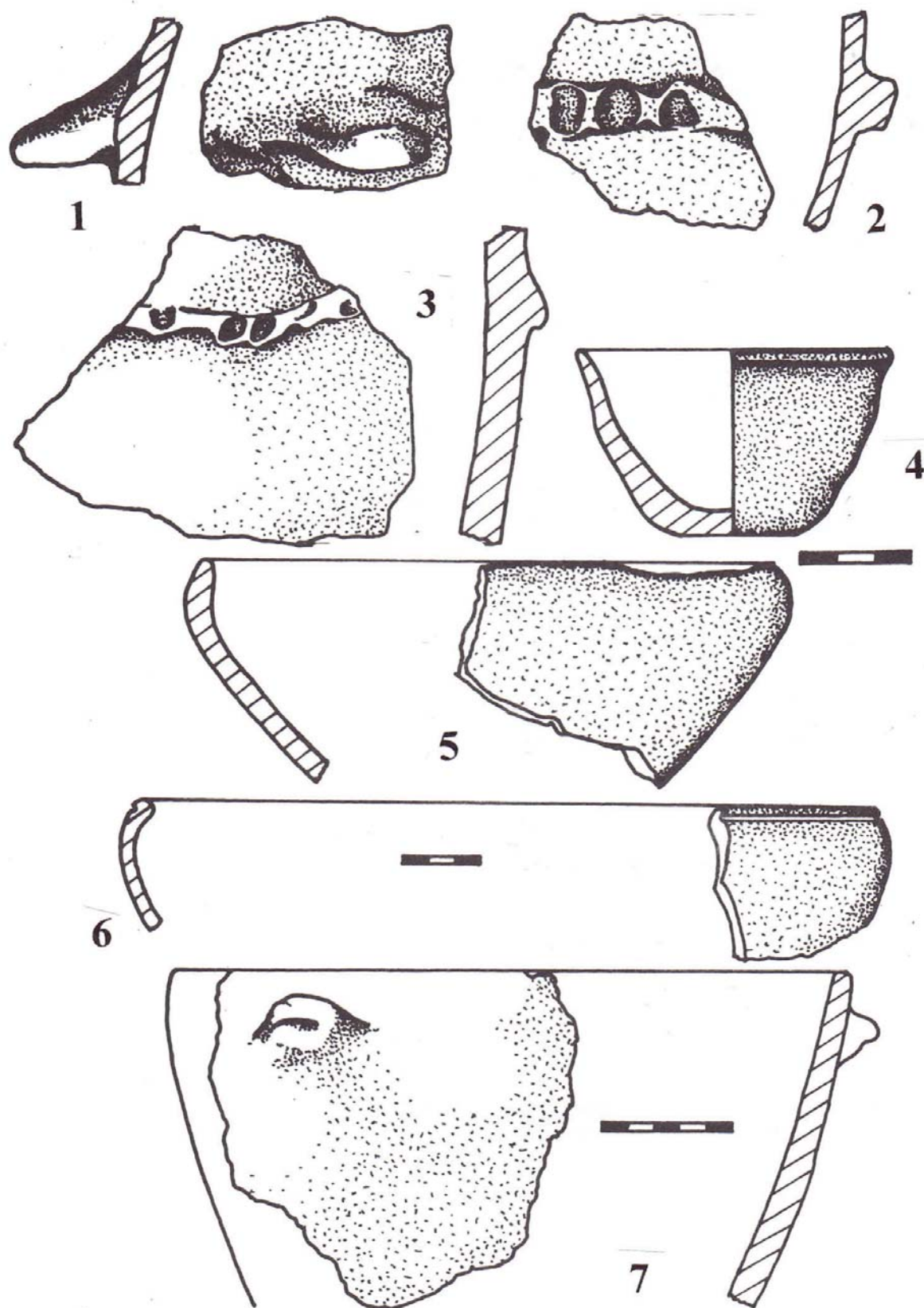
Pl. LXVII. Ceramică Glină. 1, 3-4, 7-8 = Schitu-Gaura Despei,
2, 6 = Schitu-La Conac.

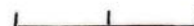
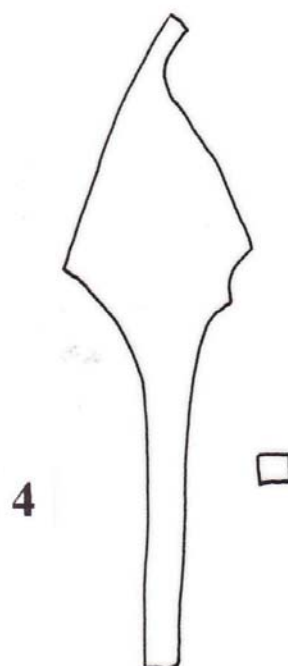
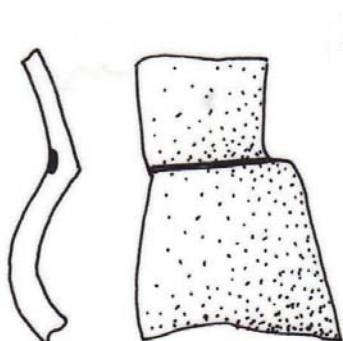
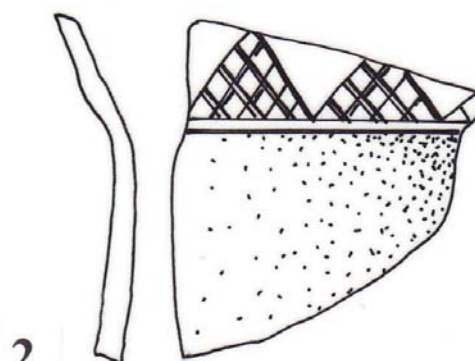
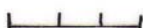
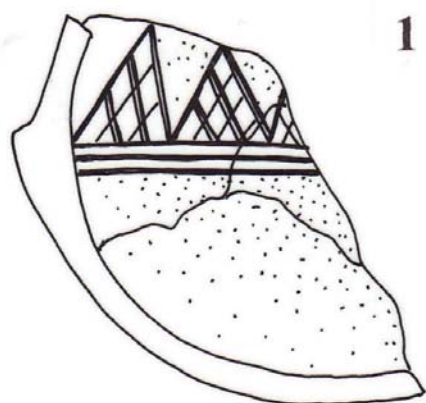
Pl. LXVIII. Ceramică Glină. 1, 5 = Schitu-La Conac, 2, 7 = Cămineasca,
3-4, 6, 8 = Schitu-Gaura Despei.

Pl. LXIX. Ceramică *Glina*. 1-3, 9-10, 14 = *Schitu-Gaura Despei*, 4-5, 7-8, 11 = *Schitu-La Conac*, 6, 13 = *Cămineasca*; ceramică *getică*: 15 = *Schitu-La Conac*.

Pl. LXX. Ceramică getică. Schitu-Gaura Despei = 1-4, 7;
Schitu-La Conac = 5-6.

Pl. LXXI. Ceramică din *Bronzul Final*: 1 = *Schitu-La Vie*, 2-3 = *Bila-La Fântână*;
vârf săgeată getic: 4 = *Bila-La Fântână*.

FIGURI

Fig. 1. Zona Schitu-Cămineasca-Bila-Tangâru. Vedere din satelit.

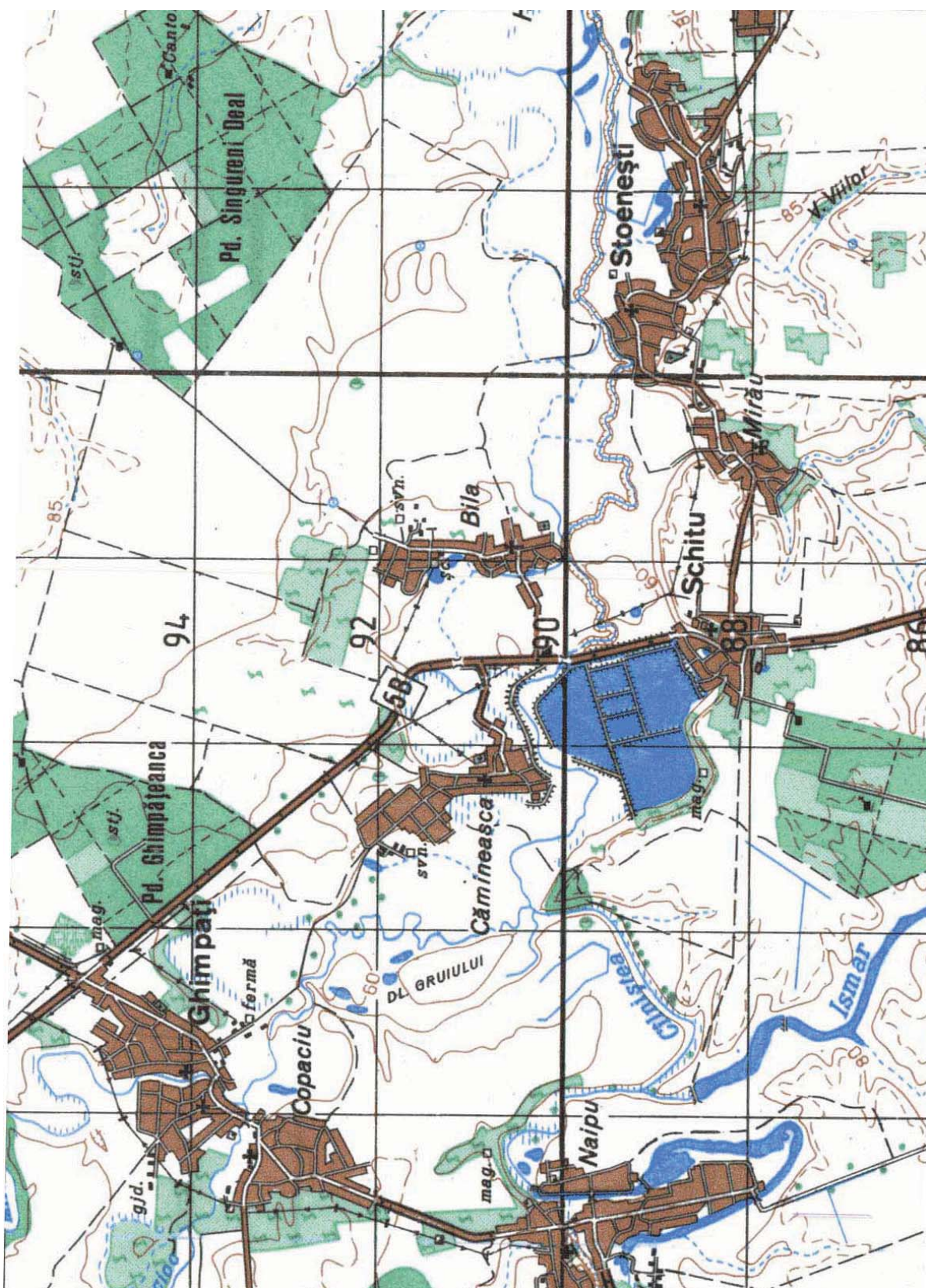

Fig. 2. Zona Schitu-Cămineasca-Bila-Stoenești (Tangâru).

1. Imagine dinspre lunca *Câlniștei*.

2. Imagine a zonei unde s-au efectuat săpături arheologice.

Fig. 3. Punctul *Schitu-La Conac/ La C.A.P.*

1. Imagine cu partea sud-estică.

2. Imagine cu zona unde s-au făcut săpături arheologice.

Fig. 4. Punctul *Schitu-Gaura Despei*.

1. Imagine de pe măgură spre râul *Ismar*.

2. Imagine a măgurei dinspre *Ismar*.

Fig. 5. Punctul *Schitu-Măgura lui Boboc*.

1. Imagine din lunca *Câlniștei* a *tell*-ului (dinspre vest).

2. Urmele săpăturilor lui *Dumitru Berciu*.

Fig. 6. Punctul *Tangâru-Tell*.

1. Imagine din lunca *Câlniștei* spre *Stoenеști* și cu o a doua “*măgure*”.

2. Imagine din lunca *Câlniștei* spre *Bila*.

Fig. 7. Zonele din vecinătatea *tell*-ului de la *Tangâru*.

1. Punctul „*Pe Terasă*”.

2. Punctul „*La Fântână*”.

Fig. 8. *Bila*. Zonele unde s-au efectuat săpături arheologice.

1. Imagine dinspre terasa din dreapta *Călniștei*.

2. Imagine dinspre drumul spre sat.

Fig. 9. Punctul *Cămineasca-Măgură*.

Fig. 10. Ceramică Boian. *Tangâru-Tell*.

Fig. 11. Ceramică Boian. Tangâru-Tell.

Fig. 12. Ceramică Tei III. Bila-Măgura II.

Fig. 13. Piese litice. Schtu-La Conac & Schitu-Gaura Despei.

Fig. 14. Topor din cupru. *Cămineasca-Măgură*.

Fig. 15. Fusaiole. 2-3 = *Schitu-La Conac*, 1, 4 = *Bila*,
5-6 = *Schitu-Gaura Despei*.

Fig. 16. Ceramică *Glina*. *Schitu*: rândul de sus și cel mijlociu = *Gaura Despei*,
rândul de jos = *La Conac*.

Fig. 17. Ceramică Glina. Schitu-Gaura Despei.

Fig. 18. Ceramică *Glina*. *Schitu-La Conac & Gaura Despei*.

Fig. 19. Ceramică Glină. Schitu-La Conac & Gaura Despei.

Fig. 20. Ceramică Glină. Schitu-La Conac & Gaura Despei.

Fig. 21. Ceramică *Glină*. *Schitu-La Conac & Gaura Despei*.

Fig. 22. Ceramică Glina. Schitu-La Conac & Gaura Despei.

Fig. 23. Ceramică. *Schitu-Gaura Despei*: *Tei* = primele trei fragmente;
Basarabi = ultimele două fragmente.

Fig. 24. Ceramică *Glină*. *Schitu-La Conac & Gaura Despei*.

Fig. 25. Ceramică Glină. Schitu-La Conac & Gaura Despei.

Fig. 26. Ceramică *Tei*. Schitu-Gaura Despei.

Fig. 27. Ceramică Basarabi. Schitu-Gaura Despei.

Fig. 28. Ceramică *Glina*. *Schitu-La Conac & Gaura Despei*.

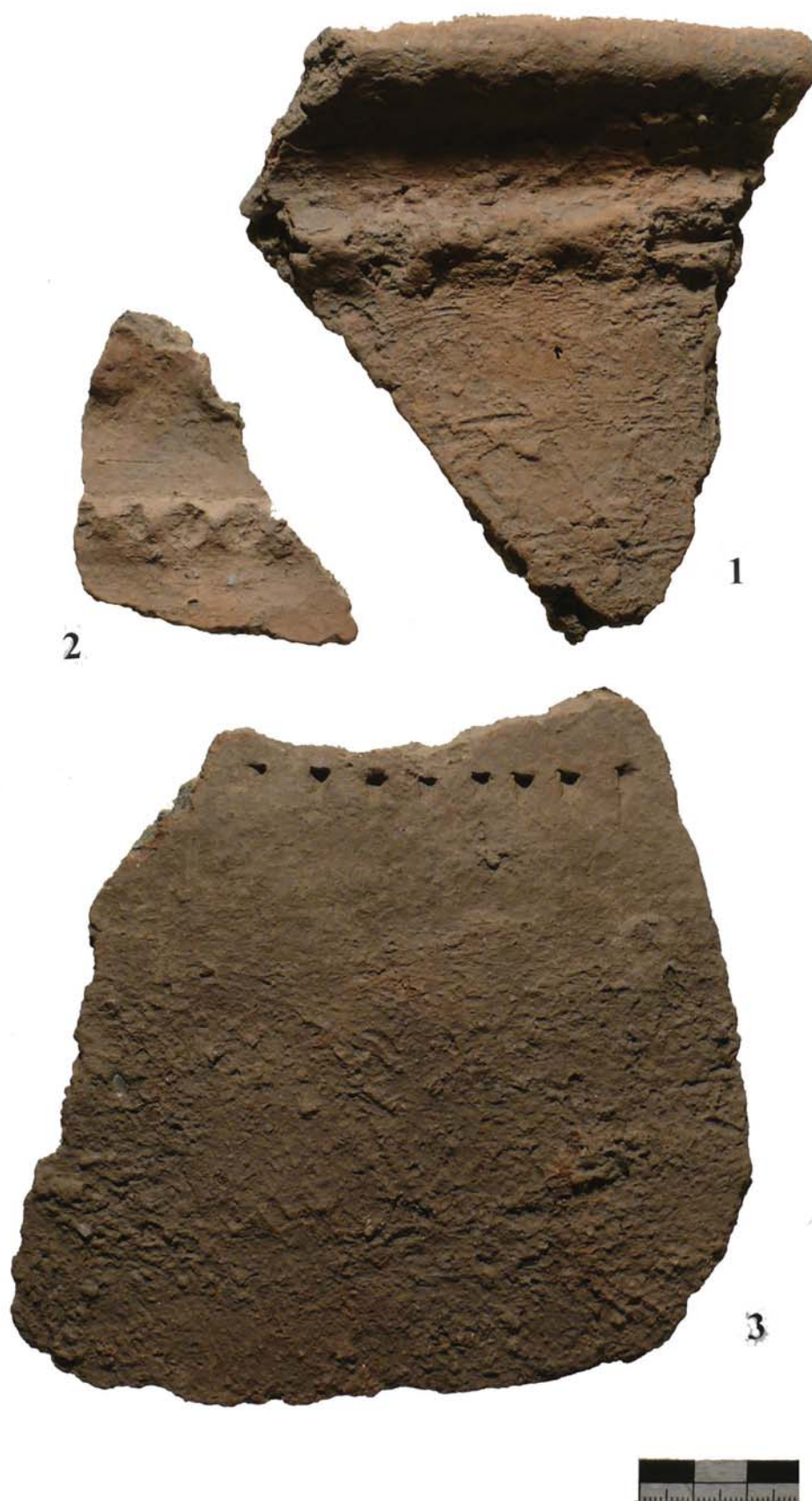

Fig. 29. Ceramică. *Schitu-La Conac*: 1-2 = *Glina*, 3 = *Cernavodă II*.

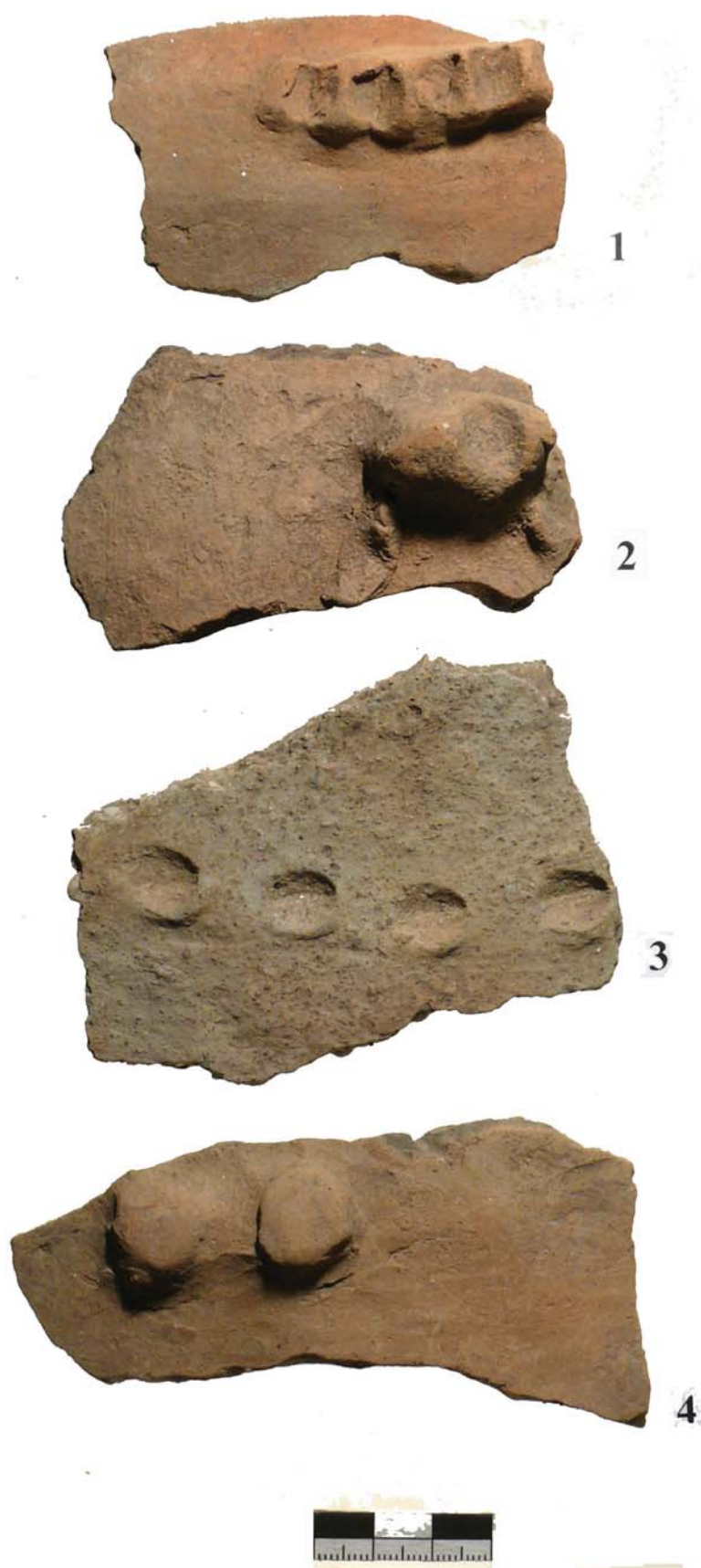

Fig. 30. Ceramică *Glina*. *Schitu-La Conac & Gaura Despei*.

Fig. 31. Ceramică. *Schitu-La Conac*: 1 = Glina; *Schitu-Gaura Despei*: 2 = Glina, 4 = getică, 5 = Boian; *Bila*: 1, 3 = getică.

1.

2.

Fig. 32. Ceramică. *Schitu-Gaura Despei*: 1 = *Basarabi*, 2 = *getică*.

1.

2.

Fig. 33. Ceramică getică. *Schitu-La Conac.*

Fig. 34. Ceramică getică. *Schitu-Gaura Despei*.

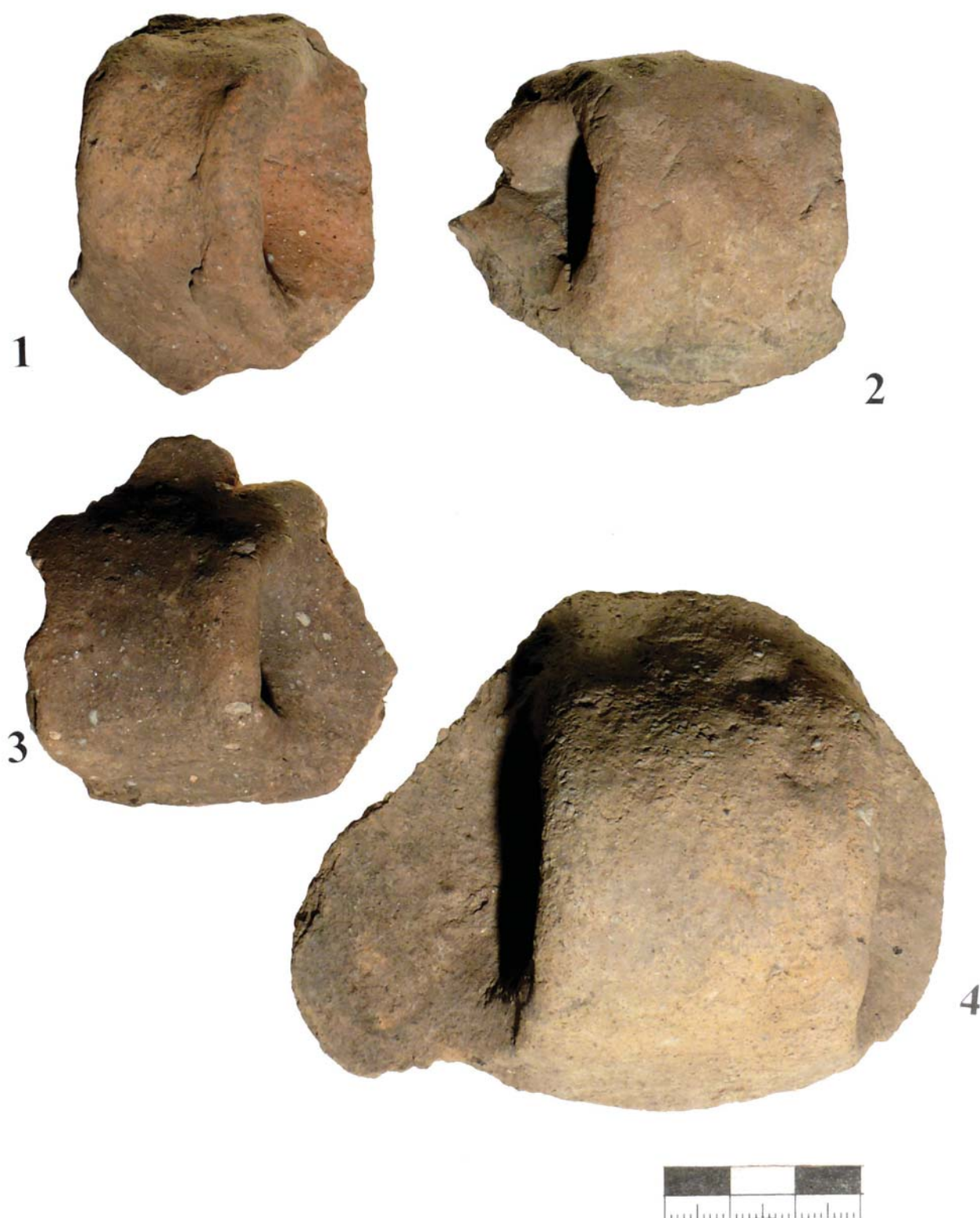

Fig. 35. Ceramică Glină. Schitu-La Conac & Gaura Despei.

Fig. 36. Ceramică Tei IV: 1-2 = Gaura Despei; ceramică Glina: 3-4 = La Conac.

Fig. 37. Ceramică. *Schitu-Gaura Despei*: 1-2 = *Glina*, 3-4 = *Tei IV*.

Fig. 38. Ceramică. *Glina*: 1-2 = Schitu-Gaura Despei; *Bronz Timpuriu*: 3-4 = Schitu-La Conac.

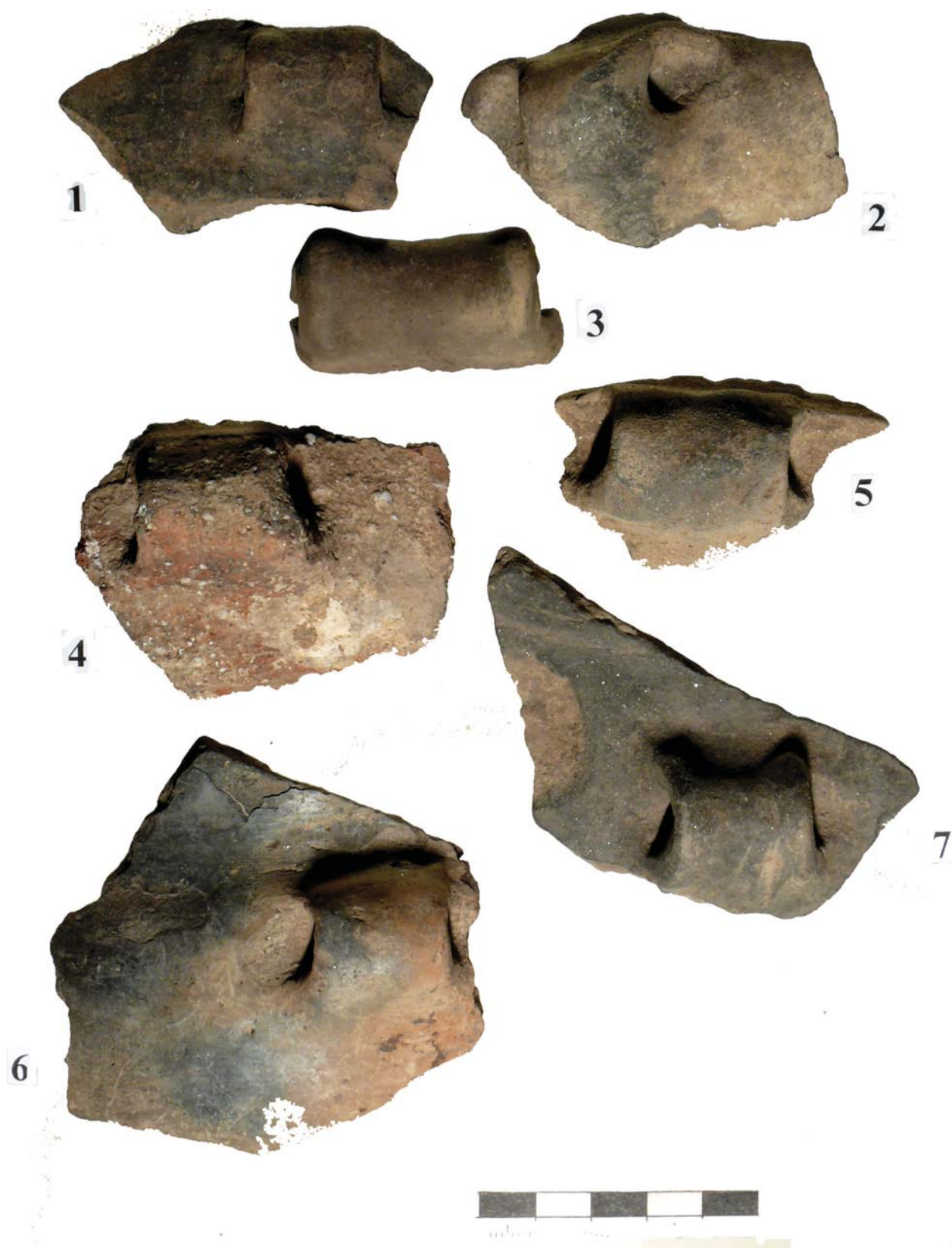

Fig. 39. Ceramică Glină. Schitu-La Conac & Gaura Despei.

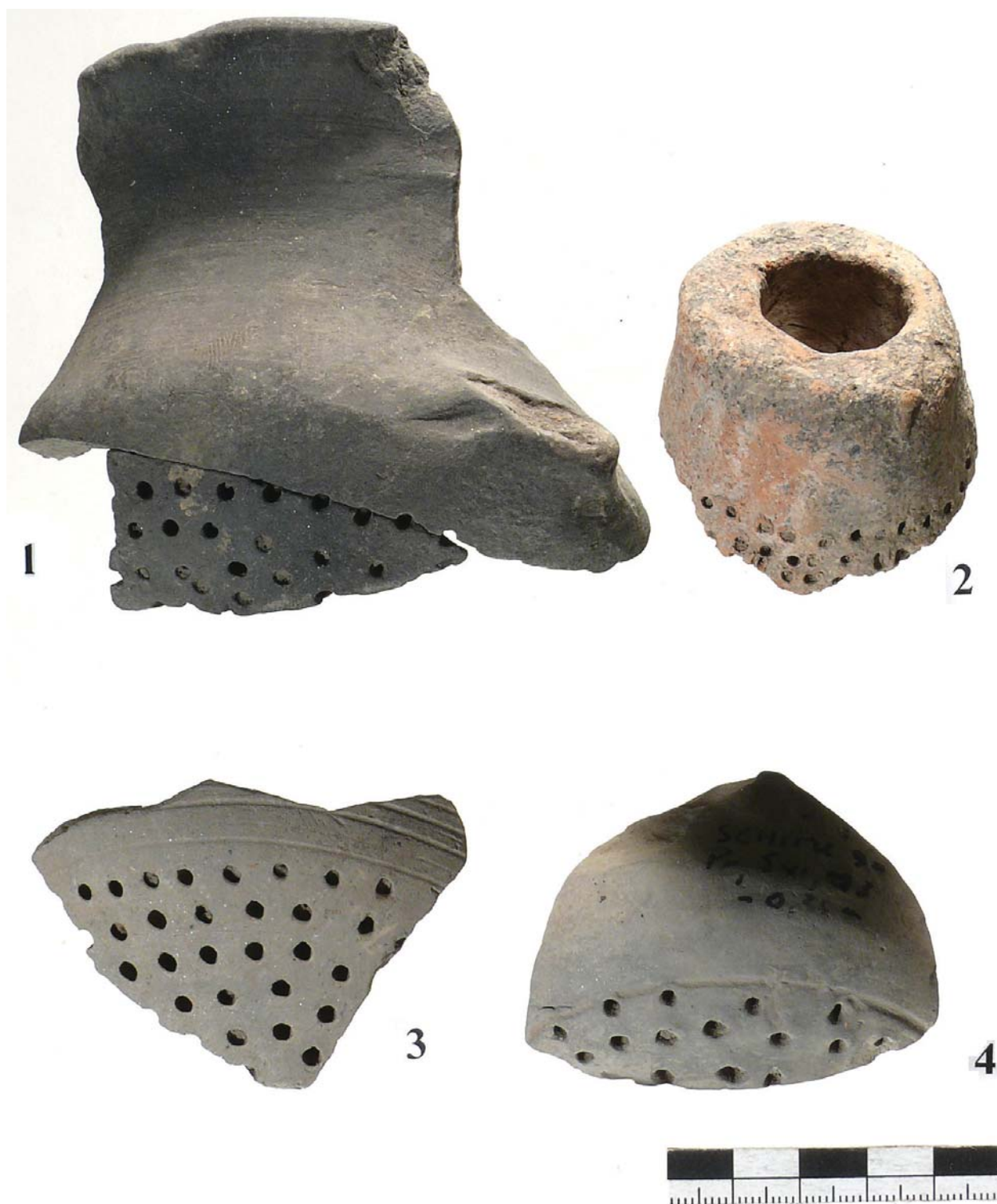

Fig. 40. Ceramică getică. *Schitu-La Conac* = 1-2;
Schitu-Gaura Despei = 3-4.

Fig. 41. Ceramică getică. *Schitu-Gaura Despei*.

Fig. 42. Ceramică getică. *Schitu-La Conac* = 1, 3; *Schitu-Gaura Despei* = 2.

Fig. 43. Ceramică Gumelnița. Tangâru. Apud Berciu 1961. Scări diferite.

Fig. 44. Ceramică getică. Schitu-La Conac = 1-2, 4; Bila = 3.

Fig. 45. Ceramică getică. *Schitu-Gaura Despei*.

Fig. 46. Ceramică getică. Schitu-La Conac.

Cărți disponibile la Editura Pelican:

Seria Filosofie

Constantin Stoenescu, *Experiență și semnificație*
Moritz Schlick, *Formă și conținut. O introducere în gândirea filosofică*
Ernst Tugendhat, Ursula Wolf, *Propedeutică logico-semantică*
Walter Biemel, *Fenomenologie și hermeneutică*
Bernhard Waldenfels, *Schița unei fenomenologii responsive*
Ion Tănăsescu (editor), *Argumentul ontologic. Aspecte tradiționale și interpretări moderne*
Constantin Stoenescu, Ion Tănăsescu (editori), *Filosofia austriacă. Origini. Specific. Reprezentanți*
Adrian Niță (coordonator), *Natura timpului*
D. Stoianovici, G. Flonta, C. Stoenescu (editori), *Filosofia lui Karl Popper. Analize și interpretări*
Constantin Stoenescu, *Limba, experiență, cunoaștere*
Dragoș Popescu, *Logica naturală și știința logicii în filosofia lui Hegel*

Seria Istorie

Traian Popa, *Din Istoria Partidului Național Liberal*
Mircea Alexa, *Știri despre județul Vlașca în ziarul socialist „Lumea Nouă”*
Pamfil Șeicaru, *Dunărea – fluviu la cinci mări*
Damian Ancu, Ion Bălan, *Monografia comunei Gogoșari*
Cristian Schuster, Traian Popa, *Mironești I. Locuri, cercetări arheologice, monumente și personaje istorice*
Bogdan Tănăsescu (editor), *Tezaure pierdute, tezaure regăsite*
Cristian Schuster, Traian Popa, *Cercetări arheologice pe Câlniștea*

Seria Critică literară

Nedeea Burcă, *Strigăt și fum. Trei eseuri despre Benjamin Fondane.*

Seria Jurnale. Memorialistică

Vasile Cristoi, *Marș în tăcere*
Ioan-Dan Poenăreanu, *Dincolo de jurnal*

Seria Carte școlară

Liliana Drăgan, Nicoleta Niculae, *Teste grilă și rebusuri chimice pentru gimnaziu*
C. Cocoș, C. Păgilă, N. Niculae, M. Bicu *Consiliere școlară. Curriculum la decizia școlii pentru învățământul gimnazial*

Seria Roman

Florin Mierțoiu, *Omul înarmat*

Seria Clasicii literaturii române

Dimitrie Bolintineanu, *Călătorii la românii din Macedonia și de la Muntele Athos*

Seria Poezie

Ionel Muscalu, *Războiul cailor pe pereți*
Anișoara Ciobanu Velici, *Dau o zi de vară pentru iubire*
Vasile Arcanu, *Pe aripile nopții*
Dunia Pălăngeanu, *Rugă pentru diminețile orașului*
Oana Bărnac, *Fețele iubirii*
Hanibal Georgescu, *Monocord. Poemele clepsidrei*
Ionel Muscalu, *Baladele orașului meu. Chipuri de prieteni*

Comenzi și relații la e-mail: noua_alianta@yahoo.com